

સુબોધ સંગ્રહ.

(“આદમ”ના લખદલુસથી સી બોધમાં કરેલા
લખાણોનો સંગ્રહ)

લેખક.

ડૉ. ડા.સા.ભા.કૃ.સ્તમજી ધાભર એલ. આર. સી. પી.,
એલ. આર. સી. એસ. વગેરે

ફરી ફોન આપકનદેવજી ખુદાને કેમ પીછાણતા સીખ્યો,
કમાદ્યત અને માણસાઈ કાયદાનો ભોગ,
કારસી શાએરોમાથી ચુટેલા ગોહરો,
બટાઈયન વાતો સંગ્રહના કર્તા.

સુબોધ.

૪. સ. ૧૯૨૪

પ્રગટ કરનાર

હો. તે. અ'કલેસરીઆ.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૫૩૪ વર્ગિક

પુસ્તકનુ નામ સુલ્ક ૨૧૦૧૯

વિષય ટ- ૬

સુબોધ સંગ્રહ.

(“આદમ”ના તખલ્લુસથી સ્ત્રી બોધમા કરેલા લખાણોનો સંગ્રહ.)

લેખક

ડૉ૦ ડાસાલાદાઇ રૂસ્તમજી ધાભર એલ. આર. સી પી.,

એલ. આર. સી એસ., વગેરે,

“હેન્ડ્રી ફ્રાંસ આર્થકનરેલઝ ખુદાને કેમ પીછાણતા શીખ્યો,”

“કમાણીયત અને માણસાઇ કાયદાનો ભોગ”, “ઇટાલીયન વાર્તા સંગ્રહ”

“હારસી શાએરોમાથી ચુટેલા ગોહરો”ના કર્તા

સુબોધ.

ઈ સ. ૧૯૨૪

કાયદા પ્રમાણે ફરી છાપવાના પ્રગટ કરનારે
સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ

અનાર, ડૉ. ડોસાભાઈ રૂસ્તમજી ધાબર એલ આર સી પી,
એલ આર. સી એસ
૩૭૫, ગીરગામ રોડ, મુબઈ

આ પુસ્તક “ધી ફોર્ટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ” નં ૧, પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુબઈ મધ્ય હો તે અકલેશરીઆએ છાપ્યું છે અને પ્રગટ કર્યું છે
નં ૦ ૧) પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ, મુબઈ

મારા સ્વર્ગવાસી પિતાજી સાહેબ

રૂસ્તમજી ખોરશેદજી ધાબર

તથા

મારા સ્વર્ગવાસી માતાજી

બાપુ ભીખાઈજીની

પવિત્ર યાદમાં

આ પુસ્તક

અર્પણ કરું છું

ડો. રૂ. ધાબર.

ઉપોદ્ધાત

નિબંધોનું સાહિત્ય, તેમાં આ પુસ્તકનું સ્થાન, અને તેના
કર્તાની એકાગ્રતા બે શબ્દો

ગુજરાતી સાહિત્યમાં એકેક વિષયને લઈ તે ઉપર નિબંધ લખી
જુદા પુસ્તક તરીકે પ્રગટ કરવાનો મનાવ અસાધારણ નથી, જેમકે
સ્વ. સાક્ષર મનસુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠી કૃત “અસ્તોદય”નો
નિબંધ સારી પેઠે જાણીતો છે, પણ જ્યારે આવો એકેક નિબંધ વધુ
કે ઓછો લખાઈતો હોય એકેક પુસ્તક જેવોજ મળી શકાય, ત્યારે
એકજ પુસ્તકમાં ટુકા નિબંધો જુદા જુદા વિષયો ઉપર લખી તેનો
સમગ્ર પુસ્તક રૂપે પ્રગટ થયો હોય એવા ઝાઝા ઉદાહરણ મળી
આવતા નથી એવો એક સમગ્ર થોડાજ વર્ષ ઉપર માગ યુવાન
મિત્ર, પ્રોફેસર અતિસુખશંકર કમળાશંકર ત્રીવેદીએ “નિવૃત્તિ
વિનાશ” એ નામથી બહાર પાડ્યો હતો, જેના “અવલોકન” તરિકે
મારા વૃક્ષ મિત્ર, ગુજરાત કોલેજના પ્રખ્યાત પહેલા પ્રિન્સિપલ, જમ-
સેદજી દલાલે એક જુદું જ નાનું પુસ્તક લખ્યું, એવો એ સમગ્ર રસિક
હતો એટલું જ નહિ પણ તે આપણા સાહિત્યમાં અમલ્યનો બનાવ ગણાયો
હતો પણ એમ કહેતા, કેટલેક દરજ્જે એવીજ ગોઠવણના નિબંધોના
સમુદાય આપણા વિરલ (એકનાએક) મુસ્લીમ લેખક કરમઅલી નાન-
જીઆણી (હેક માસ્તર) એમણે અનેક રચ્યા છે તે વાત જુદી જવી
જોઈતી નથી

યૂરોપિય સાહિત્યમાં આવા ટુકા નિબંધોના અનેક સમૂહો
પ્રખ્યાત થઈ ગયા છે એવા વિષયો લખવાની શરૂઆત ફ્રેન્ચ લેખક
મોન્ટેન્ય (Montaigne) એણે સૌથી સદીમાં કરી હતી, અને તે
તે વળાંકના સાહિત્યમાં એક નવા અખતરો જેવું હોવાથી તે લેખક
નામજ *Essays*, એટલે પ્રયત્ન આપ્યું હતું એ પછીજ ઇંગ્લેન્ડમાં
જોર્જ બેકનના પ્રખ્યાત નિબંધો (“*Essays*”) થી એ પ્રભાવના
સાહિત્યની શરૂઆત થઈને અદારશી અને ઓગણીસમી સદીમાં તે પ્રાર
વિકાસે પહોંચ્યું એ અરસામાં ઓલીવર ગોલ્ડસ્મિથના *The Citizen*
of the World અને એડીસન (Addison) ના *The Spectator*

માના વિષયો ઉપરાત સ્ટીલ, લે હંટ (Leigh Hunt), હેઝલીટ (Hazlitt), લેમ્બ, એમર્સન, અને આપણા જમાનામા સ્ટીવનસન, ખીરલ્લ, છ કે ચેસ્ટરટન વગેરે અનેક નામાકિત લેખકોના એ પ્રકારના નિબંધો જગપ્રસિદ્ધ થયા છે અને માત્ર પાઠશાળાઓમાજ નહિ પણ સાધારણ વાચક વર્ગમા આજ સુધી પ્રિતથી જ ચાતા રહ્યા છે

હવે નિબંધો તો સઘળા કાળમા લખાતા આવ્યા છેજ તો ઉપર વર્ણવેલા પાછલા કાળના ટુકા નિબંધોમા એટલો તે શો ફર કે એવી શી ખૂબી છે કે તે સાહિત્યમા જુદું સ્થાન ધરાવે છે, એમ કદાચ પુછી શકાય સહજ વિચાર કરતાં જણાશે કે એક વિષય ઉપર લખાણથી સઘળી વિગતો અને ફલીલો સહિત નિબંધ લખવામા આવે તે એક વાત અને તેજ વિષય ટુકામા લખી દેવાનો છતાં તે રસિલો કરવાનો હોય તો તે જુદીજ વાત છે આમ કરતાં ભાષા શૈલી બદલવી પડે, વિષયનું ફર્જન જુદી રીતે કરાવવું પડે અને તે પૂરો માય ત્યાંસુધી વાચનારનું મન આકર્ષિત રાખવું પડે આ પ્રમાણે કુશળતાથી લખવામા આવ્યા હોય તો અને તોજ મોટા નિબંધો કરતાં એવા ટુકા વિષયો વધારે વચાસ છે અને વધુ લોકપ્રિય થઈ રહે છે દાખલા તરીકે આજે સીસરો (Cicero) ના De Amicitia (મિત્રાઈ વિષે)નો નિબંધ એ પચાસ જણ અસલ લેટીનમા કે ઇંગ્લેન્ડ કે બીજી ભાષાના તરજુમાઓમા વાંચતા હશે અથવા મેકોલેના કે મેથ્યુ આરનોલ્ડના નિબંધો સાંજણ વાંચતા હોય તો, તે સઘળા યેમુળા હોવા છતાં, હજારો જણ લેમ્બના Essays of Elia કે એમર્સનના કેટલાક ટુકા વિષયો છે તે વાંચે એ નક્કી છે

આવા ટુકા વિષયોના સાહિત્યમા આ ‘સુબોધ સમ્રઠ’ને સ્થાન આપી શકાય છે આ પુસ્તકમા નીતિ, ડહાપણ અને ફુનીઆના અનુભવને જગતો એકેક વિષય ટુકામા લખેલો છતાં તે ઉપર ટપકેનો કે અધૂરો લાભતો નથી વળી દરેક બાબતને લાગુ પડતા પ્રશ્નિક કવિઓ, સાયેરો કે લેખકોના વચનો ટાકી કે કથારૂપ ફજારો આપી તે એવી આકર્ષક બનાવવામા આવી છે કે ઉપર કશું તેમ એકેક લેખ વાંચનાર લોડા જમયમા પૂરો વાંચી લઈ શકે છે, જે એવા લેખની કસોટીજ છે

કર્તાની ભાષા શૈલી વાંચનારનું ખાસ ધ્યાન ખેંચશે આ શૈલી

હાઇક અ શે ઇંગ્રેજ જેવી લાગે છે ખરી, અને એમા છ કે ચેસ્ટર-
ટનની માફક ધણાખરા તેના તે સંખ્દો સ્હેજ દરક કરી નવો અર્થ
સૂચવવા માટે વાપરવાની કલા (trick) વિશેષ દેખાય છે એક
વાક્ય બીજાનો ઉત્તર અથવા પ્રત્યુત્તર આપતુ હોય એવી રચના જે
catastrophes કહેવાય છે તે ઝાઝી આવ્યા કરે છે પણ આ
ઠાઈ શૈલીનો દોષ મળી શકાય નહિ, ઉલટુ કાવ્ય તેમજ મલ્લમા
તે એક રીતે ખુબી મણાય છે કેમકે તેથી થોડા સંખ્દોમા ધણો અર્થ
આવી જાય છે વળી પુસ્તકકર્તાની શૈલીમા મદ હાસ્ય વારવાર
જેવામા આવે છે, એવા હાસ્યમા ઢોગી માણસની ઝીણી ઝીણી મુકિત
આ ખુલ્લી કરી દર્શ કરતાં વાચનારને ગમ્મત આપે છે એકદરે
કુનીઆના ઢોંગ સોગ ઉપર અને દુ,ખી જનોની હાડમારી ઉપર
કર્તાનું વિશેષ ધ્યાન ગયુ છે, છતાં કુનીઆ નહારી છે કે અહીં
જીદગી બર્ષ અથવા કટાળાબરી છે એમ કરતાં સીખવતા નથી,
ઉલટુ ઇશ્વરે આ પૃથ્વી કેવી સુદર બનાવી છે અને માણસ પર કેટલા
બધા આશીર્વાદો ઉતર્યા છે, માણસ સચાઇ પર જીદગીનો પાથો
રમે તો કેવો સુખી થઈ શકે, અને જમાને જમાને માણસની સ્થિતિ
સુધરતી જાય છે અને જશે એમજ આ “સુચોધ”નો આશા
બર્ષો ઉદેશ છે

કર્તા પોતે ડાકટર છે અને કેટલાક વિષયોમા એમણે પોતાનું
વૈદક જ્ઞાન વાચનારના મન પર પોતાનો મુદ્દો ઠસાવવા ઠીક કામમા
લીધુ છે (જુઓ “સુધારો આપણને કયા લાઇ જાય છે !” પા ૧૦૨)
આ પ્રમાણે આ એકમાગી ડાકટરે પોતાના બોહલા જ્ઞાન અને વાચન-
નો બાબ સામાન્ય વિષયો પર ચરમા કરી બધાને આપ્યો છે, જે
આપણા સાહિત્યની સેવા ઇંગ્રેજ સાહિત્યમા પ્રખ્યાત થયલા સર થોમસ
આકિન (જે ડાકટર હતો તે)ના Religio Medici (‘એક વૈદ્ય
ધર્મમત’) નામના પુસ્તક સાથે સરખાવી શકાય. વળી ડાકટર
ડોસાબાઇ ધાબર પોતાના ધધાને અર્થે ધણા રોગોમાં સફરે જઇ આવ્યા
છે તેથી એમનું અવલોકન કેવું વિસ્તર્યું અને ડહાપણ બધું બન્યુ છે
તે ધણા વિષયોમા જોવામા આવે છે. અને તેના પરિણામે
જેમ મોન્ટેન્ય અને જોહાનરિમ્ક અને લેચ્ચ, જેમ ડાકટર

કેસાભાષ્યે પોતાના જીવનમાં અનેકી કેટલીક વાત આ વિષયોમાં ઉતારેલી જણાય છે, અને તેથી તેમની શીખ અનુભવસિદ્ધ હશે છે

કેકટર વાહરના મહોલા વાચનનું માપ દરેક વાચનાર આ પુસ્તક ઉપરથી જ કરી શકશે. ઇંગ્રેજ ઉપરાંત બીજા સહિત્યોનો એમનો અભ્યાસ જણાવ આવે છે એટલું જ નહિ અને એઓ ફક્ત વાચીને બેઠા નથી પણ દરેક આમતનો પોતે વિચાર કાઢે છે અને તે ઉડા વિચારનું ફળ વાચનારને આપ્યું છે એમ પણ જણાશે જ્યારે કનાની શીનસુરી આગળા જમાનાના પ્રખ્યાત રોમન સેનેકા (Seneca) અને રીટસુસ માર્કસ એરેલીયસ (Marcus Aurelius) ની તથા ઇરાની સાયરો સાદી અને હાફેઝની આપણને જાણે જગ્યાદ આપે છે વળી તેમની ટીકાની ઝીણી ચીમકીઓ વાચતાં રોમન કવિ હોરેસ કે જુવેનલના satires કે ઇંગ્રેજ કવિ પોપ કે ડીન સ્વિફ્ટ કે ચેસ્નરટનના લેખોનું વારંવાર સ્મરણ થાય છે

એક બીજી અંશમાં પણ આ પુસ્તકમાંના વિષયો ઇંગ્રેજ essays (ટુકા નિબંધો) ના ઇતિહાસ સાથે મળતા આવે છે ઉપર કહેલા જોહાન્નિસમઠના, સ્ટીલના, એડીસન વગેરે લેખકોના ટુકા નિબંધો પહેલ વહેના તે વેળાના માસિક કે અઠવાડિક છાપાઓમાં પ્રકટ થતા હતા એવા ચોપાનિયાઓમાં ટુકા વિષયોજ આવે શકે અને તે ફટલેક અંશે તેમના વાચકોની બુદ્ધિના માપે લખાયેલા હોવા જોઈએ એ કહેવાની જરૂર નથી તેમ આ પુસ્તકમાંના વિષયો જાણીતા પુરાણા માસિક “એપોલો”માં લગભગ ત્રીસ વરસ ઉપર પ્રકટ થવા લાગ્યા હતા તે વેળાથી એ વિષયોએ તે પત્રના સુપ્રસિદ્ધ અધિપતિનું તેમજ વાચક વર્ગનું ધણું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું, ત્યારે તે લેખો નીચે ફક્ત “આદમ” ની સહી જોવામાં આવતી પણ તે લેખક કોણ તે લખ્યાં વર્ષો સુધી જણાયું ન હોતું એ પ્રમાણે વર્ષો સુધી લગભગ દર મહિને એકેક વિષય આવતો અને રસથી વચાતો રહેતો પણ તેના આ જુથો લેખક કોણ તે જાણવા વિનાજ માત્ર અધિપતિ સ્વચ્છાસ પાખા ત્યારબાદ થોડા વર્ષો મે એ શરમાળ લેખકની બાળ શોધી કાઢી અને તેમને લખાણો ચાલુ રાખવા આગ્રહ કર્યો એટલે એ લેખોના આ શ્રદ્ધાળી પ્રસ્તાવના લખવાની કુદિમત કરે છુ તે અયોગ્ય લેખોનો નહિ

આ પુસ્તકના મીઠા ભાગમાં સુપ્રસિદ્ધ યુરોપિય લેખકોના કેટલાક વિષયોના તરજુમા આપ્યા છે તે પણ ઘણા ખરા સીમાધર્મ પહેલે પ્રગટ થઈ ગયા છે, પણ આ લેખો યુરોપિય ભાષાઓમાં એટલા ભણીતા છે અને તે એટલા કિમતી છે કે તે આ સમયમાં ગુજરાતી વાંચકો માટે જળવાઈ રહે છે એ પુરીતી વાત છે આજળ પણ હાકલર ધાભરે જર્મન, ફ્રેન્ચ, ઈટાલીઅન અને ફારસી તથા પરથી બોધનાયક કુટી વાર્તા વગેરે સાહિત્યના ભાષાંતરો કરી પ્રગટ કર્યાં છે અને તે નાના પુસ્તકો લોકપ્રિય થયા છે, તે કરતા પણ આ ગ્રંથ વધારે ઉપયોગી થઈ પડશે એમ મને લાગે છે, કારણ એમાંના વિષયો એવા છે કે જે રાજ સવારે એક વાંચીએ તો તેની માફ મનમાં રહેતાં આપણા ભાઈપણ માણસજાત મત્તે પ્રેમ અને દિલસીથી દેશવત્તુ આપણે માટે વધારે સહેલ થઈ પડશે

“ Who reads a chapter when they rise,
Shall never be troubled with ill eyes.”

જહાંગીર કેપુઝારી મખરાઈ

પુના, તા ૮મી મે ૧૯૨૪

એક ખુલાસો.

અધિપતિ સ્વગૃહ્ય શેઠ કેપુશરો કાપરાજીએ મારા પહેલાજ લખાણને એટલો હરખ કર્યો આવકાર આપ્યો કે મને લખાણો ચાહુ રાખવાને ઉત્તેજન મળ્યું એટલું જ નહીં પણ જે મધુ વધુ લખાણ મોકલતા મારૂં નામ જાણવાને આતુરતા દેખાડી, અને બીજા જે મારૂં વધુ લખાણો મોકલતા “તમારા સરખા લખનારની મુલાકાતથી અમે પણ ખુશી થઈશું” કરી જણાવ્યું કાષ્ટક સરમાળપણાથી મેં તેમને મળવામા હીલ કરી, અને જોકે મેં તેમને લખી જણાવ્યું હતું કે કું કાષ્ટક દિવસ મળીશ, પણ પછી મળાયું જ નહીં અને તેઓ મારૂં નામ પણ જાણ્યા વગરજ બેઠેલી થયા, જે માટે મનમા ખેદ રહી ગયો છે તેઓ એક યુનદા લેખક અને સાહિત્ય-પ્રેમી હતા તે ઉપરથી તેમની આવી ઉલ્લેખ સમજી શકાય. આ ખુલાસો એટલું જ દેખાડવાને કર્યો છે કે ખરા બુદ્ધિવાન માણસો કાષ્ટ સર જોઈ કાઢવા અને તેને ઉત્તેજન આપવાને કેટલાં આતુર હોય છે, અને ખુશ થાય છે.

મરહુમના બીજા જાણીતા સહયોગી સાથે ભેટા આ ખુલાસો તેમના ઉચ્ચ ચરિત્ર પર વધુ અજવાળું નાખી શકે.

મરહુમ પછી તેમના લાયક સપૂત શેઠ જલહીરે એકક જ સંમેલથી મારૂં નામ જાણતા, લખાણો ચાહુ રાખવાને મને અમુક કહ્યો, અને દરેક રીતે ઉત્તેજન આપતા હતા.

આ અહના લેખોથી વાંચનારા સાહેબોની કાષ્ટપણ સેવા જાણવાને કું નસીબવત થયો હોઉં તે તે માટે આ લાયકીવાળા માણસોનો પક્ષો આભારી છું.

ડૉ. ર. ધાલર.

સાકળિયું.

માણસને માણસ લેખે ચાહતા શીખવું જોઈએ-માત્ર		
કામ માટેજ નહીં	..	૧
માણસોનું હમદીપણ કેટલું છે	૪
જી દગી માટે હસવું શું ને મોત માટે રડવું શું ?		૭
મડળી	..	૯
આપણા ઉસ્તાદો-તેમના તરફ પ્યાર	..	૧૧
બદગી અને શોકરગુળરી	. ..	૧૪
માણસ સજ્જોતી પેદાસ છે	.. .	૧૭
જાગ્યાનો લોભ	. .	૨૧
દુનિયા એક નિશાળ	. . .	૨૩
સેખક	...	૨૭
તલવાર નાગી અને મ્યાન કીધેલી	..	૩૨
ચુપકીદી સોનું છે	. .	૩૪
એક મકકમ સાદી અકકલનું માણસ	.. .	૩૫
પ્રમાણ વિષે	. .	૩૬
કીડી અને માણસનું ડહાપણ	..	૩૭
વિચાર વિષે વિચાર		૪૧
ઉસ્તાદો વિરૂધ્ધ ધોડફોડાઓ	. .	૪૫
દુનિયા	૪૬
વસ્તુઓનું રહસ્ય અથવા ખરું શું છે		૫૦
ભલા માણસ માટે ઓછામાઓછાં જે કામ.		૫૧
વિચાર કેમ આવે છે		૫૨
ખુદાની મુલાકાત	૫૪
તમારા આત્મા ઉપર વિશ્વાસ રાખો છો ?	...	૫૬
ખરું શ્રેષ્ઠ અથવા સ્વર્ગ આ દુનિયામાં શરૂ થાય છે અને થવું જોઈએ	૫૮
અનેક માથાવાળો દૈત્ય-મદી	૬૨
જુગીનો દિવસ	૬૬

નામા લોકો વિશે	૧૭
સામ્યા ઉત્સાહનું મૂળ આત્માના ઉડાંચુમા	૧૯
મીનોષ જ્ઞેહાન	૨૪
મારા ભુતપ્રાપ્ત ગયેલા આત્મા અને ચેરાનો કથા	
જ્ઞાનમાનુ કુ	૮૨
સાહિત્યનું જ્ઞાનગી અને જાહેર સ્વરૂપ	૮૫
થોડીક અજ્ઞાન જેવી વાતો	૮૬
મારી આ દુનિયાની અને પેલી દુનિયાની મરીબાપ	
માટે મારી ચાહન રો એક સમુદાય	૯૦
નિર્વિકાર (સ્વચ્છ) જ્ઞાપ્તોનો મહાન અર્થ	૯૩
દુનિયાનું ચિત્ર	૯૬
મુજબમા મને સઉથી વધુ શું ગમે છે ?	૧૦૦
“ સુધારો ” (Civilization) આપણને કયા લક્ષ	
જાય છે ?	૧૦૨
મારી ‘ ડારરી ’	૧૦૯
મુશ્કેલી-આસાન	૧૧૧
જ્ઞાપ્તોનું પ્રગટિકરણ	૧૧૪
મારો પૈસાવાળો મિત્ર	૧૧૬
પારસીઓ માટે	૧૧૬
કળાઓ અને આગ	૧૧૮
કીર્તિ	૧૨૦
શેઠ અને નોકર	૧૨૨
સ્વામી અને ધોડુ	૧૨૫
થોડીક કંફોડી હાલતો	૧૨૬
જુદી જુદી કીસમના મદદ કરનારાઓ	૧૨૯
એક અજ્ઞાન જેવો દાદરો ..	૧૩૦
ખીનજર તખ્તપાણુ ..	૧૩૨
મરીમીનો ધણીમા વણો બાર કાણુ ઉપાડે છે ?	૧૩૨
સ્વ-પરિક્ષા	૧૩૪
એક મસ મોડું જ્ઞાનવર	૧૩૫
અર્ધો કલાક દુરમીન સાથે	૧૩૭
હું માનુ છું, હું માનતો નથી	૧૩૮

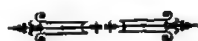
માણુ ! તારે માટે કિનારી કે કપડની જગ્યા

કર્તા છે ?	---	૧૪૦
ભુજાઓ વિષે	. ..	૧૪૧
બિંબ માંનવા વિષે.	૧૪૭
મારા પાપોનો એકરાર.	..	૧૫૦
નાસ્તા અમાઉ અને નાસ્તા પછી.	.	૧૫૩
અજાનપણની રાજનીઓ અને પકડાયા	૧૫૫
જાસ્તીનું મોત શિક્ષા તરીકે	.. .	૧૫૮
સાદામ	.	૧૬૧
કંઠલાસ પૂર (એક શહેર)—મનસાફની અદાલત	૧૬૪
કાએદો આપણુ રક્ષણ કરતો નથી,		
આપણે કાએદાનુ રક્ષણ કર્યે છીએ		૧૭૨
મધર અમને અમારાથી જાણ		૧૭૬
કુદરતની એકમતા	.	૧૭૯

સુપ્રસિધ્ધ યુરોપિયન લેખકોના સુદી કાઢેલા વિષયો

લડાઈની શીલસુરી	.	૧૮૬
લડાઈની ખાના ખરાબીઓ		૧૯૦
સપ્તિમા પૃથ્વિનુ નજીવુ પ્રમાણુ	...	૧૯૪
મારી દીકરીને પરણાવતાં કુ થુ શોધીશ		૧૯૬
મોત વિષે		૧૯૯
મરીબી		૨૦૫
ધરડા માણસોને માટે માનની લાગણી		૨૦૭
મનુષ્યની મોટાઈનુ અસ્થિરપણુ .		૨૦૮
શિકારખાણનું ચિત્ર	..	૨૧૨
જુદો સિપાહ		૨૧૭
મનુષ્ય મહત્વ વિષય		૨૨૩
મોટા ઓખા વિષે		૨૨૫
જ્ઞાન વિષે		૨૨૮
ઉતરતા પ્રાણીઓ તરફ નિદેયતા		૨૩૪
વિશ્વ મડળ અને પૃથ્વિ	૨૩૬
લડાઈની કીર્તિ વિષે	..	૨૩૯
આ દુન્યાના સુખનુ સમતોળપણુ	...	૨૪૧

સુખોદ સંગ્રહ.

માણસને માણસ લેખે ચાહતા શીખવું બેઠાએ-માત્ર
કામ માટેજ નહીં.

The strong heart will beat with love for all man
kind impatient of all accidenta' distinctions.
(Emerson)

સવળા અકસમાતીક તકાવતો અને સબેગોની કશી ઠરકાર વગર
તમામ માણસ જાતના પ્યાર અને ભલા નાટે એક મનજીવ
હૃદય વડકતુ રહે છે (ઈમરસન)

એક માણસના સારા કામો માટેજ તેને ચાહવો તે કાંઈ
માણસને ચાહતા નથી પણ માત્ર તેના કામને ચાહેતું છે માણસ
તેજ રાખી કામો ફરવો એટલે સ્પષ્ટ જણાશે ચાહતું એટલે
કળ્યાણુ ઈચ્છતું ત્યારે કામને ચાહેતું શા ખપતું માણસનું કળ્યાણુ
છેતરતું કે કામનું ? કામનું કળ્યાણુ કેવું હોય !

ખિચારો કોઈ એક માણસ વધારે ખરાબ કામ અટકાવવા જતા
કાંઈ ખરાબ કરેછે જે કાંઈ આપણને ખરાબ દેખાય છે તે ખરેખર
સારું હોય, અને જે સારું દેખાય તે ખરેખર ખરાબ હોય માટે
ફક્ત કામ ઉપરથી માણસનો તોલ થઈ શકે નહીં

સવળા માણસો ખામી ભરેલા અને અધુરા છે તથા લુલ્લને
પાત્ર છે કેકલાકો જેટલી તિલજીતાથી ખીખમા સારા ગુણો બેઠ
શકેછે તેટલીજ તિલજીતાથી ખરાબ ગુણો બેઠ શકતા નથી, ત્યારે
કોઈ લોકો જેટલી ઝડપેથી ખરાબ ગુણ બેઠ શકેછે તેટલીજ ઝડપેથી
સારા ગુણ બેઠ શકતા નથી. વળી ચોક્કસ સબેગો એક માણસની
સારી વલાણુ દેખાડી આપવાને પુરતા હોય પણ તેની ખરાબ વલાણુને
ઢાકી રાખે એવા હોય, એથી ઉત્કૃષ્ટ ચોક્કસ સબેગો એક માણસની
ખરાબ વલાણુને દેખાડી આપવાને પુરતા હોય, પણ તેની સારી

વલણુ આપણા જ્ઞેક્ષ્મા લાવે નહીં માટે ફક્ત કામથી તુલના કરતા એક ખીજા તરફ માત્ર અન્યાય થાય છે.

માણસ ધણુ કરીને પોતાની ખામી પોતે જોઈ શકતો નથી ત્યારે તેની ખામી અને ગેરવર્તણૂકપરથીજ માત્ર તેની ઉપર અભાવ દોડાવવો, તે, એક વાક જો તેણે કર્યો ન હોય તે માટે શિક્ષા કરવા ખરોખર છે, કારણ કે એક વાક તેણે કીધાછે એમ જ્યાસુધી તે જાણતો ન હોય ત્યાં સુધી તે વાક તેણે ખરેખર કીધેલોજ કેહવાય નહીં ફક્ત કામથીજ માણસને પીછાણવો હોય તો સારા અને ખરાબની ઉડી તપાસ કરવા માટે પાકી અજમાયેશ, મોઢુ બુધ્ધિ બળ અને ઉચ્ચ ફેળવણી જોઈએ આ સઘળું મેળવવા માટે કાંઈ વર્ષો જોઈએ, વળી એ ધણાખરામા હોતુ નથી, આથી એક માણસની વર્તણૂક ખરામ ધારી તેની જાણીના તેઓ તેની ઉપર અભાવ રાખેછે અને તેના મોત પછી પોતાની ચુક જોઈ હાથ ધસવા પડેછે

વળી એકજ હેતુ બે અથવા વધારે જુદા જુદા કામો ખર લાવે છે હેતુ કે જે માણસના અત કરણમા છુપો હોય છે તે જાણવાની આપણામા શક્તિ નથી ખરાબ હેતુ છતાં કામ અકસ્માતથી સારી નીવડે અને સારા હેતુ છતાં પણ અકસ્માતથી ખરાબ નીવડે જેઓ આપણા સબધમા આવ્યા હોય તેથી અથવા કાંઈ ખીજી રીતે તેમની ગેરવર્તણૂક જાણવાથી જો તેઓ ઉપર આપણુ અભાવ દોડાવ્યે અને તેમનાજ જેવી ખરાબ વર્તણૂકવાળા અથવા તેથી વધારે ખરાબ માણસો જો આપણા અભાવથી મુક્ત રહે એટલાજ માટે કે તેઓને આપણા સબધમા આવવા માટે અકસ્માતે ફરજ પાડી નથી, તો પેહલાને મોટો અન્યાય કરીએ છીએ

જેમ ખરામ વર્તણૂકવાળા આપણી જાણમા ન આવે તેમજ હજારો અને લાખો સારી વર્તણૂકવાળા આપણી જાણમા આવતા નથી એટલે તેઓ તરફ આપણે બેદરકાર રહીએ જેમ જુડા કામો છુપા કરનારા હોય છે તેમ ભલા કામો છુપા કરનારા હોય છે માત્ર કામ જોઈ ભાવ અભાવ દર્શાવ્યે તો પેહલા અભાવ વિના અને ખીજા ભાવ વિના રહી જાય જેણે આખાદીમા અને જીવાનીમા માણસ જાતના કષ્ટચાણની કાલજ રાખી હોય પરંતુ જુદાપામા અને પડતીમા તથા તદોરસ્તીના બગાડથી જ્યારે તેનો સ્વભાવ ખાટો થાય

અને નબળી પડેલી મનશક્તી બેહુદા કાર્યોને જન્મ આપે ત્યારે તેની આગળી વર્તણૂક જાણના છતાં અથવા ન જાણીને આપણે તે ઉપર કોપીએ, કે જે બેમરતપણુ અને અપકાર થાય

સારા કામ કરનાર માણુસ ઉપર પ્રિત રાખવી અને ખરાબ કરનાર તરફ ધિક્કાર રાખવો એ જો ખુદરતી હોય તો ખરાબ કરનારાઓએમી સાફ કામ કરનાર તરફ પ્રિત રાખવીજ જોઈએ, પણ જો સાફ કામ કરનાર ખરાબ કરનાર તરફ ધિક્કાર રાખે તો પ્રિતનો બદલો ધિક્કારથી વાળવા જેવું ખુદરત વિરૂધ થાય

સારી તેમજ ખરાબ લાગણીઓ અને ગુણો માળાપ તરફથી ખુદરતી કાયદાઓની રહે બચ્યામા ઉતરેછે, એટલા માટે જેમ એકને માટે તેને કાષ્ટ ખાસ આપાશી થટતી નથી તેમ બીજાને માટે ધિક્કાર વાજબી નથી

જો આ સઘળું કોઈને ગળે ઉતરે નહીં, તો તેમને માટે ધલાજ સુચવુછું નીચલા મત્રો સહવારે અને સાજે તેઓએ ભણુવા

તમામ મનુષ્ય હરતી એકજ છે સવળા જુદા જુદા માણુસો જેઓ હાલ જુદી જુદી હરતી ભોગવેછે તેઓ સઘળા એક વેળા એકજ શરિરના ભાગ હતા જેમાથી તેઓ જુદા પડ્યાછે, વળી લગ્નાદીક સબ ધોથી તેઓ એક લોહી છે તેઓ સઘળા એક માળાપના બચ્યા છે, એટલા માટે તેઓ એક બીજા તરફ બાઈનો સબધ ધરાવે છે જે હજારો વર્ષથી બોલાતો આવ્યોછે અને કલ્પીત નથી. માણુસ અને માણુસ વચ્ચેનો સબધ તેજ ખરો અને ખુદરતે સ્થાપેલોછે ‘બાઈ’ અને ‘બાઈ’ વચ્ચેનો સબધ કલ્પીત અને અકસ્માતે સ્થાપ્યો છે

એક એકસ માણુસ શરિર સબધી કે સસાર સબધી જે જે સજોગો વચ્ચે હોય, તેજ અને ખરાબર તેજ એકેએક સજોગો વચ્ચે આપણે કલ્પનાની મારફતે પોતાને મુકવું અને પછી સવાલ કરવો કે કદાચ આપણે પણ તેજ સજોગો વચ્ચે તેનાજ જેવા કામો કરીએ કે નહીં ?

સારા માણુસ તરફ પ્રિત દોડે એ આમાની એક સુદર વળાણ છે પણ ખરાબ કરનાર તરફ ધિક્કાર ન દોડવા દેવો એ તેની એક માહભારત ફતેહ છે. પેહલુ ધણુ સેહલ છે, બીજુ ધણુ મુશ્કેલ છે

જે કાંઈ ખરાબ, દુષ્ટ અને ખુદરત વિશેષ છે તે સંઘળાને માટે આપણા સારા ગુણો જરૂરના છે, પણ ખરાબ કરનાર તરફ વિકરાર રાખતા રીખ્યા કે આ દુન્યામાં આપણા ઉંચોગીપણાનો છેડો આવેછે

સારા માણસ કે જે ખરા સુખી છે તેમને આપણી પ્રિત શા ખપતી ? જેઓ ખુદરતી કાયદાઓના સરદાર તળે છે તેમને માટે કાળજી શાની ? જેમનું હિત નક્કી છે તેમનું હિત ઇચ્છવામાં જે ફાયદો ? માણસ બેઢગો છે તે કાળોને છોડી દષ્ટ પૈસાવાળાને સખાવત કરશે દરદીઓને પડતા મુકી સાગળ માણસની ખબરઅતર પુછશે તેમજ સારા કામ કુનાગને આહશે પણ ખરાબ કામ કરનાર કમનસીબને નહીં આહશે પણ યાદ રાખવું કે “તમામ મનુષ્ય એક બીજના હાથ પગ છે, શરિરનો એક અવ્યવ કે ભાગ દરદી અને છે તો આખા શરિરને દુઃખ પેદા થાય છે”

માણસોનું હમદદી પાણું કેટલું છે

જ્યારે હું સાબળી છું કે કોઈ અપરાધીને ચોક્કસ રખતે ફાંસી દેવામાં આવ્યો, કે શેહરના એક ચોક્કસ ભાગમાં આગ લાગી અને બળતા ઘર પડી ગયા અને બીજે દીવસે કટલાક મરદો, સ્ત્રીઓ અને બાળકોની કટકા બુકલા થએલી લામો ખોદી કાઢવામાં આવી ત્યારે એ કે એવાજ કોઈ બયાનક બનાવ માટે વાચતા કે સાબળતા વિચારના અનુક્રમ કે સયોગથી (by a principle of association) મારા મનમાં સવાલ ઉત્પન્ન થાય છે કે જે વખતે આ બનાવો બનતા હતા અને મનુષ્ય વેદનાનું પ્રબળ પોતાના પુર્જ્નેસમાં બાપી રહ્યું હતું ત્યારે હું શું કરતો હતો ? અને જો હું આ બનાવો બનતા તે વેળા કાંઈ દીગમસ્તી કે હસાહસમાં ગેકાએવો હતો એમ યાદ આવતું તો હું ગાભરો પડી મનમાં શરમાઈ જતો, નો જોકે આ સંધળું માત્ર અજણતા થયું

જ્યારે કોઈ મનુષ્ય મોતના જડામાં હોય અને એક આખું કુટુંબ કાલ્પતમાં દુખેલું હોય અને દર પળે પોતાના પાલણું કરનારને ગુમાવવાની ચિતામાં પડેલું હોય ત્યારે પાડોશના કોઈ ઘરમાં

કોઇ આવતા ખુશાલીના આનંદવપર શુ ધામધુમ કરવી અને હા-
માઠ જેમ અને તેમ સપુર્ણ કેવી રીતે કરવો તેના વિચારો ચાલી રહે છે,
જ્યાં કોઈ દોષીત કે નિર્દોશને દેહાત્તદ્વ કરવા કામીના લાકડા
આગળ લઈ જવામા આવે છે, જ્યારે તુફાની મોળાઓ એક વહાણને
ખળી જવાની અણી ઉપર છે અને તેમાના સેકડો માણસો ધડીમાં
રડવાની ધડીમાં ઘુટણમડીએ ખદગીની એવી હાલતમા એક એક
પળ કાઢે છે, જ્યારે કોઇ ઠેકાણે એક ભય કાર આગ લાગી રહી છે અને
કોઈ કમનસીબની દોલત, આશા અને સુખને બાળીને ખાખ
કરે છે, જ્યાં ઘણાક માણસો જીવતા બળી અને કચડાઈ મરે છે,
જ્યારે દુન્યાના કોઇ દુરના ભાગમા એક ધિકકાર ભરેલા વેહમને, એક
માણસનો ભોગ જમીનમા જીરતો દારીને કે અગ્નીપર બાળીને આપ-
નામા આવે છે, જ્યારે કોઈ બેગાનો મુસાફર ખુતી લુટારાઓની છુરીનો
ભોગ થઈ પડે છે, જ્યારે કેઇ અભાગ્યો મનુષ્ય એક રાક્ષસી
અજગરની ગોદમા દમાએલો છે અને દરેક પળ તેના નવાલો થવાની
હાલતમા છે, જ્યાં કોઇ દુખી જીવડાઓની પુઠ અણુદીક ખવીસોએ
પકડી છે અને આપવાતની પાર તરફ તેમને દોડાવે છે—ત્યારે વળી
દુન્યાના જુદા જુદા ભાગોમા આ સઘળી દોડાદોડ ઢીંગામરતી અને
નાચકુદ પશુ ની થઈ રહી છે કે જે જાણુકે પોતાના દુખી ભાઈઓની
મરકરી કરવા મડ્યા હોય એમ દેખાવ આપે છે ?

આવા બનાવો માત્ર દુન્યાના એકએકથી દુર પડેલા ભાગોમાજ
એકોવારે બને છે એમજ નહીં પણ વારંવાર એકજ શહેરમા, કોઇ
કોઈ બનાવો તો પડોશના મોહલામા બને છે, એટલુજ નહીં પણ
એક મોટા શહેરમા તો હારયજનક અને કંઈવારસ એકજ મોહલામા
બેડે બેડ ચાલે છે

એક વેળા આ શહેરના મોહલાઓમાથી હુ પસાર થતો હતો
ત્યારે હૃદયભેદક ઓસો મારે કાને પડી, પરપુછ કરતા જણાયુ કે તે
ધડી એક જમ્મદ બેડાનો એકપુરો બેટો જે તેમનુ એકલુ ધરજદ અને
તેમના જુદાપાની હાલ હતી તે મરણ પામ્યો હતો વળી વધારે એમ
જણાયુ કે આ મિયારાનુ કોઇ નજદીકનુ સગુ રહ્યું હતુ નહીં આ
એકલપેટી અને હરીકાઈ કરનારી દુન્યાની સામે તે પોતાના જીવેરજ
અને અશક્ત મામાપનો બચાવ કરતો તથા તેમની વચ્ચે એક હાલ

સમાન હતો આ વૃદ્ધ જોડાનો કરચલી વળી ગયલો દેખાવ તથા વાકુ
 અને શરિર જેમ અને તેમનું કરચામય કકલાણુ અને રડવું સાબળી
 હું રડી પડ્યો

ઉદાસ ચેહેરે અને ગમગીન દિલ સાથે મેં લાથી ચાલવા
 માડ્યું થોડુંક આગળ રહ્યો કે ઢોલ તાસા અને વાજના અવાજો
 કાને પડ્યા એક લગ્નનો શાબોલો આવતો હતો દરેક મોહડાપર
 ખુશાલી પ્રગટ થઈ હતી અને તે ખુશાલી સર્વને જાહેર કરવા માગતા
 હતા, પણ કોઈ આધળા તેમની ખુશાલી જોઈ શકે નહીં તેમને માટે
 વાજના લાંબા હતા અને જોરો માટે પણ ખાસ જોઈવણ કરી તાસા
 મગાવ્યા હતા આ એ જુદા જુદા બનાવો મારાં મનમાં એકઠા થઈ
 જવાથી કાઈ ગુચવાડો થઈ પડ્યો અને વિચારમાને વિચારમાં આગળ
 ચાલતો હતો એટલા પીડા ફેરવી જાય તો અફસોસ ! પેલા ડોસા
 ડોસીના ઘર તરફ જાઓલો જતો હતો, મને વધારે અફસોસ એટ
 લા માટે ઉપજ્યો કે આ શાબોલાવાળા અને પેલા ડોસાડોસી એકજ
 કોમના કહેવાતા હતા

મારા મનમાં આંધુ કે આ કોઈ જગલી મુલક તો ન હોય !
 પણ મેં આ ખ્યાલ તુરતજ તુચ્છકારી કાઢ્યો કદાચ એમ તો ન
 હોય કે ઘણાજ સુધરી જવાથી માણસની લાગણી કંઈ થતી
 હોય ! મેં આંધુ કે એમજ હશે કારણકે અમારાં નાના ગામમાં કે
 જ્યાં મોટા ભાગ અબણુ ખેડુતો અને કોળીઓ રહેતા હતા તેમની
 લાગણી તો હું તિલાંજલિ જોતો હતો

વાચનાર અચરત થઈ પુછશે કે શું માણસે જન્મ પર્યાંત શોકા
 તુર રેહવું ? શું ત્યારે માણસ માટે ખુશાલીનું એક કિરણ પણ ન
 જોઈએ ? નહીં પ્રિય વાચનાર આમ નહીં પણ એક હાથપર માણ-
 સની મહાબ્યથા અને ખીજા હાથપર તેના ભાઈબંધની ઢી ગામસ્તી
 અને ખુશાલીનું તોફાન એકીવેળાએ જોઈ આંખ ખુલી થાય નહીં કે
 કાન સાબળી સ્વતોષ પામે નહીં, પણ અતઃકરણમાં કચવચ ચાપછે
 અને કાઈ ખુદરતથી ઉલટું જેવું આત્માને આંખ આંખ બાંસે છે

જાંદગી માટે હસવું શું ને મોત માટે રડવું શું ?

આ કરોડોથી વસાએલી દુન્યામાં જન્મ, લગ્ન અને મરણ હરબી ચાલુ રહે છે, અને જો મોત માટે જાંદગીરી અને જન્મ તથા લગ્ન માટે ખુશાલી ખુદરતી હોય તો હમદર્દ (Sympathy) ના સાધારણ કાયદાની રહે જ્યાસુધી પૃથ્વી પર એકબી મોત હોય ત્યાસુધી લગ્ન અને જન્મની ખુશાલી ન હોય ત્યારે તો ખુદરતે સખળા નવા જન્મોને અટકાવવા જોઈએ—કારણકે મોત માટે દુઃખ અને જન્મ માટે ખુશાલી એ કાનુન આપણે ખુદરતી ગણ્યો છે.

પણ મોત માટે દુઃખ અને જન્મ માટે ખુશાલી એ ખુદરતી નથી જ જન્મ અને મરણ બંને એક સરખા ખુદરતી છે ખુદરતના તેઓ બંને એકસરખા ખુબસુરત ભાગો છે અને સમતોલપણ જાલવી રાખવાને અગત્યના છે, તેઓ બંને જોડ ભાષ છે એક પ્રકારનું મોત તો આપણા શરિરમાં હર પળ ચાલુ જ છે આપણા શરિરમાં જીના ભાગે મરણ પામે છે અને પીશ્વાખ ઝાડા વગેરે માર્ગે બહાર નીકળી જાય છે અને તેમની જગા નવા બનેલા ભાગે લે છે આ રીતે મરણક્રિયા અને જીવનક્રિયા આપણા શરિરમાં હર પળ ચાલુ છે અને એક બીજા ને મદદ આપે છે.

ગોયા એક ચાલુ મોતની મારફતે આપણે જીવે છીએ એકસ મુદતમાં આપણા શરિરની સખળી જીતી કર્યો મરણ પામી આખું શરિર નવીજ કર્યોથી બને છે એજ કારણને લીધે જ્યારે એક માણસ પરદેશ ધણાક વર્ષ કાઢી આવે છે અને પછી આપણે તેને પેહલીવાર જોઈએ છીએ તો તે આપણને અજાણો દેખાય છે અને તેને ઓળખી શકતા નથી કારણકે તેના શરિરની અને મોહડાની કણો બદલાઈ ગઈ અને નવી થઈ, આ રીતે એક ચાલુ મોત વડે આપણી જાંદગી છે. આ જાતની મરણક્રિયા બધ થઈ તો આપણે જીવી શક્યે નહીં.

મોત જાંદગીના સરખા જ ખુબસુરત છે તે હોં આપણને ખુદલુ જલાય છે પણ ત્યારે મોત આપણા ઉપર એટલી ઉદાસી કેમ લાવી નાખે છે? કારણકે ખુદરતના નિયમે પ્રમાણે તે આવતું નથી પણ પોતાના ફાંટા પ્રમાણે આવે છે ખુદરતી અનુક્રમ સમવાતો નથી આપ

અગાઉ બેટા મરણ પામે છે કે જ્યારે ખુદરતી રીતે એથી ઉલટુજ નેમ્મએ જ્યારે એક મડળમા આવા બનાવો ધણાજ સાધારણ થાય ત્યારે સ્પષ્ટ જણાય છે કે ખુદરતી નિયમોથી મડળ વેગલુ ચાલતુ હોવુ નેમ્મએ દુનિયામા તેમજ છે જ્યારે હરીફાઈને બહાણે આપણે વેહેશી જાનવરો મીસાલ આપણા ભાષમધાની પુઠપઠડયે છીએ, જ્યારે અકકલવાળામા ખપતા પ્રાણીઓ છાદમીના સાધણુ માટે એક જવેદાન લડાઈ ચાલુ રાખેછે, જ્યારે તેઓ લોભમા દુખેના રહેછે, જ્યારે તેઓ સન્તા કરવા દોડે છે એટલે એક ફટકે કોઇનુ સર્વસ્વ છીનવી લઈ તેને બીખારી કરવા અથવા પોતે બીખારી થવા દેડેછે, જ્યારે આપણા દિલો હરપળે અખુદરતી રીતે લોભી આશાઓથી ઉસ્કેરાય છે અને ધાર્તીથી ઠડ બની જાયછે, ત્યારે વધારે સારા પરિણામની આશા આપણથી કેમ રખાય ?

જન્મ અને મરણ માટે બોલી ચુકયા હવે લગ્ન માટે બોનશુ લગ્ન સગળા ઉમરે પુગેલા માણસ માટે અવશ્ય છે સિવાય કે ખુદરતી કારણથી તેઓ પરણવાને અશક્ત હોય તે ગરીબ કે તવગર, અદના કે આળા સવળા માટે એક સરખી જરૂરતુ છે તેટલા માટે તે જેમ અને તેમ સાદુ અને સસતુ હોવુ નેમ્મએ બીન જરૂરના હાઠમાઠ અને ખરચથી તે મુશ્કેલ બનાવવુ નેમ્મએ નહી જોઓ એમ કરેછે તેઓ બીજાને ખરાબ દાખલો બેસાડે છે અને ખોટો રેવાજ પાડી બીજાને આડકતરી ફરજ પાડે છે, તેથી એક મોટુ પાપ તેઓ કરે છે હજારો લોકો આ ખરચોથી ડરી જાયેછે અને પરણતા નથી તેથી એક મોટા ખુદરતી કાપદાનો મગ થઇ તરેહવાર પાપોની ઉત્પન્ની થાયછે

આપણી છાદમી હાલ કરતા વધારે ખુદરતી રીતે ચલાવતુ ત્યારે મોત આપણુ હૃદય ભાજવામા ફાવશે નહી, અને જ્યારે મોટી ઉમરના માણસો નજીવા અવસરો પર બચ્ચા સરખી ઢોગામસ્તી અને નાચકુદ છોડી દેરો ત્યારે ઉપર વાચ્યા તેવા મન કમકમાવનારા અને એકએકથી ઉલટા બનાવો બનશે નહી

મ ડળી

મ ડળીના રેવાળે તે તેની ટેવ કહેવાય તેમજ એક માણસની ટેવને તેના પોતાના રેવાળે કહીએ મ ડળી પોતાના ઘોડા રેવાળે અને ભુલભરેલા આચાર વિચારો માટે એટલે પોતાની ગેરવર્તણૂક માટે સામટી ગીતે તે પોતાને ધિક્કારતી હોય તેના કરતા પોતાના એક એક જુદા જુદા સહાસદને તેની ગેરવર્તણૂક માટે વધારે ધિક્કાર-ગેર તે કહે છે કે કાઈ મુસ્તોના પડેના રેવાળે કપડા પેહરી કાઢી નાખ્યે તેમ પેહરીને કાઢી નખાતા નથી તોપણ મ ડળી અને તેના રેવાળે વચ્ચે શરિર અને કપડા વચ્ચે સખધ હોય તેથી વધારે ધાડો સખધ નથી

મ ડળીના રેવાળે તો આખ અને કાનવાટે માણસમા દાખલ થાયછે પણ એક માણસના પોતાના રેવાળે એટલે તેની આદત અને ખાલીઅત તો તેની બીજી ખુદરત કહેવાયછે તે તો તેના શરિર અને મગજનો એક ભાગ થઇ પડેછે ઠૂઠ આત્માના બીતર સૂધી તે પોતાની જડ ધાળો બેસેછે તે તો માના દુધમા તે પીએછે તેમનુ થુ તો બાપની પીઠમા હોયછે, તેનુ મુળ બપાવાના ભુનમા હોયછે જે સેહલુ કામ ડાહ્યેકાઓ અને આખી આખો સદીઓમા લાખો માણસોના ભેગા મળથી તે કરી શકતી નથી, તેથી અતીશય મુશ્કેલ કામ મ ડળી એક માણસને એક પળમા કરવા કહેછે—એટલે વગસોની પડેની તેની ખરાબ આદતને શરિરમાથી કપડા કાઢી ફેંકી દે તેમ ફેંકી દેવા કરેછે અને જો તેમ ન કરે અથવા કરવાને અશક્ત હોય તો તે તેને ધિક્કારવાને તયાર છે

એમ કા થવુ જોઇયે વાર ? મ ડળીએ માણસની જુરી ટેવને એકદમ તગ્ગરના માગતી વેળા પોતાની સામટી જુરી ટેવાને રેવાળને નામે વલગી રેહવા ડા માગવુ જોઇયે ? એક માણસને પોતાની જુરી ટેવ તજવા કઠણ હોયછે પણ એક મ ડળીને પોતાના જુરા રેવાળ તજવા સેહન છે એક માણસની જુરી ટેવ તેની ખાસીયત સાથ મળી ગયતીછે તે નીકલતા વાર લાગેછે—પણ મ ડળીની એ સામટી જુરી ટેવ તો ઘણા માણસોના ભેગા બળથી સેહલમા નીકલી

શકે તો પણ મડળી કેવી ઉધી છે કે પોતાનો વાક માફ કરે છે પણ પોતાના મેમબરો ઉપર જોર ચલાવે છે

ખરાબ જગામા અને ખરાબ સંજોગો વચ્ચે પડેલા સારાં બીને તે સારૂ જાડ થઈ સારા ફળ આપવાની આશા રાખતી નથી તોપણ મડળી, ખરાબ જગા અને ખરાબ સંજોગો વચ્ચે પડેલાં ખરાબ બીને સારૂ જાડ થઈ સારા ફળ આપવાની આશા રાખે છે ખુફતી કાયદાઓના નિયમીતપણાને લીધે જે કમનમીય માણુઓ ખુદરતી ગેરલાભો સાથે જનમ્યા હોય, વળા દુયતી ગેરલાભો પણ જનમથીજ જેમની સામે એકસ પ કંઠે આ કમનસીબોને સહાય થઈ ખુદરતને સહાય થવાનું કામ મડળીનું હોય છે ને આ ફરજ તે પોતાની સમજી શકે નહીં અથવા તે ખજાવવાને અશક્ત હોય તો ધિક્કારવાનો ધિક્કાર ભરેલો હક તેણે છોડી દેવો જોઈએ છે

મડળી ધણુઓને ધિક્કારે છે કારણુ તેઓ તેના કહેવા પ્રમાણે ચાલતા નથી તે ધણુઓને ધિક્કારે છે કારણુ તેઓ ખુદરતના કહેવા પ્રમાણે ચાલતા નથી તે ધણુઓને ધિક્કારે છે કારણુ ખુદરતના અને તેના કહેવા પ્રમાણે તેઓ એકીવારે ચાલી શકતા નથી મડળી પોતાની હરતીનું કારણુ માણુસોને જોડાએના રાખવાનું જણાવે છે તોપણ માણુસને તેના બાહ્ય ધોના મોટા ભાગથી જુદો પાડી નાખે છે માણુસને તે પોતાની ન્યાતમાહાર સમજે છે તોપણ પોતાને તે માણુસની ન્યાતમા સમજે છે લાય લેવી કે રાખ રખાવત રાખતી તે બહુ ખોટું કહે છે તોપણ પૈસા વાળાઓના વાકપર તે ધણીવાર આખ વિચારણા કરી જાય છે એક માણુસે બીજા ઉપર કીનો લેવો તે ખોટું કહે છે તોપણ હજારો અને લાખો માણુઓની સાથે મળી મડળી એક માણુસપર કીનો લેવો તેને તે ખોટું કહેતી નથી એક માણુસ કાંઈ પણ અન્યાય કરે તે તે સાખી શકતી નથી, પોતે ગમે એ અન્યાય કરે તે એક માણુસને સાખવા કહે છે.

નુકસાનકારક રેવાજો અને ખોટા વિચારને કાઢી નાખવા મડળી ખાધાઈથી વખત માગે છે, કારણુ તે જાણે છે કે વખત જવા સાથે એ સમજી જેમ નીકળી જાય તેમજ મજબુત પણ થઈ શકે છે રેવાજને તોડવા તે કદી આગુર નથી કારણુ તે તો તેનું મુખ્ય બળ છે નવા રેવાજો અને નવા વિચારોને પોતામા દાખલ કરવા સામે

તે બળતવારીથી લડે છે પણ જો એકવાર બખરજસ્તીથી દાખલ થવા પામ્યા તો તેટલીજ બુદ્ધિમંદ બનેલી બળતવારીથી (ખોટા જાણવા છતાં) તેમને છોડી દેવા ના પાડે છે

મડળનું સુકાન પૈસાવાળાઓના હાથમાં ધણી વેળા દેખાય છે પણ તેનું મુખ્ય બળ ગરીબ અને અજ્ઞાન વર્ગોમાં હોય છે જુદા જુદા દેશમાં તે જુદા જુદા નામથી ઓળખાય છે, એકજ દેશમાં તે જુદા જુદા નામ રાખે છે આ એકજ, પણ જુદા જુદા નામની આ નામની એક પણ ખરેખર જુદી જુદી મડળીનો હું સભાસદ થઈ શકતો નથી એકનો થાઉં છું તો બાકીની ધિક્કારે છે સઘળીનો થાઉં છું તો સઘળી મને ધિક્કારે છે ધિક્કારવાને તે જોડાઈ જાય છે, આજવાને તે જોડાઈ શકતી નથી

આપણા ઉસ્તાદો--તેમના તરફ પ્યાર

“ માખાપ મને પેલી દુનયામાંથી આ દુનયામાં લાવ્યા
ઉસ્તા મને આ દુનયામાંથી પેલી દુનયામાં લઈ જાય છે ”

આપણા ઉસ્તાદો કોણ ? આપણા સ્કુલ માસ્ટરો ? સારે શેકસ્પીઅર, મીલટન, હાઈઝ, સાદી વગેરે જેમના સખકો આપણે નીખ્યે છીએ તેઓ આપણા કોણ ? દેખીતું લાગે છે કે આપણા ઉસ્તાદો તો આ છેલ્લાઓ છે અને આપણા સ્કુલ માસ્ટરો તો માત્ર દુભાશીઆ છે કે જેઓ આપણા ઉસ્તાદો જે કહે છે તે આપણને સમજાવે છે અમારા મેહરબાન સ્કુલ માસ્ટરોએ રીસાઈ જવું નહીં, કે આ સઘળી નીમક હરામી છે એમ કહેવું નહીં, કારણ કે શેકસ્પીઅર, હાઈઝ, સાદી પણ દુભાશીઆજ છે ખુદરતના અવલોકનથી એટલે ખુદરત સાથની ગોઠતગોથી જે તેઓ સમજે છે તે આપણને તરજુમો કરી સમજાવે છે એટલે શેકસ્પીઅર અને સાદીને ખુદરત અને આપણા સ્કુલમાસ્ટર વચ્ચે દુભાશીઆ કહીએ તો આપણા સ્કુલમાસ્ટર, શેકસ્પીઅર વગેરે અને આપણુ વચ્ચે દુભાગીઆપણુ કરે છે પણ એટલુંજ નહીં સઘળા માણુમો દુભાશીઆ છે, કારણકે પોતાના વિચારનો તરજુમો શબ્દો કે ઇસારતમાં કરી એક બીજાને સમજાવે છે

હવે આ હારયજનક સરખામણી છોડી દઈ દુકમાં એટલુંજ

કહીશુ કે જેઓ આપણને નાની અને સુખી કરવાની મુળ નેમથી આપણા શરિર કે મગજની ખીજવણીમાં કાષ્ટ પણુ હીરસો આપે છે તે સઘળા આપણા ખરા ઉસ્તાદો છે જેઓ સ્તુતીના લોભ માટે કે કાષ્ટ ખીજ દુન્યાઈ બદલાનીજ મુળ નેમથી પોતાની શક્તી ભાડે આપવા કાઢે છે તેઓ આપણને ગમે એટલું જ્ઞાન આપે પણ તેમને આપણા ખરા ઉસ્તાદો કહીશુ નહીં આ આપણા ઉસ્તાદો જેઓ આપણને જ્ઞાન અને ગમત આપે છે તેમના તરફ ખુન્દનીજ આપણો ધ્યાર દોડે છે આપણો ધ્યાર તેમને અર્પણ કરતા દરેક કંટનું આપણને આપે છે તે આપણે જોવા બેસવું નહીં, ઝારણુકે જો એમ કરીએ તો કે છે પણ આપણને જ્ઞાન આપશે નહીં, કે રખે આપણને થોડું પડે, અને તેમની શક્તિને ખીજ સાથે સરખાવી હીનનામા આવે

આથી આપણુ અજ્ઞાન રહીશુ વળી આપણે માત્ર સ્તુતીના ખાકાં પુકી તેમનો આભાર માનવાની કોશિશ કરી નહીં જેમ શરિરની આખોની રોશનીનું એકજ મુળ છે તેમજ આત્માની આખોની રોશની (જ્ઞાન) નું પણ એકજ મુળ છે અને રોકરૂપીઅર, પેટો વગેરે માત્ર નળી-ઓ છે અને કાષ્ટમાથી થોડું અને કાષ્ટમાથી વધુ આપણને મારુ બન્યું છે વળી આપણે યાદ રાખવું કે એક ઉસ્તાદની સ્તુતી કરતા ખીજ આપણા ભનુ કર્તા અને ઉસ્તાદને આડકતર કે સીધું અપમાન ધણી વેળા કરી મુકીએ છીએ આ મહા બુધ્ધિવાન પૂરેપો આપણા કરતા ધણુ જોનારા હોય છે તેઓ કહે છે કે સ્તુતીનું મુળ અવધામા અને અવધાનું મુળ અનાવધામા છે આથી જેટલી આપણા ધ્યારની તેઓ દરકાર કચે તેટલી આપણી સ્તુતીની દરકાર તેઓ કરતા નથી જેઓ આપણને સ્તુતીનો બેહુદો લોભ નહીં કરવા, તેની કાષ્ટપણ કીમ્મત ન ગણવા તથા તેનું પોકલપણુ દેખાડવાને દક્ષતરો ભરી નિમષ લખી ગયા છે તેમની સ્તુતી કરી આભાર માનવાની કોશિશ કરી તે તેમને મોડું અપમાન છે

દુકમાં આપણા મઘળા ઉસ્તાદો તરફ એક સરખા ધ્યાનથી જોવું જોઈએ છે હવે આપણા જમાનાના ટેટનાક ‘ઉસ્તાદો’ ને ભુલના જોઈતા નથી કે જેઓ મુસ્કેની તોડવા (કે જે ઉસ્તાદોનું કામ છે) કરતા મુશ્કેલી પડારવામાં ઉસ્તાદપણુ સમજે છે આ ઉસ્તાદો’ સમજતા લાગે છે કે હવે ત્રીખનારા ધણુ થઈ ગયા છે પણ તેઓ

જરા ભુ-યા છે ખરૂં છે કે શીખનારા ધણા થયા છે દુ-ન્યાના ભુદા ભુદા બાગોમા અને ભુદા ભુદા જમાનામા જે કાંઈ પણ અઘ્યાસ કરવા ભેગ થયેલા થયા છે તેમના નામોથીજ દરેકરો ભગાઇ જાય શીખવાનું ધણુ થયુ છે લાખો લાખ દરેકરોથી દુ-ન્યાના દરેકરખાનાઓ ભરાઇ ગયા છે હજારો વર્ષના દરમ્યાનમા અગણીત અને અપર પાર વિચારો માણસના ભેગ માથી બહાર પડયા છે એક એક વિચાર એક હજાર ભુદા ભુદા આકારમા પ્રગટ થયો છે તદન નવુ તો થોડુ જ રહ્યુ છે જે કાંઈ તમીખી વિદ્યાએ આત્મારસુધીમા જાહેર કયુ છે તે પણ જો શીખાય તો દરેક માણસ એક કામેન તમીખ કહવાય જે સવળુ નીતિ શાસ્ત્રોમા જાહેર થયુ છે તેજ જો શીખીએ અને તે ઉપર અમલ થાય તો મનુષ્ય મડળ નામ નીકળી જઈ ફરેસ્તા મડળ નામ ચાલુ થાય

આ રીતે શીખનારા ધણા થયા છે, શીખવાનુ સપુર્ણ નહીં તોપણ ધણુ થઈ ગયુ છે, પણ શીખનારા ધણા થયા નથી અને કોઈ કાળ થશે નહીં અગરજો આ દુ-ન્યામા જન્મેવો એકએક માણસ શીખનાર થાય તો પુરતા શીખનારા થયા એમ કહેવાય, પણ ધણા તો કહેવાયજ નહીં અને જનેજ નહીં હજારો વર્ષ સુધી અધકાર વચ્ચે ખતીલી મેહનતથી માણસની બુદ્ધિએ જે જ્ઞાનનો મુલક શોધી કાઢ્યો છે તેમા એકે એક માણસને દાખલ કરવો જોઈએ છે. આ જ્ઞાનના મુલકમા લોકોને દાખલ કરવાનુ કામ ઉસ્તાદોનુ હોય છે તે આપણે જાણતા હતા, પણ તેમનુ કામ લોકોને અટકાવવા અને મુશ્કેલીઓ ઉભી કરવાનુખી હોય છે તે હવે આપણે જાણીએ છીએ આપણી મુશ્કેલીની યુનીવર્સીટી તે શીખવે છે જુવાન વિદ્યાર્થીઓ ઉપરનો અણુધટો બોલ્લો આજો કરવા અને યુનીવર્સીટીના બધારણુમા ધનુ તો ફેરફાર કરવાની મોટી જરૂર માટે ખૂમાખૂમ પડે છે, ત્યારે સુધારો કરવાને બદલે તેઓ વધારે અને વધારે બગાડો કરતાજ આજ્યા છે

બદમી અને શોકર ગુજરી

તો બદમી ચુ ગદાયાન બસતે મોઝદ મકુન
કે ખાળે ખુદ રવેશે બદે પરવરી દાનદ
(હાફેજ)

ભિખારીઓ માફક તુ કાઈ મેળવવા માટે આજેજ અને બદમી

કર ના, સાહેબ પોતે બદમાને કેમ બખશતુ તે બાજુ છે

જેને ધણુ મળ્યુ હોયે તે ધણા શોકર કરે તેની ઇશ્વરને શી દરકાર ? કારણ તેને ધણુ મળ્યુ છે જેને થોડુ મળ્યુ હોય તે થોડા શોકર કરે તેની ઇશ્વરને શી પરવા ? કારણ તેને થોડુ મળ્યુ છે જેને ધણુ મળવા છતા થોડુ સમજ થોડા શોકર કરે તેની ઇશ્વરને શી કન્છા ? કારણ તે થોડુ મળેયુ સમજે છે જેને થોડુ મળેયુ હોય તોપણ ધણુ મળેયુ સમજ ધણા શોકર કરે તેની ઇશ્વરને શી કનવાર ? કારણ તે પોતાને ધણુ મળેયુ સમજે છે તવગર માણસ બાતબાતના પકવાનો ખાય છે માટે શોકરગુજરી કરે તો ગરીબ જે સાદુ અને સુક ખાય છે તે શા માટે ક્રો ? ગરીબ જે સાદુ અને સુતર ખાઈ પોતાની તદ્દરિસ્તી જાળવી રાખે છે માટે શોકરગુજરી કરે તો પૈસાવાળો જે બાતબાતના મીઠાનો ખાઈ બદલજીમી અને દરદી ખમે છે તે શા માટે કરે ? જેને પતિવર્તા અને દિલ રીજ-વનાર સ્ત્રી મળી છે માટે શોકરગુજરી કરે તો જેને નથી મળી અથવા જે પોતાની સ્ત્રીથી દુખી થયો છે તે શા માટે કરે ? જેણીને સુખી કરનાર ભરથાર મળ્યો માટે શોકર ગુજરી કરે તો હજારો બુધ્ધી અને જીવાન કુમારીકાઓ નિસાશા મુકે છે અને અફસોસમા વખત કાઢે છે તેઓ શા માટે ક્રો ? જે હજારો જીવાન વિધવાઓ ન્યાતગતની બધીને લીધે જીવાનીના આતશથી બળી ખાખ થાય છે તેઓ શા માટે ક્રો ? જે કમનમીય સ્ત્રીઓ ખુદરતી જીવસાને તાણે યદ જદ પોતાની જ્ઞાતથી હીનાયે છે તેઓ શા માટે ક્રો ? જેમને બચ્ચા છે તેઓ શોકર ગુજરી કરે તો જેમને નથી તેઓ શા માટે ક્રો ? જેમને તદ્દરસ્ત અને ખુબસુરત બચ્ચા છે માટે શોકર ગુજરી કરે તો જેમને દુર્બળ અને દેહથી પીડાતા બચ્ચા છે તેઓ શા માટે કરે ? જેમને કેળવાયેલા માખાપો મળ્યા અને જેમને કેળવણી અને સારી સગતનો લાભ

મળ્યા તેથી જેઓ 'સારા' માણસ થયા માટે શોકરગુજરી કરે તેો જેમને અભણ અને બેદરકાર માખાપ મળ્યા, જેમના માખાપ જીવ્યા નહી, તથા અચપણથી તરખીઅત અને સારી સગતની ખુટને લીધે જેમની ખરામ ખાશીઅત સારી થઇ નહી અથવા જેમની ખુદરતી સારી ખાશીઅત અગડી જઈ ખરાબ થઇ અને 'ખરામ' નીવડ્યા તેઓ શા માટે કરે !

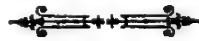
મળ્યુ છે માટે શોકરગુજરી કરે તે ન મળે ત્યારે ન કરે ધણું મળ્યુ છે માટે ધણા શોકર કરે તે થોડું મળે ત્યારે થોડાજ કરે ખુદરત તરફ આપણો પ્યાર દોડાવવા માટે અને આપણી ફરજો ઉઠાટથી બળવતા શીખવાને બદલી કરવાનો આ જાતનો હેતુ હવડી પ્રકારનો, આપ મતલમ ધરાવનારો અને એકલપેટાપણ દેખાડવાનારો છે તે અધુરો છે એટલુજ નહી પણ ખોટો અને બેહુદો છે જીદગીને તાજગી બખશનાર સુર્યની રોશની અને ગરમી, અમૃત પાણી અને જીદગી ટેકવી રાખનાર બીજા તરવો જેમ આપણને મળે છે તેમજ પલુ પખીને, નાનામાં નાના જીવને અને વનસ્પતિને પણ મળે છે એ સત્ત્વ મળવા માટે શોકરગુજરી કરીએ કે ન કરીએ તોપણ તે મળશેજ એકસ આશીરવાદો આપણને મળ્યા છે માટે શોકરગુજરી કરીએ, વળી બીજા એને ન મળતા છતાં તે આપણને મળ્યા છે માટે વધારે શોકરગુજરી કરીએ એ સધળું આપણુ એકલપેટાપણુ અને આપ મતલમ દેખાડનાર છે માણસના હૈયાને ઠંડે બીતર સુધી જનાર ખુદરત તેને મળુર રાખતી નથી જે કાંઈ આપણને મળ્યુ છે તેનો જેટલો અને એટલો લાભ બીજા એને આપવાથીજ ખરી શોકરગુજરી કરેલી કહેતાય ખુદરતી મૂળ કાયદાઓ કે જેમા માણસનો કશો હાથ નહી એવા કાયદાઓતુ જ્યારે અવલોકન કરીએ છીએ, જ્યારે તે કાયદાઓમા દયા, ઇતસાફ અને અપલપાતપણુ જોઈએ છીએ, જ્યારે તમામ પેદાએશની દુનીઆ તરફ મોહબત જાહેર કરનાર તેમને જોઈએ છીએ, ત્યારે હેશાનથી આપણી છાતી ભરાઈ આવે છે " He prays best who loves best " " તે સર્વથી સરસ બદલી કરે છે જે સર્વથી સરસ પ્યાર રાખે છે, " કાણુ ઉપર પ્યાર રાખે છે ? ખુદરત ઉપર ! ખુદરત કે જે હાજત વગરની અને સર્વ શક્તિવાન તેને આપણો પ્યાર શા ખપેનો ! આપણી ફરજો

બળવવા સિવાય બીજી કંઈ રીતે આપણો પ્યાર દેખાડી શકીએ ! આપણો પ્યાર કે જેની આપણા બાઈબધોને હાલના વખતમા અતિ શય જરૂર છે તેઓ તરફ દોડાવવો જોઈએ છે કે જેથી ખુદરત કે જે આપણી મા અને બાપ છે તે પોતાના બચ્ચાઓની અરસપરસની દીલસોહતથી ખુશ થઈ જાય છે

બદગી અને મનન કરવાથી આપણે પોતાને પીછાણતા રીખ્યે છીએ આપણા જીવસાચો ઉપર થોડો ધણો કાળુ રાખતા રીખ્યે છીએ તથા આપણી ફરજે કેમ બજાવીએ છીએ અને કેવી રીતે બજાવી જોઈએ તે આપણુ સમજીએ છીએ પણ આ તો માત્ર એક હથીઆર છે જે વડે આપણુ કામ કરવાનુ છે કામ ન કરીએ તો હથીઆર રાખેલુ શા બપનુ ! સૂર્ય, પૃથ્વી, વરસાદ વગેરે પોતપોતાનુ કામ ન કરતા કેાઈ પ્રકારની ખાલી શોકરગુજરી કયાં કરે તો આપણા કેવા હાલ થાય ! જે કામો આપણુને બજાવવાનાં છે તે ન કરી કેાઈ કષ્ટીત શક્તિ ઉપર ધોળવી દેલુ અને આપણી બુદ્ધિથી જે ખમીએ તેનુ આળ તે ઉપર મુકલુ કે એતો સધળુ તે કરે છે તેથી કાઈ આપણી કસમજના માઠા પરિણામોથી આપણે છટકી શકતા નથી ખુદરતી શક્તિઓ પોતપોતાનુ કામ કરતી જાય છે ગર્ભસ્થાનની જીદગીમા કે જ્યાં આપણા મા કે બાપનો આપણી ઉપર કાળુ હોતો નથી એવી વેળાએ તે આપણુને ખોરાક પોહચાડે છે અને આપણા શરિરનો ઘાટ ધડે છે તેઓ વરસાદ લઈ આવે છે, ઝાડમા રક્ષ અને ફળ પેદા કરે છે દોવસના જગતા હોઈએ કે રાતના ઉવતા હોઈએ ત્યારે તે આપણા અસ્વચ્છ લોહીને સ્વચ્છ કરે છે દિવસનાં કામકાજથી શરિરમા થયલી ભાગદુટને તે આપણે ઉધીએ છીએ તે વેળા સમારવા પડે છે, ખોરાકનુ તે લોહી બનાવે છે, લોહીમાંથી તે આપણુ શરિર બનાવે છે આ સવળા ઉપર આપણો કશો કાળુ નથી પણ ખુદરત પોતાનુ કામ કરતીજ ચાલે છે પણ જે કામ ‘માણુસ’ ને કરવાના છે તેની વચ્ચે કેાઈ આવનાર નથી

આપણા ખોટા ધોરણો અને રાહરીતી આપણે સુધારીશુ નહી ત્યાસુધી સધળાનેજ સામાન્ય રીતે ખમલુ પડશે. ખુદરતી કાય-દાઓના અચલપણાને લીધે જે ‘અકસમાત’ રૂપી દુખો આપણી ઉપર કેાઈ કેાઈ વાર આવશેજ તેનો ભાર આપણી ઉપર ઓછો પડે

માટે એક સામન્ય કાશિશ્રી 'સસારી અકસમાતો' ને જેમ બને તેમ દુર કરવા જોઈએ છે કે જેમ કરવાનું બધું દરજ્જે આપણાજ હાથમા છે. 'ખુદરતી અકસમાતો'નું દુખ આપણે કરવાને અને જે રેલછેલ હાથે ખુદરતે પૃથ્વીપર આશીરવાદો વેરી નાખ્યા છે તેનું ધુરેધુર સુખ ભોગવવાને, ગેરસમજથી એક બીજા સાથે અઠડયા ન કરતા સઘળાઓએ જોડાઈ જવું જોઈએ છે માણસ અને માણસ વચ્ચેનો સબંધ જ્યારે આપણે સમજી શકીએ, જ્યારે માણસો અને બીજા પ્રાણીઓ વચ્ચેનો સબંધ આપણે સમજીએ, જ્યારે પ્રાણીઓ અને વનસ્પતિ વચ્ચેનો સબંધ આપણે પીછાણીએ, કેવી સિક્કોથી સૃષ્ટિના જુદા જુદા ભાગો એક બીજા સાથે જોડાયેલા છે તે જોઈએ અને આ સૃષ્ટિ મડળનું એકપણ જાણીએ ત્યારે આપણા સ્વાર્થો એક બીજા સાથે જોડાયલા જોઈએ છે દરીઆવમાનું એક ટીપુ કાંઈ દરીઆવ નથી તોપણ તે દરીઆવથી જુદું નથી તેજ પ્રમાણે આપણે ખુદરત નથી તોપણ ખુદરતથી આપણે જુદા નથી જ્યારે ખુદરતના એક ભાગ તરીકે આપણે પોતાને જોઈએ છીએ ત્યારે આપણે આપણો દરજ્જો સમજી શકીએ છીએ અને કાણુ તે દરજ્જો ભગવવાને તત્પર ન રહેશે !

માણસ સંજોગોની પેદાસ છે

“MAN IS A CREATURE OF CIRCUMSTANCES”

મગજ કાંઈ ચોક્કસ કામ ઉપર રોકાયેલું ન હોય અને નવરૂં પડી ગયું હોય એવી વેળાએ કેટલી બધી અર્થ વિનાની વાત બોલી જવાય છે, કેટલા બધા નાખુશ શબ્દો નુકસાન કરવાના હેતુ વિના બોલી દેવાય છે એજ પ્રમાણે જ્યારે મગજ ઉમંગથી કાંઈ કામ પાછળ મડ્યું હોય અથવા કાંઈ ઉમંગી વિચારોથી ભરાયેલું હોય ત્યારે જાણી જોઈને કે અજાણતા કોઈને ગુસ્સે કરતા કેટલા બધી જમ્મએ છીએ ! કેટલા નજીવા શબ્દો બોલવાથી અટકીએ છીએ !

માટે નબલા મગજનું જોર કામકાજમા હોય છે અને જોરાવર મગજની નબળાઈ બેકારીમા હોય છે જ્યારે સફળ થએલી આશા-

આથી મગજ ખુશ અને તરેતાજે હોય છે ત્યારે શત્રુના મસ્કરી ભરેલા શબ્દોની દરકાર પણ કેટલી ઓછી થાય છે? જ્યારે માનીતી આશાઓના નિષ્ફળતા મળી હોય છે, મગજ ઉદાસ અને ગમગીન થઈ ગયું હોય છે, ભવિષ્યમાં ધાસ્તી આવતી લાગે છે, આખું મગજ વાદળોથી ઘેરાય છે ત્યારે મિત્રોના મિત્રાચારી ભરેલા ટાલુકાઓ પણ શત્રુની મસ્કરી જેવા અણીઆળા લાગે છે આપણે માટે બ્રાહ્મણો દરેક બોલ તરફ કાન ઊભા થઈ રહે છે માફ કરવાની લામણી આપી થઈ જાય છે, અને મિત્રાચારી ભરેલા મહોડામાંથી નીકળતા શબ્દો તરફ પણ કેટલા સચેતન (sensitive) થઈ જવાય છે? જે ચીજોની કે શબ્દોની એકવાર કશી ખબર કે નોંધ લીધેલી નહીં એવી ચીજો આપણુ ધ્યાન ખેંચે છે, અને એવા શબ્દો કાંઈ જુદીજ અગત્યતા ધરાવવા લાગે છે

અંતે તું! જે ખુશ મીઠાજનો અને માણસ તરફ મિત્રાઈ ભરેલો દેખાતો હોય તે શા માટે પેલા કમનસીબ ઉપર છેડાઈ પડ્યો? હું સમજ્યો તારા ભોજનનો વખત થઈ ગયો છે પણ હજી આંખુ નથી સખત મેહનત પછી ભોજન વિના તું બેચેન અને ચીરડાઉ થઈ ગયો છે અરે આ શું આંખુ? આહા! ખરું જ મનપસંદ ભોજન છે ઉડી ગયેલી શાતી કેવી રહેતે રહેતે આવતી જાય છે, તારો સ્વભાવ પાછો મીઠો થતો ચાલે છે પેલો બાપડો જજેરાઈ ગયો તેને ખુશ કરવાને તું કેવો ટક શોધે છે ભોજન તને ખાવામાં એટલી તે શું ખુશી હશે? પણ ખાવામાં નહીં એ મનપસંદ ભોજન! તને જોતાજ કે તને ભોગવવાની આશા છે એવો ખ્યાલજ મગજમાં કાંઈ ફેરફાર કરે છે કેવા નજીયા દેખાતા બનાવો માણસના મન અને કામ ઉપર અસર કરી શકે છે!

પેલો જીર્ણોગ ગ્રહસ્થ જાય છે આહો! એના ભવા તરફ જોતા હું કહી શકુ છું કે એનું નામ પરોપકાર છે પેલા ચીઠડેહાલ ખરેખર નગ્ન રખડતા બાળકને જોઈ એ બોલતો લાગે છે “શું તું આકાશમાંથી હમણાજ નાચુ પડ્યું? શું તું કોઈ સુધરેલા શેહરનું શેહરી છે? શું તું ઓગણીસમી સદીનું કૌતક છે?” પણ તેવામાં જીનજીન કરતો એક પથ્થર આવી આ જીર્ણોગનું નસ્કોર શેકી નાખે છે અરે કમનસીબ બાળક તે શું કયું? બુધ્ધિ પરોપકારીની નસ્કારી તે

ફેડી નાખી ? તારી રમતે પરોપકારી વિચારોના સેલસેલાને અટકાવ્યો.
અફસોસ ! કેટલી બધી બગી લાગણીઓ, કેટલા બધા સારા
જુસ્સાઓ માણસની એક બીજા તરફની ખગબગ વર્તણૂકને લીધે
ખીંચ્યા વિના કે જાહેર થયા વિના મરી જાય છે ! કેટલાબધા સારા
વિચારો માણસના મગજમા ડોકીઆ કરી ગુમ થઈ જાય છે ! કેટ-
લીબધી ખરી લાગણીઓ ખોટે માર્ગે દોડે છે ! કેટલીબધી ખરી
લાગણીઓને માર્ગ મળતો નથી ! કેટલાબધા ઉપ્યોગી હાથો નિરૂપ્યોગી
કામો કરે છે ! કે જેમ હજારો આશ્વા આપનારા બાળકો પુખ્ત થયા
વિના મરી જાય છે જેમ કાદુપ જમીનો ખેડાયા વિના પડી રહે
છે, જેમ કુશાદે દિલો હાથ વિના નાચાર થઈ પડ્યા છે, જેમ સારા
ભેળ કારીગરનો હાથ લાગ્યા વિના નિરૂપ્યોગી પડ્યા છે, જેમ ખોટા
પદાર્થોને ખોટા કારીગરો ઘડે છે જેમ ખરા પદાર્થો ને ખોટા કારીગરો
મળે છે અને આ સઘળું દુન્યાને કેટલા બધા લાભથી ઘેનસીય રાખે છે !

તવારીખ આપણને શીખવે છે કે કેટલાક રાજ્યો અને અમલ
કરનારાઓ કે જેઓ પોતાના અમલને અસ્થીર જોતા તથા આસપા-
સનાઓના કાવત્રાઓથી કેના શકમદ અને જીલમગાર થઈ જતા
અને પોતાને મજબુત હાલતમા જોતાજ નરમ અને ઇનસારી વલાણુ પકડતા,
કેટલા બધા જેઓ પોતાના અમલની શરૂઆતમા ઇનસારી અને દયાળુ
હતા તેઓ આખરે પોતા સામે રચાતા કાવત્રા કે શત્રુતાથી જીલમગાર થતા
અને સવળી તરફ શંકથી જોતા હતા ! આતો જીલમગારોનો ખ્યાલ થઈ
પડે પણ જેઓએ તવારીખનો પુરતો અભ્યાસ કર્યો હશે તેઓ એટલા માટે
એવા દાખલાઓની સંખ્યા ના પાડશે નહીં. કેટલીબધીવાર આસપાસનો
મામલો માણસની ખરી અને ખુદરતી વળાણને જાહેર થવા દેતો નથી
એટલું સ્પષ્ટ જણાય છે અને તેજ આપણે જોવું છે

તજ ગર માથાપને ત્યા જન્મેલો એટલે જન્મથીજ તજગર એવો
કાંઈ શખસ કે જે આસપાસનાઓનું માન નાનપણથી સરેરાસ મેળ
વતો રહે છે, એવાને કાંઈવાર કાંઈ બેદરકારી દેખાડે છે તો તેની
પરવા કરે નહીં કારણ તે જાણે છે કે ધણા માણસો એટલે મોટા
ભાગ તેને માન આપે છે આથી એવા કાંઈ એકાદ બેથી તેના માનને
અલવાર આવતી નથી કે કાંઈ ખરેખર ધટી જતું નથી એવી રીતે
તે સેહલાઈથી મોટા મનનો ગણાય પણ જેને મરીબાઈમાથી એકાએક

મોટી દોલત મળી ગઇ છે અને જે તેટલામાટે હવે માન લેવાનો હક સમજે છે તે બીજો છે કે રખે તેના અસવના સાથીઓ હવે ધપોધપ ખાધપર હાથો નાખે અને જેમ બીજા પૈસાવાળાઓને મળે છે તેમ તેને માન મળશે નહીં આથી કોઇ, આગળ માફક છુટ ન લે એટલા- માટે તે જરા ઉચે ડોળેજ રહે આથી તેની આસપાસના અને આગળા સાથીઓ તેને ‘આજ કાળનો,’ કહી કાનો લેજો

આ બંનેને જન્મથી એક બીજાની હાલતમા મુકયે તો છેલ્લો પેહલ્લા માફક અને પેહલો છેલ્લા માફક કા ન વર્તે ? અને પેહલ્લા કરતા છેલ્લો પધારે સરસ લાગણીઓવાળો ખરેખર તો કા ન હોય ?

એક તદ્દરોસ્ત અને જોરાવર અને તેટલામાટે થોડો કે ઘણો ખુબસુરત માણસ જે પોતાને મળેલા આશીરવાદ જોય છે તથા તે માટે કોઇને ધસારો કરતા અડછતુ પણ સાબળે એવો માણસ કાઇ ચોક્કસ રીતલાત કે પોશાક ધારણ કરવાને કશી જરૂર જોય નહીં કે દરકાર રાખે નહીં, પણ જે પોતાના શરીર સુખધી કે કાઇ પણ આમી જોતો (conscious) હોય તે બીજાની રીતલાત કે પોશાક ઉછીનો લઇ કે નકલ કરી પોતાની ઘટ પુરી પાડવાની કાશેશ કરે તે આપડા પોતાની નેમમા જણાઇ આવી અકકડખોર કે ઈન્તર કહેવાય

આ બંનેને જો એક બીજાના શરીરમા મુકી શકાયે તો એક બીજાની માફકજ કદાચ કા ન વર્તે ? એક સારી લાગણીઓવાળા માણસ કોઇપર અનેક રીતે આશા ભગ થવાને લીધે અને ભવિષ્યમા પડતી આવતી જાય છે એવા ભય તળે કચડાયલો રહેવાને લીધે કડવા સ્વભાવનો બની જાય અને તાતો મીઠજ કરી નાખે છે, પછી વડી પ્રમાણે પડતી આવી ઉભી રહે છે, ત્યારે દહોડ ચતુરો ખલા હીલવે અને બોલે “જ્નેયુ, વિનાશકાળે વિપરીત બુધ્ધિ, “Pride goeth before destruction” આ પ્રમાણે ધણીવાર અત્તરને કારણે ઠોકી બેસાડે છે

જેઓ ફ તેહમદ રાગ ન નીવડયા તેઓ કદાચ સારા ધર્મગુર થયા હોત, જેઓ ફતેમદ તબીબ નહીં થઇ શક્યા તેઓ કદાચ નામચીન ધારાશાસ્ત્રી થાત જે સારો કારીગર નહીં નીકલ્યો તે એક અતી કુશળ ખેડુત થઇ શક્યો હોત દોસ્ત અને દુસ્મનો પણ હળર માર્ગે થાય છે નિર્દોષપણે ઓચરેલા એક સખુનનો ખોટો અર્થ કરી

કાંઈ આખી જીદગી સુધી કે તા શત્રુ થઈ પડે છે, અને કાંઈ મોઢકું જોઈ મેહરબાન દોસ્ત થાય છે અને જીદગીનો મદદગાર થઈ પડે છે બચપણમાં બનેલો એક ‘નજીવો’ બનાવ મોટપણમાં કરેલા એક કામ સાથે કારણ અને અસરનો સબધ ધરાવે, નાનપણમાં બનેલો એકજ બનાવ બાકીની જીદગીને ચોકસ વલાણ આપે

“અકસમાત” તો તારી જીદગીની હરકોઈ પળમાં સમાયેલો હોય, તો ચેત અને જીભને અહીં તહીં ગમે તેમ ફટકવા ન દે આ ભાઈ ! અહીંઆ તો સઘળા એક બીજાની દયા ઉપર પડેલા છે ખુદરતી કારણને લીધે કે સંસારી કે રાજપ્રકરણી વગેરે કાયદાઓની ખામીઓને લીધે સઘળાજ કાંઈ અને કાંઈ કદગી હાલતમાં મુકાઈ ગયલા હોય છે, તેમાંથી એક બીજાને સહાય થઈ સઘળાઓએ સારા માણસ થવાની એટલે ખુદરતી હાલે પોહચવાની કોશેશ કરવી જોઈએ એક માણસની વર્તણૂકના નજીવા ભાગને માટે ધણીવાર બેદરકાર હસદબોરાઓ હોરમતને બેહોરમત કરી નાખે છે અને નીતિને છેડી મુકી અનીતિ કરી નાખે છે તેમને ખબર હોતી નથી કે હોરમત તે માણસની નીતિનો એક મોટો રક્ષણકર્તા છે, એટલુજ નહીં પણ સુધારક છે જેમની તપાસ થવાની છે તેઓ હરપળ એક બીજાના ન્યાયધિશ થઈ જાય છે એવા માણસોમાં કારણ અને અસર વચ્ચેનો સબધ જોવાની તિક્ષણતા હોતી નથી. હવે દાનેશ મદ વાચનાર બે બોય કહી બધ કર છું “ પોતાને ઓળખ ”

જગ્યાનો લોભ

“એ ઉચ્ચ જગ્યાઓ પર મોટાઈ કરતા બેઠેલા માણસો, લાખો કરોડો આપો તમને ખોટા ખ્યાલો વચ્ચે ટીકતી રહે છે, તમારા કામો માટે દરતરો ભરાય એટલી ખોટી ખબરો અને પરપુષ ફેલાતા રહે છે, પરવારતા માણસો તમારે માટે અનેક ખોટી કલપણો કરતા ટાહુકાઓ મુકતા અને ટીકકાના બાણ છોડતા હોય છે” રોકસપીઅર

ધણા ગધિડાઓપર પેગમ્મરોએ સ્વારી કરી છે ધણા અરબી ઘોડાઓપર અરબી લિખારીઓએ સ્વારી કરી છે પણ જે હલકી અપાઝી આજનો વિષય છે તે ઘોડાની કે ગધિડાની પીઠ નહીં પણ

માણસનું માથું છે, અને તોપણ આખી દુન્યામાં એવી કાષ્ઠપણ્ય એકજ જગ્યા હોય કે જ્યાં કાષ્ઠ માણસના માથાપર ન બેસે તો તે રાખનું માથું છે. અને તોપણ રાખ પાદશાહેથી તે એક ઠગાળ ગામડામાં ગામડીઆઓની 'મીતીંગ' સુધીમાં આ જાતની ઝપાઝપી પોતાનો કાણુ ધરાવે છે

રાખના રાજવશી કુલના દીકરાઓ કે ભાઈ ભાડુઓ પોતાના બાપ, કાકા કે ભાઈનું માથું કાપી નાખી તેમની જગ્યા મેળવવાને ઉતાવળ કરે છે, તે ઠપકાપાત્ર ઠડે પણ જે તુચ્છ ગામડીઓ મને આચકા મારીને કે લાખી લાખી ફલાગ મારીને મારી આગળ કાષ્ઠ જગ્યાપર બેસી જવા ઇચ્છે, તે હું રાખ હોત અને તે મારો વારસ હોત તો હું મરી જાઉં ત્યાસુધી સચુરી રાખવાને બદલે મારું માથું કાપી ન નાખત તેની જામીનગીરી શું છે ? મનુષ્ય પ્રાણીના જનમથી મરણ સુધી એક એવી જગ્યા કે વખત દેખાડો કે જ્યાં જગ્યાનો લોભ કમકમાટભરેલો ન લાગે તો કાષ્ઠજ નહીં તો હસવા સરખો પણ ન લાગે ? કાષ્ઠ પોતાની બાએડી સાથ રહેવાનું શરૂ કરવાની ખુશાલીમાં થોડાક મિત્રો એકઠા કરે તે જગ્યા કે વખત આ ઝપાઝપીને અનુકુળ છે કે કાષ્ઠને સ્મશાને લઈ જવાને થોડા લોકો એકઠા મળ્યા હોય તે જગ્યા અને વખત બધેબેસતા છે ? કે મરકી અટકાવવાને કે દુકાળને માટે વિચાર કરવા કે મેતાનને દૂર રાખવા કે ખોદાના નમ્ર બદાઓ તરીકે પોતાની ભાવીક બદગી ચુગ્ગરવા એકઠા મળ્યા હોય તે જગ્યા અને વખત અનુકુળ છે ?

હું પોતે તો કાષ્ઠના માથાપર બેસવાની કદી ઉતાવળ કરીશ નહીં, પણ ચોર મારી પીઠ, સ્વારી માટે આપવાને તૈયાર છું હું તો એટલું જ ઇચ્છીશ કે આ સ્વાર કાષ્ઠ માત્ર શીલસુષ્ટ ન હોય કે જે, જ્યારે હું ભુખો થાઉં ત્યારે વાસ દાણો આપવાને બદલે 'સચુરી, સચુરી' કરી ભુખ પાડે કે ઘોડીનો ખ્યાલ મને આવતાજ વળી 'સચુરી સચુરી' કરી ભુખ પાડે તેમજ મારી પીઠ ઉપર કાષ્ઠ મનુષ્ય ખવીસ પણ સ્વાર તરીકે ઇચ્છીશ નહીં કે જે હું ભુખો થાઉં ત્યારે ચાબકાનો માર ખવડાવે હું તો એટલું જ માથું છું કે કાષ્ઠ ખરો ગ્રહસ્થ મારો સ્વાર હોય કે જે હું ભુખ્યો થાઉં ત્યારે મને ખાવાનું આપે અને હું ચાકી ગયો હોઉં ત્યારે મમતાથી મારી પીઠ ટાકે કાણુ કહેશે કે મારો

લોભ ધણે મધ્યમ નથી ? મારા મિત્રો માનઅકરામો તો સુપરે અને
ટોપળે વધી ગયા છે માત્ર સાધારણ માણસીક પ્યાર અને બાકાઈ ધીજ
પુરતા નથી

દુનિયા એક નિશાળ

દુનિયાની નિશાળમાં રીખેલો અને કસામ્મલો ન હોય તે

પુરો માનવી અને નહી

શેકશપીઅર,

નાના ધાવતા બાળકોને નિશાળે મુકવામાં આવે આ તો હદ
અર્ધ છોકરાઓને નિશાળે બેસાડવાની લામક ઉમર સાતથી આઠ વર્ષની
મણવામાં આવે છે, અને તોપણ ધાવતા બાળકને નિશાળે બેસાડનાર
અને શીખવનાર ઉસ્તાદ કુદરત પોતેજ છે તે આ અતિ નાજુક
બાળવયની કેળવણી શરૂ કરે છે કે જે માણસની ઘરડપણની લાખામાં
લાખી હદ સુધી તેની આ દુનિયાની આખી જીદગીમાં ચાલુ રહે છે
એથીજ આ દુનિયા એક નિશાળ છે એમ કહેવામાં આવે છે હવે
આ બાળકની કેળવણી કેમ શરૂ થાય છે અને પહેલા તેને શું
શીખવવામાં આવે છે તે જુઓ.

પેહલાં તેની આખ કાન વગેરે ઇદ્રીઓની કેળવણીથી શરૂ
કરવામાં આવે છે એક ધાવતા બાળકને સૂર્ય કે બતી તરફ જોઈ
પોતાના બન્ને હાથ ઉગાડ બંધ કરતા તમે જોયા હશે, જાણેકે તે
કાંઈ પકડવા ઇચ્છતુ હોય એનું કારણ આ કે, તે સૂર્ય અથવા બતીને
પોતાની નજદીક પકડી શકાય તેમ મુકેલા સમજે છે અહીંઆ
આપણને બુફોને (Buffon) પેહલા માણસની શરૂઆતની લાગણીઓ
ચીતારી છે, તે યાદ આવે છે કે જ્યાં પેહલો માણસ આખ ઉઘાડતા-
જ સૂર્યને પોતાના શરિરનો એક ભાગ સમજતો દેખાડે છે હવે બાળક
આ ભૂલ કરે છે, કારણ કે તેને જન્યાનો કે અતરનો કાંઈ ખ્યાલ નથી

આસ્તે આસ્તે તેની આ બુદ્ધ સુધરતી જાય છે તોપણ છેક પાંચસાત
વર્ષનું કે વધારે મોટું થવા સુધી સૂર્યને છેક નજદીક નહી, તો થોડેક
દૂર ઝાડને લાગેલો કે સાજના ભોયપર પડેલો ધારે છે, અને તેને હાથ
લગાડી આવવાની ઇચ્છા કરે છે, જે ભૂલ હજી આગળ ચાલતા તે સુધારે
છે અને કુદરતી વિધ્યા તથા આખની રચના અને ગેશનીને પથરાવા

તથા દેકાવાના કાચેદાનુ જ્ઞાન મળતા તે પોતાની જૂન જુએ છે આ રીતે કેળવણી, કે જે જોળીમાથી શરૂ થઈ આખી જીવગી ચાલુ રહે છે તેના બે અવશ્ય અને ઓછા ન કરી શકાય તેવા ભાગ છે (૧) જૂન અને (૨) સુધારણુ તે આપણા શરિરનાં બધારણુ અને આપણી હાલની જીવગીની રહે ફેરવાઈ શકે નહીં તેવા એક કાચેદા અને છે આ રીતે જૂન પ્રથમ અને પછી સુધારણુ આવે છે જે રીતે આપણા શરિરની ઇદ્રીઓ કેળવાય છે તેજ રીતે આપણા આત્માની શક્તિની એટલે મનની ખીલવણીમા પણ જુલ અને સુધારણુ બે અવશ્ય ભાગ છે આ રીતે આપણી મનસાન્યતપણાની હાલતને આપણે નજરે નજર જોઈએ ડીએ, અને કાષ્ઠક ઉરતાદનુ કહેલુ ખરૂં ઠરે છે કે પશુઓ માણસ કરતા વધારે સુખી છે, કારણકે ભોળાવી ન શકે એવી કુદરતી પ્રેરણા તેના ભોમીઓ છે, અને ફેરતાઓ જ્યારે બીજા હાથપર પોતાની હસ્તીની રહે વધારે સલામત છે, ત્યારે મનસાન । કેવી મુશ્કેલીઓ અને જન્મથીજ શરૂ થતી ભુલથાપો વચ્ચે તેને માર્ગ લેવા છે

આટલાંજ માટે કહેવામા આવ્યુ છે કે ‘ માણસ જુલને પાત્ર છે—’ “ માફ કરવાને હ મેશા તૈયાર રેહજે—” “ પોતાને આહે-નેમજ તારા પાડોશીને આહજે”—“પડે તેટલી વાર પાછો ઉઠ—” “ પ્રમાણીકપાણુ સર્વથી સરસ રાજનીતિ છે ” વગેરે કાનુનો આ જીવગીમા આપણને ચલાવવાને સલામત ભોમ્યા છે આ નિયમો આ દુન્યામા આપણને ઉપયોગી થયા છે એમજ નહીં પણ વારે ઘડીની ચાલુ આદન અથવા કસરતથી તેઓ આપણા આત્માને ચલાવનાર જીવજી શક્તિ અથવા ભવિષ્યની જીવગી માટેના આખ કાનની કેળવણીનો પાયો નાખે છે, જ્યારે આ નિયમો તુચ્છકારનાર આ દુન્યામા પોતે દુખી થઈ બીજાને દુખી કરનાર બને, એટલુજ નહીં પણ આ દુન્યાના મર્જસ્થાનમા તે અધુરો રહી ભવિષ્યની જીવગીમા આધળા, બેહરા જેવા અપગ રહે છે

આ રીતે કરણી તેની પાર ઉતરણી મુજબ, કુદરતના તોડી ન શકાય તેવા એકજ સર્વોપરી કાયદાને લીધે તેની ભવિષ્યની ખીલવણી કે અધુરાપણુ, આખ કાનની સપૂણતા કે આધળાપણુ તેની આ જીવગી પર આધાર રાખે છે આ નિયમો એવા તો સામાન્ય

સમ્યાધપર રચાયેલા છે કે લાગણીઓ અને ઇદ્રીઓ તેને જન્મથી ઠગી શકે છે તેમ તે કદી પણ ઠગાતો નથી આપણી ઉમદામા ઉમદા લાગણીઓ અને ભલામા ભલી ખાહેશોના હાથમા પણ આપણે સલામત નથી, અને તે આપણી જીદગીની અજમાએસમા વણી વાર જોઈએ 'જીએ સધળી ભલી ખાહેશ કરવા જના અનેક સખમથી ડાઘ જુર આપણાથી થાયછે, અને આપણી ઉમદામા ઉમદા લાગણીઓ ધણીવાર આપણી આ જીદગીનો છેડો લાવી મુકે છે, જેમ તવારીખપગથી ધણા વણા ભના માણ્યોનો તેમના ઉમદા જીવનને લીધે થયેલો હાત આપણે જાણીએ છીએ

આપણી લાગણીઓ જેઓ વખત મુજબ, કેળવણી મુજબ, તદોરસ્તી મુજબ ફેરનાયા કરતી રહે છે તેની ફરતી ચીજપર આપણે સધળો આધાર કેમ રાખી શકીએ ? દેખીતુ છે કે સમ્યાધ અને તેમાથી કીરણરૂપે નીકળેલા ઉપર ટાકેલા જેવા નિયમો આ દુન્યા અને બીજી દુન્યાની આપણી સલામતી છે આ નિયમોથી આપણે ધડાધએ જીએ, અને ભવિષ્યની જીદગીમા એક બાળક ફેરતો અવતરી શક્યે, ત્યારે દેખીતુ છે કે ખરી કેળવણી મેળવનાને સમ્યાધની અગત્ય છે, અને હૈયાતુ સાદાપણ તથા સાચાપણ, આત્માની નમનતાઈ, સમ્યાધનો પ્યાર, સધળા પ્રમાણીક લાગણીથી ઓચરેલાં મતોની માનયુક્ત અને ધીરજ ભરેલી તપાસ એ આપણી ખરી કેળવણીનો પાયો છે, જે કેળવણી ક, ખ, થી એમ એ. સુધીનીજ નહી, પણ જોળીમાથી હમેશગી સુધીની છે આત્મા ને પરમાત્મા મુખી પહોચાડનારી તેજ ખરી કેળવણી છે

આપણે સધળા શીલસુધીના પુરતકો પાઠે કરી જઇએ, સધળા કેતાબખાનાની સધળી કેતાઓ શીખી લઇએ, તે સધળું બીજાની નજરે જોવું તે છે, બીજાઓની મદદથી આપણે ચાલવું તે છે, કુદરતથી ઉતરતા કોઇ પણ શિક્ષકને આપણે શિક્ષક કરવો તે છે જીવન અને વપરાયલી કેળવણી મેળવવી તે છે અને નહી કે કુદરતના ભડારમાથી તેને નવી અને તાજી આપણે માટે મેળવ્યે છીએ નહી કે આપણે કુદરત સાથ મોહડે મોહડુ વાત કરતા હોઇએ છીએ એક વિદ્વાન કહે છે “Books are for idle hours” એ.પી.ડી.ઓ તો પરવારતા વખત માટે છે એટલે પ્રથમ અગત્યનું તો કુદરત સાથ

જાતે ગોદત્તો ચલાવવી (contemplation) તે છે જે એટલું તો અવશ્યનું છે કે વિદ્વાન કે અવિદ્વાન માટે દિવસનો ચોક્કસ ભાગ ખાસ એ કામને આપવાને વિચારવત માણસોએ એક અવાજે સલાહ આપી છે

જેકે આપણા ગ્રંથકર્તા ઉસ્તાદોની ચોક્કસ હદ સુધી જરૂર છે કે જેમ આધ્યાત્મિક ચલાવનાર ભોમયો જોઈએ છે કે નાના બાળકને હાથ પકડી ચાલતા શીખવવામા આવે છે, તેમ એક સોફ્ટીસ્ટ કે પ્લેટો આપણને કામ આવે અને આપણે તેમના ગમે એવા આભારી થઈએ તો પણ એક વખત એવો આવવો જોઈએ કે જ્યારે આપણે પોતેજ આપણા પગપર ખડા રહી શક્યે અને કોઈની મદદ વિના ચાલી શક્યે, તથા કુદરતને આપણી પોતાનીજ પૂરી ખીજોની આખો વડે જોઈ શક્યે એજ દરેક માણસની જીંદી જીંદગીનું સાર્થક છે હવે આપણને સમજ પડે છે કે વ્યાકરણ, ભુગોળ કે અકગણીત હયાતી સાદાઈ કે સમ્યાઈ અને અતકરણની નમનતાઈ વિના સધળું સીખી શક્યે તોપણ ખરી કેળવણી તો તે વિના મળી શકેજ નહી ખજેખર, જે સાચી કુદરતને પોતાનો ઉસ્તાદ બનાવે તે પાક અને સાચો પોતે બન્યા વિના આ કેળવણી ચાલુ રાખી શકે નહી

આ કેળવણી માટે “મોટી બુદ્ધિ”નું કામ નથી દરેક માણસ ચાહે તો સાદુ અને સાચુ હૈયું અને નમનતાઈ ધરાવી શકે અને મોટી બુદ્ધિ એટલે પરીખીજેથી આખો તેનું કુદરતી પરિણામ બનશે બુદ્ધિ અથવા મનગતિના સવળા પ્રકારોનો પાયો ‘મનની આખોથી ત્રિવુ’ (mental perception) છે, અને જુદા એટલે ‘જે નથી તે,’ ત્યારે જે નથી તે છે એમ જોઈજ કયાથી શકાય ? વળી આપણે ધરવરમા રહીએ, હીલચાલ કર્યે અને હરતી ભોગવ્યે “Live, move and have our being in God” અને સેતાનમા જોઈ શક્યે નહી આપણને માત્ર સાચા થવા દો અને બાકીનું કુદરત કરશે જેમ આપણે એક બીજનું ઝાડ બનાવના નથી પણ કુદરત બનાવે છે, જ્યારે આપણે તો માત્ર ચોક્કસ અનુકૂલ સંજોગમા તેને મુક્યે એટલુંજ કરી શક્યે

આ ઉપરથી આપણને સમજ પડી શકે છે કે કુદરત પોતાનો પસંદગીનો હાથ એક એમ એ કે ખોટા શીલસુદ્ધ પર ન મુકતા કાંઈ ‘અભણ’ ખેડૂન પર મુકી દેય તો આપણે અચરત થઈએ નહી

આવી રીતે સાદા અને સાચાં હૈયા, આત્માની ખરી નમનતાઇ, અને સચ્ચ ઈ તરફના માન ભરેલા ધ્યારથી સજ્જ થયેલો માણસ ગમે એટલી ભૂલ કરે કે ખોટા માર્ગ પર પણ દોડી ગયે તો પાછો ખરા માર્ગ પર મુકનારા તત્વો તેના પોતામાજ છે, અને તેની ભૂલચુક અને ખોટા કામ પણ તેના શિક્ષણનો એક ભાગ બને છે સાદુ અને સાચ્યુ હૈયુ અને નમનતાઇ આ રીતે આપણા આત્માના બીજની જીવણશક્તિ છે, જે વિના આપણે ઈશ્વરી ખસવતની ઝાડ રૂપી સપુર્ણતાએ પહોંચ્યે નહીં

એક બેહદ આત્મા જેની હદનો આપણે ખ્યાલ કરી શક્યે નહીં તેની કંઠવણીને આપણે હદ મુકી શક્યે નહીં

લેખક

લેખક એટલે શું ? આપણે એક કારકુન વિષે બોલતા નથી, એક અથગના અર્થમાં બોલે છીએ ત્યારે લેખક એટલે શું ? પોતાના વિચારોને લેખીત ભાષામાં રજુ કરનાર એક લખનારની ક્ષેત્ર તેના વિચારોના ખરાપણામાં છે ખરી રીતે વિચારવુ એ કોઈ ચોક્કસ માણસોનો હવ અને મતા નથી, પણ સવળાનો, કોઇનો પણ હક છે હવે ખરી રીતે વિચારવુ એટલે શું ? કુદરતે પોતાની પેદાયશો અને ગોઠવણો વચ્ચે જે સબધ સ્થાપ્યો છે તે સબધ આગેહુખ રજુ કરવો આ રીતે માણસનું મન એક આરસીરૂપે કુદરતને પાછી ફેર છે આથી એક લખનાર ધણે દરજ્જે એક શબ્દરૂપી ચિતારા માફક છે અને તેના ચિતારના આગેહુખપણાપરથી તે લખનારની વધતી ઓછી ખુબી કહેવાય છે પણ જે ‘માત્ર લેખક’ (mere author) થવાનો લોભ રાખે તે પોતેજ પોતાની નેમને ઉધી વાળે છે આપણો વધતામા વધતો લોભ ‘લેખક’ થવાનો નહીં કે ‘રાજ’ થવાનો નહીં, પણ ‘માણસ’ થવાનો જોઈએ જે માણસ થવા તરફ કોશિશ કરે છે તે તેજ વેળાએ લેખક થવા તરફ કોશિશ કરે છે એક ‘લેખક’ કહો કે એક ‘મોટો લેખક’ કહો, તે કોઇ બીજા માણસો કરતા અદ્ભુત માણસ નથી તે પોતાના કોઇ પણ

ભાઈનંદ જેવોજ છે તેની એક બાજુ બુદ્ધિ, ખામી અને બેનકુશલથી બનેલી છે કે જેમ સઘળા માણુમોમા જન્મથીજ અધુરાપણુ અને અજ્ઞાનપણુ હોય છે પણ તેની બીજી બાજુ જુડના હડહડતા તિરસ્કાર, સચ્ચાઈના સમાધ નહી શકે એવા ધ્યાર ઝેરઘનસાફ અને જીલભાતના જાગ્રદાનના ધિક્કારથી મનેલી હોય છે. આપણે જ્યેષ્ઠ કે પેહલુ તો સઘળા માણુમોમા છે, ત્યારે આ બીજી ‘પાખ’ આપણા ઘરમા વધારી છે અને આપણે લેખક થનાના ધોરી રસ્તાપર ઉભા જે જીલભાત આપણા વચ્ચેથી ચાલે થયે છે, જે સ સારી અને રાજદવારી લાભો અને ધનસાફ આપણે આજ ભોગવ્યે છીએ ‘મડ-બી’ નો એક ભાગ બીજા ભાગ તરફ જે કાંઈ ધનસાફથી વતે છે તેને માટે આપણે મોટે ભાગે આગળ થઈ ગયા ‘લેખકોને’ આઝારી છીએ આ રીતે આપણે જોઈએ છીએ કે એક લખનાર વાજબી કહે છે તેમ એક ખરા અને અસરકારક લેખકનું કામ “ મનુષ્ય કુદરતના ઝામકાળેમા સર્વથી ચઢતું છે ” “(highest function of human nature” અને કોઈ પણ આધ્મિક માનપાન આદુન્યા આ પી શકે તે, તે ઉમદા કામથી ચઢતુંજ છેજ નહી ખરેખર જે એક દોજખને આપણે માટે બેહસ્ત બનાવે તે ઘણુંજ ઉમદા હોતું જોઈએ, અને તેને માટેની કોઈ પણ કિમ્મત મોઢી કહેવાય નહી, પણ એક ખરા લેખક થનાને એક જોગીના નણાક ગુણો જોઈએ તેણે એકાંતપણુમા રહી શકવું જોઈએ માનપાન અને કીતિની આશ્વા રાખની ન જોઈએ ન જણાવેલા “ કોઈ મીઠા ફલાણુચીના ” તરીકે ખુણેખટોળે પડેલા રહેવા માટે અધિરા બનવું ન જોઈએ ગરિબાઈ અને તગીમા રહેવું પડે તો તે માટે તૈયાર રહેવું જોઈએ, તુચ્છકારાવાને પણ તૈયાર રહેવું જોઈએ શું પેલું “ મનુષ્ય કુદરતનું ચઢતામા ચઢતું કામ ” કરવાને આપણે ઈચ્છતું ખમવાને રાજ ન થઈશું ? ન થઈએ તો લેખક થવાને આપણે લાયક હોઈએજ નહી અને એવા લેખકને કુદરત પોતાના સઘળા બળથી કદી પણ મદદ કરનાર નથી કદાચ તે એક “ દીવાનખાનાનો લેખક ” થાય, એ ચાર દહાડાની પુકરાજ અને મડબડ સડમડનો લેખક થાય, દોસ્તોના, કાન ફાડી નાખનાર પડધમો અને પીપારીઆ તેને “ મોટો લેખક ” જાહેર કરે, પણ ખરા લેખક તે કદી નથીજ, અને થોડા વાગમા ઘટતા અધકારમા પાછો પડવાનો

કુદરતમા રથપાયના સબધો શોધી કાઢવાને એક વેખકે સીધી રીતે પોતાની સ્થારિતી અને મનની આખોયી કુદરતને વાચવી જોઈએ એક લેખકે એક વાચક પેહને થયું જોઈએ એક મોટા લેખકે મોટા વાચક થયું જોઈએ પણ આખી દુન્યાની સવળી ચોપડીઓ કે સધળી સર્વથી સરસ ચોપડીઓ વાચવાનું જ પૂરતું નથી, કારણકે તેથી માત્ર એક ચોપડીનો કીડો (book worm) ને મને કે પોતાના માથાપર આ સવળી ચોપડીઓ ઉપાડનાર હેનકરી અને અસરકારક વાચક અને અસરકારક લેખક થવ ને સચ્ચાઈનો સમાપ્ત ન થકે એવો ખ્યાલ જોઈએ, અટબુજનકો પણ આફત, તગી, ગરીમાઈ અને હેરાનગતિનું પણ, અકકનની આખ આગળ સવળી ચીજોને અને સચ્ચાઈને નવી નવી રોસસીમા રજુ કરનાર તરીકે, ઘણી રીતે આવકારદાયક સમજવા જોઈએ

હવે એક લેખક કે કાષ્ઠપણ મુદ્ધિવાન માણસ કીર્તિના કે ખીજ દુન્યાદારી લોભથી પોતાની બુદ્ધિનું ખુન કેમ કરે અને તેને ખીવતી કેમ અટકાવે તે દેખાડવાને એક કવ્ય વાર્તાનો સાર નીચે આપ્યો છે —

જરમનીના જગનમા હરમન કિનફર્ડ નામ માણસ રહેતો હતો. બચપણથી તાકડાપર તજેહવાર કાતંગકામ તે કરતો હતો રફતે રફતે તેના હુન્નરના નમુનાઓ વ્યાજુયાજુના ગેહરોમા જવા પામ્યા અને તત્તી મહુજ વાખવાખી થવા માડી એક દહાડે હરમન પોતાના ઘર આગળ બેઠા હતો ત્યાં એક વોડરનાર કે જે ફ્રેન્ચમેન હતો તેણે આની પુછતું, “હરમન શિમ્પી કય રહે છે?”, તેણે કહ્યું “હુજ હરમન છું” “પેલા ફ્રેન્ચમેન કહ્યું” હુ તમારા હુન્નરમંદીના નમુનાઓ ખરીદવાને આવ્યો છું ‘યુ ? તે અજબ થઈ બોલ્યો, “તમે આ કમાળ જુડામ રહો છો એક નામાકીન હુન્નરમંદ યુનાપર રમોઈ થાય ત્યા બેનીને કામ કરે? ખચ્ચીન તમારું બેનિય ગુમાવો છો જો તમે પેરીસ આવો તો અહી ખીર ખીયા કરો છો તેને બદલે ચમ્પીન મળશે, નાટકો જોવાના મળશે, થોડા વારમા તમારી કીર્તિ ચોમેર ફેલાશે અને ગાડીવોડા અને વાડી બગનાવાળા થઈ જશે. હરમને બહુ હુજત નીચી કે મારી જગનની રીતભાત, મારા દોસ્તો અને ઘરડી મા છોડીને હુ કેમ આવું? પેલાએ ઘણું સમ-

જાવ્યો, પણ તેણે નાજ કહી આથી તે ફ્રેન્ચમેન તો લાચાર થઈ જતો રહ્યો, પણ હરમનનાં મનમાં એ વાત એટલી તો ધર ધાલી બેઠી હતી, અને લાલચ એટલી તો થતી કે તે સોહરાઈ મુકાદ જવા લાગ્યો. આખરે તેની મા સંબળ પામી ગઈ અને તેને જેમ તેમ સમજાવી મુસાફરીનો સામાન તૈયાર કરી આપ્યો, અને હરમન પારિસ જવાને નીકળ્યો. આસરે વીશક દિવસે ત્યાં પહોંચતા પેલા ફ્રેન્ચમેનનું ઠેકાણું પોતાને ખબર હોવાથી ત્યાં ગયો. તેણે અજબ થઈ આવકાર આપ્યો અને કહ્યું કે “ હવે કિર્તિ અને પૈસા મળવાને કાર્ષ વાર લાગશે નહીં ન્યુરપેરવાળાઓના મડળમાં હું તમને ઓળખાણ કરાવીશ તેઓ એક નાના માઠકાએવ એનજેલો (આગળ થઈ ગયેલો નામાકિત શિદ્દી) તરીકે તમને જાહેર કરશે આવતી કાલે થોડાક પ્રખ્યાત હુન્નરમંદો માટે ત્યાં જમવા આવશે, તમે પણ સાંજે જરૂર પધારજો અને તમારી કારીગરીના થોડાક નમુના લેતા આવજો ” બીજો દહાડે હરમન વેળાસર ગયો, જ્યાં અનેક હુન્નરમંદ સાથે તેને ઓળખાણ કરાવવામાં આવી તેઓએ તેની હુન્નરમંદીના નમુના જોઈ બહુ તારીફ કીધી તેઓમાં એક ન્યુરપેરવાળો પણ હતો તેણે કહ્યું “કાલે હું મારા ‘ પેપર ’ માં તમને જ મજતા મહાત્ કંતોવા (એક મોટા શિપી) તરીકે જાહેર કરીશ ” બીજો દહાડે પેનો ન્યુરપેરને પ્રતિ નીધી પોતાનું ન્યુરપેર લઈ આવ્યો, અને હરમનને વાચવા કહ્યું કહાણીકિસ્સાથી ભરપૂર, તેની જીદગીને એવી તો ચીતારી હતી કે હરમન અજબ થયો પોતાની જીદગીમાં કાંઈ પણ બનેલું નહીં એવું એવું વાચીને તેણે પુછ્યું “ એ સંવગાની મકસદ શું ? ” “ મકસદ ? ” તેણે કહ્યું “ જણાયા કરશે કાંઈ ખીજા આધારણ માણસની જીદગી માફક તારે માટે લખાય તો કોઈ તને નજન ન આપે ત્રે હવે મારા નખાણથી તાર ત્યાં ખીજી કરવાને કેહવો દગો પડે છે ” હરમને કહ્યું “ શું કીર્તિનું પેહલું પગલું જુડે છે ? ” એટલામાં એક નોકરે આવી કહ્યું કોઈ ગ્રહસ્થ રોકને મળના આવ્યા છે પેલા ન્યુરપેરવાળાએ હરમનને પ્રસારત કીરી “ હ ! જોયું લોકોનો દરીદો તો ચાલુ થવા મર્યોજ છે ” એક ગૃહસ્થ ઓરડામાં દાખલ થયો જને હરમને કેટલાક નમુના દેખાડ્યા પણ એક કગળ ઓરડામાં, જ્યાં પાંચ “ ફરનિયર ” નહીં ત્યાં આવા કારીગરીના નમુના તેને

ગળે ઉતરતા ન હોય એમ લાગતાજ પેલા ન્યુસ્પેપરવાળાએ તાપ્તથી પૂરી, “ મીઠા હરમન આજ વાદળ વવરામાં બરોબર દેખાતું નથી તમાગે ’ સ્ટુડીઓ ’ (ફુકાન) માં એમને લઈ જઈ પછી દેખાડયા કરળે ” ‘ શુ ? એમનો ‘ સ્ટુડીઓ ’ છે ? ’ પેલા ગૃહસ્થે જરા ઉલટમાં આવી પુછ્યું ન્યુસ્પેપરવાળાએ કહ્યું, “ નહીં, પણ જલ્દીથી લેવાના છે ત્રણ હજાર ફૂંક ભાડું છે એક બાગને માથે એક મોટી ઇટાલિયન ગેલેરીના આકારમાં તે બનાવવામાં આવશે ” પેલા ગૃહસ્થે એ જાન્યું અને પોતાને જોઈતી બનાવતોની મોટી વરદી આપી ગયો તે જવા પછી પેલા ડાપાવાળો ખુબ હસવા મડ્યો અને બોલ્યો “ મારા મિત્ર, અહીં કાંઈ જ ગલ નથી થાક રાખ કે તું પેરીસમાં છે લોકોના કાંઈ લોકોના શોખ અને ‘ ફેસન ’ ને માન આપવું પડશે અહીં કાંઈ તારા શોખ મમાણે ચાલશે નહીં એક હુન્નરમંદની ખરી તપાસ કરવાને વિધ્યા અને સારો શોખ જોઈએ તે શુ આ અભણ વેપારીમાં હોય ? એ તો માત્ર નારો માલ ખરીદી પોતે પૈસા કમાનાની કાળજી રાખે છે જેનું નામ વધારે જાણીતું ત્યાં એ જવાનો ખીજ સધળાની એને દરકાર શુ ? ” એમ કરતા રોજ રોજ છાપામાં એવા તો ચટાકાદાર લખાણો ચાલે કે હરમનની કીર્તિ ચોમેર ફેલાઈ ગઈ અને માનેતોબર થઈ ગયો. કીર્તિ અને પૈસા મળવા લાગ્યા, પણ તે છુટાપણુને ભાગે એક વાર જ ગવમાં તેની બુદ્ધિ હવામાં ઉડતા પડીતી માફક તમામ કુદરતને પોતાનું ખેતર બનાવતી હતી કુદરતની આગેહુમ તે નકલ કરતો તેના પેહલા નમુનાઓ રાજમી રીતે વખણાવા લાગ્યા પણ હવે લોકમત અને ફેશનની સાકડી હદમાં પોતાની બુદ્ધિને સંકોચવી પડતી, જે અતરંગાન અને કુદરતી મસારત તેનામાં આગળ થતા ને જતા રહ્યા, અને તેના નમુનાઓમાં કાંઈ ને કાંઈ ખામીઓ પદા થવા લાગી પેલા ન્યુસ્પેપરવાળાના હરીફો હતા, તેઓએ શનુતાની ચગોર આખોથી હરમનની ખામીઓ જોઈ કાઢી સફરાયાતબરેલી રીતે જાહેર કરવા માડી એટલુંજ નહીં, પણ તેના શરિર અને મગજની ખામીઓ દેખાડવા અને હસી કરવા મડ્યા, હરમન જાણતો હતો કે આ સફરાયાતબરેલું તોપણ કાંઈક ખરૂં પણ હતું તેનીપર એવી તો અસર થઈ કે તે માડો પડ્યો તેના ફેશન દોરતે તેને ઇટલી હવા

ફેરફાર કરવા જવા સલાહ આપી ઘણેક મહીને પાછો ફરતા કાંઈ તેને કામ સોપે નહીં કોઈ નવોજ કારીગર 'રેશને બલ' થઈ પડેલો, એટલે હરમન માખ મારે તેણે પોતાના ફેરફારની સલાહ લીધી જેઓએ કહ્યું " ભાઈ, એ તો એમજ હોય જેમ તમને તાડપર ચઢાવવામા આવ્યા, તેજ રસ્તે તોડી પાડવામા આવ્યા, એમા અજબ શુ ? તમે હવે તો ચિતારા થાઓ, કવિ બને કે નાટક લખનાર બને વળી લોકોને કાંઈ નવ દહાડાની નવાઈ જેવું લાગે તો તમારી ઉપર મરી શીટશે હવે બીજો તો કાંઈ છલાજ નથી " હરમન ચિતા અને ગુસ્સાથી મિમાર બની ગયો અને જોકે દહાડ ચીરડાઈને પોતાનો સ્વસ્થામન વેચી નાખી, પોતાને ઘર જરમતીના જગલ તરફ પાછો ફર્યો, જ્યાં માપડા મુઝાઈને થોડા વખતમા મરણ પામ્યે.

તલવાર નાગી અને મ્યાન કીધેલી.

નાગી તલવારનું રાજ ગયું છે, પણ મ્યાન કીધેલી તલવારનું રાજ હજી ચાલે છે 'સુધરેલા,' કહેવાતા મડળમા જાહેર જીવમાત હોઈ શકે એ તો બેહુદુ અને ઉત્પાલક લાગે અને મહારનો કે ઉપરતપકેતો અદાને પણ ન ધરાવનાર તરીકે જ ગણીથી નારે ઉતરતી હાલતમા આપણે આવી પડિયે આવી જ્યાં નારી તલવારનું રાજ ઓછું થયું હોય છે ત્યારે મ્યાન કીધેલી તલવારનું રાજ ઓછું ન થયું, કદાચ નારે હોય છે જાહેર જીવમાત ન હોય પણ છુપે હોઈ શકે છ દીગોળાઓ વડે કે મુકકાઓ ચઢાવી ચકલ ચકલે, પોશાગીંગે તમારી રાથ ડીના શોધી મારવાને ફરતા હાતા નથી, પણ 'ઝાયદા' ની ધમકી આપનારા પોશાગીંગે bullies ઘણા હોઈ શકે 'અગત્ય કરીને જે તમને કાયદાનું જ્ઞાન ન હોય તો પરીપ કરી જેના દેખાતા ચહરા અને માઠી જયા સાથે ધરવાળા શેઠ કહે છે, " ભાઈ, સાજના છ વાગ્યા છે હજી પણ રાતના બાર વાગતા સુડીમા ન ખાતી કન્શે તો કાંઈ નહીં, પણ કાંતનો દહાડા ચઢશે તો આખા મહિનાનું ભાડું લઈશ હો, નઈશ હો તમારે રહેવુંજ હોય તો સુખે રહો અમારી ના નથી ગાયનું દુધ છે, પણ તમે 'નોટીસ' આપી છે તેથી કહું છું હો ભાઈ કહેને કે હું તો બ્રહ્મા

રહ્યો, તેથી કહું છું હો બાપ એક દહાડો ચંદશે તો આખા મહિનાનું બાકુ લાગુ પડશે, લખશ હો મારે કોઇનું હરામ ન બેઠએ બેલાશક બે માણસને પૂઝો, કાયદો પ્રમાણે માટે તો ચાલવું ” સેતા-નને શાસ્ત્ર ટાકી બતાવવાની ટેવ હોય છે, તેમ તેના હથિયારો અને આડત્યાઓને ‘ કાયદો ’ ટાકી બતાવવાની ઘણી વાર ટેવ હોય છે—અગત્ય કરીને જ્યારે તેમના ભોગને કાયદો ખચ ન હોય કે કાયદાના શબ્દાર્થથી કાંઈ તેમનો પોતાનો લાભ સરતો હોય આ સુધરેલા જમાનામાં, ભરેલી બદ્ધ અને નાગી તલ્લાર સાથેનો બુટાંગે કે જીનમગાર એક તુચ્છ શત્રુ છે, પણ જે જીલભાતની સામે આ ક્ષમરૂપી તલ્લાર ડિગામી છે તે તો એક વધારે જલમ, છુપો, મ્યાન કીધેલી તનચારનો જીલમ છે ગાડીધોડવાળા પોશાગીરો, કાયદાસર ગેરકાયદે કે અન્યાયથી વત નારાઓ, અપરાધી ન્યાયધિશો, વડ—મેઢાઓ તમે છેકળ તુચ્છ શત્રુ નથી ‘ સાચાનો એક રતો, જુઠાના હજાર રસ્તા ’ સચાઇના ખરેખરા અજીતપણા છતાં, ફરેસ્તાઓ અને ખોદાની સઘળી હિમત છતાં, સચાઇ સુર્યાના જેવી ઝળકતી છતાં, સેતાન્યતઃજેલા પ્રપચરૂપી વાદળ પછવાડે કાંઈજ નહીં તો એક ક્ષણ, એક ટુકડી ક્ષણ દકાઈ જાય છે સુભાખીતપણા અને તર્ક શક્તિના તિલાંજુ માણો બુઢા જેવા થઈ પડે છે, અને સચાઈની ધજા તળે લડનાર વીર પુરૂષ પોતાની સઘળી બહાદુરી, સઘળી સચાઇ, સઘળી વાક્યા તુરી છતાં દીગમુઢ બની એક ક્ષણભરુર ધડી હારેલો જેવો અને નીચો નમાનો થઈ પડેલો લાગે છે ત્યારે આ વાચા વચરના કે વાક્યાતુરી વિનાના બાળકો, કોમળ સ્ત્રીઓ અને બોળા ગમાર મરદો, તમારા અશક્તપણા અને જોખમને તે વીરવો તિલાંજુપણે જોય છે અને દયા અને અફસોસ તેના દિલને ભરી નાખે છે આ બુઢા પ્રપચી શખ્સો । જ્યારે વખત અને સજ્જેમ તમને કાંઈજ મદદ કરશે નહીં, જ્યારે નબળું પડેલું શરિર અને મગજ તમને સેહલાઇથી બીજા બુઢા અને પ્રપચીન્ન ભોગ થવા દેશે, ત્યારે એક સાપ બીજા સાપને ગળી જાય તેવી તમારી હાલત ન થઇ પડે, માટે એક વાર સચાઇ અને ઇનસાફનો પીછો પકડી લો આ સાચ્યા અને ઇનસાફી શખ્સો । તમે બે વાર સાચા અને ઇનસાફી બનો એક વાર તમારી જાતી સચાઇ અને ઇનસાફી રૂએ, અને બીજી વાર એક નબળા વખતની સામગ્રી તરીકે

ચુપકીદી સોનું છે

ચુપકીદી સોનું છે, ખરૂં, પણ જ્યાં એક લાખ ચુપકીદી રાખ-
નાર હોય, ત્યાં એક પુરતું બોલનાર નથી અને ! આપણે દ્વંદ્વતરે
ભરીનેજ નહિ પણ એક સૃષ્ટિ ભરીને બોલી શકીએ તારી ચુપકીદીને
પણ બોલવા દે મુગી માણસજાત બલકે તમામ પ્રાણિ દુનિયા માટે
બોલવાની બહુ જરૂર છે શું તને આ મુગાઓ તરફ એક કરજ
અદા કરવાનું નથી ? શું તું પોતે મુગો નથી ? એક માણસ તરીકે
જે નાની હદમાં તું વિચારી અને બોલી શકે છે, તેટલોજ જોતો અને
વાચા ધરાવતો પ્રાણિ તું છે ફરેસ્તાઓ કે વધારે ઉચી હરતી સાથે
સરખાવતા તું માત્ર આંધળું અને વાચા વગરનું પ્રાણિ છે, ત્યારે
વધારે જરૂર છે કે તારા સંધળા જોરથી બોલ, માત્ર ફોકલ અને
અથ રહિત બોલીશ નહિ કે જે મુગા કરતા વધારે મુગાપણ છે,
જેમ ખાનજર અને મિથ્યા કામોમા રોકાતું ઉદ્યોગ નહિ પણ
આજસાંજ છે “ચુપકીદી સોનું છે” એમ તારા ધરમા ચોરી
કરવા આવનાર તારૂં મોહકું બંધ કરવાને કહેશે “ચુપકીદી સોનું
છે” એ એક કાયદો નહિ પણ ચેતવણી છે, અને માત્ર સંભાળથી
બોલવાને કહે છે, કારણ અવિચારપણે બોલવાથી પોતાને કે દુનિયાને
ફાયદો ન કરતા આપણી અને બીજાની શાંતિ ગુમાવે છે અને સારાશ
આ કે જમાનાઓની કસોટીમાંથી પસાર થયેલી કહેવતો અને દુનિયાના
એકઠા કરેલા ઝઘાપણોનો ખજાનો કાઢી ચાવીને તૈયાર રાખેલો નવાલો
નથી કે તું મળી જાય વિચાર કર, પોતે પોતા માટે વિચાર કર,
એજ ઝઘાપણોનો મુળ માર્ગ છે, નહિ તો મતલબિયાઓનો ભોગ તું
થઈ પડશે આપણે ધણીવાર બીન સાર્થક બોલિયે છીએ, કારણકે
આપણી જલો દરિયામાં નાખવાને બદલે આપણા બેજ કે મતલબિયા
હૈડામાં નાખિયે છિયે આપણી યુદ્ધિષ્ઠિ દોડાવવાને એક સૃષ્ટિ આપ-
ણને આપવામાં આવી છે, પણ આપણે એક ટાલુકાસ ગ્રહ ૧૦૮૬-૭૦૦૬
લક્ષ બેસિયે છિયે અને વિચાર અને વાચામાં સદાના મુદ્દેસ
રહિયે છિયે

એક મકકમ સાદી અક્કલનુ માણસ

વણા વિદવાન મધેડાઓ “ યુનિવર્સિટીઓ ” ની સનહો ધરાવતા હોય, આજ્ઞાથી છાપ અને મહોર સાથેનો એલકાળ તેમની વિદ્વતા કે લાયકાતની ખાતરી આપે, પણ એક મકકમ સાદી અક્કલનો માણસ ખુદા તરફની સનહ ધરાવે છે અને પાદશાહોના પાદશાહે તેમને પોતાના છાપ અને મહોર મુક્યા છે

મતલબીઆ, ગુચરી મારનારા, માથા કુટ્યા, દુકમા બેઅકલી માણસો મોટે ભાગે સાધારણ રીતે મળતા રહેવાથી જ્યારે આવા એક મજબુત સાદી સમજના માણસનો મેળાપ થાય છે ત્યારે એક મોજ સમાન લાગે છે તે માણસનતના નામની પ્રતિજ્ઞાનો તારણ કર્તા છે અને માણસોની દગલમાજી અને બેવકુરી બેધ તેમને ધિક્કારવા સુધી જઇ પહોંચેનાને, માણસને ચાહનાગમા પાછો વટલાવે છે તમો પુર ઘોલી રહો તેટલા તે સમજી ગયલો જણાય છે તમારી મુશ્કેલીઓ તેની કને આજ્ઞાન કરાવવાને મનમા ખ્યાલ કરતા હોવ તેટલા તે તમારી મુશ્કેલીઓને પોતાના સ્વામીનમા લઇ ચુક્યો છે તમારી હાજતો તેને કહેવાનું શરૂ કરો તેટલામાજ તે તમારી હાજતો ચેતી ગયો છે અને તમોને વિસ્મય પમાડે છે, જાણેકે તે અને તમો એકજ હોવ તેમ તે સ્વધનુ ખુલ્લુ બેય છે શરમના માર્યા આપણે કાષ્ટક છુપાવવાની કોશિશ કરતા કે અચકાતા હોઇયે તેટલા “ એમા થુ શરમાવાનું મીઠું—હુ પોતે લણીક વાર એવીજ હાલતમા મુકાયો છુ ” વગેરે બોલી દઇ આપણી અચરતી વચ્ચે આપણો રસ્તો ખુલ્લો કરે છે

આડા સવાલો પુછી સીધા જવાબોની આજ્ઞા તે કદી રાખતો નથી, કારણકે તે જાણે છે કે જવાબપરથી તેમજ સવાલપરથી માણસની અકકલ પારખી શકાય છે તે જમે એવા વેશધારીથી દગાઇ શકતો નથી થુ એક આકાશી પ્રેરણા તેનામા કામ કરતી નથી ? ફરેસ્તા અને મજબુત સારી અક્કલના માણસ વચ્ચે આટલો ફેર છે કે પેહેલો જમારે અણદીઠ હોય છે ત્યારે બીજો શારીરિક હાજરીથી જાહેર થાય છે, તોપણ અનેક વખત મદદ માગવામા આવે તે અગાઉ એક ફરેસ્તાના અતરંગાનથી મદદે ધાય છે મજબુત સાદી અક્કલના માણસો

માણસ જાતના ઝરડાની કરોડસમાન છે, દરેક દેશ અને દરેક પ્રજા બીજા દરેક દેશ અને પ્રજાને તુચ્છકારે છે અને તોપણ સઘળા દેશોમા અને સઘળી પ્રજામા, સર્વ દેશના લોકને અને સર્વ પ્રજાને ચાહનારા હોય કે તેના ભેદ શો ? આ મુજબુત સાદી અકકલના માણસો તેમની કને ગુનામનુ પુલ લાઇ જાયો અને તુર્ત તેઓ કહેશે, “ જો આપણે ગુનામનુ પુલ કહિયે છિયે તે બીજા કોઇ પણ નામથી તેટલું જ પમરશે ” દુકમા મજબુત સાદી અકકલના માણસો માણસ જાતની હાલતી અને ભવિષ્યની આશા કે

પ્રમાણ વિષે

સર્વથી હજકામા હલકી ચીજ જે આપણને મોટામા મોટા યોગ્ય પેઠું કચડી શકે તે પુકરાણ છે સર્વથી નાનામા નાના દરનાજ જેમાંથી મોટામા મોટી ચીજો—એક દુનિયા બલકે એક સૃષ્ટિ દાખલ થઈ શકે છે તે આપણી આખ અને ડાન છે પાપ અને શિલા વચ્ચે શુ પ્રમાણ હોય છે, કે જ્યારે એ ઉદાર આત્મા પોતાને તુકસાન કરનારને માફ કરે છે એટલું જ નહિ પણ ફરીથી નવાજે છે કારણકે એક તાર જેનાપર મેહરમાની દેખાડી મોટો ક્યો તેને નીચો પાડવાને તે ન હતો નથી આપણા બોલો પણ હમેરા આપણી ફતેહઆના પ્રમાણમાજ હાતા નથી કેટલા બધાઓએ કોઇની બે ઘોડાની ગાડી જોઇ પોને તેના માનેક થનાને ઇચ્છા કરી હશે, જ્યારે કાલના ખાણા માટે તેમની કને પૈસા નથી એમ યાદ આવી જતાજ તેઓ અચરતીથી પોતા અગળ શરમિફ પડી ગયા હોય મોતની કે દેશનિકાળની ટેપ મરાયતો બધવો પોતાની કોટડીમા થાક અને કગારતથી સુસ્ત બની પોતાની હાલતનુ જાન ગુમાવી કદાચ તુરગોના લાથમા વશ થયો હોય છે, અને વડો પ્રધાન કે રાજ થવાને ઇચ્છતો હોય, કે થઇ ચુકયો એમ માનતો હોય છે કદાચ અધ જગૃતપણે half unconsciously તે પોતાની હાલત જોઇ માને છે કે એવા મોટા ઓશ્વો તે ધરાવતો હોત તો લાગવગથી તે મુક્ત બની શકત સર્વથી મોટી સત્તા અને સર્વથી મોટી નબળાઇ વચ્ચે શુ પ્રમાણ હોય છે, કે જ્યારે સફેદ યરફ જેવા નાજવાળો, કમરમાંથી વાકા નળી ગયલો બિલુક પોતાની આખોને

સુપ્રતીતિથી અને પ્રમાણિક ગુસ્સાથી ઉઠી કરી તાજ અને તખ્તના સાહેબને થથડાવી નાખે ? નાનુકામ અને સનથી ખડબચડા પોશાગીર-પણા વચ્ચે શુ પ્રમાણ હોય છે, કે જ્યારે પાક દામન ના પોતાની માતા તરીકેની લાગણીઓથી ઝલકતા ચેહરામાંથી નિકળતા પગમળુ ફિરણો વડે એક હવસી પોશાગીરને સ્તબ્ધ કરી નાખે છે ? જસ્ટી અને નરમાસ વચ્ચે શુ પ્રમાણ હોય છે, કે જ્યારે ઘીલી ધાલીને મારી નાખી શકાય ? કહે છે કે પગના નળીઓમાં પર કલાકો અને દિવસો સુધી પીછા વડે ચાતુ વીલી ધાલીને માણસને મારી નાખી શકાય છે । મુખો તેઓ છે કે જેઓ એમ સમજે છે કે આફત અને કામ્યતના ધોળાથી કચડાઈ ગયેલા માણસ મરવાને ઇચ્છે છે કેટલી બધી વાર જ્યારે આનંદ અને શાંતિથી મારો આત્મા તમામ ભરાઈ ગયો હોય છે, ત્યારે તેવી હાલતમાં સેવટની ઉધમા પડવાને મે ઇચ્છુ છું કેટલીબધી વાર મે ઇચ્છુ છું કે આ „આસુની ખીણ ” માં માણસો એવી શાંતિમાં દેહ છોડે તો કેવું સારું શારિરીક દુનિયા આપણા વિચારોપર એટલો તો જીલમ યુગ્મ છે કે આપણે ધણીવાર બૂલી જઈએ છીએ કે આપણે આત્મા ક્રિયે મે વાચુ છે કે આગળા વખતમાં એક કમનસીમ કેદીને એવા પીજરામાં કેદ કરવામાં આવ્યો હતો કે જેમાં તે બેસવા ચાહે તો સીધો બેસી ન શકે, ઉભો રહેવા ચાહે તો ઉભો ન થઈ શકે કે સૂવા ચાહે તો સુઈ ન શકે આપણી શિક્ષાઓ બધું દરજ્જે એવા તૈયાર રાખેલા પીજરાઓ છે કે જે શરિર અને આત્મા બંનેને મારે દાગ પડે છે

કીડી અને માણસનું હાપણું.

ક્યામાં આપણે વાચિયે છીએ કે પેલો આળસુ ભમરો શિયાળાને મારે સામગ્રી તૈયાર નહી કરી રાખવાથી કેવો ભુખે મરતો હતો જ્યારે ઉપ્યોગી કીડી પોતાના બગાર ભરેલા રાખી દુકાળની, આગળથી સભાળ રાખી મુકતી હતી માણસજાત પોતાની આ દુનિયાની હસ્તીમાં એવી રીતના હાપણું અને સભાળને તુચ્છકારી શકે નહિ, અને તેની પ્રેરણાઓ અને અજમાયેસો બુધાપા મારે, મિમારી મારે અને દુકાળ મારે તૈયારી કરી રાખવાને તેને પૂરતું કહે છે, તે એટલી હદ સુધી કે

જ્યારે કેટલાક અવિચારી જીવડાઓ એવી કોષપણ સભાળ રાખવાની દરકાર રાખતા નથી તો તેથી વધારે માણુએ એટલીમંથી તો હદ સુધી તેજ વિચાર પર મડેલા રહે છે કે ઘણી વાર એકદમ એકલપેટા બની જાય છે અને જાય છે કે આપણે લુચ્છાઓનો એક ટોળો છિરે કે જેઓ દરેક જણુ, રખે મુરકેલીના દિવસે આપણને છોડી જવામા આવે એવા જાયથી, તે વખત માટે તૈયારી કરવા પડિયે છિયે, અને કચડાઈ ન જવાની ખીક અને આતુરતાની ઉતાવળમા એક ખીજને કચડી નાખિયે છિયે એકે સખ્ત મેહનતે મેગવેલા પૈસા તેતુ માપોમાપ યુજનન કરવામા વપરાઈ જાય છે, જ્યારે ઉચુ મુકનાને તે કાષ્ટ ફાજલ પાડી શકતો નથી તો ખીજે પુરા યુજરાણુને માટે પણ તે થોડુ પડેતુ જોય છે ત્રીજે, પોતાના મેજીદા યુજરાન ઉપરાત કાર્થિક ફાજન પાડી શકે છે, અને કદાચ એક જીદગીની બચાવેલી પુજા એક કલાકમા કોષ ચોર છુટી ત્રષ જાય છે કે આગમા બળા જાય છે, ચોથો એટલો તો નસીબ-વત નિકળે છે કે પોતાનુ વસિહતનામુ કરી એક આખી જીદગીની મેહનતતુ ફળ પોતાના બચ્ચાને આપી જાય છે, કે જે કદાચ તે ઉડાવો હઈ જરીબાઈ અને કગાથતમા પાછા પડે છે આ રીતે અ દુનિયાનો મામલો ચાલ્યો જાય છે, અને દેખીતુ છે કે આ જાતની સભાળની ઉપરવાગે માણુસ થઈ શકે નહિ ત્યારે ખીજ હાથપર તેની સવળી સભાળ તેને માટે પુરતુ કરી શકતી નથી આતો ખગ વાળવાને એક ભેગા મડળની ભેગી સામગ્રી અને સભાળ તેના ખીજે અને છેલ્લો આશ્રય થઈ પડે છે, અને તેટલા માટે આ અગત્યની ભેગી સામગ્રી અને એટલી વધારે સપ્લુ અને ઉધ્યાગી કરવામા આપણે લાભ, આપણી દરમદેશી અને આપણી જીદગીની શાંતિ છે

જ્યારે જીદગીના જ જાળથી અને જેહમતથી આપણુ શરિર વસાઈ જાય અને આપણુ મગજ ખવાઈ જાય ત્યારે માળકો પથરા લઈ આપણને મારવા આપણી પાછા ન દોડે, જ્યારે આપણે એક અશક્ત બિમાર થઈ પડ્યા હોઈયે, ત્યારે કાષ્ટ આપણને આમથી તેમ ફેંકે કે હડસેલે નહિ, એ સવળા સભાળો આપણને લેવાની છે, અને નહિ કે પેલી કીડીની માફક માત્ર ઢાણા ભરી મુકનાની આ માટે આપણા સખીઓ, અ પણા તવગરો આશ્રમસ્થાનો, ‘હારિપટલો’ વગેરે ઉભા કરે છે પણ આ આશ્રમસ્થાનો અને હારિપટલો ઉભા

કરવા તે એક ચીજ છે અને તેનો ઘટતો લાભ, ઘટતા પ્રમાણમાં, ઘટતા લોકોને આપવો ખીજ ચીજ છે આ આગ્રમસ્થાનો અને હારિપ-ટલોના સ્થાપનારઓની સઘળો ભલી નેમ છતાં તેમાં કામે લાગેલા ખાઇઓ અને ગૃહસ્થો કાંઈ વાર તેને વેશીઆવાડો બનાવી શકે અને મોટામાં મોટા અમલદારથી તે એક નાના હમાલ સુધી લાચ ભેવા વિના પોતાની મદદ આપવાને ના પાડે આ સઘળું આપણે પુરેપુરી રીતે અટકાવી શકીએ નહિ સિવાય કે એક સર્વોચ્ચપણુ અને સર્વવ્યાપકપણુ માણસ ધરાવી શકતો હોય આ દેખાડે છે કે તવ ગંગોની દયા અને મદદ ઉપરાંત એક હમાલની દયા અને મદદનું પણ આપણને કામ પડે છે, અને કોઈપણ માણસ અટલો તુચ્છ નથી કે તેને ગણત્રીની બહાર હમેશા રાખી શકાય તે વળી દેખાડે છે કે આપણી સખાવતો, દિલસોજી અને ભાઇચારો, એક ઇમારત અને ‘કડ’ ના સુવેલા આકારમાં ન રહે, અને ખરેખર જીવતી, તિક્ષણુ લાગણીની સખાવત અને દિલસોજી અને તે માટે આપણી સખાવત અને દિલસોજીની લાગણીને ખીલવવી જોઈએ છે કે જે એક ઘટતી અને ખરી કેળવણીનું પરિણામ છે જે લાખો અને કરોડો, શોડાક તવ ગંગોની નીચે મુકાયેલા છે, તેમને પણ તવ ગર બેગા કેળવણીથી સજ્જન કરવા જોઈએ છે અને માણસાઇપણામાં તેમની જગ્યા શી છે અને ફરજ શી છે તે તેમની તરફ પુરા માણસાઇપણાથી વર્તી દેખાડી આપવું જોઈએ છે જે અરસપરસપણુ કુદરતના દરેક વિભાગમાં દેખાય છે, તે આ રીતે સમાજનો નિયમ અને છે સુધેલા મડળને અડસટો કેટનાંકો સાથુ કેટલો વપરાય છે, તેપરથી કાઢવા કહે છે, તો કાંઈ ખાતુઓ તરફ કેવી રીતે વર્તવામાં આવે છે તેપરથી કાઢવા માગે છે, પણ આ અદના લખનારના વિચાર મુજબ, પેલી કથાની કીડીના કાઢપણુને ઉચામાં ઉચી હદ અને સપુર્ણતાએ પહોંચાડી શકવામાં તેનું સુધેલાપણુ માખી શકાન અગરજે સુધારો, ‘ચાલુ અને ચાલુ આગળ વધવા’ નું ખીજું નામ હોય, અગરજે કુદરતમાં સમાયેલા જ્ઞાન અને એકમને આપણને જરાક પણ ખ્યાલ હોય તો આપણે એક એવા વખત માટે ઇચ્છીએ અને આશા રાખવી જોઈએ કે જયારે દેવતાઇ હદ સુધી પહોંચેલા માણસની ગાડી હાકનાર એક યુનિવર્સિટીનો ચાનસેલર હોય કે એક ફરેરતાઇ સપુર્ણતાની નજદીક પહોંચેલા માણસને એક ખીદ-

મતગાર સવથી વડો ધર્મ ગુરુ તેની પીઠ પાછળ તેના હુકમની રાહ
 જતો ઉભો હોય, જ્યાં આજની ઇજ્જતની વિધ્યાની ટોચે પહોંચી ગયે
 એક ઉસ્તાદ અને આગળ વધેલા વખતનો માત્ર એક કડીઆ કે સુથાર
 સરખો હોય અગરને આપણા પુનર્જીને કાંઈ પણ ઇનસાફ આપવા
 માગતા હોય તો આપણુ આ ઉચ્ચેગી નર્ગો તરફ ઇનસાફથી વર્તવું
 જોઈએ, કારણકે આપણને ખમર નથી કે તેમનામાના ગેણુ કડીઆ,
 બેગારી ખાવરથી કે સુથાર લુહાડ હતા અગરને આપણી ભવિષ્યની
 આત્મા તરફ ઇનસાફથી વર્તવા ઇચ્છે તો આપણે આ વર્ગો તરફ
 ઇનસાફથી વર્તવું જોઈએ, કારણકે આપણને ખમર નથી કે તેઓમાના
 કાણુ હેલકરી, બેગારી કે કડીઆ થનાર છે હુકમા આપણે તમામ
 માણસજાત તરફ ઇનસાફથી વતવાતીજ પોતાને ઇનસાફ આપી શકીએ
 જેઓએ હજારો વર્ષ સુધી દુનિયાની સેવા મળવી છે તેઓ આપણા
 વધારે ભાવિક મેરકો મનશે સરદારો, અમીરો, પહેનવાનેના ગીત
 હજારો વર્ષ ગવાયા છે, તેમને ગાનારા ભાટો ગયા, ચારણુ ગયા, ધણુ
 કવિઓ ગયા છે પણ આજે કડીઆ, બેગારી, હેલકરીને ગાનારો કવિ
 આવ્યો છે વિષય ધણુ રેણપેણ unffashionable છે પણ ભાષણુ
 કર્તાઓએ અને આપણા ઉસ્તાદોએ તેમને અંદમ ભુલી જવા જોઈએ
 નહી “માનુઓ આ ગૃહસ્થો” મની ચુકયા તેમનેજ બનુઓ અને
 ગૃહસ્થો બનાવના પડવું જોઈએ નહી જોઆ બાનુઓ અને
 ગૃહસ્થો નથી બની ચુકયા તેમને મનાવવા જોઈએ કાંઈક શિખેલાઓને
 શિખવના પાછત રોકાઈ તદન ન શિખેલાને છેકજ ભુલવું જોઈએ નહિ
 હુકમા ઇનસાફ તમામ મનુષ્ય મંડળતુ ખરૂ બધારણુ મનવું જોઈએ
 જ્યા સુધી તેમ નહિ અને ત્યા સુધી આપણુ આગળ વધવું, ખરૂ
 કરતા દેખાઈવું વધારે છે, અને આપણા પુછડાને પછનાડે રાખી આપણા
 માથાને આગળ નધારવા માગતા આપણુ દેખાઈએ છીએ આપણી
 ખડીઆખડખડ મડળીની ધર્મ—ઠગાઈ અને પોકળ, તિલાણુ નજરે
 જોતી રહે છે ‘એપીસ’ અને મગરમચ્છની પુજા કરતા એક વચારે
 હલકો દેવ “પૈલા” એક હલકી મુર્તિ પુજામા માણસને રાખે છે,
 અને જગરનાથના ગાડાને માણસનો ભોગ આપતો બધ થયો હોય
 પણ “વેપારના ધીરા ગયડતા દસ હજાર પૈડાઓ” તળે લાખેનો
 કચડધાણુ નિકળતો રહેશે, સધળા ધનાઓમા અપ્રમાણિકપણુ ફરી

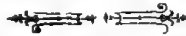
વળવાની જુઓ પડતી રહેશે અને માણસ કે જે પોતામાં કામ કરતી શક્તિની રહે દેવતાઇ હદ સુધી પહોંચી શકે તે માત્ર દાણો ભરી મુકવાના એક કીડીના ઉઠાપણની હદમાં રહી શકે, એટલું જ નહિ પણ આપણે શરૂઆતમાં જોયું તેમ તેનું સઘળું ઉઠાપણ આ દુનિયાના અકસમાતોથી તેને મચાવી શકે નહિ, સિવાય કે ઇનસાફને તે પોતાનું અપ્તરખનાવે “આ તું શું કરે છે ?” એક ચંદનીએ ઉધ્યોગી કીડીના પુછ્યું — “અમે શિયાળા માટે દાણો વગેરે જોઈતી સામગ્રી તૈયાર કર્યે છીએ,” તેણે તુરંત જવાબ દીધો

‘ઉઠાપણભરેલી વાત’ ચંદનીએ કહ્યું “હું પણ ત્યારે તો એમજ કરીશ” એમ કહી તે નાની ચંદની મુવેલી માણે અને કંગે-ળીઆઓનો જથ્થો પોતાના માળા તરફ લઈ જવા લાગી

“આ તું શું કરે છે ?” તે ચંદની માંએ પુછ્યું

“શું કરે છે ? પ્યારી મા, હું શિયાળા માટે સામગ્રી કરે છું ઉધ્યોગી કીડીએ અને ભવિષ્ય ! સંભાળના ઉઠાપણનો પાઠ શિખ-ઓ કે’

“ભાંએ ફસડતી કીડી માટે આ નાનકડું દુનિયવિ ઉઠાપણ ડીકળ છે,” ઘરડી ચંદલીએ કહ્યું “જે કીડીઓ માટે અધોસ્તુ હોય તે આપણુ ચંદલીઓ પ્તારે ઉમ્મ પ્રાણીઓ માટે બોલેબોલ મધ એસ્તુ ન હોય માયાળુ કુદરતે આપણને પધાર ઉમ્મ સરજત અક્ષી છે ભર પુરતાવાળા ઉનાળાની મોસમ પૂરી થતાજ આપણે ટોળાખ ધ દુર ગરમ મુલકો તરફ ઉડી જઈશું, સરોવરોના કિનારોમાં પર મીરી ઉધ કાઢીશું, અને નવી વસત રૂઠ્ઠા એક નવી તાજગીભરતી જગતમાં ફરીથી જન્મ કરે ત્યાં સુધી રહ શાંતિ ભોગવીશું’

વિચાર વિષે વિચાર

મન અથવા વિચારની નિયા તેજ ખરેખરી છે

તેનો (માણસનો) વિચાર-તેજ મૂળિ છે ઈશ્વરસન

અવાજ કલાકના કેટલા માઇલ ચાલે છે, સૂર્યની ગેશની કલાકના કેટલા માઇલ દોડે છે તે આપણે જાણીએ છીએ, પણ વિચાર કલાકના કેટલા માઇલ દોડે છે ? આપણે જોઈશું

કેળવાઈને કદ થઈ પાઠશાળામાંથી બહાર પડ્યા પછી દુન્યાની પેદાએશના ૧૧૭૭ માં વર્ષે, અને મારા જન્મ પછી ૩૭ મે વર્ષે સાલદના તેલને સાલદનું તેલ શા માટે કહે છે તેનો વિચાર મને આવ્યો. કચ્છખત બટલારે સાલદમાં, ઘેરાઓ મથિ ભરે છે તે તેલની એક બાટલી ખાલી કરી, સાલદ 'ટેમલ' પર મુકી શ્વાસધંત્રી મારફતે ભેળ મા કાઠ ઝઝકળુ થવા લાગ્યું એટલામાજ અટકવાને બદલે બાચકો ભરી મહોડામાં ડુબો ચાખ્યો કે ઉલટી થઈ જતી હતી, પણ આળુબાળુ બેઠેલા આગળ 'કાસ' થશે કરી જેમ તેમ ગળી ગયો.

કેક મિત્રને ઘર મળવા ગયો જ્યાં એક ચોપડી મારા હાથમાં આવી તેમાં લખેલું "ઘણા આબરૂદાર માણસોને 'એસ્કવાયર' લખવામાં આવે છે જરાક ઉતરતા માણસોને 'મિસ્તર' લખાય છે." પત્રપોથીમાં આ વાચી કેવા એક એકથી ઉતરતા વચાગે અને લાગણીઓ માત્રમાં પેદા થવા લાગ્યા. કેટલીબધી વાગ મને 'એસ્કવાયર' લખવામાં આવ્યો હતો આહા! હું તો 'ઘણો આબરૂદાર,' પણ કેટલીક વાર કાઠએ મને 'મિસ્તર' લખી દીધું હતું ત્યારે હું તો 'જરા ઉતરતો' મારા ગુસ્સાનો પાર નહિ આ કગાળ શખસો મારા હાથમાં આવે તો હું તેમને દેખાડું, પણ અફસોસ! કેટલીબધી વાર મે કાઠને 'મિસ્તર' લખી દીધું હતું આહા! માત્ર હૈયું વિચારતાજ ધુળે છે, તેઓએ માટે માટે શું ધાયું હશે? યા તો હું પોતાને ખાટો માણસ સમજી છું યા તો તેમને ઉતરતા સમજી છું, યા તો મને પત્રપોથીના કાનુનો માલુમ નથી એમ કદાચ ધાયું હશે! એ ખોદા! મારા આ જાતના પાપો માટે કેઆમતને દહાડે હું શું જવાબ આપીશ! શા માટે થોડા વખ અગઉ હું મારા મિત્રને ઘર મળવા ગયો નહી કે જેના ઘરમાં આ પોથી મારા હાથમાં આવી અફસોસ! ગા માટે આ ચોપડી થોડો વખત જતનીથી મારા હાથમાં આવી ગઈ નહી! પાપ કરવા પછી પદર વર્ષે મને ખબર પડી કે તે પાપ હતું કયું પ્રાયશ્ચિત એને માટે કરું!

જે દહાડાની જુખથી આતરડા થેથવાતા હતા એટલામાં ગોદી નજીક બટકતા મને ખબર પડી કે એક વહાણ ઉપડવાની તૈયારીમાં છે, તેપર એક નોકરની જરૂર છે મે તે નોકરી મેળવી વહાણ, કિનારો છોડી ચાલવા માડ્યું કે એક ચોપડી મારા હાથમાં આવી "કવિ લુકરે-શીઅસ કહે છે, કિનારાની સલામતી વચ્ચે, એક વહાણની મોજઓ

વચ્ચે હાડમારી અને અફકાટ, સમુદ્રના જેખમે એ સધળાનો ગોર કરતા કેટલી સતોષ ઉપજે છે અને મળહ મળે છે ” આહા ! કેવા નાદર સખુનો ! કેટલા સાચ્યા ! તોપણ અફસોસ ! શા માટે જન્મ અગાઉ આ ચોપડી મારા હાથમાં ન આવી ? હુખે મરી જત પછુ વહા-જીપર ન ચઢત ચો કમનસીબ ! તુ કયા ગ્રહોની અસર તળે પેદા પડ્યો છે કે લાભો ગમા પછીજ તે લાભ હતા એમ તુ ધણી વાર જાણી શકે છે

કપાટમાથી ઉદરનો વાસ નિકળતા સાફ કરવાને જોળી ચોપડી ચોના ઢગલામાથી એક ચોપડી મોટાબાવાના વખતની પટેલી હાથ લાગી અને તો કદી લાન પણુ નહી કે આવી કોઇ ચોપડી માગજ ધરમા, મારીજ કપાટમા છે, જેની તેના ધણીને કામજ ખબર નથી ! આ ચોપડી ‘ મોડન એટ્રિકેટ ’ નામની હતી વાચતા વાચતા મારા દિલમા ઠડી ભરાવા લાગી આહા ! અફસોસ ! પેલા ગૃહસ્થે મને મેહરબાનીથી ખાણુપર નોતરવા અગાઉ તે હાથમા આની હોત તો કેટલાંબધા પાપોયમ હુ બચી જત ! ચો જોદા ! કોઇ ભલા ગૃહસ્થે નોતર કરવાનો આ ખદ્દો મે વળ્યો કે મારી સધળી ભલી ખાહેશ છતા, તદન અસભ્ય ન હોવા છતા કેટલી કેટલી હુલો અને છમરડો મે કર્યો અરે શા માટે જર જલદીથી આ ચોપડી માગ હાથમા ન આવી ! બે કલાક સુધી માથુ કુટવા પછી જેમ તેમ મે એક તુચકો બેજમાથી કાઢ્યો અને સધળાઓ હસાહસ કરી શાખાશી આપી દેજે એમ સમજતો હતો, પણ કોઇ હચુ નહી એથી ઉલટુ એક વર્ષ અગાઉ શામાટે લોકો પેટ પકડીને હસ્યા હતા તેનુ કારણુ મને ખરોખર એક વર્ષે જાણાયુ હુ પોતે પણ ન જાણુ તેમ મે કામ ધણુજ રમુજ અને અસરકારક વચનો ચોચાયાં હતા કે જેની ખરી ખુબી, વિચારોની સાકળ અમુક રીતે એક વર્ષ પછવાડે જોડાતા હુ પણ ખુબ હસવા લાગ્યો પરોણાઓ જમવા પછી વર્ષ દહાડે મેજબાનની વારી આવી જે વિચારો આકાશ તર-ફથી પાધરા મનમા આવે છે તે પણ આગમીડી ઉપડી ગયા પડી આવેલા ઉતારો મારક ધણી વાર કામક મોડા આવે છે પણ વધારે અફસોસકારક તો આ છે કે જે વિચારો આપણા માપ બપાવાઓને આવી ગયા છે અને જેમને ‘ મોરોકકો લેધરની ખામીડિગ ’ મા ખાધી લીધા છે તે પણ તેમના ધણીઓના દીકરા અને પોત્રાઓને જરેરની

વખતે કામ લાગે તેમજ આરી મળતા નથી પણ ઘણી વાર કાષ્ટક મોડા આવે છે

કેવી અજમ જેવી રીતે વિચારો આપણા મનમાં આવે છે કેટલાક વિચારો, જ્યારે શત્રુ આપણી છાતીપર ચઢી બેસી તત્તનારની અણી આપણા ગળા તરફ દેખાડે છે ત્યારે કેટલાક, એક પહાડની કિનારી-પરથી આપણે ગમડી પડતા હોયએ તેજ વડીએ, કેટલાક, છેલ્લી અને ત્રીજી વાર દરિયાના તળાવમાં આપણે જતા હોયએ તે ઘડીએજ આની જાય છે

દારિદ્ર અને મનના સંબંધથી પેદા થએલું આ બાળક—વિચાર કોઈ કોઈ વાર મેહનતુ વર્ગોની આંખો આસાનીથી ખેનરમાં કામ કરતી જણી દે છે તેમ અવતરે છે, પણ ઘણી વખતે વાર તો ‘સુધગેરી’ દુન્યાની માતાઓ, જે મહા કષ્ટે જણે છે, તેમજ અવતરે છે કોઈ વાર તેની ઝડપ ગોકળગાયના જેવી હોય છે, પણ જ્યારે નિજળના ચમકારા પડે આવે છે, ત્યારે જુઓ ! જેને માટે આ નિજળીક સદેશ આવ્યો કે તે તો ધરમાં નથી કેટલા બધાઓને માટે નો તે સદેશો હજી પૃથ્વીપર આની પહાચ્યોજ નથી કે જેમ ખગોળશાસ્ત્રીઓના કહેવા પ્રમાણે ઘણાજ દુરના તારાઓની ગેશની પૃથ્વીપર આવના માટે સૃષ્ટિની પેદાએશ થતા સાથે ઉપડી ચુકી છે પણ હજી આની પુગી નથી ! જેમ માણસ, એક નુતકા, બાળક જ્ઞાન, ઘરડો અનેક તમકકામાંથી પસાર થાય છે, તેમ વિચાર પણ એક બી,નાનો છાડવો ખીલેનું જાડ, એકજ વેળાએ જુદા જુદા માણસમાં હોય છે પોત પોતાના પ્રમાણિક વિચાર અને જનકાઈ ધરાવનાનો હક અને છુટ (toleration) આ રીતે પોતાની અગયત દેખાડે છે પણ જે મહા કાટથી આપણે મેળવ્યે છીએ તે આપણે પુરેપુરી રીતે ભાગવ્યે અને આપણામાંના સઘળા તે ભોગવે તેનો બદોમરત આપણે કેટલા કયો હોય છે ? વિચારને પુર છુટથી આપણામાં ફરનો રહેવાને અને ખીલવાને (toleration) વિચારની છુટ, અને કેળવણી (education) આ બે સાધણો છે

હવે સદીઓ અને જમાનાઓ સુધી એક બીજના માથા ભાજવા પછી અને લોકોને જીવતા હજી નાખવા પછી લોકોને પ્રમાણિક એતે કાદ મુજબ વિચારવા હવે એક નીતિ છે એમ આપણે શોધી કાઢ્યું છે,

પણ સઘળાને કેળવણી આપવી એ કેટલાકને ગમે ઉતરતું નથી. શું ધોખી મોચી, ચચરાપટી સઘળા કેળવાય ? ત્યારે તેમના કપડા ફાણ ધારે, બેડા ડાણ સીવશે, અને કચરો કાણુ કાઢશે, તેની તેમને ફાળ પડે છે. કવિએ કહ્યું છે તેમ ધણા ધણા શૈક્ષણીયરો અને મિલ્લદતો જાહેર થયા વિના કોઈ ગામડાઓમાં દટાયલા પડ્યા છે, અને તેમ હશે ખરું જ્યાં કોઈ વાર વિચાર જતા માણુઓના માથામાં કે તેમની કબજામાં દટાયેલા હોય છે તે મરણ પામેલા માણુસો સાથે તે દટાઈ જાય એમ કોઈ વાર બની શકે ખરું છે કે વિચાર વણીક વાર આપણી આગળ સુર્યની રોશની માલક હોય છે, અને આપણે ઉદ્ધતા હોઈએ છીએ, ખરું છે કે આપણે વિચારને કાથમાં પડડી કોઈ રાખસ રમાડે કે બીજી વસ્તુ કાથમાં રાખી શોધતો હોય તેમ તેને ગોષ્ઠના હોઈએ છે, પણ તેટલું જ પુરતું નથી અમુક ગહસ્થો નો તેને કબાટમાં બંધ કરાવજાઈ છે હવે ધારો કે વિચાર તેના મથકે સઘળી રજ પડી પહોંચ્યો, પણ તે તો કોઈ જુઠા રાખમને આવી પહોંચ્યો સચાઈથી સાચા વિચારો આચરનાર એક દેવવાણી (oracle) છે, ધૈર્ય પોને તેમની મારફતે મોલ છે, ત્યારે આ જુઠા રાખસો ! તમો એક સમડતું મુઠ્ઠું ધરાવનાર ધોરની મીસાલે જીવતી ઘોર છે, અને તમારી વાણી ધોરપર કોતરવા સહગદાનભરેલા આડા ધોરવનાર લેખની મીસાલે હોય છે.

ઉસ્તાદો વિરૂધ્ધ ઘોડફોડાઓ.

‘ચોપડી’ એજ ગુરુ. કે. સનળુ નથી

અજ હરમત અહેલે જેહલ બકએવાન રસીદે અન્દ
 બોજ આહે અહેલે ફજલ બકએવાન ન મીરસદ (હાફેજ),
 અકબજ ઘોડફોડાઓનો દરજ્જો સનીશ્વર સેતારા સુધી ચઢતો
 થયો, વિદ્યા હુ નર વરાવનાર ખરા ઉસ્તાદોનો તો માત્ર
 નિસાસો અને અકબૌસ સનીશ્વર સુધી ચઢ્યો.

પ્યારનો હુ નર ત્હારી પ્રિયા પોતે શીખવે નહિ તો કોઈપણ નિશાજ
 કે કોઈપણ પોડી તે શીખવનાને દુનિયામાં છેજ નહિ પ્યારની વાર્તાઓ
 અને પત્રપોથીઓ ઉઠનાની કોઈપણ પ્યારના હુ નરનો ઉસ્તાદ બન્યો
 નથી ત્હારી માથુક, એશકના હુ નરનો ત્હારો ઉસ્તાદ ન હોય તો ત્હારી

માથુક તને મળીજ નથી સર્વથી એઠ આજ્ઞક માશકો હમેશ તેજ હોતા નથી કે જેઓએ ૧૦૦૧ પ્યારના પત્રો અરસપરસ લખ્યા હોય કે નવલકથામાં ચિતારેનું સર્વથી સરસ હૃદયમેદક લાપણુ કર્યું હોય.

નહિ, એક કવિ કહે છે તેમ એકબીજાને પહેના મળ્યા હોય ત્યારે આગળ ઓઝળી ચુકેના હોય તેમ લાગે અને જ્યારે પહેનીજ વાર વાત કરવી શરૂ કરે ત્યારે એક ખતલમાં પડેલી વાત ચાલુ કરી હોય તેટલીજ ખુદરની રીતે વાત કરવા માટે તે સર્વથી એઠ જાણુવા અરે, શા માટે “આનુઓ અને ગ્રહસ્થોએ વાપરવાનો વિવેક” (Etiquette for ladies and gentlemen) વિગેરે ચોપડીમાં વાચી મહારા ભેગનું પાણી કર્યું ?

મહા કેમ ખાવા, રોટલી કેમ ભાગવી, છુગી કેમ પકડવી, કાટો કેમ રાખવો વિગેરે, એક ધુજરાને વધારે ધુજરો બનાવે અને સેરવો મોઢામાં જરાને બદલે ખોનામાં જાય તો તેમાં કંઈ નવાઈજેનું નથી ઉત્તાદ મેજમાને મને એક સ્વાદિષ્ટ ખાનું ખવાડ્યું, એટલું જ નહિ પણ મેજમાની અને પગેણાગતના હુતરનો ઉત્તાદ મને બનાવી દીધા કેટલાં બધા માણસો આપણને મળે છે કે જેમની સાથ કંઈક વાત કર્યાં પછી ભેજી નમણું કે ખોખર થયું હોય તેમ લાગે છે । કેટલીમધી ચોપડીઓ આપણા વાચનામાં આવે છે, જે વાચી રહ્યા પછી મનને નબળાઈ લાગે છે । બીજા હાથ ઉપર કેટલા બધા માણસો આપણને મળે છે જેમની સાથ વાત કરતા કે જેમની આગળ માત્ર એસતા આપણી વાકચાતુરી ઉત્કેરણ શ્રેકે છે કેટલા બધા આપણા ડહાપણભરેલા જવાબો ડહાપણભરેલા સવાલોનું પરિણામ હોય છે, અને છેવટે કંઈક જ્ઞાન કે કૌવત આપણને મળ્યું હોય તેમ લાગે છે । કેટલી ચોપડીઓ વાચ્યા પછી આપણું મન સતોષાયલું અને ચોરાવર બનેલું લાગે છે । આ ઉત્તાદ ગવેયા, તું આવ ખુરતે બનાવેના એક નાદર વાગ્રવપર ત્હારો ઉત્તાદી હાથ ચલાવ, અને ઉમદા સરોદો મહાર કાઢ ચોપડીઓ, લખનારાઓ, લાખણુકર્તાઓનો તો કંઈ ટોટો નથી, એથી ઉલટું પુસ્તકોની રેલછેન એટની તો છાપખાનાઓએ કરી મુકી છે કે શું વાચનું એ વિચાર હાલના નખામાં માણુપને ગાભા અને બેમાકરો કરી મુકે છે

(Writers' cramp) અને Clergyman's sore throat)

એટલે લેખકોનો લક્ષ્યો અને પાઠરીઓનું ઓખર ગણ તમીચોના પુસ્તકમાં નોંધાયલા દર્દો છે

ત્યારે શા કારણે દુનિયામાં હજી આટલું બધું અજ્ઞાનપણું પથરાયલું છે ? કાગળકે દર એક ઉસ્તાદે એક હાજર ઘોડફાડાઓ દુનિયાને મળ્યા છે પોતાપર અથવા આપણા આત્માપર આધાર રાખવા કરતા મીઠાપર વધારે આધાર રાખતા આપણે શીખ્યા છિયે, જેથી આપણું સ્વમાન (self respect) ઓછું થયું છે

આપણું પોતાપણું (individuality) આપણે સાચવતા નથી ત્યારે પછી કાંઈ લખનાર પુછે છે તેમ જે પોતે પોતાવન ધરાવી શકે નહિ તે બીજું શું ધરાવી શકે ? માથુંકપર કે મિત્રપર કાગળ લખવું છે ?

ઉઘાડો પત્રપોથી

કાંઈ સલામાં પ્રમુખસ્થાન લેવાનું આમત્રણ થયું છે કે ભાષણ કરવાનું તેડું આજ્ય છે ?

ઉઘાડો સભા કેમ ચલાવવી તેની સમજપોથી

વક્તાનાજીના પ્રયોગ ખતાવવા છે ?

ઉઘાડો વક્તાનાજીના કાનુનોની પોથી

વક્તાનાજી અને સુમાખીતપણાની તતારીખમાં સરથી સરસ દેખાવ કરનારાઓ તે મોજા હતા કે જેઓ વક્તાનાજીના સરળા કાનુનો ગોખીગોખીને કટિપત શ્રોતાજનો અને આરસી આગળ ભાષણ કરીને ગયા ન હતા, પણ એક ઘડીની ઉસ્કેરાયની કદપણા (inspired imagination) સચ્ચાઈની તમામ ખાહેશથી વક્તાનાજીના મેદાનમાં દોડાવી હતી, અને પોતાના સાબળનારાઓને અચરતીથી દીગમુદ કરી પોતે આટલું કેમ બોલી શક્યા તે માટે અચરત થતા બેઠા હતા

વિનાયકની સરકારે અમેરિકાના 'જગતી' ઓ સાથે એકસ રાજદ્વારી કામ માટે મોકલેનો એક કામેવ એવથી તેમની વક્તાનાજીથી હેરાત થયો હતો આ 'જગતી' ઓ પામે કાંઈ એપડી કે વક્તાનાજીની નિશાળો હતી નહિ

એક નવઈ તરિક્કે કે શરૂઆત તરિક્કે આવી એપડીઓમાં નજર ફેંકી હોય તો બને પણ પછી તેમને અઝરાઈએ મેતરી જોઈયે, અને જિદ્દીના હમેશના સાતી કે ભોમીયા ખતાવવા ન જોઈયે

(Look into thy heart and write)

ત્હારા અત કરણમાં જોઈને લખ

હું કેમ વક્તા નથી, હું માત્ર સાચ્ય અને સીધું બોલ્યો જઉં
(I am no orator, I only speak right on)

આ કાનુનો આપણા આત્માને ઇનસાફ આપવાને ખાતર અને તે સંકેતોવાદો અને ખિલ્લા વિના રહી ન જાય તે માટે જરૂરના છે, અને નક્ક્યાત દુર કરી અસંસ્થાત (originality) નો વધારો કરનાર છે

ગુલાબી ચહેરાવાલી, અત્તર અને ડુલોનો પમરાટ પાથરતી મીઠા દમવાલી, સે નેરી સાજવાલી માણુક ત્હારી આગળ ઉભી છે, અને એા કમ્પાન્ત આશક, તુ જર ઉધમા પડ્યો છે ।

મહેરબાન મેજબાને સુફરો ત્હારે માટે તયાર રાખ્યો છે, અને સત્રળુ ત્હારેજ માટે માત્ર ખોટી છે

ઉસ્તાદે નિશાળ ખોલી છે, અને સૃષ્ટિની કેતાબ ફાકટ ત્હારે માટે ઉઘાડી પડી છે, એા દોઢડાહયા ।

તુ તે વાચવા માટે હજી બારાખડી પાણી શીખ્યો નથી । તેમા દાખલ થવાની તૈયકાત એક બાળક થવામા સમાયતી છે દોઢડાહયાએ તેમા દાખલ થઇ શકતા નથી ધણુ નિશાળો અને પાઠશાલાઓએ બનાવેલા દોઢ ડાહયાઓ તેમાં દાખલ પાણુ થઇ શકતા નથી યુનિવર્સિટીઓમા કેળવણીનો ક્રમ ગમે તેમ ગોઠવવામા આવે, પણ સધળા ' હુનરોનો ઉસ્તાદ ' (Master of Arts)

બનાવી મુકવા કગ્તા હ મેશગીનુ ખરૂ બાળક બનાવનારી અને ખુદરતને સર્વોપરી ઉસ્તાદ તરિકે જોતા શીખવનારી કેળવણી વિના સધળી કેળવણી આત્માની પાખો કાપી કાઢનારી માત્ર છે.

મનુષ્ય કે જે સૃષ્ટિનો ન્હાનો નમુનો અથવા ન્હાની સૃષ્ટિ (microcosm) કહેવાય છે તે પોતાની બહારની સૃષ્ટિ સાથ અનુસરતા સબધોથી ખરી જિંદગી ભોગવતો કહેવાય નહિ તો માત્ર પકાચો છે, અને તેનું જ્ઞાન, ખ્યાર, મગ્નહ સધળું પડાચોજ છે

આત્માએને સમજી શકવાને આત્મા અવશ્યનો છે—આંખોવાલો, કાનોવાલો, લાગણીવાલો આત્મા—કે જે દરેક પુરૂષ, સ્ત્રી અને બાળકના ચહેરાપર આકાશી બાપા વાચે છે આકાશમા ચતા ફેરફારો અને ખુબ—સુરતીઓ કરતાં વધારે અને ઝડપી ફેરફારો અને ખુબસુરતીઓ આ ચહેરાઓમા તે જોઇ શકે

દરેક સાધી, આખની પાપણ કે એક નહાને શરિરપરનો બાલ એ સધળુ પોતાની ભાષા ધરાવે છે આ રીતે પોતાની બૈક્યતા અને ચૈતન્ય તમામ મનુષ્ય—દુનિયામા લખાવી ભેતો આત્મા, પ્રાણી અને વનસ્પતિ ઉપરાત જડપદાર્થમા પોતાની હદો ભેતો સર્વ રચનાર પરમાત્માને પ્હોચવાને પોતાને લાયક બનાવે છે

દુનિઆ

દુનિયા તેની છે કે જે તેનું ડાળધાણપણુ જેઈ કાઢે છે, તેનું
જુઠાણુ જેઈ કાઢ્યું કે એક મરણુતોલ ફરકો તેને લગાવી
નુકયા (ઇમરસન)

દુનિઆ ! તું મહાપ્રતાપી અગ્રેજી ભાષામા પાત્ર અક્ષરી શબ્દ છે અમારી ગરીબડી ગુજરાતીમા માત્ર ત્રણ અક્ષરી છે એક આખી ડીક્શનરીમા તું કેમ સમાઈ શકે એમ હું પિચારતો હતો, પણ ચાર દોઢીઆની ડીક્શનરીમા તને મારી છેલ્લી આંગળી જેટલી લીટીમા પતાવી દીધી છે કોઈ સ્પેનીશ કે પોર્ચુગીઝ ગૃહસ્થનું બે શીટ લાણુ નામ તારામા કેમ સમાઈ શકતું હશે ! અને તેને ખેતાઓ ભેડવામા આવે ત્યારે સધળા ચાર વાગે તો કેમજ તારામા માઈ જાય ! અમારા હાથવેતી-આઓની કોઈક ભાષામા તને શરમાવવાને એકજ શબ્દ ત્રીસ આવીસ અક્ષરનો નીકળ્યો છે

હમણા અમારી દુનિઆ—લડાઈ (' world war ') બે વરસ થયા ચાલે છે, પણ છે ત્રામા છેલ્લી શોધની મોટામા મોટી ' હાવીત્ઝર ' તોપનો અવાજ આટલે વખતે પણ મારે કાને આવી પહોચ્યો નથી, કે, જે લાખો માણસો માર્યા ગયા અને જાય છે, તેમાના એકનો મરતી વખતનો નિસાશો હજીસુધી હું સાબળી શક્યો નથી શું તું ' એવડી મોટી ' છે ?

કોઈ અજબ જેવું નથી જ્યારે મારા મોહલ્લાને નાકેના કસાઈ ખાનામા રોજ રેસાઈજતા હજારો જનવરોનો કાંઈપણુ અવાજ 'આ-ટલું નજદીક' થી સમજી શકતો નથી, તો લાખો માણસોનો અવાજ 'આટલે દુર' થી ન સમજી શકાય પણ અજબ જેવું તો એજ છે કે 'નજદીકમા નજદીક' થી આવતો અત કરણનો અવાજ પણ સમજી

શકાતો નથી શું કોઈ નાસ્તીકો કહે છે તેમ અંત, કરણ જેવું કામજ નથી? એક ગાડો હાથી કચડધાન અને સત્યાનાશ વાળે તેની ખરાબીને એક સીસાના નાના કટકાથી હદ મુકાય એક ગાડી દુનિઆ જે નાશ અને ખુનામરકી પાથરી શકે તેને હદ કોણ મુકી શકે—સિવાય કે તે પોતાનોજ નાશ કરી મુકે

એક કોષને નુકસાન ન કરનાર દીવાનો (harmless mad man) સર્વ કને દોઢીઉં માગતા બોલતો “સાહેબ! એક દોઢીઉં આપો, ખોદા તમારા બાળબચ્ચાને સુખી રાખે, તમારા ખેતરો ભરપુર બને, તમારા ઘર આબાદ થાય! સાહેબ! એક દોઢીઉં આપો.”

મનુષ્યવધક અને ભાતૂકતક (homicidal and fratricidal madness) દેવાના પણુના કમળમાથી તુ જલદીથી હિતેચ્છુ દેવાના પણુના (benevolent madness) કાણુ તળે જાય એમ ઇચ્છુ છું, ઓ દુનિઆ!

વસ્તુઓનું રહસ્ય અથવા ખરૂં શું છે.

The heart of things or what is what

બલીસ આપનાર શેઠ પોતાના ગુમાસ્તાની મીઝ માડતા બચલી ભુલને લીધે, એકવાર આશા આપી દીધી એટલે હજારને બદલે લાખ મોકલી આપે છે પાદશાહ પોતાના નામ પ્રમાણે દરબારી નવીસ દાની ભુલથી કોઈ ખોટા ઇસમપર મોકલી દીધેલો મોટો ખેતાબ પાછો ખેચી લેવાને ના પાડે છે

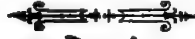
મહમદ તેવીની બદસુરત મીકરીને ભુલથી ચાદર ઓઢાડીને ખુમસુરત શાહજાદી રહિનકને બદલે લાખ આપ્યા અને કાણુએ પરણાવી દીધી ત્યારથી શાહજાદી રહિનક જેટલીજ તે મારે મનથી ખુબસુરત છે

પ્યારનો મુખ્ય આધાર હૃદયની ઉદારતા ઉપર છે એ જે જાણુતો નથી તે પ્યારનો કીરસો વાચનાને પણ લાયક નથી

તુ આકાશ સુધી પહોંચે એવડી સીડી બનાવવાને પછડાઇ જાય છે, પણ અમારૂં કામ તો પુરૂ થઇ ગયું છે, કારણકે ઉપર સાથેજ અમેને કામ હતું

જ્યારે આપોના પદકારા સાથે અમારો મહોબતનો કીરસો તમામ થઇ ગયો છે, ત્યારે તુ માથુકના નાજ નખરાનો આખી છદ્મી સુધી બાર બિપાડનારો મધેડો બની રહ્યો છે.

તારા બે નાના હાથોમા અનહદ ખળનો ભરી લેવાને તુ મિથ્યા જહેમત બેચી રહ્યો છે, ત્યારે વિજળીના એક ચમકારાએ સૃષ્ટિના પેટામાં મને તે સધળો દેખાડી દીધો છે ત્યારથી હું તેનો માલેક થયો છું

ભક્તોં માણસ માટે ઓછાંમા ઓછા બે કાંમ.

એવો કોઈ નથી જેણે ખુદાનું કામ કરવાનું માથે લીધું હોય પણ જેને ઓછામા ઓછા બે કામ તે સાહેમે સોંપ્યા ન હોય

એવો કોઈ નથી જેણે પોતાની છદ્મીથી દુનિયાને ફાયદો કરવા ખરેખર ઇચ્છ્યું હોય જેણે પોતાના મોતથી પણ દુનિયાને ફાયદો કરવા ન ચહાયું હોય

લુખ્યાને શોધી કાઢવા અને જમાડવા,—અગ્નિને શોધી કાઢવા અને જાની કરવા,—દુખીને શોધી કાઢવા અને સુખી કરવા, પોતાના બાલ સાચવવા અને કોષ્ટના પણ સાચવવા,—આ બે કાર્યો મા 'આ દુનિયા'ના અને 'પેત્રી દુનિયા'ના સધળા કામો સમાઈ જાય છે,—ખુદાની પીછાણ અને ખલકતની પીછાણ

રસ્તામા પતંગ ચકાવતા બાળકની દોરીમા વીટલાઈ જઈ પુટી પડતા પોતાને બચાવવાનું, અને તેની દોરી પુટી ન જાય તે પણ સંભાળી લેવાનું છે

બગનમા કાચનો નાળુક સીસો લઇને ચાલનારને સીસો પુટી ન જાય તે સંભાળવું છે, અને બગલ ચીરાઈ ન જાય તે પણ સંભાળવાનું છે

કોઈ ખાનદાની સ્ત્રીને પરણી બેઠેલાને તે સ્ત્રી અને પોતાની—બંનેની સંભાળ લેવાનું હોય છે

કોઈ કુવામા પડેલાને કાઢવા ઉતરનારને કુવામા પડેલાને બચાવવાનું, અને પોતાને વળગી પડી તળીયાંમા સાથે ઘસડી જઈ કુવાડી ન દીધે તે—બંને સંભાળવાનું હોય છે

વૈદને દરદીને સભાળવુ છે, અને તેનુ દરદ પોતાને ન ઉડે માટે પોતાને પશુ સભાળવાનુ છે

કોઇ કુભાર એવા નથી કે હાલના ધડતા પોતાના હાથ કાઢવ મટોડીમા ખરડનો ન હોય

કોઇ શિષ્યોને ધડનાર શિક્ષક નથી કે જેને તેના શિષ્યો ધણીવાર માડો હાથી, વીચ્છુ વગેરે નામો લગાડી પોત પોતામા બોલતા ન હોય
'નશેન્તે હર તર્ક' તેકલે પરીજ્ઞ

દર ફને દીલ્લખાએ હર ઇચ્છિક ઉસ્તાદ '

અર્થ—દરેક બાળુએ પરી જેવા છોકરાઓ બેઠેલા હતા,—દિવ છતી લેનારી મળક મસ્કરી કરનામા દરેક માળક ઉસ્તાદ હતુ

વિચાર કેમ આવે છે.

વિચાર કદ્યો ગ્રાંઠ આની પુજે છે

(અમરસન)

કોઇવાર વિજળીના ચમકારા માફક આવે છે કોઇવાર આકાશ વાદળથી છવાઇ જઈ અધાર ઘેર મતી ધમસાન થાય છે—પછી વરસાદ તૂટી પડે છે અને વાદળ ગુમ થઇ જઇ સૂર્ય કે તારાઓ પ્રકાશી નીકળે છે,—તેમ મગજ અધાર બની જાય છે—પછી આખોમાથી આસુનો વરસાદ તૂટી પડી મગજમા સૂર્ય અને તારા પેરે વિચરે, પ્રકાશી નીકળે છે

કોઇનાર પ્રુન અને ફળ માફક આવે છે એકાદ બી, જાણુતા કે અજાણુતા મોયમા પડી રહ્યુ હોય છે તે એકાદ ફળુગો કાઢે છે જે આખરે મોટુ ઝાડ બની પુલ અને ફળથી ભરાઇ જાય છે—તેમ વિચાર આવે છે કોઇવાર સૂર્ય આવે તેમ આવે છે એટલે પહેલા ઝંઝકળુ થઇ, પછી ઉજાસ વધતો જઇ આખરે દ્રષ્ટિ મર્યાદાપર એક ચલકતી નીટી દેખાય છે જે ધીમે ધીમે અર્ધ ગોળ અને આખરે આખો સૂર્ય અને છે કોઇવાર બાળક આવે તેમ આવે છે એટલે તમામ પ્રસૂતિક્રિયા થાય છે, અને એક બાળક જનના માફક અનેક પ્રસવ વેદના સાથ વિચાર આવે છે કોઇનાર દરીઆની તલેટીમા કુમકી મારતી પડે છે, અને કોઇવાર જમીનના ભીતરમાથી હીરા કાઢવામા આવે તેમ તેમને માટે ઉંડુ ખણવુ પડે છે કોઇવાર છુટણુમરડી પડેલા એક સાદા ગૃહસ્થને

ખભાપર તલવાર લગાડી કહેવામા આવે “ ઉઠો, સર નાઈટ ” તેમ આવે છે કોઇવાર વાવટાઓ, ઝુડાઓ અને હાંમાર રોશની વચ્ચે બાદશાહની આમદ થાય તેમ વિચાર આવે છે કોઇવાર રાતના અધકાર વચ્ચે તારાઓથી ઝળઝળી રહેલા આકાશ માફક વિચાર આવે છે કોઇવાર જરથુસ્ત્રને સરોશ ઈજદની બસારત થતી હોય તેમ આવે છે કોઇવાર આસમાનમા એક હાથ દેખાઇ મુસા પેગામ્બરને તોરાત કે મદ-મદ પેગામ્બરને કોરાત આપતો હોય તેમ આવે છે કોઇવાર દુરથી વાજુ વના અવાજ જેવું લાગે છે જે વધારે અને વધારે પ્રગટ થતો આખરે આકાશી સરોદોથી મનને ભરી નાખે છે કોઇવાર મોડે આવેલા પરોણા (ક નસીબ) હોટલનું બારણું ઠોકે તેમ આવે છે, પણ કોઇએ અદરથી જવાબ ન આપનાથી ખીજે ઠોકણે જાય છે કોઇવાર કોઇ અચિતો ખાઈમા તૂટી પડે અને પછી જાણે, કે ખાઈમા તૂટી પડાયુ છે તેમ વિચાર આવે છે કોઇવાર ખખળતુ પાણી હાથપર કે મોહોડામા રેડાઈ જાય તેમ ઉલ્લુલુલુલુ કરતો આવે છે કોઇ વાર તેને લાનવા માટે ઉભા કાટાની વાડપરથી ઉઘાડે પગે નાળુકાઇથી ચાલી જવું પડે છે કોઇ વાર ઉચામા ઉચા પહાડની ઉચામા ઉચી ટોચપરથી તૂટી પડ્યા વિના નચે જોતા આવેલી ભમરીની માફક વિચાર આવે છે કોઇવાર “ બીસ્તરે નરમ, ” અને કોઇવાર “ ખાકસ્તરે ગરમ ” પર સુવાઈ આવે છે કોઇવાર “ મહેતાજીની સોટી ઝમઝમ વાગે ” તેમ આવે છે પણ કોઇ પત્થરની દિવાલમા હથોડાવડે ખીલો ઠોકવાની કોશેશ કરતું હોય તેમ વિચાર કરી આવતા નથી

પ્રુદાની મુલાકાત.

ત્રયશ ખચશમે પાક તવાન દીઁ સુન હલાલ
હર દીદે જયે જલવે આન મહેપારેહ નીરત (હાફેઝ)
ચ દુમાને જોધએ તેમ તેના ચેહરો પાક નજરથી જોઈ શકાય
ખધીજ આખો તે ખુખસુરતી જોઈ શકિત નથી
દીઁને રચે ખુબે તો ખર હમે ખતક વાજેખ અસ્ત
સેજદે દરગહે તો ખર જુમલે મલાયક અસ્ત ફર્ક
તાત સુ દર ચહેરાતુ દર્શન કરવુ ફનિયાના
તમામ લોકને વટવુ છે, તારી દરગાહ આગળ સેજદે
કરવાની તમામ ફરેરતાઓની ફરજ છે (હાફેઝ)

પ્રુદા આગળ જવુ એટલે ચાલવુ નહીં, પણ ઉભુ રહેવુ પ્રુદા આગળ ઉભુ રહેવુ એટલે ધુ ટણપર બેસવુ પણ કહેવાય છે પ્રુદા જોડે વાત કરવી એટલે મુઝુ રહેવુ એમ પણ થાય છે માણસના અનુભવમા આવી શકનારી ઉત્કૃષ્ટ હાલતોમા આ સર્વોત્કૃષ્ટ છે જેને ફારસી શબ્દ બહેરત છે જેણે એકવાર તે અનુભવી હોય તેને તેમાથી ખીસવાને બહુજ અસીકુ લાગે છે. આ માનસીક હાલતની જરૂરીઆતોને ખાતર પ્રુદા પોતે એક માતા, બાળકને રમતમા નાખી ધરને લગતુ કામ કરવાને અળગસે ખસી જાય તેમ (પ્રુદા પોતેજ) ખસી જાય છે પણ જેમ માતા, બાળકને યાદ કરતી પાછી આવે છે તેમ પ્રુદા પણ પોતેજ બદાને યાદ કરે છે ત્યારે આ મુલાકાતનો પ્રસંગ પાછો આવે છે

પવિત્ર હજુરમા સર્વ પવિત્ર છે, એક ખ્યાલ માત્ર પણ અપવિત્ર રહી શકતો નથી તમારો નાસુરો અને ચાકાઓથી બરાયેલો ગ્રહસ્થ, જેણે પશ્ચાતાપ હજી કર્યો નથી અથવા કરવામાજ રોકાયેલો છે, તેને હજી થોડા દહાડા ઈસ્પીતાલમાજ રહેવા દો. આ પવિત્ર મ દીરમા દાખલ થવાને તે લાયક થયો નથી અહીંઆ દાખલ થયો કે અગ્રતાપ કે પશ્ચાતાપ કાઢપણુ હોતુ નથી ગરમી કે ઠંડી, રોશની કે અધાર અહીંઆ કાઢજ નથી આ શારીરિક આખો વોર અધારામાં કે અનહદ રોશનીમા— ઉધાડી કે ખધ—સરખીજ છે

એકજ શબ્દ આ હાલતનુ વર્ણન કરી શકે

શાતિ—સ પૂર્ણ શાતિ

અત કરણનો કીડો કે આગળથી હાઉ હાઉ કરનાર કે પાછળથી

કાંડુ બરનાર કોષ કૂતરો અહીં આ સાથે આવી શકતો નથી, કારણકે જનવરોને આ પવિત્ર મંદીરમાં દાખલ કરવાની સખત મનાઇ છે

અહીં આ સૂર્ય અને તારાઓનું ખીજુ નામ અધાર છે જેમ સૂર્યને આવતા જોઇ તારાઓ ગુમ થઇ જાય તેમ અવલુનિય હજુર (Ineffable presence) માં સધળા સૂર્યો અને તારાઓ ગુમ થઇ જાય છે

વખત મધરાતનો હતો, અને આજુબાજુ સવળે અધાર હતું મારો જમણો હાથ ડાબી છાતી ઉપર હતો અને હું ઉઘિ મસ્તક પહેલો હતો મારી (શારીરિક અને આત્મિક) આખો ઉધડી જઇ હું જાગૃત થયો અને પોતાને અને ખીજાઓને (સૈતાન અને તેના મળતિયાઓ સિવાય) કાલે હતો તેના કરતા વધારે સારો જણાવા લાગ્યો

મરકી જોરમાં ફેલાયલી હોય, મુદ્દાના ઢંગે ગાડાઓમાં નાખી ધસડી જવામાં આવે, મિત્રો અને નજીકના સગાપણ કદાચ ધાસ્તીથી છોડી જાય, ગામ ઉજડ બને, અને મહોલ્લામાં ઘાસ ઉગી નીકળે,—તે વેળાએ ‘ ખુદા ! અમારી પર દયા કર ! ’ કરી પોકારવું કે દરવાજા પર લખવું તે કરતાં તદ્દરોસ્તી અને શાંતિને ખુદાની મુલાકાત માટે વધારે અનુકુળ માની લેવું જોઇએ

રેલ ચઢી આવે ત્યારે કોષ ઝાડની ઉપર ચઢી જઇ ડાખળીએ ટીગાઇ રહી ગુમળાતા દમ સાથે અને ઉચે ડોળે કોષહોડી આવવાની વાત જોતા ખુદા યાદ આવે તે પહેલાં તેની મુલાકાતે પહોંચી જ કાળો વાવટો ચઢાવવામાં આવે અને ધટનો ધીમો અને ગભીરનાદ ચાલુ થયો હોય ત્યારે પાદરી આગળ પથાતાપ કરી “ ખુદા ! મારો આત્મા તને સ્વાધીન કરે છું ” એમ બોલી લટકી જવાનો મસગ, વખતસર બોદાની મુલાકાતે જવાથી આવતો નથી, અને ખીજો દીને—મુઆઓ વાચતા હોય તો—“ મકકમપણે માચડાપર ચઢી ગયો ’ કરી ન્યુસપેપરમાં વાચવું પડતું નથી કયા નાદર બેજ એ માણસને આ રીતે ખુદાની મુલાકાતે મોકલી દેવાની શોધ કરી હશે !

પ્રિય વાચનાર ! તારે માટે દુલોના પમરાટ વચ્ચે પવનની મધુર લેહડીથી મસ્ત બની, બાગે બહેસ્તમાં જથાને ઝાડની ડાખલીઓ વચ્ચેથી ઉમતો સૂર્ય બાલુકદાર બળતા માફક દેખાય ત્યારે ખુદાની મુલાકાત કરવાનું હોજો

કમનસીબ તે છે કે જે ખુદાની મુલાકાતે કદી જતુ નથી વધારે
કમનસીબ તે છે જે ખુદા તેની મુલાકાતે આવે ત્યારે ઘરમા હોતુ નથી

તમારા આત્મા ઉપર વિશ્વાસ રાખો છો ?

એક આત્મામા-તમારા પે તાનાજ આત્મામા-આખી દુનિયાને પુખી
વળે એટલા સાધનો છે

આ ભના માણસો માટે ઈશ્વરનો આભાર માનો, પણ કહો “ હુ
પણ એક માણસ છુ ”

નકળ કરનાર, જેની નકળ કરે છે તેની ખરોખરી તો કરી શકતો નથી,
પણ સામું પોતામા કાર્ગ સાથે હોય તે પણ શ્રમાવે છે

આપણે પોતાનાજ પગે વડે ચાલશુ, પોતાનાજ હાથે વડે કામ
કરશુ, પોતાનાજ વીચારો જાહેર કરીશુ (ઇમરસન)

કેટલા બધા છે જે છાતીપર હાથ મુકીને “ મારો આત્મા મારે
પોતાનો છે ” એટલુ બોલવાને હિમત કરી શકતા નથી ! તેઓ પોતાના
જેવા થવા કરતા કોઇના જેવા થવુ વધારે પસંદ કરે છે જેમને એટલુ
થોડુ સ્વમાન તેઓ સ્વદેશ માટે કે પોતાની જાત માટે કેની રીતે માન
ધરાવી શકે ! જેઓને મીસેગેના જેવા સુભાખીત ન કહેવામા આવે
તો નેમને મનથી જીવનરજ નહી, તમારા કે મારા જેવા બહાદુર કહે
વામા આવે તો પ્રસ્તુ થાયજ નહી, તેઓ તો રૂસ્તમ પહેલવાન
જેવાજ હોવા જોઈએ પણ સમર ! પોતાના જવાન બેટા મોરાબને
તેઓ પોતાને હાથે મરી ન નાખે તે સરતેજ રૂસ્તમ પહેલવાન પણ
થશે અને તમને ગમે તો-તો તેમને દરિયાની વચ્ચે કોઇ ખડક ઉપર
નેપોલિયનની માફક સેવટે કેદ કરવામા ન આવે તો તેઓ નેપોલિયન
બોનાપાર્ટ પણ થશે જમગેદજ જીજ્ઞાસ જેવા સખાનતી એમ કહેલુ
તો બહુજ થોડુ પડે, બસ હાતમતાઇ જેવાજ થવા જોઈએ જેઓ
પોતાના માઆપના દીકરા કહેવાવાને રાસમાય અને કોઇના માઆપના
તીકરા થવા નિકળે, ફરરા હરવામા, ખિત કરવામા પોતે નહી પણ
કોઇ ખીજીજ બની જાય, તેઓ પોતાની જાદગી જીવનાને બદલે કોઇની
જાદગી જીવે છે નિરાશિયા પોતાના નિમધમા ટાકાવી દેવાને થોડાક
ચક્કતા વાકય તૈયાર રાખે છે, અને મોટી ઉમરનો ‘ વક્તા કે લેખક’
બણીવેળા એવાજ દાદા મરતો દેખાય છે નેવેલમા વાચ્યુ હોય તેમ

પ્રિત ક વા પડે છે એટલે દરેક વાક્યની શરૂઆત અને છેડા, એક આવે ત્યાં સુધી, 'મારી વહાલી' અને 'મારા વહાલા' ।

આ સંઘળાનો બદલો શુ ? લાગણી અને વિચારના દરવાજા નેચો પોતાની પર બંધ કરે છે, અને તેમનો શત્રુ જીલમ કરે ત્યારે મારી પર જીલમ થાય છે એટલું જોડવાને અશકત થઈ પડે છે તે તો શુ, પણ માકર કે કીડી ચટકા મારે તે જગ્યા પર—આખું બંધ રાખીને, આગળી મૂકી શકે નહીં,—સીંચે જોવા સુભાષીત થવાનું તો આજીવન રહ્યું.

તમારી પોતાની લાગણી અને જુસ્સાથી તમારી સંઘળી સંસ્થાઈ સાથે તમારી પોતાની ગમે એવી સાદી ભાષામાં જોવી શકા—એ તમારું સીંચેપણ તમારી સંઘળી બહાદરી, જીલમટાંને આછો કરવાને કે દૂર કરવાને વાપરો, સંસ્થાઈને માટે લડવામાં વાપરો, એ તમારું રસ્તમ પહેલવાનપણ, નહીં કે અમૂક સંસ્થાની લડાઈઓ જીતવામાં કે અમૂક દેવો કે રાક્ષસોને જીત કરવામાં કહેવાય તમારા સંઘળી સંભાવના જુસ્સાથી તમારી સંઘળી શક્તિ મુજબ સંભાવત કરો એ તમારું હાત-મતાઈપણ કે સંભાવતે બહાદૂરપણ જે દરપણ પોતે રહેવાને બદલે કોઈ બીજાને થાય તેને માટે ઇશ્વરના દરબારમાં નોંધ રાખતાં પણ ગુચ વાડો પડે કે તેમને પારસી, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી કે કઈ જાતમાં મૂકવા, આથી તેમને જ્ઞાતી વગરના કે ઝગ વગરના તરીકે નોંધવા પડે કોઈ સ્થાનો મુસલમાન કે ખ્રિસ્તી, તેમને મુસલમાન કે ખ્રિસ્તી બનાવવાને પણ ના પાડે પડી જતું ધર—તે ગમે એટલો યુનો કે રમ મારેલું હોય તો પણ કોણ તેવા નીકળશે ? માણસોનો મોટો ભાગ પોતાના આત્મા ઉપર વિશ્વાસ રાખતો નથી, તેથીજ તેઓ જીતુ બોલે છે, તેથીજ તેઓ લાય આપીને કે તરેહવાર અપમાનો ખમીને માન કે એતાલ મેળવવાને મડ્યા રહે છે, તેથીજ તેઓ પગ ભાળવાના કે જીવના પણ જોખમે ઉચી એડીના જુટો કે અગવડ ભરેલા તુકસાનકારક ફેશનના પોશાકો પહેરે છે, તેથીજ તેઓ પોતાનો ચહેરો રંગે છે, તેથીજ તેઓ વિદવાન બનવા કરતાં કહેવાવાનું અને એકાદ યુનીવર્સિટીની દીઝીની ચાઇ ચાઇ વધારે પસંદ કરે છે, અને જરૂર અને જોરની ખુદારી કરી સ્ત્રીઓ કે પુરુષો તુટાતુટ અને દેખાદેખી કરે છે, જાણે કે યુનીવર્સિટીઓની હસ્તી અગાઉ વિદવાન માણસો હતા નહીં, કે “ એમેમનોનની અગાઉ બહાદૂર માણસો હતા નહીં ”

તેઓ ફળવણીનો અર્થ એટલો તો થોડો સમજે છે કે યુનીવર્સિટીની મતલબ-જે લોકોમાં જ્ઞાન અને વિદ્યાની ઉલટ ફેલાવવાની સરકારની કોશિશ છે તેપણ જાણી શકતા નથી, અને જાણે કે યુનીવર્સિટી જેટલી ડીગ્રી આપી શકે તેટલી લીધી કે સઘળી વિદ્યા અને જ્ઞાનની ટોચે ચઢી ગયા.

પણ ધારો કે સઘળા સુધારા વધારા શરૂ થઈ ચુક્યા છે બાળકોને જન્મતાને વાર બહેસ્તમાં ન જવા દેતા થોડો વાર વધારે આપણી સાથ રાખવા સારૂ જગજગ અને ડગેડગ દુઃખશાળાઓ કાઢી આઠ આને શેર દુધ કરી ફેરવે પામિયે પછી શું ? ધારો કે બાનુઓને માટે સવળા ધધાઓ ખુલ્લા કરીએ અને સખ્યાબંધ કરનલ ધનબાઝઓ, જેનરલ દીનબાઝઓ, બેરીસ્ટર નાન અને પ્રેમીઅર સીદલાનો વખત આવી પૂર્યો-પછી શું ? ધારો કે આપણામાનુ એકેએક જણ સ્ત્રી કે પુરુષ-યુનીવર્સિટીની ચઢતામાં ચઢતી દીગ્રી લઈ એમ સી પી દી કે. એલ થઈ રહ્યા, -પછી શું ? વાગે કે માસાહારીપણ દર થઈ સર્વ વનસ્પતી અને ફળફળાદીનો સ્વચ્છ ખોરાક ખાતા શીખ્યા. પછી શું ? દુનિયાએ દારૂ પીવાનો વજી દીધો અને 'તેમ્પરનસ સોસાયટી' નું કામ સંપૂર્ણ થઈ પછી શું ? ધારો કે આપણે સ્વરાજ પામ્યા પછી શું ?

વળો પછી શું ? સવળા સુવાગ વધારામાં દુનિયા સંપૂર્ણ બની ગઈ, -માત્ર તેને આત્માજ ન મળે-એટલું બાકી !

ખરૂ બહેસ્ત અથવા સ્વર્ગ આ દુનિયામાં શરૂ થાય છે અને થવું જોઈએ.

એક રહવારે હું બીજાનામાથી ઉઠ્યો અને રાતે ઉઘ ન આવેતી તથા ના પસંદ સ્વપ્નાવસ્થામાં અઘાડ પછાડ કરી રાત પૂરી કચેલી તેથી મગજ સુસ્ત અને ઉદાસ બનેલું, એવી હાલતમાં સર્વ શક્તિવાન સાહેબ સામે મેં લડાઈ જાહેર કરી ઇશવર-નિદાની સરહદ પર ધસી ગયો એમાં સર્વ શક્તિવાને એક ગરમ પાણીનો હાડો મોકલ્યો કે જે વડે અગોળા કરી, ઠંડી ગરમ ચાહતું પ્યાતું આવ્યું તે પીઈ લીધું, અને તે પૂરું નાસ્તો આવ્યો તે બાદ લીધા કે સુવેદ થઈ ગઈ

અને મેં માફ માથું ખાકમા પટકયું આહા ! સૂર્યના પહેલા કિરણો સાથે સધળા ભૂતો દેવળના વાડાઓમા કે સ્મશાનભૂમિ તરફ અથવા દાટનાની જગ્યાઓ તરફ પાછા ફરતા લાગતા નથી, પણ માણસો નાહી ધોઈ ગરમ આહ પી, નાસ્તો કરી બે ત્યા સુધી તેમના વિચારો અને કામોમા ખલેલ કરવાને રજાળતા ફરે છે, એમ જણાય છે કે આત્માનો સૂર્ય ઉગ્યા વિના બહારની દુનિયાના સૂર્યનું ઉગવું પૂરતું થતું નથી.

આ તે પણ છે કે જ્યારે ખ નગી કે જાહેર જાળના યોગ તળે કચડાયેલો કે બિમારીના ખીછાનામા કાયર થતો કે સ્વપ્ન કે જાગૃત અવસ્થામા ભયથી ધ્રુજતો રાજા કે ડરોડપતિ અદેખાઈ ફરે જ્યારે સુખ અને માત્ર હસ્તી એકજ ઘટ ગયેલાં લાગે છે આ તે વખત છે કે જ્યારે ભુતમા એક નજર ફેંકી લઈ, ભવિષ્ય માટે ઉપચોગી અને ભલા ઠરાવો કરી લેવા જોઈએ. ના-એટલું જ નહીં, પણ ચાલુ મુકી દઈ કામ કરવાને વળગી જવું જોઈએ પણ કયા ચાલુ મુકવું અને કયા કામે વળગવું ? આકાશના ફરેસતાઓ તારા ભોમિયા થાય અને જાતે મુતલક યોદ્ધા પોતે તાગે રાહગર થાય કે જેથી સૂર્યની પોતાની આખ કરતાં તું વધારે જોનારો થાય આ બે વખતે છે કે જ્યારે ફરેસતાઓ આકાશપરથી નીચેની દુનિયામા જોય તેમ તું નાસ્તા વગર કે નાસ્તાની આશા પણ વગર રખડતી દુનિયા તરફ જોય, આ તે વખત છે કે જ્યારે તું તારૂં જન્મચરિત્ર લખી કાઢે, આજ શું ખાધું અને કાલ શું ખાધું તે નહિ, આજ આ સ્વપ્ન આબુ અને કાલ પેલું આબુ તે નહિ, પણ કયાથી રડવાનો અને કયાથી હસવાનો અવાજ સાંભળ્યો, ભુખ્યું પેટ કેવું લાગે છે અને ધરાયેલું કેમ લાગે છે, વગેરે, ખરૂં જન્મચરિત્ર લખ, અને નહિ કે જન્મચરિત્ર અને તું, એકબીજાને પીછાણી ન શકે તેવું આવી રીતે એક ખરૂં જન્મચરિત્ર લખનાર આખી દુનિયાનું જન્મચરિત્ર લખશે, કારણ કે જ્ઞાનતત્ત્વો બનેમા એક સરખાજ છે કેટલા થોડાઓ પોતાના લાઇખ ધો સાથ સાધારણ અને અરસપરસ અનુભવથી પીછાણાયેલાં દુ ખો માટે પણ કાળજી રાખે છે, અને કદાપિ કોઈનું ધર બળી જવા માટે કે કોઈ ભૂખે મરવા માટે કાંઈક દીવસો જાતાવનાર નીડળશે, પણ જે અનુભવો અસાધારણ અને દરેકના પોતાના હોય તે માટે જ્યારે છાતી ફાટફાટ થતી હોય ત્યારે, આ આકાશ ! તું ન હોય તો એક કમનસીબ જીવડો.

પોતાની આખો કયા ઉચી કરત ? ઓ ખોદા ! જરાક પથ્થુ રાહત કયાજ હોત, જો તુ ન હોત ? કોઇ બુજેરજો વાજખી સલાહ આપી છે કે હમદર્દી વિનાના આગળ તારું દુખ રડવા જતો ના, તે માત્ર તારી તરફ હસશે કાકરાના ખીજાના પર સુતેલો ફરીઆદ કરે, પથ્થુ મખમલના ખીજાનામા સુતેલો તેને ગમે એવા કાટા બોકાય તેમ લાગે, છતાં કેરી ગીતે ફરીઆદ કરે, જ્યારે કોઇ લોખંડના અણીદાર ખીલા-પર સુધને તમાસો કરવાને શીખેલો બિલુક ફકીર આ બનેલી નિર્દય હામી કરે

ઓ કાબેલ તખીમ ! છતસાનના નાનતુઓનું જ્ઞાન તુજ ધરાવી શકે ને તારા દુખો માટે, ઓ અક્ષત માણસ ! ખરા હમદર્દી-ખરા તખીમને ગોંધી કાઢ જ્યારે કોઇ પોતાનું દુખ રડે ત્યારે ધિરજથી તેનું સાબળજે ધણાખરા દુખીઓને પોતાનું દુખ રડતા આવડતું નથી, અને અનેક ખોટી કલ્પનાથી દોરવાનું એક ખરો 'કેસ' ખોટી રીતે રજુ કરે છે, જ્યારે દોગ જેવું લાગે તો ધણ બહુજ સભુરીથી કામ લેજે, કારણ કે આ દુન્યામા સભુરીનું બહુજ કામ છે દરેક શાંતિની પળને ગતીમત સમજ અને કામ કરાવના વખત ગણી ને કારણ કે, ઓ માણસ ! પશુની માફક ખાણેચીઆમા રનાન કરીને સૂરજની ગરમીમા માત્ર જનવરી શાંતિમા નિદ્રાવશ થયાનું તારે માટે નથી, પણ ખરા કામકાજ માટેજ તે તને મળેલી સમજ ગમે એવા દુઃખ માણસને માટે હરોજ જીવાની આવે છે તે, આ-દિવસનો સહ-વારનો વખત-છે જ્યારે રાતની આશાએશ પછી, નારતાની તરોતાજગી પછી જીવાન કે બુઢા માટે જીવાનીનો વખત છે રાત પડતા આસા-એશ લેવાનો અને ઉધમા પડવાનો વખત આવી પુગશેજ

એક નાસ્તાએ, ખોદા સાથ, દુનિયા સાથ, અને-વધારે અગત્યનું તો-મગી પોતાની સાથે સુલેહ કરાવી છે જે દુનિયા નાસ્તા અગાઉ કે નાસ્તા પછી પોતાને આગળી શક્તી નથી તે ખોદાની શોકર ગુળરી કેમ કરી શકે કે એક ભુખ્યા જીવડાની દાઝ કયાથી ધરાવે ? મને લાગે છે કે એક નાસ્તા અને ખીજા નાસ્તાની વચ્ચે ધણુઓ દોજખમા જતા હશે એક ઉદાર નાસ્તાની ઉદાર અસર તળે આ વિષય લખાયો છે, તો કેટલી મધી લાગણીઓ, અને કેટલી બધી ઉદારતા, સતોવાયથી જુખ, દુન્યામા વધારી મૂકે ! માણસ જાતના સામાન્ય સુખમા વધારો

કરવો અને સામાન્ય દુષ્ણને ઓછું કરવું એ ગમે એવી ખરી કે ખોટી સ્વાર્થી નજરે જોતા આપણાજ સુખની (અથવા સ્વર્ગની) થાપણ વધારવાનું ખુદનું દેખાય છે એકલપેટાપણું, શરિરને નામે કે આત્માને નામે, આ દુનિયાના નામથી કે કાષ્ઠ બીજી દુનિયાના નામથી તેને તેજ છે એક આખી દુનિયાના તારણ માટેજ કુદરત કાર્ય કરે છે એક, બે કે થોડાક જીવોને માટે આ મહોળી કુદરત કામ કરી રહી નથી. એક આખી દુનિયા, ભેગીજ સ્વર્ગમાં જાય અથવા તેની બહાર રહે.

“હમે આદમીઆન અઝુહાએ યક દીમર અન્દ” (સવળી માણસ જાત એક બીજાના ભાગો છે)

આપણું માથું સ્વર્ગમાં જાય અને આપણા હાથ પગ બહાર રહી જાય-મોટો, મોટો, મોટો ઘડો સ્વર્ગમાં જાય અને નાનો, નાનો, નાનો પૌત્ર કે દોહિત્ર આ જનમ દુનિયાના સપાટામાં હોય, તે વેળાએ સ્વર્ગ કોણનું કહેવાય અને કાણનું નહીં । સ્વર્ગ જો આ દુનિયામાંજ સર થતું ન હોય તો તે કોઈને માટે પણ બેહુદાઈ વિના હોઈ શકે નહીં

એકલપેટા, મતનબીઆ માણસોએ રાજ્યકારભારને નામે કે ધર્મ ઉપદેશને બહાને જે ખોટા, ઇશ્વરોહી પ્રતાપો આણુ કર્યા હોય અને માણસના ભોગે માણસનું તારણ આ દુનિયામાં કે બીજી દુનિયામાં થવાનું માન્યું હોય કે મનાવ્યું હોય તો આપણે આપણી અકલને વધારે વાર અપમાન થતું રહેવા દેવું ન જોઈએ કુદરત કે જેણે આપણી મુશ્કેલીઓ અને આપણી ભુખોને આપણા શિક્ષકો બનાવ્યા છે-અને કોણ બીજું વધારે સરસ શિક્ષકો ચુટી શકે કે થઈ શકે ? તેણે આ ભુખોનડે આપણી લાગણીઓને વધારે ઉદાર અને ઉમદા તબક્કા પર લઈ જવાનો કામ રચ્યો છે, પણ આપણી અકરાતેલી અને આધળી ભુખોએ તેથી ઉલટુંજ કર્યું છે, અને આપણી ભુખો સતોષવાને આપણને એકલપેટા થતા શીખવ્યું છે આ દુનિયાની તમામ હસ્તીમાં બે જાતની પ્રેરણા કામ કરે છે, -અથવા એકજ પ્રેરણા કામ કરે છે જે ઉતરતા ચઢતા તબક્કા પ્રમાણે આધળી અથવા યાની પ્રેરણા. Enlightened instinct કહેવાય છે પહેલી પણ દરજ્જે પરમાત્મા કામ કરે છે, ત્યારે છેલ્લી માણસના ઉચ્ચ તબક્કા પર કામ કરે છે અને કરવી જોઈએ એક દિવસ તેના કલાક, પણ વજેરેમાં બીજા દિવસ જેવોજ છતાં આ માટે કુદરતે ૩૬૫ દિવસનો એકદિવસ

જનાવ્યો નથી ? અથવા સાપ વગેરે માટે વર્ષ મા એકવાર કે એકજ ચોકકસ રૂપમાં ખાવાનું સરજાયું છે છતાં શા માટે આપણે દહાડામાં એક, બે કે ત્રણ વાર ખાઈએ છીએ ? કારણ કે કુદરતે એક દિવસને આપણે માટે જમાનાઓનો સંકેત મનાવ્યો છે એક માણસની આ દુનિયાની આખી જીંદગીના સઘળા તબક્કાઓ તેમાં સમાવી દીધા છે, કે જેથી આપણે જોઈ શકીએ કે કાલ કરતાં આજ આપણે કેટલા ડાહ્યા થયા નથી અથવા કેટલા ડાહ્યા થયાછીએ ? એક ‘આખી જીંદગી માં આપણે (Political department) રાજદ્વારી ખાતામાં કે પોલીસ ખાતામાં દાખલ થવાને સઘળા અનુભવો મેળવિયે, એક એલચી તરીકે વધારે હીકમતથી જીંદગી જોવી કે કુશળ ‘ડીટેક્ટીવ’ કે જાસુસ બનીયે કે, કોઈ ગમાર ગામડીયાની જાળમાં આખરે સપડાવાને ખંડુ કહોલું બનીયે, અથવા “A penny saved is a penny gained” નું ઉમદા દુનિયાદારી ડહાપણ ઘણી મહેનતે હાસલ કરીએ-પણ ખરૂં ડહાપણ, આપણા ઇન્સાન્યતપણા સાથે મહોડેમહોડું જોળખ કરાવનાર ડહાપણ શીખવવાને કુદરતે એક દિવસ અથવા બે નાસ્તા વચ્ચેના વખત વધતામાં વધતી હદ તરીકે આપ્યો છે.

એક ખોદાબક્ષ નાસ્તા પછી ઉત્પન્ન થયેલું ડહાપણ જેવું હોય તેવું રહેતી આખો સાથે મારી જાતને-માર્ગી વહાલી માણસ જાતને અર્પણ કરે છું.

અનેક માથાવાળો દૈત્ય—બદી.

સાચો સુધારો.

મેં ઘણો વખત સુધી સૂખી હોવાનું ડોળ ધાક્યું છે—હું કાંઈ પણ પ્રકારે દુખી છું એમ કબૂલ કરવાને—મારા હૃદયના એક ખૂણામાં અલગસે કબુલ કરવાને—પણ મેં ના પાડ્યું છે, પરંતુ મારો આત્મા આ સઘળી અકુદરતી કોશિશોથી અને હરેક બની શકતી બેચ તાણથી સુસ્ત પડેલો આત્મા—વધુવાર આ બોલો ખમી શકવાને અશક્ત થઈ પડ્યો છે. અતે મારા ઓરકાના બારણા બારી બંધ કરી મેં ‘દસુક’ કરી રહી દીધું છે આહા ! દુખ અને દનગીરીથી મળતી સઘળી મોજ મોજવા મેં પોતાની ઉપરથી કાણ છોડી દીધો છે.

લાળો વખત સુધી મેં નિસાસો કાઢવાને કે આસુ પાડવાને મારી મરદાનગીને ન છાજતુ ગણી રાખ્યું હતું આસુના દરિયાને મેં જર્ક-સીસની માફક ચાખકે ફટકાવ્યો હતો ? કેન્યુત રાખની માફક હું બોલ્યો હતો, “ ખબરદાર ! અહીંથી વધુ આગળ આવીશ નહીં ” રથોડીવાર, આ બાદશાહેને ન મળેતી કે તેહ મેં (આસુના) ખારા પાણીપર મેળવી પણ અફસોસ ! થોડીજ વાર !

ભરતીના જોસ અને ઉછાળા સાથે વધુ બળથી ધસી આવી તેણે મારો કાઠોજ તોડી નાખ્યો નિસાસા અને અસુની ઉપરવારો હું પોતાનો માનતો હતો ત્યારે તેણી માત્ર ધણીજ ધીમી ગતિથી ચાલ્યા આવતા હતા આખરે એક નિસાસો નિકળી પડ્યો છે, -એક આસુ ટપક્યું છે, -મેં ઠાલી મગડગીથી પોતાને છૂટકારાનો દમ ખેંચવા દીધેલો નહિ તે આખરે ખેંચ્યો છે

હું ખોનો ફરેસ્તો બોલાવ્યા વિના આવે છે જ્યારે મેં મારા બારણા તેની સામે મજબુતીથી બંધ કરીધા અને લોખંડના જડા સળીયાઓથી વધુ મજબુત કરી, આ વગર તેડે આવેલા પગણાને હું બહાર રાખ્યું છું એમ હું સમજતો હતો, ત્યારે તે તો સધળો વખત મારા ઘરની અદરજ હતો સધળા ખીસા કાતર્યોને ઠેવી સેરતી લેનારાઓને, ધીરી રસ્તાપર ભરેતી બંદુક દેખાડી “ તમારી ઠેલી આપી દો ” એમ મામનાગ્યોને જોલોમા પૂરી, -સધળા દિવાનાઓને દિવાનાશાળામા બંધ કરી-પોતાના બારણા બંધ કરીને જનસમાજ ધોળે દિવસે અભય ઉઘી ગઇ છે, ત્યારે ધર લાળુઓ, કળ્યા દનાલો, ‘ આખરદાર ’

૧ ઈરાનના શાહ જર્કસીસ (ઇ સ. પૂર્વે ૪૮૫ થી ૪૬૫) વિરો કહેવાય છે કે તે ગ્રીસ દેશ ઉપર ચઢાઈ લઇ ગયો, ત્યારે ડાર્ડનલ્સની સમુદ્રની પસાર કરતાં તેનાં બહોળેને હરકત પડી તેથી ગુરસામા આવી તેણે સમુદ્રના પાણીને ચાણકના ફટકા મરાવ્યા હતા !

૨ ઇ સ. ૬૫૩ ના રાત્રી કેન્યુટ (ઇ સ. ૬૬૫ થી ૧૦૩૫) વિરો કહેવાય છે કે તેના દરખાસો તેની અત્યંત ખુશામત કરતા હતા તેઓને ધડો શીખાડવા માટે તેણે સમુદ્ર કિનારે પોતાની ખુરશી મુકાવી પોતે બેઠો ને સમુદ્રના મોજાને હુકમ કરીધો કે ‘ અહીંથી આગળ તમારે વધવું નહિ, ’ પણ મોજા તો આગળ વધતાજ ગયા ને રાત્રીની ખુરશીની આસપાસ પાણી ફરી વળ્યા ત્યારે તેણે દરખાસોને કહ્યું ‘ તમે મારી અપાર શક્તિ જાણાવો છો, પણ કુદરત આગળ મારે થું ચલાવું છે તે આ ઉપરથી જાણો ! ’

લટારાઓ અને સફેદ ઠંજોના મોટા લશ્કરોએ તેના કબજે લીધેલો હોય છે સખ્યાબધ “ધઆગો” ખુશાલ પોતાના કર્તુકોમાં રમતા હોય છે, -જેની સામે મડળી અને દુનિયા અને દુનિયાની સઘળી સરકારો અસરકારક ઇલાજો લઈ શકવાને અતિ અશક્ત થઈ પડે છે કારણ કે મડળી અને દુનિયા અને સરકારો માણસની બનેલી છે, અને માણસ એક ધણોજ દુકી નજરનો અધુરો પ્રાણી છે

જેલોમા પૂરાનારાઓ અને કાયદાના સપાટામા આવી શકનારાઓ ધણે દરજ્જે ખુલ્લા અને જાહેર શત્રુઓ મળી શકાય, અને બીજી કાંઈજ તેમની તરફેણમા ન હોય તોપણ એટલું તો કહેવાયજ પણ આ ધણીવાર માત્ર કમનસીબ માણસો જેમને મડળી કાંઈક દરજ્જે પોતાના શત્રુ બનાવતી ન હોય તો ધણી વાર શત્રુ બની રહે તેવી હાલ-તમા મુકતી હોય છે, તેઓમા કાંઈક ઉપ્યોગી અને ઉમદા તત્વ પણ કાંઈક વેળા દેખાય છે વર્તમાનપત્રોમા કે ચોપાનિયાઓમા તેમના કાંઈક દયાળુપણાના, સાચ્યા ભાઈચારાના કે વફાદારીના દાખલા વાચવામા આવે છે

વાટપાડામા પણ કોઈ તો ઉચ્ચ પુરુષાતન અને ઉદાર લાગણીઓનો એકાદ સફા તવારીખમા નોંધાવી ગયો છે ચારીચુગીને-ઝાડો ઝુડીને-પાણીએ ઘોષને ધણું કે સાફ થઈ શકે તેવું અને ઉપ્યોગમા આવે તેવું, એટલુંજ નહીં પણ ઉમદા તત્વ આ વર્ગમા કોઈવાર દેખાય છે, ત્યારે એક વધુ હલકો વગ, વધારે સહેલો વર્ગ, જેને શેનાન પણ પોતાનું કામ કાઢી લઈ ખરા દિલથી ધિક્કારે છે એવો, અનેક સજોગો અને કારણોથી ન્યાયની આખો અને બાજુઓને કે તેમ દીવી ઉડાવી શકે છે

આપણા કાયદાઓ અને “શિક્ષાઓ” (જેને ખરો અર્થ સરકાર તમા ‘શીખવતું’ થાય છે) ને ધકતી વેળા આ સવળું જનએ એટલું બ્યાનમા લેવામા આવેતું લાગતું નથી

દરીઆઓ તરી જવાનો, પહાડો ઓળંગવાનો અને મગળ કે બરપતીના મહો સાથે સદેશા ચલાવવાનો સુધારો વધારો ઠીકજ છે પણ જ્યારે એક દુનતી દુનિયાને બચાવી લેવાને કે જુખી દુનિયાને ખવાડવાને બદલે, દુનિયાના નાશ માટે કે લોભો સતોષવાને અથવા પુકરાઈથી અખાડાઓ કરી દુનિયાને હેરાત કરવાને આ શક્તિ હોય તો, એક કુતરો કે જે માણસને કોઈવાર દુનતો બચાવી લાવે છે, અને એક

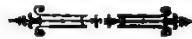
પક્ષ જે પોતાની ચાચમા બી લઇ જઇ જાયો રાપે છે તેના કરતાં માણસ અતિ તુચ્છ દેખાય અને તેની સઘળી ઉડવાની શક્તિ એક પક્ષિના જેવી સપૂર્ણ કદી ન બનતા, માણસ, જેણે શાડી ખાનારાં જાનવરો સિંહો, વાઘો, વગેરે અને સાપો કરતાં વધારે કૂરતા અને ખરાબી જીવકાળમા કરી છે અને વર્તમાનકાળમા કરતો રહે છે, તે અવિન્યમાં વચારે ન કરશે તેની જામીનગીરી આપણી કને રહેશે નહીં

જે એ પુકરાળ મીતોપવાને પૃથ્વિના છેડા સુધી જતો હશે તે માટે સૃષ્ટિના છેડા સુધી જશે, અને જે પોતાના હવસો સતોપવાને જયોળ આ ને સરકેલીઆને સાધનભુત બનાવતો હોય તે મગજ અને બ્રહ્મનીથી નુકરીઓ મેનાવશે જ્યારે તીજેગી બનાવનારાઓ વિદ્યા અને હુન્નરના છેલ્લામા છેલ્લા સુધારા વધારા પ્રમાણે તીજેરી બનાવે છે, ત્યારે વિદ્યા અને હુન્નરની છેલ્લામા છેલ્લી શોધો વડે તીજેરી ફેડનારા ચોગે તેમની સગેબર ચાલતા રહે છે અત કરણની શુદ્ધ અને ઉચ્ચ માનસીકપણાના વધારા વિના માત્ર કહેવાતા “વિદ્યા હુન્નરના વધારા” આપણા સુખ કરતા દુખમા વધારો કરશે જ્યાં સુધી આપણે આપણા સુવાગ વધારાને સમતોલ અને સઘળી બાજુથી સરખો આગળ વધતો બતાવશુ નહીં, ત્યાં સુધી આપણે એક નિયમીતપણે સ્થાપણ કરેલી સરકાર કે નામ જીલમ કંઈ તે કરતા વધુ જીલમ ધરના અને બહારના પર લાખ કે બે નાખની ડુમકપર કોઈકને કરતું બેઠશુ, કે જે પોતા કરતા વધારે સરસ કે લાયક માણસો તરફ તુચ્છકારથી ભેતુ હશે, -ત્યાં સુધી આપણામા સખ્યાબધ ગૃહસ્થમા ખપતા લુચ્ચાઓ રહેશે, કે જેઓ કોઈને આજે કહેશે “સાહેબ ! આપ તરફ બારે માનથી હું અસલથીજ ભેતો રહ્યો છું” અને બીજે દિવસે સોગદપર કહેશે કે તે ‘કાષજ કામનો નથી,’ ત્યાં સુધી કાષ લુચ્ચો તમને હિસો થઇને, કાષ પીર પેગબરને નમતો હોય તેમ, બને હાથોમા તમારો હાથ લઇ નમશે, અને બીજે દિવસે કોઈના કાનમા ડુક મારી તમારી ટેબલપરથી રોટલી ને મીઠું ગુમ કરી નાખશે એવા અનેક પ્રકારના લુચ્ચાઓ આપણા સુધારા વધારાના વખતના શ્રાપ સમાન ધોવાતા અને “આબરુદાર” તરીકે જીવી આબરુદારની સુગંધમા મરી જઇ શકે છે કયા કાયદાઓ આપણે તેમની સામે ધડી શકિયે ?

છુટોનો દિવસ.

આજ છુટીનો દિવસ છે એક પળ, એક ટુકડી પળ હું આ દુનિયાનો નથી અને પેલી દુનિયાનો નથી એક ટુકડી પળ હું હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રીસ્તી કે યાહુદીને બૂલી જાઉં છું એક પળ એક ધર્મવાદી ને અનેક ધર્મવાદીને બૂલી જાઉં છું એક પળ આત્મવાદી અને જડવાદીને બૂલી જાઉં છું એક પળ સઘળા વાદી ને પ્રતિવાદીને બૂલી જાઉં છું એક પળ હું નીતિવાન નથી અને અનીતિવાન નથી એક પળ હું ઉચ્ચી ખુરશીએ બેસનાર કે બેઠે બેસનાર નથી એક પળ હું પૈસાવાલો નથી અને ગરીબ પશુ નથી એક પળ હું રાજા નથી કે બીખારી નથી એક પળ હું હરોળમા ચાલનારો મેઢો નથી અને મેઢાનો ભરવાડ નથી, આ સર્વને એક પળ હું ભૂતી જાઉં છું આજે કોટવાલ ને કાજી દરવાજા પર તાલુ જોઈ ધરમા કાઠ નથી કરી મુગા મુગા પાછા જશે જાજળ અને શિકર મને ભેટવાને આવશે અને શેઠ ધરમા નથી જાણી પાછા ફરશે એક પળ દરદ અને વૈદ્યથી હું છુટો છું. એક પળ શસ્ત્રતાનીઓ અને ધર્મશુદ્ધિઓ સલામત છું શુ મારી માએ મને જાણી જોઈને આ રાક્ષસને આપી દીધો છે કે જે લાખી સોટી લઈ મહેતાજી થઈ આવી મારા બચપણને ચિતાવુર અને બચકિત બનાવે છે, મારી જીવાનીને ઉલટપાલટ જુરસાઓથી માભરી બનાવે છે, મારા જીદાપાને ઘેડોળ અને દુબળો બનાવે છે, અને સુસવાટ બની કોઈપણ પળે ગળી જવાની ધમકી આપે છે

ઓ દુનિયા ! તારા પેદા કરનારની યાદમા સંપૂર્ણ રીતે પોતાને બૂલી જવાની સર્વોપરી પળ તારે માટે હોજી

નાગા લોકો વિષે.

આક્રમત ગોરગળદે ગોર્ગ શવદ

ગરચે બા આદમી બુનેર્મ શવદ (સાદી)

અર્થ—આખરે વરુન બચુ વરુન નિકળશે, જોકે તે માણસ સાથે વસવાનુ માન મોટાઇ પામ્યુ હોય

હરકે દદ યા મરદુમે બદ પરવદ

દીર વ બુદ અઝ જન ગર આરદશ દમાર (સાદી)

અર્થ—જે રહેશે ફાડી ખાનારા જનવરને કે ખરાબ માણસને પાળે છે તેનુ મોડે કે વહેને તેઓ ભેળુ મહાર કાઢશે

આ અચોક્કસ દુનિયામા એક વાત ચોક્કસ છે, બુઝાથી બનાઇતી આશા રાખી શકાતી નથી

તેમના સગાનહાલા, તેમના મિત્રો, તેમના નોકરો, તેમના કુતરા, તેમનુ વાતાવરણ કાષ્ટક સામાન્ય રૂપ હોય છે, અને થોડા ઘણા એક બીજાને મળતા આવે છે તેમની સાથે વધુ ઓછા સમાજમના પ્રમાણુમા જોખમ વગારે ઓછો હોય છે એટલે તેમના સગાઓ તેમના દોસ્તો કરતા વધુ જોખમમા હોય છે, તેમના દોસ્તો, એ જખીતાઓ કરતા વધારે જોખમમા રહે છે, તેમના ઓળખીતા, યેગાના પારકા કરતા વધારે જોખમમા રહે છે, યેગાના પારકા જે જરાપણુ તેમના સબધમા આવ્યા હોય તે, જેઓએ તેમનુ મહોકુ ભેળુ ન હોય કે તેમને ઓળે ગયા ન હોય તેમના કરતા વધારે જોખમમા હોય છે

જેઓ તેમના સબધર્મા આવવાને કે તેમની સાથે કામ પાડવાને કમનસીબ હોય છે તેમને માટે પીડાનો ટોટો કે દુકાળ નથી, ને તેમને માટે આકાશમાંથી લોહી કે કાદવના વરસાદ માફક વરમે છે, જમીનમાંથી કાટા, કચર કે જહેરી રોપાઓ માફક ભગી નીડળે છે, નદીમા પૂર અથવા રેલ આવે તેમ આવે છે, સમુદ્રમાંના માછલા જેટલી અને આકાશમાંના તારા જેટલી સખ્યામા આવે છે

જેઓ તેમના હાથમા મથા હોય તેઓ એક બે ટપલા ખાઇ, ફાદી કે માથાના બાલ પીખાઇ, કાદવે રગાઇ, જીવ સાથે પાછા ફરે તેઓ મોટા નસીબવત જણવા

મેતાનની સઘળી પલતનોમા નાગી પલતન સર્વથી વધુ બળવાન મળાય છે અને સર્વથી વધુ જલુાયેલી છે તેની સામે સઘલી પહેલ વાની, સઘળી મોટામા મોટી ટોપો, સ્વલા નાશકારકમા નાશકારક ગ્રાનાઓ (high explosives) નકામા છે એક નાગી પલતન તેની સામે મોકલવાને તમારી પાસે હોય તોજ તમારૂં વળે

તેઓ નાગા કહેવાય છે તે એટલા માટે નહીં કે કપડા કઢી પહેરતા નથી, તેઓ કપડા પહેરે છે પણ તમે આખ મીચીને તુરત ઉઘાડા તે અગાઉ નાગા થઇ જઇ શકે છે ।

તેમનાથી કાંઇ પણ લાભ જાણતા કે અજાણતા થાય તેના કરતા હજારો ઘણો ગેરલાભ અને નુકસાન તમને કરશે

તેમની ભેટ સોગાદો લેશો નહીં સૃષ્ટિમાં ભારીમા ભારી ચીજ હલકા લોધેનો આભાર હાય છે, એટલુજ નહીં પણ જે તેઓએ માત્ર ભાર કરવાને તમારીપર મુક્યુ હશે, તેને તમો પર કંગેલા આભાર તરીકે ગ્રાળખાવશે

શનુ ગતોવાઇ છુપો ચઢી આવી શહેર કે લશ્કરને ઘેરી બીએ તેમ તેમના આભારવડે ઘેરાઇ ગયેલા તમને બનાવી દેશે

ઓ ખુદા ! નીચ માણસોના આભારના કચડી નાખનારા બોનથી અમોને મચાન તેથી વધારે, જે બીજનુ કાંઇ પણ ખાસ હિત ઇચ્છયા વિના કે માત્ર પોતાનેજ મીઠી કે આડકતરો લાભ કરવાને ખાતર કરવામા આવ્યુ હોય તે એક કમનસીબને કચડી નાખવાને તેના પર ફે કવામા આવે તેવા આભારથી બચાવ આ કબુલ કરીને સામે મારા પર ઉપકાર કરશે એવો દેખાવ કરી જે ચીજ બક્ષવામા આવશે તે લાગ આવ તમારી નિરૂદ્ધ જઇ તમને એવકા ચિતારવાને કામમા લેવામા આવશે, અને જે થોડુ તમને મળ્યુ હોય તેને ધણુજ વધારે કરી દેખાડવામા આવશે ।

જે કમનસીમ વર્ગને, મડળી પોતાની ગલીચીઓ સાફ કરાવી, નાપસદમા નાપસદ કામ કરાવી લઇ, દેડા, અને ‘ પારીઆ ’ તરીકે ગ્રાળજે છે, અને તેમને અડકવાને ના પાડી ગેરઇનસાફ ભગલી નફટાઇ કે નફટાઇ ભરેલો ગેરઇનસાફ કંઠે છે, તે કમનસીમ વર્ગની જગાએ વધારે ખરી રીતે નાશા લોકો-જે કુદરતના પાગીઆ અને દેડા છે-તેમને ખરેખર મૂકવા બેઠાએ નાગાપણાના દરદના સૌથી અનુભવી કુશળ

વધદો તેની એકજ દવા બતાવે છે—તેમને અડકશો નહીં, તેમની અડસે જશો નહીં તેમનાથી દૂર રહો ' (give them a wide berth, keep away) ડાહ્યા માણસો તેમના મુલકમાં કે તેમને ઘેર જાણી-જાણને જતા નથી પણ સર્વોપરી દૈવ્ય અથવા નસીબ (Fate) તેમને કે.ઘવાર ત્યાં ધસડી લઈ જાય છે

સામ્યો ઉત્સાહનું મૂળ આત્માનાં ઉડાણમાં.

ઉત્સાહ (earnestness) એટલે શું ? તેની વ્યાખ્યા આપવી મુશ્કેલ છે તે આપણા આત્માની લાગણીઓ અને જીવનસાચો ભોગ-વવાથી સમજી શકાય, તરજુમાંથી નહિ જેમ એક માણસ સુખ અથવા દુઃખ શું તે સમજી શકે નહિ, સિવાય કે તે તેણે એક કે બીજી વખતે ભોગવ્યું હોય, જેમ એક માણસ જન્મથી આધિજીવિ હોય તેને રંગ વિષ સમજાવી શકાય નહિ

આટલું આપણે સામ્યો અને ઉડા ઉત્સાહ માટે કહી શક્યે, કે જે કામ, મતલબ કે વસ્તુ પાછળ ઉત્સાહ દોડાવવાનો હોય તેને સમજીશો અને પૂરેપૂરા પોતાને અપણું કરવા તે ઉત્સાહ છે આ પૂરેપૂરાપણું (Integrity, Integer-whole) અને પ્રમાણિકપણું એકજ શબ્દ છે જાણે કે કાઈ સ્હેજ અશભાર પણ તેમાંથી આવું કરતા તે તદ્દનજ ઉલટો અર્થ ધારણ કરે છે

સામ્યો ઉત્સાહ—આ તેજ છે કે જે મિત્ર તરફની મિત્રાચારીમાં, કે આ તરફના પ્યારમાં, કે ઈશ્વર તરફની ભક્તિમાં કામ કરતો યવો જોઈએ દોસ્તીમાં, પ્યારમાં અને ભક્તિમાં મેહતાપણું કે મદોત્સાહ (lukewarmness) આવી શકતું નથી, એટલુંજ નહિ પણ તેને ઉલટું અપમાન લેખવામાં આવે

આ જીવનમાં ઈશ્વર માટે સામ્યો ઉત્સાહથી કામો કરવાને આપણે અવતર્યા ઈશ્વરે, જેનો મિત્ર તરફ કે આ તરફનો ઉત્સાહ માત્ર એક લાગ છે હવે ઈશ્વર તરફ સામ્યો ઉત્સાહ તે કેવો ? આપણો તમામ આત્મા ઈશ્વરનાજ ખ્યાલથી ભરાઈ જાય તે, એટલો પૂરપૂરો તે ભરાઈ જવો જોઈએ કે સ્વર્ગ અને નર્કના ખ્યાલ માટે કે કોઈ પણ બીજા ખ્યાલ માટે તેમાં જગ્યા રહી શકેજ નહિ ત્યારે જીવો ! આ

સામ્યા ઉત્સાહનો જુસ્સો કેટલો ધશ્વરી અને ઉમદા છે ! જે પળે ધશ્વરના ખ્યાલથી આપણે પૂરેપૂરા ભરાઈ જઈએ છીએ, તેજ પળે આપણે પોતે ધશ્વર બન્યે છીએ, હવે સામ્યા ઉત્સાહના પોડાક દાખલા આપણે જોઈશું —

નોરમન્ડીનો ડ્યુક રૉબર્ટ, ઇંગ્લંડના નોરમન વંશના પહેલા રાજા વિલ્હ્યમ ધી કોનકરરનો વડો દીકરો હતો. તે ઝતુની અને હુલ્લક હતો. પોતાના બાપ સાથે નારાજ થઈ તે તેની સાંમે લડાઈ લઈ ગયો. લડાઈ વચ્ચે બપોરથી ઢ કાયલા શરિર અને ચ્હેગને નીધે એક માત્રને ઓળખ્યા વિના બાપ-દીકરા એકબીજા સાથે લડવા પડ્યા લડતા લડતા રૉબર્ટના ઝટકાથી તેના બાપની બપ્તરી ટોપી ઉડી થઈ ગઈ આથી તેના ચ્હેગે જોતાજ રૉબર્ટ એટલો પરતાયો અને કમકમ્યો કે ઘોડા પરથી તુરંતજ ઉતરી પડી છુટ્છુમડ્યે બે હાથ જોડી પડ્યો, અને આજેજથી મારી ચાહી, બન્ને વચ્ચે સુવેહ થઈ ગઈ.

ઇંગ્લંડનો રાજા હેનરી પમો જ્યારે જીવન હતો અને પ્રિન્સ ઑવ વેલ્સ તરીકે ઓળખાતો હતો, ત્યારે તે ખરામ સગતમા ફરતો હતો તેના કોઈ લક્ષ્યા મિત્રોને ‘પોલીસ’ પકડી લઈ ગઈ અને ન્યાયાધિશ આગળ ઉભા કર્યા તેમને શિક્ષાની ટેપ મારવામા આવતી હતી તે વેળા હેનરીએ ધસી જઈને ન્યાયાધિશને તમાચો માર્યો, જેણે હુકમ કર્યો કે શાહજનદાને એકદમ પહરેજ કરે. હેનરીને તુરંતજ પોતાના ખોટા કામને માટે પશ્ચાતાપ થઈ આવ્યો. પોતાની તલવાર છોડી આપી તે ગુપચુપ તાંબે થયો, અને લણીજ આજેજભરી દિલગીરી જાહેર કરી જ્યારે તેના બાપને આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તે હર્ષમા આવી બોલ્યો ‘સુખી તે બાપ કે જેનો દીકરો ઇનસાફને માન આપી જાણે છે, સુખી તે રાજા કે જેને આવો એક અપક્ષપાત અને હિંમતવાન ન્યાયાધિશ મળ્યો છે’ આ સામ્યો ઉત્સાહ બતાવનાર શાહજનદો પોતાના પિતા પછી પાચમા હેનરી તરીકે ઇંગ્લંડના મહાન રાજાઓમાનો એક થઈ ગયો છે.

ઇરાનનો નામીયો પાદશાહ નોશૈરવાન લડાઈની તાલીમ લેવાને પોતાના સેનાપતિના હાથ તળે એક સાધારણ સિપાહ તરીકે દાખલ થયો હતો. એક દહાડે, એક મોટી લશ્કરી તપાસ માટે આખાં લશ્કરને ચોકકસ વખતે ભેગું થવાનો હુકમ મળ્યો. નોશૈરવાન બેઠર

કારીથી હાજર થયો નહિ સેનાપતિએ ભસ્કરને વિખેરી નાખી બીજે વખતે બેથુ થવાને ફરમાવ્યું, અને શહેરમાં ઘડી પીટાવી કે એક સિપાઈ લશ્કરી કવાયદ વેળા હાજર થયો નથી માટે લશ્કરની તપાસ મુલતવી રાખી બીજી વખતે લેવાનું ફરમાવ્યું છે નોશેરવાન બીજી વખતે હાજર થયો, પોતાની દિલ્-નીરી જાહેર કરી અને સેનાપતિને શાબાશી આપી

ખાનદાને તવગર અને ફરજબંદાર આસામીઓએ ખરા હિયોગી થવાના અને કાષ્ઠક બંધુ કરવાના બુરસાથી નહાડી પદવીએ કામ કરવાને આમ્રકી કરી નથી. વળી રખે ગરીબો તેમને જોઈને તણાવ કે રખે એક ગરીબ દુનિઆ તેમની તવગરીને પોતાપર મેળવેલી છાનુ બાંકુ કુકવાનુ સાધન સમજે કે પોતાને હીણાચી જોય, એવા નિચારથી ધણીઓએ પોશાકમાં કે રીતભાતમાં અત કરણુ સાચુ સાદાપણ જાળવી રાખ્યું છે

કેટલાક વિદ્વાન અને કુશળ લેખકોએ, રખે એક બૂનેવી દુનિઆની બૂવોમાં પોતે માત્ર વધારો કરે એમ બીહીને પોતાનાક્રમ થો અને લેખો, વર્ષો સુધી છુપાવી રાખ્યા છે કેટલાકોએ અમુક મોટા ધધાઓ માટે અભ્યાસ કરી પદવી પામવા છતાં પોતાના વખતમાં પ્રમાણિકપણે તે ધધા ન ચાલેના જોઈ, બીજે ધધો પસંદ કર્યો છે

મોટા ઓધધાઓ માટે પોતે બરેશ્વર લાયક નથી એવા ખ્યાલથી કાષ્ઠક માના પૂતોએ ના પાડ્યા છે કે રખે તેમને લગતી ફરજે પોતે બરાબર બળતી શકે નહિ પ્રજાએ પોતે આમ્રક કરવા છતાં રાજ અને બાદશાહ થવાને ના પાડનારાઓના દાખલા તવારીખમાં મેળુ છે

આગળા વખતોમાં જોયો સુવેહના સમયમાં પ્રમાણિકપણે એતરો ખેડી નિર્વાહ કરતા હતા તેઓ કામ પડવે પોતાના શત્રુ સામે ઘડી તેમને હાકી કાઢી ગુપચુપ પાછા પોતાના એતરમાં કામે વલમનારા મોટા પહેલવાનોના દાખલા તવારીખે નોંધ્યા છે

વેનિસમાં જ્યારે પ્રજાસત્તાક રાજ્ય હતું ત્યારે ચોક્કસ તમકકાઓમાં સાદાપણ અને પ્રમાણિક હિસાહ એટની હદ સુધી કામ કરતા હતા, કે પોતાના દેશના શત્રુઓપર મોટી છતો મેળવી પાછો ફરનાર એક મહાન ‘અંડમીરલ’ હાથમાં પોતાની ટૂંવી લઈ કાષ્ઠપણ ગડમક

વિના ધર ચાલ્યો જતો જોવામાં આવ્યો હતો આ તે સાચ્યો ઉત્સાહ !

હવે એક બીજો સાચ્યો ઉત્સાહ પણ જુઓ કેટલા બધા અથ-
કર્તા થવાના કે ગરથ મેળવવાના લોભથી, કેટલા બધા લેખકોએ
લેખકમાં ખપવાના લખથી પુસ્તકો અને ચોપડી ચોપાનીઆઓની
રેલ વડે દુનિયાને ગુચવાડામાં ડુબાડી દીધી છે

એક નજીવો કે અર્થ વગરનો ખેતામ મેળવવાને કેટલા મધા
ઉધા ચટ્ટા કરવામાં આવ્યા છે !

“ પાર્લામેન્ટ ” માં જોડાવાને કે કોઈ સ્ટેજર અથવા ગામડાની
‘ જ્યુનીસીપાલીટી ’ ના સભાસદ થવાને કેટલા પૈસા વેરાપ છે, કેટલી
ખુશામદો કરવામાં આવે છે !

દેશની સેવા બજાવવાનો અને પ્રજાના કલ્યાણ માટે ઉત્સાહનો
કેટલો બધો જોસભગેલો ‘ દેખાવ ’, જ્યાં ઉત્સાહ અને સમ્યાનની કાંઈ
જાત જાત જેવું હોય નહિ અને તોપણ આ સધળું કેટલું મધું
ઉત્સાહ અને સમ્યાન જેવું લાગે છે કે જેમ જુદું ધણીવાર સમ્યાન
જેવું દેખાય છે !

કોઈ નાની ‘ લાયબ્રરી ’ માં પચીસ ત્રીસને પગારે લાયબ્રેરીઅન
રાખવાનો હોય કે કોઈ ‘ ક્લબ ’ નો કા બારી નેમવાનો હોય તો ‘ કમીટી ’
‘ સબકમીટી ’ અને ‘ રીપોર્ટ ’ જ્યાં કોઈ ‘ પેનશન ’ પર નોકરી છોડેલો
અહરથ ‘ સંકેતરી ’ હોય અને જો ચાર પૈસાદાર સાહેબો ‘ ફંડ ’ ના તરફી
હોય, એટલે તેમને પુરસદ અને વખતની શી ખોટ ?

જાણે કે માન શોધનારાઓ, ખોટો ઉત્સાહ ધરાવનારાઓ પૂરતા
ન હોય તેમ છતાં વર્તમાનપત્રોના અધિપતિઓ (વર્તમાનપત્રો કે જેમને
એક વિધવાને આમ લોકો વાળત્ર “organ of the vulgar”
કહ્યા છે) ‘આગેવાન શહેરી’ અને ‘આગેવાન તખીબ’ વગેરેની ઉપમા
પોતાને ગમે તેને આપી, કોઈને સીધી રીતે નાકપર ચઢાવી બીજાને
સીધી કે આડકતરી રીતે તોડી પાડે છે, અને બધાં કે ઉપયોગી કામોના
ઉત્સાહને ખોટા માર્ગે માત્ર દોરવે છે શું તેમને વધારે અર્થસૂચક
વિશેષણો જડતા ન હશે ? વિશેષણો આયોદ્ય અને સમ્યાનથી લાગુ
પાડવા એ એક લેખક કે લખણ કર્તાના હુન્નરનો અગત્યનો ભાગ
છે જે વિશેષણો લગાડવાજ હોય અને વધારે સારા જડી ન શકે
તો માન બતલાવવાની જરૂર વેળા neutral નિષ્પક્ષપતિ અને

તોપણ સમ્યાપ્તથી વેગળા નહિ એવા ભેદએ દાખલા તરીકે બેરીસ્ટરો માટે કોર્ટમાં “learned counsel” વિશ્વાન કાયદાશાસ્ત્રી કરી સામાન્ય રીતે કહેવામાં આવે છે, તે કોષ્ટકો ધીજી બેરીસ્ટરને તોડી પાડતું નથી અને તોપણ સમ્યાપ્તથી વેગળું ન જતા બોલનારને સમ્ય દેખાડી વિશેષણ મેળવનાર તરફ ધટતું માન દેખાડે છે, અને એકને સહરાધાતથી ચઢાવી દષ સામે હસીમાં લાવી ધીજીને તોડી પાડવા જેવું થતું નથી.

તમારા વર્તમાનપત્રોના અધિપતિઓએ ‘આગેવાન શહેરી’ ‘આગેવાન તમીમ’ વિગેરે ખેતાઓથી નવાજેલા કેટલા, પેલા કેલે શહેરના આગેવાન શહેરી માફક પોતાને સાબિત કરી આપશે ? જ્યારે શહેરને તાબેકરનાર ત્રીજા એડવોકેટ કુકમ કાઢ્યો કે સવળા શહેરીઓને કતલ કરવા, સિવાય કે આગેવાન ગણાતા શહેરીઓ પોતાના મળામાં ફાસો નાખી મે.તની સજને માટે પોતાને રજૂ કરે, અને તેજ સરતે ધીજી શહેરીઓને મારી મળે.

પોતાના મળામાં ફાસો નાખી આગેવાન શહેરી તરીકે પોતાને જાહેર કરતા કેટલાકો જમ ઉભા એડવોકેટની રાષ્ટ્રીય કાકલુદીથી માગી લમ તેમને ખચાવી લીધા.

હવે આગેવાન તમીમ વિષે એક વાન છે કે એકવાર એક ‘આગેવાન તમીમ’ મરવા પડ્યો, ત્યારે તેના તમીમ મિત્રો તેની આગળ રડમસ બની સતાપ કરના લાગ્યા તેણે દિલાસો દીધો કે “હું તો મરી જઉં છું, પણ મારી પાછળ ત્રણ આગેવાન તમીમો મૂકી જઉં છું એટલી સતોષની વાત છે.” પેલાઓ પોતામાંથી કોણને આગેવાન તમીમ કહેવામાં આવે છે તે જાણવાને ડેકા તાણીને સાલગના લાગ્યા, ત્યારે તે બોલ્યો, “એક આગેવાન તમીમ તે સ્વચ્છ ખોરાક મૂકી જઉં છું, ધીજી, સ્વચ્છ હવા, અને ત્રીજો પૂતી કસરત માટે તમે કામ ફિકર ના કરો.”

સમ્યા કત્તાઈથી કામ કરનારાઓ પોતાની ઉમેદવારીમાં નિષ્ફળ થાય તે ધણીતર વધારે ફળીભૂત થવાને માટે હોય, અને કુદરતનો પેતાનો હાથ તેમાં હોય તે, તે ઉમેદવારી માટે તેની નાનાયકાત દેખાતું નથી, વધારે ચઢતી ઉમેદવારી માટે અને ચઢતા કામો માટે તેને વધારે આવક પૂરવાર કરે.

‘પાનાંમેટ’ ના સભાસદ, કોર્ટના ડેલીગેટ, ‘મ્યુનીસીપાલિટીના કમિશ્નરી’ વિગેરે વિગેરેમાના ત્રણાક તે વર્ગના હોય છે કે જેઓ સ્કુલ કે કોલેજમા શીખતા હોય ત્યારે વાર્ષિક ખાતા માટે નેમાયલી કમિટીના મેમ્બર થવાના, સેક્રેટરી થવાના વગેરે લોભોમા ફરતા હોય છે તેમનો વધનાંમા વધતો ફળીભૂત થયેલો લોભ તેમને પાલાંમેટના મેમ્બર કે મ્યુનીસીપાલિટીના પ્રમુખ જેટલોજ લઘુ જમ્મ શકે જ્યારે નોશરવાન જેવા અદલ અને નામવર થવાનું, કે પાયમા હુન્રી જેવા મહાન પહેનવાન અને રાજા થવાનું, કે પેલા વીનીશીઅન એડમીરલ જેવા ખરા મહાપૂરૂષ બનવાનું તો સાચ્યા ઉત્સાહવાળાઓથીજ થઈ શકે પણ સધળું ખરૂં મહત્વ જે માણસને દેવતારૂપ તરફ લઈ જાય છે તેની ચાવી નેપોલ્યોને આપી છે

“A man never rises so high as when he knows not whither he is going ”

“એક માણસ સર્વથી મહાન ત્યારે અને છે કે જ્યારે (એક સાચ્યા ઉત્સાહ ભરેલી કુદરતી વનજીથી દોરવાઈને) ચાલ્યો જતા મહાન બનવાના રસ્તાપરથી ચાલ્યો જાય છે એમ તે જણીતો પશુ નથી ”

પહેના સચ્યાઈનો પ્યાર શીખો, પછી તમારો શોખ કયા દોડે છે તે તરફ ચાલ્યા જાઓ અને ઉત્સાહ, માત્ર તેનું કુદરતી પરિણામ છે જે આપણે સાચ્યા શોખથી ચાહીએ તેની સાથે ડેલિગેન્સ (deligence, deligo-to love) આપો આપ આવે છે

મીનોઈ જેહાંન

એક સહવારના દરીઆ કિનારે બેઠી દુન્યામા બનતા તરફવાર બનાવો ઉપર કુ દરીઆકત કરતો હતો તે વેળા મે એક ચીઠડેહાલ શખસને મારી આગળ ઉભેનો જોયો

મુકદ્દેસ અને હાજતમદ છુ એમ કહી તે મારી મદદ માટે આજેળ કરવા લાગ્યો આવી મે થોડાક પૈસા કાઢી તેના હાથમાં મુક્યા કે ઘુરતજ તે હમી પડ્યો અને બોલ્યો કે જેવો તું મને જોય છે તેવો કુ નથી એજ પ્રમાણે આ દુન્યામાં ધણા શખસો જેવા

દેખાય છે તેવા હોતા નથી તેણે કહ્યું કે હું એક હું એક શીરેસ્તો છું, અને ચોકસ મકસદ માટે મેં આ ચીઠ્ઠેહાલ પોશાક ધારણ કર્યો છે એજ પ્રમાણે આ દુન્યામાં ચીઠ્ઠેહાલ અને ગરીબ અવસ્થામાં પણ શીરેસ્તા સરખા માણસો હોય છે તેણે વધુ એ કહ્યું કે ઇનસાન્યતપણ હાસલ કરવાની તારી કાશીશે અને તારા ભાષ્ય ધી તરફની દીલસોજીથી ખુશ થઈ હું તને આજ, બીજી દુન્યાના દેખાવો દેખાડવા માગુ છું

પછી તેણે મને આખ વીચવા કહ્યું જેમ મેં કર્યું કે તુરતજ તેણે પાછી આખ ઉઘાડવા કહ્યું, જેમ કરતા આહા ! કેવો દીલખુશ દેખાવ મારી નજરે પડ્યો ! શીરેસ્તાએ તે દેખાડી મને કહ્યું કે આ સ્વર્ગ છે પછી મને તેની સામેની બાજુએ જોવા કહ્યું કે જ્યાં મારી નજર પડતાજ માફ તમામ શરિર ઠંડુ પડી ગયું, હું ધુજવા અને કમકમવા લાગ્યો શીરેસ્તો મારા ખભા ઉપર હાથ મુકી એક કલામ બાણ્યો કે તુરતજ હું હુશ્યાર થઈ ગયો મેં તુરતજ તેને દોજખ તરીકે પીછાપ્યું !

આ બેની વચ્ચે મેં એક મોટો ખો જોયો જે પાણીથી તમામ ભરાયલો હતો તેમાં મેં ઘણાક માણસોને પડેલા જોયા મેં શીરેસ્તા તરફ ફરી, સવાલ કર્યો કે આ પાકાત શીરેસ્તા આ માણસો કોણ છે અને શા માટે એક યા બીજી તરફ ન જતા ધડીમાં એક બાજુ અને ધડીમાં બીજી બાજુ તણાયા કરે છે ? ત્યારે ને બોલ્યો કે આ માણસોએ સારા કામો કર્યા છે માટે અમોએ એમને આ અવસ્થામાં મુક્યા ,” ત્યારે મેં અચરત થઈ પુછ્યું કે જેઓએ સારા કામો કર્યા છે તેમની એવી હાલત શા માટે ? શીરેસ્તાએ જવાબ દીધો, ખરૂં છે કે એઓએ સારા કામો કર્યા છે, એટલાજ માટે અમોએ એમને દોજખ આપ્યું નથી, પણ તેમને સ્વર્ગ પણ આપી શકતા નથી કારણકે એઓમાના કેટલાકોએ દોજખથી બીહીનેજ સારા કામો કર્યા છે અને કેટલાકોએ સ્વર્ગની ખાહેશ અથવા લોભને માટેજ સારા કામો કર્યા છે, એટલામાટે જો કે એમણે સારા કામો કર્યા છે તોપણ એઓ સારા માણસ નથી અને સ્વર્ગ તો ખરાં સારા માણસોને માટેજ છે, કે જેઓ દોજખના ડર કે બહેતના લોભ જેવી હલકી લાગણીની પરવા ન કરતા ઇનસાન્યતપણની લાગણીઓથીજ સારા કામો કરે છે.

એટલા માટે અમેએ આ લોકને સ્વર્ગ કે દોજખ ન આપતા બન્ને વચ્ચે ઢંકલા ખાતા નાખ્યા છે ”

પછી દોજખન દેખાવો નજરે પડ્યા તરેહવાર હાલતોમા મે ત્યા માણુમેને જોયા કેટલાકો ઉપર પૃથિવ ઉપરના ધણાક પશુઓ અને પખીઓ આસપાસથી હુમલો કરતા હતા, જ્યારે તેઓ જરાક પણ બચાવ કરવાને તદ્દન અશક્ત હતા, શીરેસ્તાએ મને કહ્યું કે “ આ લોકો પોતાની ગમતને માટે પશુ પ્રાણીઓનો શેકાર કરતા હતા ” મે અચરત થઇ પુછ્યું કે “ ખુદરતની ઉમદા પેદાએશ માણુસનો તથા બીજા ઉધોગી પશુઓનો નાશ કે તેમને મારી નાખવામા શું ખોટું ? વળી એવા વિકાળ પશુઓને મારવામા બહાદુરી નહી ? ” ત્યારે શીરેસ્તા એ કહ્યું કે “ ખુદરતની ઉમદા પેદાએશ ’ માણુસ નો પાણુમેજ કેટલો નાશ કયો છે તેનો તને કાઠ ખ્યાલ છે ? દુન્યાની શરઆતથી હમણા સુધીમાં એવા જનવરોએ પાણુસોનો નાશ કીધો હોય તેના કરતા લાખો લણ માણુમેનો માણુસેજ નાશ કયો નથી ? વળી માણુસ પછી જનવરો ઉપર આપતા તમે કેટલા ઉધોગી જનવરોને મારી નાખે છે ? તેનો હિસાબ તમારી કને છે ? એક ધાસનું તણુખું નિરપ્યોગી કહેવાતું નથી તો મોટા મોટા જનવરો નિરપ્યોગી કેમ હશે ? જેણે નિરપ્યોગી પ્રાણીઓ અને ચીજો માત્ર તમને હેરાન કરવાને બનાવી તેની ભક્તિ શા મા ? કરો છો ? સર્વ શક્તિમાન, સર્વોપરી, સર્વ રક્ષક, મહાકૃપાળુ એવું એવું સઘળું અર્થ વિનાનું ગુ બોધો છો ? ધર્મ, ધર્મ, આજ ઈશ્વર પેલોજ ઇશ્વર વરી લડી શામાટે મરે છે ? એવા પ્રાણીઓ તમારી હદમા આવે અને તમેને મારી નાખે એવું હોય ત્યારે તમારા બચાવ અથે તેમને મારી રોકો, તેજ પ્રમાણે જ્યારે તમે એવા પ્રાણીઓની હદમા જાઓ ત્યારે તમારાથી બીહીને તમાને પણ તેઓ મારી નાખી શકે તમારી જીદગીનો બચાવ કરવાની પ્રેરણા તમારામા છે તેમજ તેઓમા પણ છે ધણુક માણુસોએ ટોળાવળી એક હેવાનની સામે જવું, આસપાસની ઝાડીઓને સળગાવી મુકવી અને તેનો રસ્તો કાપી નાખવો, બદુક, તલવાર વગેરે હથેલીઓની મદદ લેવી, ઉચા માચરાઓ પર છુપાઈ બેસવું, આ સર્વનાથી શું બહાદુરી દેખાય ? મારી નાખવામા બહાદુરી હોય તો કાષ્ટનો જીવ બચાવવા કે જીવાડવામા હી ચઠારાપણુ નહી ? તેઓ ટોળાવળી રહી

શક્તિ નથી પણ જુદા જુદાજ રહે છે જો મેદા, યકરા માદક ટોળા વળી રહેત તો તમારી કેટલી ખરાબી થાત તેમની સામે થવાને તમેને કેટલુ મુશ્કેળ પડત ? શુ તેમની ઉત્તપન્તીના કાએદાથી તેમને નિયમીત કર્યા નથી ? તમારાથી તેમને બીહતા રાખ્યા નથી ? આ અને એવી બીજી રીતે શુ તમારી સલાહની દરકાર રખાઇ નથી ? ” પછી મે બીજા કેટલાક માણસોને બોલા કે જેમને કસાઇ તરીકે ઓળખાયા તેમને માત્ર ત્યા રાખવા સિવાય બીજી કાંઇ ખાસ શિક્ષા કરી ન હતી મે પુછ્યુ કે શિકારી કરતા આ લોકને તો બહુજ થોડી સગ્ન થઇ છે તે શામાટે ? શીરેસ્તાએ કહ્યુ કે ‘ જેઓએ પોતાની નિર્દય ગમતને માટે બીજાઓને મારી નાખ્યા તેઓ શુ કસાઇ કરતા બહુ મોટા અપરાધી નથી ? કસાઇઓ તો પોતાના પેદને માટે મારી નાખતા હતા, માટે કસાઇ કરતા પણ આ શિકારીઓ વધારે પાપી છે ” કેટલાક શખસોને કપાળ અને છાતી કુદતા અને પોતાના બાલ તોડી પીખી નાખતા જોયા શીરેસ્તાએ કહ્યુ કે “ આ શખસો તે છે કે જેઓ વેશ્યા વગેરે વગોની ઉત્તપન્તીના સખ્યા બધ કારણોને અબ્યાસ કરી તે કારણોને દૂર કરવાને બદલે અને નીતિની ખરાબી કરતા માણસોને સુધારાને ખુદરતી હાલતમા લાવવાની કોશિશ કરવાને બદલે તે બિચારાઓપર વિકાર વરસાવવા સિવાય બીજુ કાંઇ કરતા હતા નહી, એ બોમાના થોડાક તો પોત પોતાના ખરા ખોટા વિચાર પ્રમાણે પ્રમાણિક હતા, પણ મોટો ભાગ તો માત્ર ધર્મહૂમ અને ઠગારા હતા માટેજ સર્વથી મોટે બોલનાર અને સર્વથી વધારે ધિક્કારનાર તેઓ હતા. એમની બોલાદના સેલસેલામા જે હઝારો પેદા થયા છે, તેઓમાના ધણીક ધિક્કારાતા વર્ગોમા પડ્યા છે, અને હવે એ ઠગારા કે ‘પ્રમાણિક’ માણસોના જેવા બીજા ધણા છે તેઓ એમના બચ્ચા તરફ ધિક્કાર વરસાવે છે, તે જોઇ તેઓ દુખથી દીવાના બન્યા છે અમોએ એમને એવી રીતે જબ્બા આપી છે કે જેથી જે કાંઇ નીચલી કુન્યામા બને છે અને જે ધિક્કાર ભરેલા શબ્દો એમનાંજ બચ્ચાઓ માટે બોલાય છે તે સઘળુ જોઇ અને સાબળી શકે છે ”

કેટલાકોને મે લોહીસોહાન થઇ બપલા જોયા તેઓ એકબીજા સાથ તરેહવાર હથીઆરોથી લડતા હતા અને દુ ખથી ચીચારીઓ પાડતા હતા તેમના કારિના બાએ છઠ્ઠીન થઇ જતા કે બીજા નવા

જાગેા ઝટ તેમની જગાએ ખની જતા આથી તેમના ખમવાનો કશે અત હતો નહીં શીરેસ્તો બોલ્યો કે “ આ શખસોએ પોતાના નીચ લોભને માટે આખા આખા દેશેા વેરાન કરી નાખ્યા, લોકોને બાપ વિનાના અને અનાથ કયા” અને લોહીની નદીઓ ચલાવી છે એમને લડાઇનો ધણો શોખ હશે એમ સમજી અહીં પણ એમન લડાઇજ સરખવી આપી છે ”

મે કેટલાક શખસોને જોયા કે જેઓ તમામ શરિર મે સના જેવા કાળા હતા અને માથાથી પગસુધી સફેદ પોશાકમા હતા ત્યાં મે પુછ્યુ કે જો પવિત્ર શીરેસ્તા ! આ સીધીઓને શા માટે સજ્જ થઇ છે ? શીરેસ્તાએ જગાર હમીને જવાબ દીધો કે “એ કોઇ સીધી નથી આ તે શખસો છે કે જેઓ વાટા ભરી ભરીને ખાતા હતા અને ખાતા નહીં એટલુ ખુવારતા હતા તેમની નમામ ખુદશની હાજતો પૂરી પડતી હતી, એટલુજ નહીં પણ ‘મનહ’ કરવાનુ મી મળતુ હતુ તેથી બી ન ધરાતા જેટલુ અને એટલુ એક હાથ કરવા પડ્યા હતા પૃથ્વીની અપમરાઓ અને પરીઓ એમની બાએડીઓ હોવા છતા પારકી સ્ત્રીઓ પર મહાબન આધના, અને તોપણ કોઇ સખતી થી પીડાયેા અને હાડમાઝ થયેા કાઇ ચોરી કરી દેયે કે કોઇ જાના કાદામા ફસી જ્નો ત્યાં એજ લોકો અચરતીથી આગળા કરડતા હતા અને ધિકકારના ધુળરા ચલાવતા હતા, એઓ દુન્યામા મહારથી ઘાતા થઇ ફરનારા સફેદ ઠંગો હતા, તે ત્યા ચાલી જતુ હતુ પણ અહીં તેમને તેમના બરા રગરૂપ અને લેમાશમા રાખ્યા છે ” આ કાળા શરિર પણ સફેદ પોશાકવાળાઓને છોડીને શીરેસ્તો મને બેહસ્ત તરફ વધ જયો આહા ! જેણે જોયુ ન હોય તે કયાથીજ તેની કદર જુજે પૃથ્વી ઉપરના શખદોથી તેનુ વર્ણન થઇ શકે નહીં, આકાશ વાણીમા તે કયું હોય તો પૃથ્વી પરનાં સમજી શકે નહીં, માટે આ મિથ્યા કોગેશ ન કરતા એટલુજ કહુ છુ કે તન, મન અને ધનથી જેઓ જગતના કાએદા માટે મડેલા રહ્યા હતા, આ દુન્યાનુ દુખ ઓછુ કરવામા અને માણસનુ ખરૂં સુખ વધારવામા જેઓ રોકાયલા રહ્યા હતા એવા ધણુઓને મે ત્યાં જોયાં અલબત્ત કેટલાક જાણીતા ખરદુખ ભજન નર નારિઓ અહીં હતા પણ તે થોડાજ હતા, અને દુન્યામા સખી દાતારોમા અપનારા ધણુક જાણીતાઓનો ઘર તો દોજ-

ખમા હતો, કાંકે તેઓ ખરા સખી નહીં પણ લોભ લાલચનાં 'સખી' હતા તેઓને બદલે મેં ઘણાંક અજ્ઞાન ધર્મા માણુમેને આ બહેસ્તમા જોયા કે જેમના નામ પણ આપણને જણાયલા નથી વળી કેટલાક તે આપણામાં વગેવાય છે, નાસ્તીક તરીકે યોદ્ધાય છે, અને ખીજી રીતે જેમનાં નામોને સતાવવામાં આવે છે તેમને પણ જોયા આથી અચરત થઈ મેં પુછ્યું કે “ જ્યારે, આ પાક શીરેસ્તા ! મેં પેલી કપારી છોડવનાર જમા પર કેટલાક શખસોને જોયા કે જેમના નામો અમો મગફરીથી લઈએ છીએ, જેમને માટે અમારી કેતાઓમાં જાગજાગ સ્તુતિ થઈ છે, ત્યારે અહીં સ્વર્ગમાં, નામે પણ સાબળેના નહીં એના અને નાસ્તીક કે અપ્રમાણિક કહેવાતાં, ને અમારૂં અપમાન ખમતા ઘણાંઓને હું ભેઉ છું ? ” શીરેસ્તાએ ઉત્તર વાળ્યો કે “ તમારો દુન્યાનો ઇનસાફ ઉપો કે યુ નમો ઇત્યાનો પણ ઇનસાફ કરો છો કે ? મેહર ઇન્દ અહીં આ ઇનસાફ કરે છે તેને તો દસ હજાર આપો છે પણ તમે તો બે આએજ ઇનસાફ કરી નાખો છો તમેજ ઇનસાફ કરો તો અમો શા માટે કયે ? નાસ્તીક' શખસોને તમે અહીં આ ભુજો છો પણ શખ્દોથી છેનરાયા કરો તેમાં કેાણુનો વાક ? જે કરોડો માણુસો પોતાને ઇશ્વરપરસ્ત અને ખુદરન શનાય કહેડાડાવે છે તેઓમાં કેટલા ખરા છે ? ખરા પાપી તો એજ વગ માનો એક અતિશય મોટો ભાગ હોય છે તેઓ પોતાને સુધરેલા કહેવાડે છે અને તોપણ પોતા વચ્ચેનો મતફેર કે વાંધાનો નિકાળ એક ખીજાને મારી નાખવા સિવાય ખીજી રીતે લાવી શકતા નથી આવાજ લોકો પોતાને ખુદાશનાસ સમજે છે અને ખીજાઓને નાસ્તીક કહેવા નીકળે છે જેમની આખ ઉધડી નથી તેઓ ખુદરનને પીછાણુતાનો દાવો કરે છે નીતિ, અનીતિ, ગોસ્પલ, કામસ્ત, ઇશ્વર, અલ્લાહ, રસુલ સઘણુ મહોડાઓ ને મહોડામાં ભીજામાં પણ હોઠ હીલ્યા કરે દોઢ હજાર વખત નીતિ, અનીતિ માટે બોલે છે તેમને નીતિ અનીતિનો ખ્યાલ પણ નથી ”

પછી શીરેસ્તાએ એક મોટા ચોપડીના દગલામાંથી એક એક ચોપડી મારા હાથમાં મુકી, જેમાંનો મોટો ભાગ આપણી નિશાળોમાં ચાલે છે તે હતી એકમાં લખ્યું હતું કે “ કેવો હયાળુ છોકરો, એક કસારીને પણ મારતો નહીં, કારણ કે તે કહેતો હતો કે આપણને

જીવવાનો હક છે તેટલોજ તેને પણ છે ” બીજામા લખ્યું હતું કે “એક કાઠીને પણ તું આજાર દેતો ના કે મારી નાખતો ના, કારણ કે તેને પણ તેનો જીન ખુશ અને વહાળો છે ”

ત્રીજામા લખ્યું હતું પરમેશ્વરે ભાતભાતના લહેજતદાર પખીઓ અને પશુઓ તથા વનસ્પતીઓ આપણા ખોરાક માટે આપ્યા છે કેવો દયાળુ આપ ? ”

વળી એકમા લખ્યું હતું “કાષ્ટને મારી નાખતો ના, ” ત્યારે બીજામા લખ્યું હતું કે “આપણી પક્ષના માત્ર ૭૫ માણસો માર્યા ગયા પણ સામી પક્ષના ૫૦૦૦ માણસો માર્યા ગયા આ એક બહુ અસાધારણ ફતેહ હતી, ” શીરેસ્તો બોલ્યો કે “જેમ તમારી દુન્યાની નીતિ ! તો જો કે આ વાત તદ્દન જુડી છે, પણ તમારી ચોપડીમા ખુનો રેડવામા બી તમે કેટલી મગફરી લો છો, અને ધણામા ત્રણા માણસો મારી નાખવામા મોટી ફતેહ માનો છો ”

વળી એક ચોપડીમા લખ્યું હતું “પછી તે લુટારાને સીકદર આગળ લાવ્યા સીકદરે તેને તાણો માર્યો કે ‘તું શામાટે એવી ગેરકાંઈદે જીવણી ગુજારે છે અને શા માટે વેઠોને હેરાન કરે છે’ ? તે લુટારાએ કહ્યું “જે કાષ્ટ હું તવગરથી મેળવું છું તે હાજતમદોને આવી દઉં છું અને હું પોતે તો ગરીબ અવસ્થામાજ હું ” એટલુંજ નહીં પણ સીકદરનેજ એક લુટારા અને ખુતી તરીકે સામેન કર્યો આથી સીકદરે ખુશ થઈ તેને ખેવાત બક્ષી વિદાય કર્યો ” ત્યારે બીજામા લખ્યું હતું “જે ‘મહાન’ નો એલકામ સીકદરે મેળવ્યો છે તે ખચીત વાળખીજ મેળવ્યો છે, એવા સરદારો તો થોડાજ થઈ ગયા છે અને થશે જો તે મહા પરાક્રમી નર વધારે જીવ્યો હોત તો કેટલી દુન્યાનો તે ધણી થાત તે કહેનાઈ શકાતું નથી. ” શીરેસ્તાએ મને કહ્યું ‘આ બે જાતના લખવામા, બન્ને નીતિ કે બન્ને અનીતિ તો હોયજ નહીં નીતિ કષ્ટ અને અનીતિ કષ્ટ તે સઘળા તદરાસ્ત અને ચોક્ષા મગજે જોઈ શકે છે પણ એકમા એક અને બીજામા બીજું એવું તમારા નાના નિર્દોષ મગજને શીખવો છો આટલું છતાં તમે પોતાને ધર્મી સમજો છો અને ગીજ ખરા સમી જોને નાસ્તીક કહેવા નીકળો છો ખાતી શબ્દોથી પોતે ઠગાઈ, ખાલી શબ્દોથી બીજા જોને ઠગો છો

‘અકસમાત’ અને ‘હીણ ભાગ્ય’ થી હાડમાર થતા અને ખુદરતી

હાજરો સતોષાયા વિના તવલતા માણસોનું ‘પાપ’ તમે જોઈ શકતા નથી તોપણ તમારૂં પાપ બીજાઓને સાબવા કહો છો ”

પછી મને શીરેસ્તાએ આખી વીચી ઉઘાડવા કહ્યું, જેમ કરતા તમામ દેખાવ મેં ફેરવાયલો જોયો. સધળો દેખાવ અતિશય રમણ્ય અને ખુશનુમા લાગતો હતો જેમને મેં બે બુદી બુદી જગ્યાએ જોયા હતા તેમને મેં ભેળાઈ ગયલા જોયા આ જોઈ મેં શીરેસ્તાને સવાલ કર્યો કે “ ઓ નેકમત ! જેમને મેં પેલી અતિશય ડરામણી જગ્યાએ જોયલા તેમને આ દિવસ પસંદ જગ્યામાં હવે શા માટે જોઉં છું ? પાપ કરનારા અને સવાખ કરનારાને શા માટે ભેળી નાખ્યા છે ? ” ત્યારે તેણે ઉત્તર દીધો કે ‘ સ્વર્ગ અને દોજખ વગેરેનો દેખાવ તને ખ્યાલ આપવાને માત્ર મેં દેખાડ્યો સ્વર્ગ કાંઈ જગ્યા નથી સ્વર્ગને લાયકતા થાઓ તો સધળી જગ્યા સ્વર્ગ છે જ્યાં ખુદરત છે ત્યાં દોજખ નથી પણ ખુદરત તો સત્રજે ઠેકાણે છે, એટલે દોજખ કોઈ ઠેકાણે નથી સ્વર્ગ અને દોજખ તમારા પોતાનામાજ છે અને તમે આહો તેમ સ્વર્ગ યા દોજખમાં રહી શકો ” મેં પુછ્યું “ ત્યારે શું પાપીઓ માટે કાંઈ ખાસ દોજખ નથી ? ” શીરેસ્તાએ કહ્યું “ જેમનામાં ખરૂં જ્ઞાન હોય છે તેઓ કદી પાપ કરતા નથી અજ્ઞાનપણ તમામ પાપનું મૂળ છે ખરૂં જ્ઞાન અને પાપ કદી સાથે રહી શકે નહીં જેઓ પોતાના ગેરલાલમાં લાલ અને પોતાના નાશમાં મગ્નહ સમજે છે તેઓજ પાપ કરે છે ખરૂં જ્ઞાન પોતાનો લાભ અને સુખ શામાં છે તે બરાબર સમજી શકે છે માટે પાપ કરતું નથી ત્યારે દેખીતું છે કે જેઓ અજ્ઞાન, કમ અકકલ કે દીવાના હોય તેઓ પાપ કરે છે જેઓ પોતાના અજ્ઞાનપણા કે કમઅકકલને લીધે પોતાનેજ દુખી કરે છે, જેઓ પોતાનાંજ શત્રુ થઈ પડે છે અને પોતાના દુખમાં મરી રહ્યા છે તેમને અમે શા માટે વધારે દુખી કર્યો ? અજ્ઞાનપણા અને દીવાનાપણા માટે સજ કંમ વાજબી કહેવાય ? ”

તમામ ગુજરી ગયલા માણસોના અનુમનને બાજે બહુસ્તમાં એક બીજા સાથે મહોબતથી વર્તતું મેં જોયું દોસ્તો અને દુસ્મનો, મા બાપો અને બચ્ચાઓ, બુલમજારો અને બુલમ ખમનારાઓ સધળા આ જગ્યાપર એકઠા થયલા હતા અજ્ઞાનપણાને પડદો દૂર થવાથી હવે પોતપોતાની બુદી જોઈ ખાલિસ પ્યારથી એક બીજા તરફ

જરતતા હતા. તમામ માણસ જાતના મૂળ અને આપ હજરત આદમ ને મે એક તપ્તપર બેઠેલા જોયા તેમની કને આપણી માનવતી માતૃશ્રી યાને આપણી પહેલી માત બેઠા હતા હુ તેમની આગળ છુટણુમડી પડ્યો તેઓએ પોતાના હાથો મને આશીર્વાદ દેવાને લખાવ્યા બુભેગ આરા આદમે આખમા આસુ લાવી કહ્યું, દુનીયામા ક્યાસુધી પોતાના બચ્ચાઓની લડાઈ કકાસ અને ખુનરેજી જોવાનું આદમની સરજતમા છે? ક્યાસુધી પોતાના આપને દુખી કરાવેના ઠુંડાવ તેનાજ બચ્ચાઓએ કર્યો છે? ક્યા અપરાધને લીધે તમોએ આ સગ્ગ અમેને કરી છે?” તમામ માણસો દુખથી રડ્યા અને ફીરેસ્તાઓએ એક સરદ હાય મારી “ઓ બેટા, અમારો પ્યાર અને આશીરવાદ સવળાઓને પહોચાડજે, અને સુલેહ સપજથી તેમને રહેવા કહેજે, એક ઓરતનો ધિકકાર કરવાથી તેનો પડછાયો તમામ ઓરત જાત ઉપર પડે છે, અને આ તમારી માતાને શર- માદી કરે છે અને એક માણસની શરમનો પડછાયો તમામ માણસ જાત ઉપર પડે ડ જેઓ સારા ગુણો પામ્યા છે-કે જેમા સવળા આશીરવાદો સમાઈ ગયા છે તેઓને તે સવળા ગુણો પોતાના કમનસીમ બાઈમ ધો માટે ‘તરસ્ત’ મા (Irritant) આપ્યા છે ” પછી મે તમામ ફીરેસ્તાઓ તથા માણસોના અજુમનને નમસ્કાર ક્યા અને આખ વીચી ત્રણ ડગલા પાછળ ચાલ્યો કે મે પોતાને દરીઆ કિનારા આગળ મારી અસલ જગ્યા પર બેઠેલો જોયો

મારા બુઝાઈ બયેલા આતશો અને ચેરાગો ક્યાં સળગાવું છું

જેમ દીવો દીવામાથી સળગાવાય છે, તેમ ખુદાનો પ્યાર ખુદામાથી સળગાવાય છે

પુરૂષ કે સ્ત્રીનો પ્યાર સળગાવવાને આપણને આ દુનિઆમા મળેલો પેહલો પુરૂષ અથવા આપણો આપ અને પહેલી સ્ત્રી આપણી મા સવથી લાયક છે

કોઈ પોતાના બુઝાઈ ગયલા દીવાઓ સળગાવવાને કોઈના ઘરને આગ લાગી હોય ત્યા જતું નથી, કે જેમ ધણાઓ પોતાની

આખાનીના ચેરાઓ, કાંઈના બળતા ધરમાળ સળગાવે છે આ સુધરેલા જમાનામાં ઘણુંકો ખીજ નાના થવાથીજ પોતે મોટા થઈ શકે છે. ("Waxing great by others' waining") મારા માનસીક જીવનમાં સળગાવવાને મેં કાંઈ પાઉંમરકા પાર્ટીમાં કે ખુશામદીઆ 'પાન મોપારી' માં મિથ્યા કોશિયો કરી છે, જ્યારે મને કાંઈવાર જીભની દાંતો વચ્ચે મજબુત પકડી પડી છે, કાંઈ મરજી નાણી બરડાની ચુરપર નાખતું હોય તેમ કે ઘણીજ ઝીની કીડીઓ આખા શરીરપર ફરતી હોય તેની કાંઈ વિચીત્ર લાગણીઓ (unusual sensations) અનુભવી છે, અને મારો આત્મિક સળગાવવાને આગીયા કીડા (glow-worm) કને ગયો હોઉં તેમ લાગ્યું છે જ્યારથી પેલી ખાનાખરામી કરતાં 'પીળી મોડી' કાઢવાને માણસે પોતાની માના પેગમાં કુદાડી મારી અને પહેલા ખુનીએ પોતાના બાઈનું ખુન કર્યું ત્યારથી કાંઈ અજાણ્યો કે જાણીતો શાખસ પાસે આવી એસતાજ તેને ઓળખ્યા વીના હૃદયમાં પડ્યા ઉઠે છે "કદાચ આ કાંઈ ખુની તો ન હોય?"

એથી ઉનડું 'જાત કે પરજાત' નો કાંઈ સાચો સપૂત અમોરી ખુની-આદનો મળતા, વણે લાગે નખતે, જુદો પડેયો બાઈ મળ્યો હોય તેમ ખુશાની લાગે છે, છાની મોગી થતી, આખ્યો ખાતો બહારમાં શરેર કરતી હોય તેમ અને આખુ શરીર દિનખુશ જીદગી મજશનાર ગરમ લાગણીઓથી ભરાઈ ગયું હોય તેમ લાગે છે આ નજવી દુનિયા અને તેના વધારે નજવા પુજરી-દુનિયાદાગે, મનની શાંતિ વચ્ચે જે ઘડી ભૂલી જવાય છે, પૈસા, સત્તા કે લાગવગ મેળવવાની સરતમાં પછાત પડી જઈ હીણાઈ ગયેલો આત્મા પોતાની સુસ્તી પખોડી નાખી, પોતાના અસલ આકાશી રૂપમાં એક પળ નવો થયેલો લાગે છે

મારા જીવ ! ગોદીની ધમાલ અને ધુલારામાં, ત્રામપર ચઢવાની ધક્કા મુકીમાં કે ત્રેન પકડવાની દોડદોડીમાં અથવા મ્યુનીસીપલ અગ્રેસર થવાની કે શહેરી અકાબર થવાની કહારાકહારીમાં, આત્માની નાજુક લાગણીઓ અને માનસીક ખુખીઓના અતિ નાજુક સુગંધો ખુબસુરત પુલો શોધવા કે ખીલવવાની તુ આશા રાખે તો ખરેખર તુ ખીન અનુભવી અને કાચો હોવો જોઈએ

ગુલેસ્તાન અને બોસ્તાન અથવા શેખ સાદીની પુલહલાદી અને બાગમગીયાની કેતાબ પઢવાને, મારવાડી મજ્જર, મોતી બજાર કે સદા મજ્જર તેટલીજ ત્રાયક જગ્યા કહેવાય કે જેટની કોઇ, ધરના દેવતાઓની પુજાથી શરૂ કરી આકારી દેવતાઓની ભક્તિ માટે જોડાયા ઇચ્છતા જોડાને આશીરવાદ સાથે ગાઠ બાંધવાને ઢેડવાડો કે વેરીઆનાડો ત્રાયક જગ્યા કહેવાય જ્યારે કામરૂપ અગ્નિ ઠંડો પડેલો લાગે છે, અને જોહાનની હસ્તી અને ચાલુ રહેવું જોખમ મા આવી પડે છે, ત્યારે અફીણના દીડવા કે ભાગના છોડવાની મદદ માગવાને મદદે ખુદા કનેજ મદદ માયુ છું, અને ખરૂં કહું છું, મારી સ્ત્રી તરફની ભાવના, મારા કુટુંબ તરફની પ્રિત, અને કુશ્વ જોહાન તરફની મારી મહોમત બહુજ જોર પકડે છે જ્યાં નાપાક સેતાન ગદમો કરે છે અને મના કીધેની ઇચ્છાઓ માયુ ઉચકવા જેવું કરે છે કે મારા ઉસ્તાદોની શીખ પ્રમાણે પહરેજગાર બાનુઓની આખમાથી નીકળતા પવિત્રાઇ બખ્શનારા કિસ્મોની શોધમાં જાઉં છું પણ કોઇવર આખા દહાડામાં એકવાર અને કોઈ વેળા મહીનાઓ અને વરસોમાં એકાદવા જડતા હોવાથી તે માટે પણ ખુદા આગળ જાઉં છું

જ્યારે મારો શહેરી તરીકેનો જુસ્સો કે દેશભક્તિની આય ધીમી પડેલી લાગે છે કે શહેરસમાજના કે રાજસમાજના આતશમાં નળિયાવવાને ચુનદા શહેરીઆ અને રવદેરીઓની સભામાં હું ગયો છું, અને મી એની વાકચતુરી, મી બીની બટકબોલી, મી સીની ચાનાક હાજર જવામી, મી દીવા ટાહુકાઓ, મી ઇના લાખા 'જુસ્સાદાર અને છટાદાર' બાપણો સામળી, થોડુંક બાન રહ્યું હોય તે ગુમાની બેઠો છું.

કેડીમાના ઓખા પૂરા થવા સાથે મારો અદરનો અગ્ની નરમ પડતો જાય છે, અને એક બે દિવસ ભૂખ્યો રહેતાજ ભૂખથી જેર થયેલા મસ્તાન હાથીના જેવો મારો હાલ થાય છે એક બે વીણારી સચવાઇ રહેલી હોય છે તે શત્રુને બાળવાને બદલે મનેજ બાળે છે એવી વેળાએ જો આકાશી અગ્નિ (પ્રમાણિક ગુસ્સો) કોઇવાર આવતો ન હોય તો માણસ કે જેને અલકારમાં પૃથ્વિના કીડો કહેવામાં આવ્યો છે, તે સ્વપ્નાર્થમાં ખરેખરો હોત

ધરને લગતો કે જાહેરને લગતો, દેશને લગતો કે દુનિયાને લગતો મારો ઠંડો થયેલો આતશ સળગાવવાને ખુાનુ પવિત્ર આતશકંદેહ મારો પેહલો અને છેલ્લો આશરો છે

સાહિત્યનું ખાનગી અને જાહેર સ્વરૂપ.

કવિતા મોઢે કરી ધમજીયથી લલકારી, (Recitation) સુદી કાઢેલા ફકરાઆ પાઠે કરવા, એકમો સરસમા સરસ ચોપડીઓનો અભ્યાસ કરવો, ડીમોસ્ટીનસની માફક સુભાષિતપણુના ઘોષો છોડવા અગાઉ યોમડી તોતડી જીભને ગાંભીરમા ગોળ પથરો મુકી સભાષણ કરવાની ટેવ પાડવી, વગેરેજ સાહિત્યનો અભ્યાસ પૂરો કરી શકવું નથી આ સધળું ખાનગીમા જવા માટે તૈયારીરૂપ છે, અને ખાનગીમા જવું તે જાહેર માટે તૈયારી છે ખાનગીમા વિચારવાનું અને મુગ્ધ રહેવાનું, જાહેરમા બોલવાનું અને લખવાનું

ખાનગીમા રડવાનું અને આસુ પાડાનું, જાહેરમા શાંતિ અને ગંભીરાઈ, ખાનગીમા માથુક અને માથાપ, જાહેરમા ખુદા-સાહેબ-ગુરુ ખુદાએ ખાનગીનો પડદો એટલા માટે ખનાવ્યો નથી કે આપણે તે પાછળ ભરાઈ ખરામ કામો કરીએ પણ એટલા માટે ખનાવ્યો છે કે દુનિયામંદીના ઘાટો પડદા પછવાડે સંપૂર્ણ કરી જાહેરમા ખુદલા મુકીએ બાબીલોતની અને ઇજીપ્તની ઇટ કે પથરપરનો લેખ ઉકલાવવો તે કરતા પથર કે ઇટે જીવતા પગના નળાપર કરેલો લેખ ઉકલાવવો તે સાહિત્યનો વધારે અગત્યનો ભાગ છે

પમરતી ખુશનુમા, ઠંડી લેહડી, ગુગળાની નાખનાર હવાની સ્થિરતા, કે જોહાનને ઉપેડી કાઢનારા તોફાની પવનો હૃદયરૂપી વાજીત પર સુખ દુઃખમય સરોદો કાઢે, જે સૃષ્ટિના હૃદય સુધી હમદર્દરૂપ યોગ્યચો પાથરે, અને હજી સધળા તારોમા કાષ્ઠક ઝણઝણાટ રહેો હોય, ત્યારે તે સર્વ જીવતા શબ્દમા જિતારી લેવું એ પણ ખાનગીનું જાહેર રૂપાંતર છે અફસોસ ! હૃદયની કેટલું બધું નજીક બેજુ છે, અને તોપણ જે કાંઈ દુનિયાના હૃદયને લગોલગ અચડાય છે તે સધળું જ દુનિયાના બેજ ને હમેશાજ સદેશો પહોંચાડી શકતું નથી સધળા

સુદર લખાણો દાઢી થયરતા કગાલને કામલીના જેટલુ સુખ કે
 ગરમી આપે નહીં, ભુખથી પીડાતાને એક વેળાનુ અન્ન બની શકે
 નહીં, જે સાહિત્યમા દાઢી થયરતી કે ભુખથી પીડાતી કગાલીયને
 હીરસે આપ્યો ન હોય તે નિર્જીવજ હોવુ જોઈએ માણસાલ અને
 જાતુબાવ સાચવી કે વધારી ન શકે તો સાહિત્ય કોષ ચીજ નથી.
 સાહિત્ય માત્ર શબ્દરૂપી ચિતારજ નથી, આત્માનુ પ્રતિબીમ છે
 પરણતી કન્યા માણક પુલોનો શ્રગાર કરી આરેની વસત, સુગમિન
 રંગમરગી પીછાગ પોશ્તાકમા ઉભેના મોરો, શબ્દાયમાન બની સુસ્વરો
 કાઢતા હસા, પોતાનો એકરો કઢાવવાને આવ્યા નથી, પણ ખુદાના
 માનમા પોતાનો સવથી સુદર લેખાસ સજી આવ્યા છે તારા આત્માને
 તેનો સુદરમા સુદર પોશ્તાક પેહરી સાહિત્યરૂપ આરસામા પોતાને જોવા
 કે સહવારનુ પદ્ધિ જેને ખુદાએ મવઝન અથવા બાગી (બદગી
 અને ભક્તિ માટે બાગ મારી વોકને બોલાવનાર) નિમ્નુ છે તેણે
 ‘કુકડકુક’ કરી પોકાર માર્યો જે દુનિયા ભગૂન થઇ છે અને મિના-
 રાઓ તથા ધરની ઉચી અગાસીઓપછી ચોમેર બદગીના ગણગણાટ
 થઇ રહ્યા છે એ રાતના ચોકીખાન ! તાર કામ ખત્રાસ થયુ કે
 કોષ તને ખુદાનો ભક્ત સમજે અને કોષ ઠગારો અને શેતાનનો ભક્ત
 સમજે તે અગાઉ સુખેથી હવે તું ઉઘી જ

થોડોક અજબ જેવી વાતો

જેઓ પેટ ભરી જમ્યા હોય તેઓ આવો, થોડીક દિલ બેહલા-
 વનારી વાતો કરે છુ —

એક અજબ જેવી અદેખાઇ

કહે છે કે એક વહાણુ કિનારાપર દાખલ થવુ હતુ, અને સધળા
 ઉતારો ગાસડા પોટલા તયાર કરી પોતાનો પોશ્તાક પેહરી ખુશખુ
 સાલ ઉભા હતા, જે જોઇ નાખોદા (કપતાન) ને કાષ્ઠક અજમ
 અદેખાઇનો ઉજરો આવ્યો “હ, હ, કિનારે જવાને એટલાયધા
 હોશમા આવી ગયા છો કે ? આજ સાજ સુધી બુઓ કેમ ઉતરવા

હઉ છુ, " કરી વહાણને પાણુ હઠાવવાનો હોકમ આપ્યો, જે બહાર દરિયે પડવા પછી પવન એવો ઝુકવા લાગ્યો કે બીજા પદર દિવસ સુધી તે પાણુ કિનારે આવી શક્યુ નહી

એક અજબ જેવી દયા

એકવાર એક અકસ્થ પોતાની શિકારમાછની વાત મારી આમળ કરતો હતો તેણે કહ્યુ મારી એકપૂરી જોળી મે એક હરણુ તરફ ટાકી, જે તેની બાજુમા બરાબ પણુ તે પ્રાણી મરી ન જતા રીમવા લાગ્યુ આથી દયાનેખાતર મે તેને ગુગળારી નાખ્યુ ! એા નાજુક દયા ! પેહલા તેને ક ગાળ્યતમા મૂક્યુ અને પછી ક ગાળ્યતની બહાર મૂક્યુ ! પેહલા હુ પેચા નરમ હૈયાના હીદુને ચાહુ છુ કે જે એક કીડીને મારવા ના કહેછે, અને પછી અમેરિકા કે આફ્રિકાના જગલીને ચાહુ છુ કે જે માણસને ખાત જાય '૨, (૧) પણ એા ' સૂધરેલા ' દેશના તારી દયા મારી બાજુમા એક કાઠા મીસાલ (કે મદુકની જોળી મીસાલ ?) છે આત્મખાઉ જગનીને માટે મને કાર્ષક આશ્ચ જેવુ છે, પણ એા ' સૂધરેલા ' માણસ તાર દરદ સાર ન થાય એવુ છે

એક અજબ જેવો અપવાસ

એક દાહડ પરોઢાંયામા મે એક માણસને બોતતા સાબળ્યો, " ચલો રોજ પકડો, ચલો રોજ પકડો " રોજ પકડવા એટલે ભૂખા રહેવુ એમ હુ સમજતો હતો, તેથી મે ધાયુ કે તે લોકોને ભૂખા રહેવાને કહે છે પણ થોડી વારમા ચાવણ્યાઓનો એવો તો મજબુત અવાજ માટે કાને પડ્યો કે " રોજ પકડો " એટલે ખાવા માટે એવો અર્થ હુ શીખ્યો એક પળ પણ ખાધુ ન હોય એવો કોઇ રોજ પકડનાર મુએલા માણસ સિવાય થયો નથી કોઇ પણ માણસ થોડોવાર ભૂખ્યો રહેતો નથી કે જે પોતે પોતાને ખાતો ન હોય લાખો વખત ભૂખ્યો રહેનાર હાડખી જર જેવો બની જાય છે, કારણ કે તે પોતે પોતાનો ધણોક ભાગ હજમ કરી ગયો છે પહેલા ચરખી તે ખાવા માટે છે, પછી માસ, પછી તતુ, એ પ્રમાણે તે ખાતો રહે છે આ શારીરિક શીલસુશીના અર્થમા ન લઇએ તો પણ રોજ પકડવા એટલે પછવાડેથી ખાવા માટે થોડોવાર ભૂખ્યા રહેવુ તે, એટલોજ ઘણ શકે.

શેખ સાદી કહે છે તેમ આ ભાષા ! ગાળ પકડેલા કાંઈ કામના નહીં,
સિવાય કે ગરીબોને જમાડવા માટે તુ રાજ પકડે અથવા મૂખ્યો રહે
એક અજળ જેવી બહાદૂરી

એક ચેચીબારા વહાણના માવમને ચોક્કસ ભાગમાથી પકડી
એક સોમાલીએ ભોયપર પટકયો, જે બેતાજ વહાણના માણસોમાના
ધણીક કોઈ પાનડો, કાંઈ કુહાડી જે હાથમા આગ્યુ તે નષ્ટ કોઈ
હિચકારા કહેવાવાની બીકથી તો કાંઈ બહાદૂરમા ખપવા તો કાંઈ
માલમ સાહેબને મરકા લગાડવા ધમી જતા હતા ત્યારે એક રાક્ષસી
કદનો ખલાસી જે દરેક નવા આવનારની નજર પોનાના તગ્ન ખેચતો
તે શુભચુપ ઉભો રહ્યો હતો તેના સાથીઓએ હિચકારાપણનો તાણો
તેને મારવાથી તે બોલ્યો “ પણ મે પોતે તેને કાંઈ ખોટું કરતા જોયો
નથી, જોયો હોત તો—” આ ખોલાવદતાવા ! અસાધારણ ભેર સાથ
ઇનસાફનો કાષ્ટક ખ્યાલ પણ તે જોડ્યો ન હોત તો અ પાર અગાઉ
આ દુન્યાનો અત આવી ગયો હોત

એક અજળ જેવી વર્તણૂક.

હુ એક માણસને માણસ તરીકેનું સ્વભાવ માન આપુ છું,
એટલું છતાં તે મારી સાથ માણસાપિણ્યાથી વર્તતો નથી તો
એક પ્રેરતાનું માન તેને આપુ છું, તોપણ જો તે માણસાઇ ખવાસ
દેખાડતો નથી તો એક દેવતાના જેવું માન તેને આપુ છું હજી
પણ જો તે કાંઈજ માણસાઇપણ દેખાડતો નથી તો આકાશની ઉચા
ઇએથી પટકી તેને ભોયપર પછાડુ છું જે મારા કામને તેના સેન્ટ-
માન્જ બેચ તેને હુ મહુ નિદ્રય દેખાઉં, જે મારા કામને તેની અધ
વચમાજ બેચ તેને હુ મોટો મૂર્ખ લાગુ, જે મારા કામને તેની
શરૂઆતમાજ બેચ તેને હુ મહુ ડાહ્યો લાગુ માણસોની વર્તણૂક
અને તેમના હેતુઓની તપાસ એજ પ્રમાણે ઘણું કરીને ઉપર
ટપકેની હોય છે, ઘણી લગાઇઓ, ટટાઓ અને અથડાઅથડીઓ લઇ
નાંહેલા અને અધુરા વિચારોનું પરિણામ હોય છે

એક અજળ જેવો ભોગ

એક દહાડે મે ધણીજ ઉતરતી વણુના ચીકડેહાલ ટોળાને ગીતો
ગાતા, હસ્તા અને તાથીઓ થોકતા જતા જોયુ, જેમની આગળ એક
મેહુ હરોલમા ચલાવતા હતા આ મેદાને કપાળે ક કુનો ડીલો અને

ગળામાં ફુલનો હાર હતો. આ બાપડા મેઢાને ભોમ આપવા લાઈ જવામાં આવતું હતું એક ચીઠડેહાથ ટોળાને એક ગરીબ પશુની છદ્દગી અને મોતની આવી મસ્કરી કરતું જોઈ કાઈ અજબ લાગ-ણીઓ મને થવા માડી અને ઉભાણુ થવા લાગ્યું પણ પછવાડેથી મને યાદ આવ્યું કે કેહલાક માણસોને પણ આ મેઢાની માફકજ ભોમ બનાવવામાં આવે છે, જ્યારે કપાળપર કંડુનો ટીલો અને ગળામાં ફુલના હાર સાથે તેમને માનથી હરોલમાં ચલાવે છે, અને ગીતો ગાતું ટોળું પુઠું ચાલે છે, એવી રીતે વણાકોને લગ્ન દેવીને અર્પણ કરવામાં આવે છે વળી કેટલાક નાના બકડ્યાઓને પણ એમજ સરસ્વતિ માતાને અર્પણ કરવામાં આવે છે મેળું ધોત્યું, હાથમાં નેતર અને સોકેટીસની માફક ઉઘાડા પગ સાથે છોકરાઓના ટોળા સહીત મહેતાજી આવી ચઢે છે, પછી સઘળાને હારબધ ઉભા રાખે છે, અને પછી

“ સરસ્વતિ સરસ્વતિ—”

પછી છોકરાઓને જલેખી વેહાયે છે, કપાળે ટીલા કરે છે, અને પછી પેલું નાનું બકડું —આજની ધામધુમનો નાયક, સવળા છોકરા ઓનો એક દહાડાનો સરદાર—ગળામાં ફુલનો હાર અને કપાળે ટીલા સાથે મહેતાજીની પાંખરી પકડી હરોલમાં ચાલતો નિશાળે સીધારે છે, અને છોકરાઓનું ટોળું પુઠું ચાલતું થાય છે બીજે દિવસે શીજી એહરા અને થડાગાર અમ સાથે આવતો જોઈ ખુબ પડે છે, “ વરી નાસી આયો કે ” આ બેવકુફ માતાઓને (સરસ્વતિ માતા નહી હો) ખબર હોતી નથી કે એક કે બે વરસ પછવાડે કે આગળથી નિશાળે મુકવામાં કેટલું સમજવાનું છે કેટલા ખરા ચતુર બાળકો એક કે બે વરસ આગળથી નિશાળે મુકવાને લીધે આખા, ભેળ અને તમામ શરિરની હાલહવાલીએ પહોંચી અધુરે નિશાળ છોડી દે છે, જ્યારે વખતસર કાંઈક પુરતી સમજતું થતા નિશાળે મુકવાથી તે ચચળાઈથી શીખતું રહે છે

મારો આ દુનિયાની અને પેલી દુનિયાનો ગરીબાઈ માટે માફી ચાહનારો એક સખુન.

ગરીબી ગર માસત પીશ આવરફ

દો પએમાને આખ અસ્ત વ યક ગમએ દુગ (સાદી)

અર્થ—ગરીબ માણસ જ્યારે તારી આગલ છાસ લાવે ત્યારે
જે ભાગ પાણી અને એક ભાગ દુધ જાણવું

અસ ગોરસ્તે ખોદત વ કસ ન દાનેસ્ત કે ડીસ્ત

અસ જન બ લખ આમદ વ કસ ખર ઉ ન ગેરીસ્ત (સાદી)

અર્થ—ધણેા ભુખેા સુષ્ટ ગયેા અને કાષ્ટએ જાણ્યું નહિ કે તે
કાણુ હતો,—ધાટીએ પ્રાણુ આની ગયેા પણુ કાષ્ટ તેને માટે રડ્યું નહિ

એા માફ કર ! મારી અધીરાધને—તે એક માફ માણસની
અધીરાઈ હતી માફ કર ! મારા અસબ્ય મોહકુ ખોતવાને, ભુખ્યેા
કુતરેા જ્યા ત્યા ડાકુ ભરતો ફરે છે

જે બખેડા એક માણસના શરિરમા કે આ દુનિયામા ઉઠે છે
તેમને હમેશાજ આત્મા સાથ સબધ હોય તે વિશે મને શક છે
મિત્ર-દુનિયા અને ચાતુ દુનિયા મારી ઉપર સખુનદરાજી કરી રહી છે
એક મને ઠડો પડી ગયેલો અને બીજી તેજ વેળાએ મને તાતો અને
વધુ ગરમ થઈ ગયેલો કહે છે અને કદાચ આ બંને પોતપોતાને જે
દેખાતુ અને લાગતુ હોય તેમ ખરૂંજ કહેતા હશે, અને તો પણુ કુ
ઠડો પણુ નથી અને ગરમ પણુ નથી એકજ વેળાએ એક ચીજ ઠડી
અને ગરમ હોય એ કુદરતથી વિરૂધ છે

એા તાજપોશીનો એકજ દિવસ મળે ! કે તે દિવસે માથા ઉપર
ઉદારતાતુ તાજ પહેરી, બદીખાતાએ ખોલી નાખી કેદીઓને છોડી મુકુ,
ગરીબોને જમણેા આપુ, અને નાના અને મોટા માટે એક છુટીનો અને
તહેવારનો દિવસ બનાઉ પણુ અફસોસ ! તે સદાતુ મારા હાથમા નથી

ઉદારતા બીજા જુસ્સાએ જેવીજ જુસ્સાભરેલી છે હાજતમ દીને
તે પોતાની આગળ ઉમેલી બેતાજ ગજવામા હાથ નાખે છે, અને
એકજ નાનો સીકકો જે તેની સધળી દોલત હોય તે, ખપોરના ખાનાં
માટે કાષ્ટ રહ્યું નથી તેનો વિચાર ક્યાં વિના બક્ષી દે છે. પણુ જ્યારે

આ હાથ એક ખાલી ગજવામાં પડે છે,—જયારે બે હાજતમદો એક ખીજને નાસીપાસી વચ્ચે ટગર ટગર જીએ છે ત્યારે, ઓ ખોદા ! તુજ મદદનો હાથ આપી શકે

‘ શેઠ ’--જે ઓઢણીને પગપરથી ખેચી માથુ ઢાકે છે, અને માથેથી ખેચી પગ ઢાકે છે, તે કાંઈ જાહેર માર્ગમાં બાકડાપર, ધોતી, દગલી અને પાંધડી પહેરી ધધાચાકરીની ફિકરમાં બેઠા છે ત્યાં કાંઈ ગરીબ ઘાટી આવી બેસે છે, અને આસ્તે આસ્તે આમ જોઈ તેમ જોઈને “ શેઠ ! તુમી કાંઈ ધધા કરતા ” પુછતા, “ શેઠ ” પોતાની હાલતપર કાંઈ સંખુત લખ જવાયો છે એમ માની બખાળી પડે છે,--“કાંઈ કામ હવે તુમ્હાલા ?” બિચારો ઘાટી હાથ જોડી કરમરી પડે છે

“સાહેબ, ચાર મહીના ઝાલા નોકરી ગેલી પરંતુ હજીનું દુસરી મીલત નાહી કાંઈક તરી આપલા હાથામધી અસેવ તર મેહરબાની કરા ”

“ શેઠ ” પોતાની ઉતાવળ માટે પશ્ચાતાપ કરી ખરા દિલથી આપડાની દયા ખાય છે

ગરીબો આપડા હાડમાર થયેલા, ચીરડાયેલા ખીજવાયેલા ધણી-વાર એકબીજા તરફ ધસે છે અને એકબીજાના ટોટા પકડે છે હુ એક નાનો છોકરો હતો ત્યાં ચુહલાપર દુધ ઉકાળવા મુક્યુ હતુ તે ઉભરાઈ ગયુ અને માત્ર થોડુ કજ બચેતુ જોતા મે ખીજવાઈને લાત મારી તપેલી ઉધીવાળી સંધળુજ ધોળી નાખ્યુ જેમ એક ઉગઢિ માણસ પોતાની દોલતનો છેડો આવતો જોતા થોડુ ક હજી રહેતુ હોય તે વધારે ઉગડિપણે અને બેદરકારીથી ખરચી નાખે છે,--જેમ વધે જીદગીની આશા મુકાવેલો એકાદ સખસ જે તે ખાવા પીવા પડે છે, દુખથી ત્રાસેલો દુખનો અને પોતાનો એકજીવેળા છેડો લાવી મુકે છે,--મોતની ટેપ સાબળતા કાંઈ દીવાનો, અર્થ ત્રિના ખડખડ હસે છે, તેમ આ મોટા શહેરમાં કગાળીઅતના બુમરાણો સાબળી અને દેખાવો જોઈ, ઇલાજ હાથથી ગયેલો જોઈ હાવરોખાવરો બની જઈ મે કાંઈવાર કગાળો અને કગાળીઅતને એક મોટા દારનાં બ્લાસમાં દુખાડી દીધા છે

ખરેખર, કાંઈ ઉસ્તાદ હકીમ ગરીબી અને કગાળિયતનો કાર્ય-આધક ઇલાજ કરે તો તે ધણા ફરકોને એક નાસકારક ફરકો મારી

શકિ આપણે એક મુસ્કેલીની દુનિયામાં વસીયે છીયે દત્તકથા પ્રમાણે
 ખોદાએ આ દુનિયામાં આવવાને ફરેસ્તાઓને કહ્યું પણ તેઓએ
 હિંમત ચલાવી નહી, ત્યારે આદમે તે માથે લીધું ખરેખર પખાલ
 જેવડી હોજરી અને છત્રીસ રીટ લાખા આતરડા આગળ ફરેસ્તાઓના
 પણ આશરો ક્યાજ રહત ? ભુખ્યો વાશ અને સિંહ અતિ જોખમ
 ભરેલા પ્રાણી છે, પણ ભુખ્યો માણસ સર્વથી વધારે જોખમભરેલું
 પ્રાણી છે, ધરાન, રોમ, અને ખીજ સુધારાવધારામાં હજારો વર્ષની
 મહેનતે આગળ પડેલા મોટા રાજ્યોના નાશ કર્યો તે ભુખ્યા હન કે
 જોથ અથવા આરમ જેઓના ટોળા હતા જેઓ ભુખ્યાને અન્ન,
 નાગાને વસ્ત્ર અને અજ્ઞાનને જ્ઞાન આપે છે તેઓ લાખા લાખા કાયદા
 બાંધનારાઓ કરતા દુનિયાની સુખશાંતિ અને સુનેહ માટે બહુ
 વધારે કરે છે

શરિરના દરદો કે જનસમાજના દરદો ખરા વધદા સિવાય માત્ર
 હટવધદથી કદી દૂર થતા નથી એથી ઉત્તર દરદ કરતા ઇલાજ વધારે
 મોટો તેવો હાત વણીવાર થાય કે જેમ જેમ આપણે ઓછા એકલ-
 પેટા થઇયું, ખોગ સ્વાર્થ અને ખરા સ્વાર્થને જોઇ શકીયું જેમ
 જેમ પોતાની હાજતો સમજી શકીયું, અને ટેટલા માટે ખીજ ઓતી
 હાજતો સમજી શકીયું અને એકબીજા માટે ઘટતું કરીયું, તેમ તેમ
 થોડા અને સહેલા કાયદાઓ આપણા સુખ, શાંતિ અને સુનેહ માટે
 પુરતા થઈ પડશે

“If every just man, that now pines with want,
 Had but a moderate and beseeeming share
 Of that which lewdly pampered luxury
 Now heaps upon some few with vast excess,
 Nature's full blessings would be well dispensed
 In unsuperfluous even proportion,
 And she no while encumbered with her store
 And then the giver would be better thanked
 His praise due paid, for swinish gluttony
 Ne'er looks to heaven amidst his gorgeous feast
 But with besotted base ingratitude
 Crams, and blasphemous his feeder”

MILTON —

અર્થ—અગરને દરેક પ્રમાણિક માણસ જે તગીમા સમયે છે અને ભુખે મરે છે, તેને થોડાકો જે દોલતની રેળછેળથી વિષયી મળ-હોમા ચક્ર્યુર બની અતેરા કરે છે તેમની દોલતમાથી માત્ર એક મધ્યમ અને ઘટતો હીસો મળે, તો કુદરતના પૂર્ણ આશીર્વાદો બીનજરૂર લખલુટપણે વ્યર્થ ગયા વિના સરખા પ્રમાણુમા વહે ચાતા રહે, અને ત્યારે તે દાતારનો આભાર વધારે સારી ગીતે માનવામા આવે, તેના કિર્તનો ઘટતી રીતે ગવાય જ્યારે કુકર સમાન એધી-પણું ભોયે મુકુ ખોસી ખા ખા કરે છે, અને આકાશ તરફ ઉચે કદી જોતુ નથી, પણ નીચ છાકટ અપકારીપણાથી છેક ગળા સુધી સીચી મુકેલા હોજરા સાથે પોતાને ખવાડનાર અને પાળણુદારની નિંદા કરે છે

(૪ શ્રેણી કવિ મીસ્તન ઉપરથી)

નિર્વિકાર (સ્વચ્છ) શબ્દોનો મહાન અનર્થ

સિપાહ, પહેલવાન, વિદ્વાન, દ્વિસ્ત્ર, ધર્માધ્યક્ષ, રાજ્યાધિકારી કેવા મોટાઈ દેખાડનાર શબ્દો કેવા અનેકઅર્થી થઈ પડેલા શબ્દો ! જે રીતે લડાઈ ચલાવવામા આવે છે, જે સચાઈપ ગોઠવણુમા આજનો સિપાહ એક ભાગ છે અને પોતાના વડાનો હુકમ થતાજ બીજા કશાપણ ખુદરતી જુરસાથી ઉરકેરાયા વિના પોતાના બહુપર ખૂનખાર હતીઆરો લઈ ધસે છે, તે શબ્દ કશાપણ પ્રાથમિક પવિત્ર રૂપ વિનાનો થઈ પડેલો લાગે છે આકાશના દેવતાઓની સામે, પૃથ્વીપર પોતાના રક્ષણકર્તાના રૂપમા માણસ જાતે ઉભો કગેલો ઉપલો તમામ વર્ગ— સિપાહ, પહેલવાન, વિદ્વાન, દ્વિસ્ત્ર, વિગેરે—આપણી પૂજાને લાયક કેટલો ગણી શકાય તે શકમા નાખનારો માત્ર આ જમાનો છે 'યુનિફોર્મ' મા સજ થયેલો સિપાહ, મા, માસી કે કુખ્તુ હૈયુ હરખાવે અને દોષ ચાકચાકથી અજાણ જનાર તકલીદી સમજની બી તેપર મરી શીટે અને સમજુ દુનિયા તેના ઉપયોગીપણાની અવગણતા કર્યા વિના, પણ આભાર મિશ્રીત કચવાટની કંઈ લામણીથી નોંધ, તો આપણે કહીશ કે માણસજાતના ઉચા શ્રેણે આપણા જમાનાએ

ઘોટા લેમાસ પહેરાવી, વખાણુનાર અને વખાણુ પામનાર સર્વને ઘોટાં અને કઢગા રૂપમાં મૂક્યા છે

વિદ્વાન અને ફિલ્સૂફ ! વિદ્યાભયમાથી સેવન થઇને બહાર નિકળ્યા કે મીઠા ફોટોગ્રાફરને ત્યાં ઝભો પહેરી હાથમાં સનદ લઇ સખી પડાવવા દોડે, અને બાવા, કાકા અને એટલા લાભવગે, પરીક્ષા આપી હમણાજ પરવારેલાને પરીક્ષક બનાવી દેવાની દોડદોડી કરે, ત્યારે ખુદાએ સઘળા વિદ્વાનો અને ફિલ્સૂફોથી આપણને બચાવે યુનિવર્સિટીનું એ ઘેર કયામતને દહાડેજ સુધરવાની આશા રખાય, અને આપડા શીખાઉ છોકરા છોકરીઓપર બોળના પહાડ વધતા રહે અને દેવતાઓને જોઇ શકવાને બદલે તેઓ માણુમેાને પણ જોઇ શકે નહિ તો અજબખી કંઈ નહિ આ પહાડ જેઓ ચઢયા હોય તેઓ પોતાના બચ્ચાઓની મુસીબત માટે ફિકરમાં પડે, અને પોતાના તનમન ધસનારા બાળકો અને તેમના મુશ્કેલી વેઠી પૈસો પૈસા એકઠો કરી કેળવવા ઇચ્છનાર માઆપો સર્વના લાભો શકભરેલા હાથોમાં રહે

ધાસ, કાટા અને સરખોરા જે સઘળું મનુખ્ય સુધારા અને વધારાની આડે આવે તેને દાતરડા વડે કાપી દૂર કરનારા વિદ્વાનો અને ફિલ્સૂફો વિદ્યાની અને ફિલ્સૂફીની દુનિયાના મજબૂર થવાને પણ લાયક થઇ પડે નહિ, અને અનેક મોટા વિદ્વાનોએ કહ્યું છે તેમ “ University education is a necessary evil ” “ યુનિવર્સિટીની કેળવણી એક જરૂરી થઈ પડેલી ખરામી છે ” તે ખરૂં પડે છે

રાજ્યાધિકારી અને ધર્માધિકારી ! કયામતના દહાડા માટે આપણને તૈયાર કરનાર આ આપણા ખેરખવાહો ! દુનિયાના મેલા કપડા ધોઇ કાઢી તેને સફેદ ફરેસ્તાઇ પોશાક પહેરાવી ફરેસ્તા બનાવવાને નેમાયના કે પોતાને નેમેલા મહાત્માઓ, દુનિયાના મેલા કપડા ધોઇ કાઢવાને બદલે દુનિયા અને પોતાના મેલા કપડા ધોવાડયા કરી પોતે સફેદ દુધ જેવા કપડા પહેરી ફર્યા કરવામાં સઘળા રાજ્યાધિકારી અને ધર્માધિકારીપણાની નેમ સમજતા લાગે છે, જયારે દુ ખેપાયે, જેમ તેમ, મંદિતાતી માણુસ જાતને તેના દહાડા પૂરા કરાવવા અને સહવારની સંજ કાઇપણુ રીતે પાકવામાં તેમના ધલાળે સમાઇ ગયલા લાગે છે. માત્ર સેરવો, કાંજ અને અરમ કપડાનો પૂરતો જથ્થો તેમની કને હોય તો માણુસજાતની સઘળી આશા તેઓ કદી એકદમ છોડી દેનાર

નથી એક મજબૂત, ઉમદા, ફરેસ્તાઈ ખસલતી દુનિયા, ફરેસ્તાઓ
જેડે હમાજેર કરવાને કયામત સૂધીમા તૈયાર થવાને બદલે, ખરીતી
ધુજતી કયામતના દહાડાની વાદ જોતી થેડી છે, અને બેસવાની
થોડાકોએ પોતાની ડુકરાણ કે બીજી કોઈ માનિની માથુકોના માનિતા
થવાને દુનિયાને ગોનામરૂપ બનાવી છે

આપણા વખતની દુનિયા આપણે જોઈએ છીએ અને જાણીએ છીએ
“ શેક્સપીઅરના વખતની દુનિયા માટે તે કહે છે--

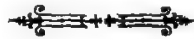
“ A man may see how this world goes with no eyes
Look with thine ears see how yon justice
Raile upon yon simple thief
Hark, in thine ear change places, and handy dandy,
Which is the justice which is the thief ?—
Thou hast seen a farmer's dog bark at a beggar?
And the creature run from the cur?
There thou might'st behold the great image of authority
a dog's obeyed in office
Thou rascal beadle hold thy bloody hand
Why dost thou lash that whore? strip thine own back,
Thou hotly lust'st to use her in that kind
For which thou whipp'st her The usurer hangs the cozener,
Through tattered clothes small vices do appear,
Robes and furred gowns hide all Plate sin with gold
And the strong lance of justice hurtless breaks
Arm'd in rags a pigmy's straw doth pierce it.”

આ દુનિયા કેમ ચાલે છે તે કોઈપણ વગર આખે જોઈ કોઈ
તહારા કાનોથી જો, પેલા ન્યાયધિશ પેલા ગમાર ચોરપર કેવો બખાલે
છે સાબળ હજુસે તહારા કાનમા કહુ છુ ! બનેને એકબીજાની
હાલતમા મૂક અને પછી ચોર કયો છે, અને ન્યાયધિશ કયો ! તે
કોઈ ખેડૂતના કૂતરાને કોઈ બિખારી સામે ભોસતો, અને તે આપ-
ડાને તે કગાલ કૂતરાથી બહીને દુર નહારતો જોયો છે ! સત્તા અને
અધીકારનું મહાન સ્વરૂપ આ દેખાવ જોવાથી તમને માલમ પડશે
સત્તાપર બેઠેલા કૂતરાને પણ તાબે થવું પડે છે. થોભ, આ બદમા

જલ્લાદ, ત્હારો ઘાતકી હાથ ખાય શામાટે પેલી ખીખતસ સ્ત્રીને તુ ફટકા મારે છે? ત્હારો પોતાનોજ ખરડો ખુલ્લો કર, જે કામ માટે તુ તેને મારે છે તેવુજ કરવાને તુ આતુરતાથી છત્તે છે બ્યાજપર બ્યાજના આકડા ચઢાવી ચામડુ કાઢી નાખનાર, કોઇ ન્હાનકડા ઠગને ફાંસી મોકલાવે છે ફાટેલા કપડામાથી નજીવા ચુનાહો દેખાઈ આવે છે. ભપકાદાર પોતાકો સત્ત્વ ઢાકી નાખે છે પાપપર સોનાનો ઘાલ ચઢાવ અને પછી ઇનસાફનો મજબૂત બાલો તેને સ્હેજ પથ્થુ તુકસાન કયા વિના પોતેજ આગીને કટકા થશે તેજ પાપને ચીઠડા પહેરાવ અને એક ન્હાનકડુ હાથવેટીઉં ઘાસના એક તણખાથી તેને આરપાર ભાકી કાઢશે ”

હજરત ઇબ્રાહીમ અને નૂહઅલેસલામના વખતની દુનિયા પથ્થુ એવીજ હતી

અને કયામતને વખતની દુનિયા કેવી હશે તે વાચનાર શોધી લેવુ.

દુનિયાનુ ચિત્ર

ખાહમ કે બ ગુશે નચીનમ

તા હીચ બદ અઝ જેહાન નમીનમ (નેખમી)

અર્થ—હું ઇસ્તુ છું કે એક ખુલ્લામા બેસુ કે દુનિયાથી કાઢ પથ્થુ ખરાખી ભેઉ નહી

જુઓ પેલા ગૃસસ્થ કીચલમાં સજાળથી અને નાજુકાઇથી પગલા ભરતો જાય છે, એક વધારે સત્તામત જગ્યા જાણતા લાખી ફલગ મારી પોતાનો પગ તેપર મુકી દીધે છે કે તુરતજ જગ સુધી અદર પેસી ગયો છે

જુઓ પેલો એક અતિ સુદર ફળ કાપે છે તેમાથી એક ઝીણો કીડા નીકળે છે

જુઓ પેલો પોતાનો હમ ખાધેનો રાખીને ઝડપથી પગલા ભરતો અને એકજ દિશામા આખે મીકીને ચાલતો જણાય છે તમે અજાણ થાઓ છો કે એ કયા એટલી ઝડપથી ધસ્યો જાય છે, અને એની આખો એટલી શાપર બાઝી ગઈ છે તે એક અતિ ખુબસુરત સ્ત્રીની

પાછળ ભય છે કે જે વધારે ને વધારે ઝડપથી આગળ આવતી તેને ધાગે છે એક ઘોર જગલમાં જઈ પહોંચતા તે સ્ત્રી યુગ થઈ જાય છે, અને પેલો યુગમાં અધારી રાત વચ્ચે પોતાનો રસનો ભુલી જઈ ફરે છે એક વાદ તેને પોતાનો શિકાર બનાવે છે તે એક ભૂત ડીની પછવાડે દોડ્યો હતો તેના વરમાં રડાગળ થઈ રહી છે પોતીસને ખમર આપવામાં આવી છે કુવા અને તળાવોમાં તપાસ કરી છે અને તેની શોધમાં ગયલી ટાળીઓ નિરાશ થઈ પાછી ફરી છે

શાયદ કે અદસ્ત મોરદેહ માશદ

યા જનવરીશ ખુરદેહ બાશદ

અર્થ—કદાચ જગલમાં તે મરી ગયો હશે અથવા જનવરો તેને ખાઈ ગયા હશે

તાપથી માણસો, જનવરો અને ઝાડપાનો બેહાલ થઈ પડ્યા છે, અને માડમાં જીવી શકવાને કાર્પણ પાણી મેળવી શકે છે કુવાઓ અને તળાવોના પાણી સૂકાઈ ગયા છે અથવા બહુજ ધરી ગયાં છે ધુળનો વટાળોઓ મની આખોને આવળી કરે છે જુઓ કોઈ બેવકુફ, દરિઆમાં પાણી સીપતો દેખાય છે

જુઓ અહીં આ અજગરની માફક પેટ પુતી ગયેલો, મોરચીના દુખારમાં સપડાયેલો ખાધરા હોજરાનો ભોગ થઈ પડ્યો છે

પડોસીઓ અને દોસ્ત આસ્તાઓ માયાળુપણે નરી નરી વાણીઓ સુન્ય છે ‘ ગમે તો ઠડી જેવી-ગમે તો જરા સુપ, ગમે જગ હલકું જેવું પુડીય ”

અહીં આ એક બીજો બે દહાડાનો ભુખો વણખાધાની મોરચીમાં સપડાયો છે તેના વહાણો દરિઆમાં ભાગી ગયા છે માગનારા તકાદો કરી રહ્યા છે જમીન તેના પગ નીચેથી મરી ગઈ છે અને આસમાન તેની ઉપર ઉડવાઈ પડ્યું છે તેનો એક વહાલો મિત્ર જે હેલમજુગી કરી પોતાનું પુર કરતો હતો અને હમણા તેનીજ મદદથી પાંચ પૈસે સુખી છે તે ઘણાજ હેતથી અપવાસના શાયદા, ઉધોગની જરૂર, આળ-સાઈના માફા પરિણામો, હિમતથી સકટની સામે થવા વિષે તેને વાચજ કરે છે, અને પાતી લઈને હેલ કરવા જવાની તેને સલાહ આપે છે

કોઈ એક ગૃહસ્થ પોતાના ધરની પછવાડે વાડામાં એક ઝાડ રોપવાને જમીન ખોદે છે, તેમાંથી થોડાક નાના સિકકા નીકળે છે,

એટલે તે વધારેને વધારે ઉંડુ ખોદવા માડે છે કે વાસ ભારતી મટોડી નીકળવા માડે છે અને એક નાનો અતિ ઝહેરી સાંપ નીકળી આવી તેને કબ્બે છે કે તુરતજ આ જોહાનથી તે પોતાના અસખાખ ઉઠાવી જાય છે

નિશાળમાં શીખવાતું શરૂ કરતા બાળકની કોઈ પરિક્ષા લેતું નથી, પણ નિશાળ છોડી જનાર કેટલું શીખ્યો તે પુછવામાં આવે છે નાનું બાળક અવતરે છે ત્યારે તે તેના માઆપ અને કુટુંબી ખુશાલી બને છે, પણ જ્યારે તે આ દુનિયાનો છાયો અને છત્ર બને છે, અને ધનસાફ અને દયા અને સચ્ચાઈનો પૂજારી બની એક પુણ્ય જીવંતરમ બને છે ત્યારેજ તે તમામ કુદરતની ખુશાલી બને છે

આ દુનિયામાં લાખો વરસોમાં જે યેશુમાર બોધકો આવ્યા અને ગયા તેઓએ ધનસાફ અને દયા અને સચ્ચાઈના દેખાવ કરતા ખરેખરા ધનસાફ અને દયા અને સચ્ચાઈ, અને ધર્મ ઠગાઈને બદલે સાચો ધર્મ મહાશુ કર્યો હોત તો આજે દુનિયા બાજે બહુરત બની રહી હોત એક પણ બદીખાતું તેમાં હોત નહી, જ્યારે આખી દુનિયાજ હાલ તો એક બદીખાતા સમાન બની છે બધેકે માણસોના શરિરપરતું ચામડું પણ તેમનું બદીખાતુંજ છે

થોડા વર્ષ પર જ્યારે માણસોને ગુલામ તરીકે વેચવામાં આવતા હતા ત્યારે તેમની કષ્ટિક કિમત હતી પણ હવે તે બધું બધું પડ્યું છે અને માણસની કાષ્ટિક કિમત નથી

જીજુસ, વેપારની જીજુસ એ સર્વેપરી થઇ છે

That smooth faced gentleman, tickling

Commodity,

The bias of the world ,

The world, who of itself is peised well,

Made to run ever upon even ground

—Shakespeare (John)

“સરખી જમીનપર સરખી ચાલ્યા કરે એવી સમતોલ આ દુનિયાને બનાવવામાં આવી છે, પણ કલ્પિત વેપારી અને દુનિયાદારી લાભ તેને આડી અવળી લઈ જાય છે” (શેક્સપીયર)

Since kings break faith upon commodity,
Gain, be my lord, for I will worship thee

—Shakespeare

“જ્યારે રાજાઓ પૈસાને ખાતર કે વેપારી લાભોને માટે પોતાનો વચન તોડે છે, તો નફા ! તુંજ મારો ખોદાવદ પ્રભુ થા, હું તનેજ પુજીશ ”
(શેકસપીઅર)

તમેલો ભરીને ગાય કે ઘોડા, કે વખાર ભરીને રૂની ગાસડી કે કાપડની પેટી માણુજ કરતા વધારે સુશોભિત દેખાય છે

આ તરફ એક કમળખતે મહિનાઓ સુધી નોકરી શોધી અરજીઓ કરી નિરાશ થઈ આપઘાત કરી દીધો છે તેજ દહાડે જ તેડાં તેને નોકરી માટે આખરે આવી પહોંચ્યા છે

પેલી તરફ એક આપડો કામઘડાની શોધમાં નિરાશ બની પહેલીજ વાર ચોરી કરવાના અપરાધમાં સપડાયો છે, અને તેને જેલમાં લઈ જવામાં આવે છે કે તેને માટે એક તાર આવી પહોંચ્યો છે કે કોઈ સગો તેને દોલતનો વારસો આપી ગયો છે

કદાચ આપણે દરેક જણ એક એક મહેલ આ દુનિયામાં ખાધિયે, પણ તેની સાથેજ તેમાં દટાઈ મરવાનો જોખમ પણ ખેડિયે છીએ, અને આપણા ગાડી ઘોડા આપણને કોઈ દહાડે ફેંકી દઈ આપણુ માથુ ફેડી નાખે અને ભેળુ વેરી નાખે

આ દુનિયામાં જન્મવાને અને જીવવાને આપણે મોટી કિંમત આપી છે અને ખોદાથી આછુ કાષ્ટપણ ખરીદિયે તો આપણે ટોટાનુંજ સાદુ કરશું

અમે તો તું ખરીદનાર થા, કે વેચનાર થા,—અત કરજીની સચાઈ વિના જીવદાનની નાદારી સિવાય તું કંઈપણ હાસલ કરી શકનાર નથી

આ ખુબસુરતીની શોધમાં ફોકટ નિસાસો નાખનાર ! તે તારે માટેજ છે અને તારી આગળજ છે છતાં તેને જોવાને તારી કંને આખોજ ક્યા છે ?

ખોટા વાળ અને ખોટા દાંત અને ખોટા હાથપગની લયલીપર આ તું કે જે મજનુ બન્યો છે ! લગ્નલેહને તે જોઈ છેજ ક્યા ?

ખાહમકે બ ગુરો નશીનમ

તા હીચ બદ અઝ જોહાન નશીનમ

મુ મધમાં મને સઉથી ઘણુ શુ ગમે છે ?

શટરોની ગલીએ અને અનીતિવન જી હગી તરફ જે કાઈ
અભાવ ઉત્પન્ન કરે, અને ગામડાની કુચરતી જી હગી અને
મજાહો તરફ મોહ લગાડે તે વણીજ ઉચ્ચાગી સેવા બળવે છે
(ઇમરસન)

મુ મધમાં મને એપોલો મદનપર જ્યાં દરિયો જમીનને લગોલગ
લાગે છે ત્યાં મુ મધમાં ટેન્કા તસુપર મુકેલા બાડપર શહેર તરફ પીઠ
કરીને બેસવા સૌથી ઘણુ ગમે છે

પગી ત્યારથી ' એરોપ્લેન 'માં મેં, તેના ઉચ્ચા મિનારાપરથી,
તેની બચ્ચ ઇમારતોપરથી, તેના ઘેરી રસ્તાઓપરથી, તેની ધીચ
ગલીઓપરથી તેની ગટરોપરથી, તેના ઘોષાટોપરથી તેના ધુવારા-
પરથી, તેના ધુમાડાપરથી, તેની મસજીદોપરથી, તેની અગીઆરીઓ
પરથી, તેના દેવળો પરથી તેના દહેરાઓપરથી, તેના એક લાખ
કક્કલાણુ કન્ટા અધળાં રગતપીટ્યા, કાહેના સડેલા, જતુ ભરેલા,
મેલા ચીઠડાવાલા ભિખાગીઓપરથી, પેલી બાબુએ ખુલ્લા ખેતરો અને
લીનીતરી વચ્ચે જ્યાં મોટા ઝાડો તળે ઝુપડાઓ દેખાય છે અને
કુદરત માતા પોતાના વધારે કમનસીબ બાળકોને પોતાની છાતીએ
આપીને બેઠેલી લાગે છે, -ત્યાં જવા બહુજ ગમે છે

આ મુ મધમાંઓ ! તમારું માણસાઇપણ મરી ગયું છે કે
માત્ર ઉધી ગયું છે ? મરીગયું હોય તો તેને દાટી દેવાનુંજ રહ્યું છે
ઉધી ગયું હોય તો તું સહવારના સૂયના મિરણો નીકળવા પહેલા
સભળાતા અને મોડી રાત સુધી ચાતુ રહેતા, છાતી ફાડીનાખનારા
દિલ ચીરી નાખનારા, નીધી નાખનારા પોકારો તેને જાગૃત કરી શકતા
નથી ? આ તમારું ' સુદર ' શહેરમાં જગેજગ અને કગેકગ માટીના
પૂતલા ઉભા કરે, કોઇ હાથ વગરના, કોઇ હાથ અને પગ અને વગરના
કોઇ નાક વગરના, કોઇ આખ વગરના, -અને જુઓ તમારી હવેનીઓ
કેવી શોભી નીકળે છે ! પાણુ જ્યારે બચ્ચ મકાનો અને રોણુકદાર
ઇમારતો વચ્ચે સેકડો-મદકે હજારો-જીવતા મનુષ્યો-કોઇ હાથ
વગરનું, કોઇ પગવગરનું, કોઈ માત્ર ધડ વડે ફસડયા મારતું-એવા
દેખાવો કેટલા શહેરની શોભા દેખાડનારા હોઇ શકે ? જેનો દુનિયાદારી

મામલો ઠીકઠીક હોય તે બુમરાંણુ મચાવતા આ કમનસીબ માણસો બહુકે માણસના બાગો-તેમને પીડા કે કટાળો દૂર કરવા પૈ પૈસા ફેંકે, કે દયાથી પીગળીને ફેંકે, કે ‘ભાઈ’ આગળ ચાલ,’ ‘બાપુ ! માફ કર’ કહે, કે શરમાઇને દમડી દોકડા કાઢી આપે પણ જેને મામલો ચસકેલો હોય અને જેને ભિખારીપણુ સામે ડોળા ધુરકતુ હોય એવો કોઇ પરોપકારી લાગણીનો અહસ્થ શુ વિચારે છે અને મનમા બોલે છે અને કરે છે તે જાણો છો ?

તે પોતાના ડોળા કકડાવે છે, અને દાત્યા પીમે છે, અને કહે છે ‘તમારૂં સત્યાનાશ થયું ! નીકળો, કમળખતો ! શુ મને તમારી સફા માવેનાં એટલા ઉતાવળમા પડ્યા છો ? સેનાન પણ કોઇએ પોતાનો આત્મા વેચ્યો હોય તે લેવાને સાટા પ્રમાણે વખતસર આવે છે, મોતનો દૂત પણ પોતાના વખત અગાઉ આવી શકતો નથી પણ શુ તમે એટલી ઉતાવળમા પડ્યા છો ?’

એવી વેળાએ આ ભરી લાગણીનો, સરનુ સારૂ ચઢાનારો અહસ્થ, કદાચ મારનાડી કને ડપ્યા કઢાવીને બેન્ડ વજડાવતો કોઇ ઘાખી કે હજમ જગ્યે છે, કે ભરમ છે તેટલા ધામધુમથી છોકરાનાં લગ્ન કરી નાખી પછી દીવાળુ પુકી દેવાનો વિચાર કરતો કોઇ ‘મોટો વેપારી’ જુએ છે, કે મારણે કકલાણુ મચાવતુ અને કાન તેમજ છાતી ફાડી નાખતુ આધળી લુલી લગડી પલતણુનું ‘ચોરકેઆ’-મેશુ વાગતુ વાળુ-જુએ છે, અને તે સવ પોતાની સામે શેખી કરે છે એમ તે (અહસ્થ)ને લાગે છે

શુ આ, તમારા શેઠરની દોષતને છાજતુ છે, કે તેનાં વિદ્વા-મંદિરોને છાજતુ છે ? ધારો કે ઉમ્મરે પુગેલાઓની મદદે કોઇ જાતની શીલસુક્રી આ દેખાવો સહન કરવાને આવે છે, કે આદત લાગણીને મદ કરી નિશેષ દુખ થવા દેતી નથી, તો પણ નાના, દુનિયા જોવાનું શરૂ કરતા માળકાનુ શુ ? જ્ઞાનોની લાગણીઓ વિદ્યાર્થી ખીલવી તિક્કણુ કરીને આવો મામલો તેમની સામે જથુકનો રાખવો એ શુ એક પ્રકારની ‘સુધરેલી નિદયતા’ નથી ?

આ શેઠરી બાવાઓ !-હુ જાણતો નથી કે અસલી રોમન સેનેટરોનો આ બગરૂરી ભરેલો એલકાળ તમોપર કયાથી અને કેમ ઉતર્યો ? કદાચ તે ટકોરમા કોઇએ આપ્યો હોય, ‘રાજના કરમ !

ન'થી મળ્યો હોય કદાચ કોઇ ન્યુસપેપરવાલાએ પોતાને માટે કે પોતાના મિત્રો માટે વડયો હોય, - નેમોને લેન્ગ્વાઓએ અને અલેન્ગ્વાએ ફેશનેબલ બાતુઓએ અને અન-ફેશનેબલ રાડીરાડોએ, પરદાવાલી બીબીઓએ અને પરદા વગરની બીબીઓએ, ગાડીધાડાવાલાઓએ અને ખટારાવાલાઓએ ચુટીચાટીને, તમારી પરિક્ષા કરી, તમારે વજન કરી, તમોપર વિશ્વાસ મૂકી શહેરના કારોમારપર બેસાડ્યા છે-તે વિશ્વાસને લાયક ઠરો ! અનેક સવાલોમા આધળી લુટી બીબે ભાગતી મુગધનો સવાલ પણ તમોએ જરા ચુડી ચાડીને સહાયથી અભાગ્યએ ચઢાવી દીધા છે

પુખ્તસુરત મુગધ માટે હું બહુજ મગરર છું, બદસુરત મુગધ માટે મારી મુડી શરમથી બોયે લાગી ગઇ છે એ રંગીની અવબેશી નમરી ! તારી બહાર, ખુલ્લો લીનોતરીનાલો પ્રદેશ જે ખુના પેનાના હાથથી બનેલો છે, જેનો મતકત ફેરતો સાદા શબ્દગારમા સુગોભિત થયલી પાક દામન નાર છે, તેની આગળ તું રંગેતી, છુદા લટયાવાલી, ખોટા વાળવાલી છેલ્લખીલી માત્ર છે

“સુધારો” (Civilization) આપણને કયા લઇ જાય છે ?

રેલ્વે અને સ્ટીમરો અને બલુનો અને હડવાના યત્રો આપણા “સુધારા” (Civilization) ની મગરરી છે, તે પણ ખુદા માણસ આ સધળા ઝડપથી મુસાફરી કરવાના સાધનો અને સુધારા આપણને એટલી ઝડપથી કયાં વસડી જાય છે મહારી મુસાફરી અને સફર દરમ્યાન એકવાર સ્ટીમરના વૃતકપર એક મોટું કુટુંબ હતું જે બે ભાષાઓનું હતું, અને બન્ન્યા છોકરા મળી આસરે વીસ બાવીસ હશે આહ ! ગુલેશુલજ્જર જેવા ગાંધોપા ગુનાબ સાથના આખોને પુશ કરનારા બાળકોનું તે હલમળ્યું કુટુંબ હતું રેલ્વે કે બીજા કશા મુસાફરીના સગવડભરેના સાધનો વગર, પડાડા અને ખીણો ગંધેડાઓની મદદથી કે બીજા અનેક મુસીમતો સાથે હજારો માઇલ કાપતું એક પહાડી મુલક પસાર કરી તે કુટુંબ અડવાડિયાઓ

અને મહિનાઓની મુદતે સ્ટીમર પર આવી ચઢ્યું હતું રસ્તામાં આ બાળકોની માતા મરણ પામી, અને તેને દરિયામાં ફેંકાવી પ્રાણ છોડવા અગાઉ બાળકને વરને કહ્યું કે મને લાવતે નહિ તો આ હાલ થતે નહિ આસરે દસેક દહાડાની સફર પછી આ કુટુંબને ઉતરવાનું બહાર આવ્યું ત્યારે તેના દુ ખી પિતાને કિનારે જતી વેળા મે પૂછ્યું, “હવે અહિં જ રહેશો ની ?” “નહિ”, અહિં એક એ દહાડા રહીશું, પછી અહીંથી કલકત્તા, કલકત્તાથી રાગ, રાગથી મોલમીન, મોલમીનથી સીંગાપોર, સીંગાપોરથી હોંગકોંગ, હોંગકોંગથી સુર-મ્યા (?) સુરમ્યાથી ”—મને ફર આવવા લાગ્યા અને હું ઝડપથી ‘શેકહેડ’ કરી ચાલી ગયો, આ કોઇ રાજવંશી કુટુંબ હતું નહિ દેખીતું તે ધંધાદારી મતલબથી તુલક પર મજલ કાપતું હતું

એકવાર એક બાઇ એકલી એક છોકરાને (આસરે બારેક વર્ષના) સાથે લઇને બાર પદર હજાર માઇલની મુસાફરીએ નિકલેલી મને મળી હતી તેણે મને કહ્યું કે તે પોતાના વર સાથે રહેવા જતી હતી છોકરાને દેખાડી કહ્યું કે, “એના બાપે હજી જોયોજ નથી ” ખુદ માલુમ આ બિચારી બાઇ ક્યારથી વરથી છુટી પડેલી હશે ! અરે હું બૂલ્યો એણેમા એણે બાર વર્ષ અને થોડાક મહીનાની તો ખરીજ એક મજરો ઉઠાડીગીર પાસે બેઠેલા તેણે મ્હારા કાનમાં પુક મારી “કાણુ જાણે તેનોજ હશે કે કા—” ખુદ અને ધર્મ-હજ, જ્યારત, જત્રા વિગેરે નામોથી તમને મનુષ્ય બનામ કરે છે, પણ લાખામાં લાખી હજ અને જત્રા તે પોતાના પેટ કે ગળવાં માટે ધણીવાર કરે છે

“અરે ત મ દુનિયાદારરા યા કેનાયત પૂર કુનદ યા બાકે ઘોર ”

દુનિયાદાર માણસની સાકડી નજરને સતોષ પૂરી શકે નહિ, તો ઘોર તો પૂરી શકશેજ

એ દરવીશ સાદી, ત્હારા જમાનામાં રહેવેઓ, સ્ટીમરો, બહુનો કે હવાઇ યત્રો હતા નહી, જ્યારે માણસો આજના વખત સાથે સરખાવતા માત્ર સાદી અને મીતાહાર જીવગી ગુજરતા અને મોટે ભાગે કુટુંબ કમીલા બેગા શાતપણે રહેતા હતા, ત્યારે તે સતોષને ખાતર અને સવળા દુનિયાઇ લોભની વિરૂધ એક મોટી જીહા (oryavade) ઉઠાવી તું અમારા જમાનામાં હોત તો શુ ખારત ?

પેલો કાડી નલ લુલ્લી—છઞ્ચડમો લોડ એન્સેલર—કે જે એકવાર રસાયો વિગેરે દસ હજાર માણુમોનો વરખટનો ગખતો અને એટલો દોરદમામ અને સત્તા ધરાવનાર થઇ પડેલો કે તેનો પોતાનો રાજ તેની અદેખાઇ કરતો અને તેનાથી દુર નહાસતો, તે પોતાની પડતી હાલતમા બોલ્યો હતો કે “ મહારા રાજની નોકરી કરવાને મે જે જેહમત ઉઠાવી તેની અર્ધીજ જો, ઓ ખુદા, તહાર ખાતર ઉઠાવી હોત તો આજ મહારા આ હાલ થાત નહિ । ”

અહિ રાજને બદલે દુનિયા મૂકા અને એક મોટા વજરને બદલે લાખો, કરોડો, પેટની કે ગળવાની પરી ફરનારા નહાનકડા માણુમોને મૂકા, અને લાખો કે કરોડોવાર ધણા વધુ જોરથી તેજ સાર માત્ર પાછો આવશે

આ મુસાફરીના સાધનો અને તેમની ઝડપ વધારી દેવાના લાભો અનેક દેખાડનામા આવે, દુકાલિયાઓને પૃથ્વિના એક છેડાથી બીજા છેડાપર ખોરાક પ્હોચાડી દેવા વિગેરેની પરમાર્થી વાતો કહેનામા આવે, પણ તમાગ ચટપટયા, ખટપટયા રાજકારોખારીઓની પ્હેવી નેમ તેમા લશ્કરોને ઝડપથી આમથી તેમ ઉતારી દેવાની હોય છે આવીજ કાઠ પરમાર્થી નેમથી દોરવાઇ જઇ રશિયા બહાદુરે દુ નિયામા લાખામા લાખી રેલ્વે સડક બાંધી કાઢી છે

દોલતનો ઢગ મારવા નહિ, તો શોખની મુસાફરીએ ગયલો કોઇક મુસાફર લામા કાળે ઘેર આતી પ્હોચતાજ એક ધ્યારા બાળક કે બીજા નજદીકના સગાના મરણુ વિશે સાલજો અને તેની પવિત્ર દિલગીરીને માટે એક દહાડો તે ફાજલ પાડી શકે નહિ, કારણુ કે સધળા દોડધામ કરતાં, ફૂદતા, ઉડતા આગગાડીઓ, સ્ટીમંગે, મીમાનો હવાઇ રથો વીગેરે જુમો પાડે છે, “ ચાલ, ચાલ, ચાલ, મસ ચાન ” ઉપર ટપકે વિચારનારાઓ કહે છે કે આ મુસાફરીના સાધનો જગ્યાના અંતર અને તફાવટોને તોડે છે પણ ખરેખર તો એ સાધનો, દૂર જવાના બહાના અને લાલચો પૂરા પાડી જગ્યાનો તફાવત વધારે છે, એટલુજ નહિ પણ માણુસ અને માણુસ, બાઈ અને બાઈ, બાપ અને બેટા, ધણી અને ધણીઆણી વચ્ચેનો તફાવત પણ તે ગમે તેટલો વધારે છે મને યાદ છે કે એક ધરડો ખખ સ્ટીમરનો યુરોપયન કેપટન જેણે પોતાની જીદગી દરિયામાં ડોહવી નાખી હતી,

તે વાતચીત દરમિયાન ભોયપર પગો ઠોકી, હાથો હવામાં ઉરાડી, લાલચોત આપે, હાફીફૂફીને બાલ્યો હતો, “ સુખી ! સુખી ! સુખી ! સાહેબ સુખી તો (કિનારા તરફ ઝાડ તળે ઉભેલા જંગલી આરબ કે સીધીને બતાવોને) પેલા છે ”

આયડો લડનમાં, વર કેપ કોલોનીમાં, દીકરો હોગકોગમાં, દીકરી સીડનીમાં !

ખુદા માલમ ખુદરતે પોતે સરજેલી કે ધારેલી હાલતોથી આપણે કેટલી વેગળી એક ક્ષણમાયુર જીવગી જીવિયે (?) છિયે જેમ શરિરના અન્યથો (members of the body) નું એકમીગથી છૂટ પડવું કે ઉતરી પડવું (dislocation) થાય તેમ આ કુટુંબનું છૂટ પડવું (dislocation of the members of a family) કેટલું વધુ વેદનાકારક અને ત્રાસદાયક ગણાય ! એવી હાલતને કષ્ટ પણ સહરામાંત વગર ફાસોએ લટકાવી છુટા છુટા ટુકડા કરી નાંખવું કહી શકાયે, કારણ કે તેઓ એકબીજાની હાલત માટે વિચારમાં નટકેલા રહે છે અને ચાર ભાગમાં કકડાચુકલા થઈ વહે ચાઈ ગયા છે યુરોપ એકનાર પોતાને આખ વોચીને સુધારામાં વધી ગયલું માનતું હતું. અરે, સુધારો તેને લઈને નહાસો ગયો હોય તેમજ માનતું હતું પેલા ફ્રેન્ચ-મેન રુસોએ (Rousseau) બાગ મારી એક ખુદરતી ખાલેસ જીવગી-થી તેઓ કેટલા દૂર હતા તે જાહેર કર્યું ત્યારેજ તેને પોતાને માટે કષ્ટ શક ગયો.

યુરોપ “ સુધારા ” (Civilization) નું ગાડું વસડયા પછી અમેરિકા તેને જોડાયું, અને દુનિયાની અચરતી થઈ પડી કદી અનુભવમાં આવેલી નહિ એટલી ઝડપ દેખાડી દીધી આ સુધારાની હરોલમાં બાગળ દોડી ગયલાં મુલકનો પહેલો ગણ્યોતો મહાન નર બેનજામીન ફ્રેન્ક્લિન—દુનિયાના મોટા શીક્ષકો અને પરોપકારીઓ તથા રાજદારી નરોની કનગીર, માણસજાતની મગરૂરી—બલાપો કરી ગણતરી કરે છે કે તેના વખતના સફરી પહાણોમાં આસરે એક હજાર, માત્ર ખાસ હાજત વિનાતી કે મોજમજાહની જણસોને ખાતર હજારોના જાને બેખમમાં રાખી દરિયો ખેડતા હતા તે સાફ કહે છે કે સુધરેલી કહેવાતી દુનિયાનો કહેવાતો ‘વેપાર’ એક મોટા પાયાપર ચાલતી જખરદસ્ત ઠગાઈ છે, કે જેને નવી નવી શોધો નવા સંચા પૂરા પાડી

હરેક પ્રકારના એકસરખા દેખાતા માલો બનાવી તથા દૂર રહેનારાઓને તેપર બેઠેલી અતિ સસ્તી મજૂરી તથા કિંમત ન જાણુવા દેતા મોટા દામે ખરીદવાને લલચાવે છે ‘વેપાર!’ હાજતની કે મોજમગહની, અગત્યની કે બીનઅગત્યની જાણુમોના વેપાર ઉપરાત માણુસોના દુ ખ દર્દ, અજ્ઞાનતા અને ક્રમાશ્યતનો પણ ‘સુધરેલા’ મુલકોમા ધુમ વેપાર ચાલે છે અગરજો સૂર્યના પહેલા કિરણો સાથે પૂર્વમા એક બાળ ફરેસ્તો ગળામા લટકાવેલુ પડધમ ઠાકી જાહેર કરે કે “ હે માનવીઓ ! આજથી તમારામા દુ ખદર્દ, હાજત, અજ્ઞાનતા કશુ રહેશે નહિ, પણ દેવલોક સરખી શાત, હાજત વિનાની જિંદગી તમારે માટે સરજી છે ” તો કેટલાબધા ‘નામાકિત’ વૈદો, કેટલાબધા દિન ઉઝે ફૂતરાની ટોપ માફક ખિલી નિકલતા તરાહ તરાહના મતલબ્યા ‘સ્પેશિયાલિસ્ટો,’ ભવિષ્ય ભાખનારાઓ વિગેરેના પેટમા કેવી ફાલ પડે ! અફસોસ ! પછી તેમના નામાકિતપણાનુ શુ થાય ? એક લખનારે કહ્યું છે કે સુધરેલી દુનિયામા માણુસોનો પોણો ભાગ માત્ર કંઈ ઉચ્છલપાચલ કરીને કે ઉધુ ચતુ કરીને જીવે છે (Three fourths of the men of civilized world live on their wits”) જેઓ મોટા રહેરોમા રહ્યા હોય તેમને આ વાત માટે પુરાવા અને સાબેતીની જરૂર હોતી નથી કૉર્કડ માર્કેટ અને તેની આસપાસ બે ત્રણ માઇલના ઘેરાવામા તકીએ અઢેલા દંઠ લાખા પગ કરી હાથમા પ ખા લઇ “ શેઠ આવો, શેઠ આવો, ” કરતા સોદાગરો જેઓએ જોયા હોય, વળી આજુબાજુની ગલીઓમા પેલા બીજા સોદાગરો જેઓને સટોલીઆનુ કંઈક અલખા મજુ નામ પણ આપવામા આવ્યું છે તેમના ટોલા “ સોદા, સોદા ને સોદા ” ની વાત કરતા તથા ગપ્પા મારતા જોયા હોય તેમને વધારે કહેવાની શી જરૂર રહે ? અરે, ખાલી હાથે પાછો આવતા બે ચાર ગાળ ખાવાની ધાસ્તી ન હોય તો મ્હારા કટાલેલા જીવને માટે તેમનો મીઠાસ કેટલો લલચાવનારો છે હુંમબગથી રમકડાં, બ્લાસજોથી બિહસ્કી કે ચીનનું વખણાયલુ કોડીકામ લાવવાને રોકાયલા હજારો, લાખો ખલાસીઓ વિગેરે જેઓ આપણે માટે મોટા જોખમો બેઠે છે, તેઓ તેનો ખમ દુનિયાને દઈ આપીને લે તો દુનિયાએ પોતેજ પોતાનો આભાર માનવો જોઈએ. તમારા ખારવાઓ અને સિપાહો દુનિયાના અર્ધા હરોનાં મૂળ છે ; આ જીવતોડ મહેનત કરનારા

પોતાનો જન હાથમા લઇ ફરનારા, ધરખાર, સ સાર કે ખુદરત અને તેને લગતા કામકાજે ત્યાગ કરનારા અથવા થોડી ઘણીવાર અભણપણે મુકનારાઓને શુ બદલો મળે છે ? તેમની મોજમજાહ તો શુ , સુખ-ચેન તો શુ , પણ તેમની હાજતો પણ દુનિયા પૂરી પાડતી હોતી નથી તેમનો ખોરાક પણ કચરાથી બરેલો અને હલકો હોય છે પેલા પ્રસિદ્ધ લેખક, રશિયન અમીર કાઉન્ટ ટૉલ્સ્ટૉય, સચ્ચાર્ધનુ ઉમદા તાજ, ખુદરતનો સાચો અમીર, કહે છે, “જ્યાસુધી માથુસ મોજ મજાહની પૂઠે દોડશે, કષ્ટીત હાજતો કે મજાહો ઉભી કરશે, ત્યાસુધી તેને પોતાના ભાષબધને ગુલામ બનાવવાની જરૂર પડશેજ, અને નીતિના પાયા માટે અને મનુષ્ય વ્યવહાર માટે રચાયેલો ધર્મશાસ્ત્રનો એક (Do unto others as you would others should do unto you) “ખીજાઓને તમારી તરફ વર્તવા પ્રત્યક્ષતા હોય તેમ તમો તેમની તરફ વર્તો,” તે અમલમા મુકશે નહિ તખીયો પોતાના પ્રસ્તકોમા જાહેર કરે છે કે (neurasthenic) તતુની નખળાઇના દર્દો બસો ત્રણસો વર્ષપર જુજ અથવા નહિ જેવા હતા તે હમણા પુષ્કળ વધી પડ્યા છે, અને તેનુ કારણ હવે વગરની હરીફાઇઓ, દોડદોડી, પૈસો એકઠો કરવાની પ્રતેજરી વિગેરે વલ્લવલતાપણ (restlessness) છે આસાયશ (rest) તખીયોના ધલાજોમા મોટો ભાગ બળવે છે એક ભાજેલા હાડકાને કામડી (splints) વિગેરે બાધી લઈ આસાયશ આપવલ્લા આવે છે શરિરની અદરના અવયવો હલ્લહાર મહેનતથી દર્દી બની ગયા હોય ત્યારે તેમનુ કામ ઓછુ કરનારી દવાઓ આપવામા આવે છે, જે તે ચોક્કસ ભાગને આસાયશ આપી તથા જોયા ઉધમા નાખી પાછો જોરાવર બનાવે છે આ રીતે જોતા, સમજી શકારો કે (restlessness) ચાલ, ચાલ, અને ચાલ એટલુ જ નહિ પણ દોડ, દોડ, અને દોડ દુનિયાના દર્દોનુ મોટુ મૂળ થઇ પડતુ જોઇયે. પણ એટલાંમાજ ખરાખી અટકતી નથી હલ્લહાર શક્તિ વાપરી નાખનાર કે મુદલ ન વાપરનાર બનેનો હાલ ચોક્કસ તખજાપર એકસરખોજ થાય છે, અને (extreme meeb) છેડેછેડા મળે છે તે સાબિત કરે છે. હલ્લહાર મહેનત કરનાર પોતાની શક્તિ નખળી પડતી જોઇ ઉરોરનારી વસ્તુઓ લેવા માડે છે, જે થોડી વાર કે ઇ મેત આપવા જેવુ દેખાડી તેને વધારે નખળો પાડે છે, અથવા

વધારે મહેનત કરવાને લલચાવે છે આ રીતે એક ભૂલભૂલામરીરૂપી ગોલ
કુદાલામા તે ઘેરાય છે જેની શરૂઆત જોઈ કાઢવાને તબીબ અને
દર્દી બંને ગોતા ખાયા કરે છે ભાગ, અશીશુ, દારૂ અને નવી નવી
જાહેરખબરો ખોનવામા તે છુટકારો શોધે છે, કે, ‘ જીલેતિન કેપસુલ’મા
કંઈપણ ગળી જના માગે છે—પછી તે સાપનુ ઝેહેર યા ગમે એવી
મર્ચાંચ વસ્તુ હોય—જે માત્ર તેને ખાતરી આપવામા આવે કે તેની
જીવાની અને જીર નેરી પાછા આવશે અને પોતાના હવસ અને
વાસ્તા તે પૂરા કરી શકશે સુધારો, વધારો, વેપાર ધંધા વિગેરે આજી
નાખનાર શબ્દો વડે માણસને યુપ ” ! કરવામા આવે, પણ
પ્રુદરતને નજરખંધી કરી શકાય નહિ તેનો અચલ કાયદો નિયમીત
કામ કર્યો જશે, અને દરેક અનિયમીતપણાના કડવા ફળ આપણને
અને આપણાઓને ભોગવના પકરી વિદ્વાન અમેરિકન લેખક એમર-
સન કહે છે—

“As long as our civilization is essentially one
of property, of fences, of exclusiveness, it will be
mocked by delusions Our riches will leave us
sick, there will be bitterness in our laughter, and
our wine will burn our mouth Only that good
profits, which we can taste with all doors open
and which serves all men.”

“ આપણો સુધારો જયાસુધી મિલકતો ઉભી કરનામા, વાડોથી
સંઘળી વેરી લેવામા, એકલપેટાઈમા સમાશે ત્યાસુધી તે પોતે પોતાને
ફગતો રહેશે આપણી દોલત આપણને ખીમાર બનાવશે, આપણા
હસવામા કડવાસ રહેશે, અને આપણો પેહજતદાર દારૂ આપણુ મોહ
ખાળતો રહેશે સઘળા પારણા ઉઘાડા મૂડીને જે લાલ ભોગવિયે અને જે
સઘળા માણસો માટે પ્રુદલો રાખિયે તેજ ખરો લાભ છે ”

મારી 'ડાયરી'

આપણા દિવસોની શરૂઆત અનેક રીતે કર્યે છીએ, પણ તેનું સેવટ એકજ હોય છે—પોઢી જવું માગ દિવસો જે મે અનેક રીતે શરૂ કર્યા છે તેમા એક વાર યામદાદ બર દરિયે એક તોપોની આખી બેટરીના ભેગા ધડાકા અને ઉતાડોની રડારોલ અને કકળાણ વચ્ચે અમારૂં વહાણ ખડકપર ચઢી ગયું જેવા સાથે દિવસ શરૂ કર્યો અને એક વાર સામેના ધરમા આગ લાગેની, જગી ઉઠતાજ જેવાની મારી સરજત હતી આ 'ડાયરી' ની મતલબ આ છે કે ફેટલુબધુ ડહાપણ પોથાઓ ઉઠાવ્યા વિના અને એક પુસ્તકખાનું બરીને ચોપડીઓ વાચ્યા વિના ચાહીએ તો માત્ર ધરની મારીએ ઉભા રહી શીખી લખએ આવી એક દિવસ મારી મારીએ નીચેલા બનાવો જેમ બનેતા જ્યાં તેમ નોંધુ છું

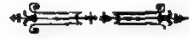
સહવારના કલાક ૪ લોકોના છુમરાણ વચ્ચે જગી ઉઠ્યો સામેના ધરમા આગ લાગી હતી લોકો લાકડીએ બારણા ડોકી આજુ બાજુનાને ઉઠાડતા હતા આગના મોટા બળતા થઇ રહ્યા હતા અને ધુમાડો આકાશ તરફ ચઢતો હતો ધુજતા ધુજતા કબા તમાચી થોડાક રૂપીઆ અને નોટો કાઢી ગજવામા મુક્યા અને નાસવું પડે તો થું લઇ લેવું તેનો વિચાર કર્યો

”	”	૫	છુબાવાળાઓ આવ્યા અને આગ હોલવી નાખી
”	”	૬	ચુનીમીપાલીટીના માણસો રસ્તાપર પાણી સીપતા હતા
”	”	૭	લોકો બગરમા જતા હતા
”	”	૮	એક કચરાનું ગાડું એક ડોસાને અથડી પડ્યું, ડોસાએ ગાડાવાળાને છતરી છતરીએ બરફારી નાખ્યો
”	”	૯	છોકરાઓ ચોપડી લઇ નિશાળે જતા હતા, લોકો પોતાને કામકાજે આમતેમ જતા હતા.

- „ „ ૧૦ કાંઈ અસાધારણ જાણવાજ્ઞેગ બન્યું નહીં, લોકોની આવજા ચાલુ હતી
- „ „ ૧૧ એક મુડદું આવ્યું “રામ બોલો ભાથ રામ”--“રામ કહોઆઓ ભહાય રામ,” “રામ નામ સચ્ચ હય”--છત્યાદી પોકારો કાને પડયા
- બપોરના કલાક ૧૨ બપોરનું ખાણું ખાધું
- „ „ ૧૨ જરા ઘોલીઆપર લેટયો
- „ „ ૩ ચાહ પીધી, એક બીજી મુડદું આવ્યું ફરી કાને પોકાર પડયા
- „ „ ૪ “લાઇલા ઇલહલા, લાઇલા ઇલહલા, લાઇલા ઇલહલા, મહમદ રસુલ અલહલાહ”
- „ „ ૫ છોકરાઓ નિશાળેથી છુટી ધર જતા હતા, હમેશ મુજબ ગાડીઓ હારખ ધ છુટી હતી
- સાંજના કલાક ૬ એક વરઘોડો આવ્યો. ૫૨ગીનું વાળું હતું, સ્ત્રીઓ સુદર પોશાકોમા સજ થયની ગીતો ગાતી ચાલતી હતી ગામડી ઢોલ તાસા પાલું હતા વરઘોડો ધણોજ જોવાલાયક હતો
- „ „ ૭ સ્વપ્નને દીવાખતી થવા લાગી
- „ „ ૮ રાતનું ખાણું ખાધું
- „ „ ૯ એક ગાડી ઉધી વળી ગઇ, તેમા બેઠેલા કુદી પડયા. સારા નસીબે કોઇને ઇજા થઇ નહી ગાડી ભાગી ગઇ તેને મળુરો ધસડી લઇ ગયા
- „ „ ૧૦ પોલી ગયો

એક દિવસનું કે એક છાંડગીનું સેવટ ‘પોલી ગયો’ એજ પાલું પોલી જવા અગાઉ માણસે થું પરાક્રમે કરી દેખાડયા છે કે જેની નોંધ જોજોજ તવારીખે લીધી છે માણસ કે જે દેવતાઓ સાથે વાત કરી શકે છે, જે આકાશી ડહાપણને પૃથ્વિપર લાવી શકે છે, જે પોતાની હસ્તીમાં એક દેવતા સમાન (‘like a god in being’) અને પોતાના કામમા એક ફરેસ્તા સમાન (‘like an angel in action’) કોઇ કોઇ વાર દેખાય છે, તેજ માણસ જ્યારે

કુકરાળના પવનથી ધસડાઇ જાય છે ત્યારે ધુળધાણી તે કરી શકતો નથી ? કયા બેહુદા ગયો તે કરી શકતો નથી ? આ ખરા શુરવીરો ! તે દિવસને જલદીથી આણવામા મદદ કરે કે જ્યારે હસી કઢાવાની ખીક વિના આપણે પોતાને સુધરેલા તરીકે હિમતથી જાહેર કરી શકાયે ત્યાંસુધી આ વીરલાઓ, જગબહાદુરો, નરેસિંહો, મોટી જીત મેળવનારાઓ, એક કદી નિશાળે ન ગયથી, લગડી લુલ્લી ખાટલે પડેથી કેાસી પોતાની બારીએથી તમારી મસ્કરી કરી શકે

મુશ્કીલ—આસાન

અગ્ને કચીદે દેવે બસ્તગીઆ,
મરહમે દેવે શેકસ્તગીઆ (સાદી)

અર્થ — આ મ ન થઇ ગયેલા દગ્વાગ્નઓની કુચી !

આ તુ તુટેલા દિલોના મલમરૂપ અકસીર ધલાજ !

જ્યારે તારૂં દિવ પાક છે, સાચુ છે, વફાદાર છે ત્યારે કોઇ ' અકસમાત ' તારે માટે મનનો ન હશે કે જે ખાસ તારે માટેજ ઠેઠ અસ્માનપરથી મોકલવામા આવ્યો ન હોય

મધરાતે તારી આખો ઉઘડી જઈ તુ જગી ઉઠતો ન હોય, પણ કદાચ તારી આખો ઉઘડી તને જમાડવામા આવતો હોય શેખ સાદીને મધરાતે જગી ઉઠતા વિચાર આવ્યો ' એ સાદી ! તારી ઉમ્મર ચાલીસ વર્ષની થઈ તો પણ તુ પાપથી પાછો ફર્યો નથી ' કદાચ આ તેના કાનમા ફરેસ્તાઓએ કહ્યું હોય

આ શરિર કે જે કોઇવાર પોતે પોતાને ઉચકી શકતુ નથી, બે પગો ખડા ન રહી શકતાં વળી જાય છે, અને પોતાના ધણીનો પણ ભાર ઉપાડી શકતા નથી, તે, જ્યારે ખુદ આહે છે ત્યારે આસ્માનનો ભાર ઉપાડી શકે છે એક પવત કરતા વધારે મોટો બોલે આપણા શરિર ઉપર વાતાવરણનો અથવા હવાના ભારનો પડે છે, જે વિશે આપણને બાન પણ થતું નથી એટલી સહેલાઈથી તે ઉચકીને ફરીએ છીએ, કારણ કે ખુદાએ તે મુકરર કર્યું છે, અને આપણે માટે આસાન અથવા સહેલું બનાવ્યું છે આ અમતકાર તેજેજ કર્યો છે કે

જે, આખે જોષ ન શકાય એવા જ તુ-કારીગરો કને સમુદ્રમા મોટા ટાપુઓ બધાવે છે, અને તોફાની સમુદ્રમા પરપોટાને પુટયા વિના રાખી શકે છે

આસ્માનનો ભાર આપણને કચડી નાખવાને પડતો નથી, પણ 'મારીપર ભાર પડે છે' એમ જોવાને, લાગણીને સચેત કરવાને, મુશ્કેલી ઓળખાવવાને, કે ઓળખાવવાને મુશ્કેલી કરવાને હોય, કે જ્યારે જીવ કાદની બદગોષ્ટની હરામ વાત કરતી હોય કે જીવલેણતામાં લીન થઈ ગયે હોય

મુલેલાઓ માટે કે દીનાનાઓ માટે આસ્માનનો ભાર હોયો કે ન હોયો સરખોજ છે જેઓ અકકલ હુસીસરીમા અને જીવતા હોય છે તેમને માટે તે મગદન અને મલકમ અને નીખાનસ અને કુરતી છે આ જોશી મહારાજો ! મારી અને આસ્માનની વચ્ચે તમને તેટલુંજ કામ છે કે જેટલું મુશ્કેલીને પેદા કરવા હોય જેનો તખીબ મુદ્દા તેને કાઢી મીઠા તખીબનું કામ હોય નહીં ખુદા પોતાના બાળકને કોઈવાર આસ્માનનું નમસ્કાર રમવાને આપે છે, પણ જેઓને આસ્માન સાથે કુન્તી રમવાનું બળ ખુદા આપે છે, તેમને નાજુકાઈ, નરમાસ, બારીકમા બારીક ચીજોનું તોલ કરે એવું ત્રાજવું બક્ષે છે કે જેથી તેઓ પોતાના મળ છતાં નિર્મળતા નિચાર ઝટ કરી નીચે છે, ઉમ્મગના કહો કે આસ્માનના મહે-ગાન પણ ભારથી નમી ગયેલાને પોતાની પીઠ કે હાથ આપી દીએ છે, અને જીવમાં જીવ્યા જ તુપર રખે પગ પડો જાય નથી બહી બહીને ચાલે છે

આસ્તે ખરામ બદકે મ ખામ,

ઝંઝે કદમત હમરે જાન અસ્ત

અર્થ — આસ્તેથી ચાલ-બદક ના ચાલ,

તારા પગ તળે હમરો જીવ છે

મુશ્કેલી અને આસાની એકબીજામાં ઓળખ ઓળખતા બદલાઈ જઈ શકે છે, અને તેની ચારી ખુદા પાસે છે કોઈની મુશ્કેલીને તુચ્છકારી કાઢીશ મા દિવસોજીથી ઘટતી મદદ સર્વને આપજે કે જે આસ્માન પોતે આપે છે, માત્ર તેની રીતો અને ભેદો બરાબર સમજી શકાતા નથી

ખારી કે અરમાન વ જમીન સર કશદ અઝ આન,

મુશ્કેલી તવાન બ યાવરીએ જસમ વ જન કરીદ

અર્થ — અરમાન અને જમીન જે ભારથી હારી ખાય છે તે શરિર અને જીવની મદદથી ઉપાડવો મુશ્કેલ છે

હેમત કવી કુન અઝ મદદે રહેરવાને એશક,

કે આન મારા મ કવતે હેમત તવાન કરીદ

અર્થ — ખુદના પ્યારના રસ્તાપર ચાનનારાઓને મળી રાકે તે મદદથી હિમત પકડ, કે તે સાહેબની યાદથી આવેલી હિમત તે ભાર ઉપાડવાને તને શક્તિવાન કરશે

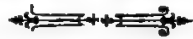
શુ આપણે ગ્રવમાના જેવા પદાથના બનેલા નથી ? અને આપણી મુશ્કેલીઓ તે દ્વાની દીરાનો માફક આડી આવી ઉભી રહેતી નથી ? ગુશમાં ભરાયેલા શિકાર આગળ જવા યુદ્ધનાં મોહકાપર કરાળીઆએ માધેલી જળને કાઢ પારધીની જળ સમજી વાલ અટકી જાય તેમ આપણને મુશ્કેલી કાઢવાર ડરાવતી નથી ? એક પવનના ઝપાટાથી ઉડી જાય એવી નાળુક સ્ત્રી બળવી ઉભી રહે તે માટે કાઠ શેરમરદ દ્વાગી ખાધેલા બનતો નથી ? ત્યારે મુશ્કેલી શુ છે ? મુશ્કેલી મુશ્કેલી કે તડકામાંથી સીરામાં જવાય તેમ એક ડગલુ એકમાંથી મીઠામાં લઈ જઈ શકે કે એટલુંજ નહીં પણ એક ડગલુ પણ ભયાં વિના એક મીઠામાં મદવાઈ જઈ શકે છે પાણીનો એક ગોટ ન મળવાથી જે મુશ્કેલી રણમાં નરસંધી તડકડતા માટે છે તેજ આરામ બક્ષનારો ગોટ-અથવા તેનો માત્ર ખ્યાલ-હડખ કુતરાએ કરડેલાને સખતમાં સખત આક્રિઓ લાવી તેની મુશ્કેલી વધારી મુકે છે ધનુરવામાં સપડાયેલો, પવનની ઠડી લેહકી જે બીજાને તાજગી અને જીવંતી બક્ષનાર થઈ પડે તેથી વધારે મોટા ભયમાં પડે છે, સમુદ્રમાં સખતમાં સખત તોફાનો થાય તેના કરતા વધારે મોટા તોફાનો ઇન્જા અને મતિ-ઇન્જા વડે અને સન્નેગોના ક્ષણિક દખાલથી ચિતભ્રમ કરી કલ્પિત ન શકાય એવા વટોળીઆરૂપ ભયથી માણસને ધુળવી નાખે, એટલા માટે અનુભવી અને ડાહ્યા માણસો કાઠની મુશ્કેલીને તુચ્છકારતા નથી પણ ફરેતાઓ માફક ધટતી રીતે મદદે ધાવાને હમેશા તૈયાર હોય છે વહેતું અને દોડતું પાણી બેડીથી સીકડાય છે, અને બરફ બની જઈ લાચારીથી થઈ પડે ત્યારે સ્વર્

તેની મદદે આવે છે ઝાડો પોતાનો લીલો પોશાક ખોલી દૃષ્ટ પોતાના નાખા હાથો આકાશ તરફ ઉઠા કરે છે, અને એકવાર ફરીથી કુદરત તેમને નવો પોશાક પહેરાવે છે ઉનાળાએ પોતાનું સંધળું બળ વાપરી નાખ્યું હોય છે ત્યારે ઝાડપાન અને પ્રાણીઓ ગરમીથી ત્રાસતા અને પાણી માટે તવળતા આકાશ તરફ જીએ છે

માણસને માટે એક વિશેષ અઘડો પાઠ કુદરતે રચ્યો છે જપાગે તે નિર્બળ કે નિસ્તેજ થઈ ગયો હોય ત્યારેજ નહીં, પણ બ્યારે તે પૂર મળી ધરાવતો હોય, તેની બાજુએ નુકરસા અને બળવાન છતા-કાઠ પણ મધન ન હોવા છતા-હીની ન શકે કે મિથ્યાજીવીલતી હોય છે, તેની આખો દૂરમા દૂર એઈ શકતી હોય તે છતા ધલાજીને શકતી નથી, ત્યારે તે ખુદાને યાદ કરે છે અને ખનકતની કદર રાખે છે ખરેખર અશકતોજ અશકત માટે જાણી શકત, અને લાગણી ધરાવી શકત તો બંનેને જો જાણ હોત ? આવળા મધનેજ આધમાની વાત જાણી શકત નો કેની ગતે માણસ માણસને ઉપયોગી થાત ? એક અઘડો પણ ડહાપણુ ઝરેલો પાઠ કુદરત, માણસને શીખવે છે

અએ કલીદે દરે અસ્તગીઆ,

મરહમે દેને શેકસ્તગીઆ

શબ્દોનું પ્રગટિકરણ.

(Evolution of words)

પુરુષો, બધરા, અને સાથે છોકરાઓ-મહીના, બે મહીનાના કે મઠ કાલે જન્મેલા, ઘોડેસ્વાર, ગધેડેસ્વાર કે ઉટસ્વાર બની પહાડો અને ખીણો જાળગે છે કે ગતીના રણો પસાર કરે છે, અને અઠવાડીઆઓ અને મહિનાઓની એવી મજલ પછી સ્ટીમરોપર ચઢે છે કોઈકે મુદતે સ્ટીમરની સફર પૂરી કરી આગગાડીઓ પર ચઢે છે આગગાડીની મુસાફરી પુરી થતાજ બળદ કે ઘોડાના ગાઢાંમા રસ્તો કાપે છે

હવે જ ગલ્લના ખીદુધન લોકો પોતાના રેતીના રણમાં-કે જે તેમનું ધરજ છે-કોઈ પરદેશ નથી-ત્યા રહે છે, તેમને ભટકતી જી હમી ગુજરનારા કહેવામા આવે છે, પણ ' સુધરેલો ' માણસ આખી દુનિયામા ભટકે તો મોટો મુસાફર કહેવાય જીઓ કે કદપ-

નાને ખુન કરનાને કેના શબ્દો બનાવવામા આવ્યા છે । સુખી તે માખાપો કે જે, સુસાફરીમા પોતાના મગ્ગા ખોયા વિના કે બગ્ગાઓ મા કે આપ કે બન્ને ખોયા વિના પોતાને ઠેકાણે જઈ આખરે ઠર પડે ।

મડેખાઓ અને તેમના કુટુંબના મગજમા જ્યારે આ બટકવાનો પતન ભરાય છે ત્યારે ‘ફરવા જવું’ કહેવાય છે પણ છોટેખાઓ તેમ કે ત્યાર ‘ચરવા જવું’ એ મોત લાગુ પડે છે છુપ્ત પેટ જે પોતાના જાનભાગને જમી જવા માગે છે, મગજને ચલેલું કરી પોતાનાજ ધણીના હાથ કે પગપર ડાકુ ભરાવે છે, તં, ઘેરથી ફર દુનિયાના છેડા સુધી ચારો શોધવાને મોકલે છે કમનમીય તે પ્રાણીઓ કે જેમને પોતાના ઘર કે તમેલાથી દુર દુનિયાના છેડાપર ચરવા જવું પડે આવાઓ માટે આપણને દયા આવે છે કેમ કે તેઓ કીમીઆગરના પથ્થર શોધવા નહીં પણ ચોખાનો અને દાળનો દાણો-તેની ખીચડી રાંધવાને શોધવા જાય છે પણ બીજા ધણાઓ એવા હોય છે, અને તેમની સખ્યા બહુ મોટી છે-કે જેઓ લોભીઆ કહેવાય છે એટલા માટે કે નજીસ નકા (poor) શોધવાને દુનિયા એડા મારતા દેખાય છે એવાઓને માટે દયા કરતા આપણને ગુસ્સો વધુ લાગે છે આ લોકો પોતાનેજ નહિ પણ સાથે બીજાઓને દુખી કરનારા હોય છે

સારા અને સુદ્ધ વિચારો જે માણસને સાદી અને સાચી જીવગી ગુજરવાને શીખવે તેજ ખર છુગપણુ-છે તેમના વિના આખી દુનિયા બદીખાતુ છે, અને છુદ્ધ ફરવા દેવાને બદલે માણસને ખાધેલું બનાવે છે, ફરક માત્ર એટલોજ કે જે દોરીવડે તેને બાંધવામા આવે છે તે એટલી લાખી હોય છે કે તેનાથી આખા બધીખાના-દુનિ-આની હદોસુધી જઈ શકાય છે

મારો પૈસાવાળો મિત્ર

મારો પૈસાવાળો મિત્ર મી કાફન અને હું ઉવતા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ, કુદરતી હાજને ગયેલા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ, સૂર્ય, ચાંદ કે બાગ જોતા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ ખુદાની બદગી કરતા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ જ્યારે અરેમીઅન નાઇત્સ વાચતા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ, કોઇ સાથ વાત કરતા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ મૂળા બેઠા હોઇએ ત્યારે સરખાજ છીએ, જ્યારે તે ખુતામદીઆઓ પચ્ચે બેઠે હોય અને હું એકબેજા હોઉ ત્યારે અમારી વચ્ચે કેર પડે છે અને જો દાળ અને ગોટલી અને તદ્દરેસ્તી અને આત્મા ફરોસ્તી મળતા રહે તો તેની સઘળી દેલલત તેને મુખા રક માનુ છું

“ સેફળે ગર કાફન શવદ

તમે લઈમશ દીગરગુન ન શવદ ”

અર્થ—હનફી ખાલીઅતનો કળુસ, કાઉનના જેટલો પૈસાદાર અને (કે જે બાખી દુનિયામા સર્વથી પૈસાદાર હોય) તોપણ તેની હનફી અને કળુસ ખાલીઅત બદનાય નહી

પારસીઓ માટે

પારસીઓ! પોતા તરફની, દેશ તરફની, ખુદા તરફની વગેરે જુદી જુદી ફરજો એક સામાન્ય અગત્યની બાબતમા સમાઈ શકતી હોય તો તે પ્રથમ ફરજ પોતાની જાતને સાચવી રાખવાની છે

સત્રજા જુરસાઓમા કુદરતે સર્વથી મજબુત જુરસો માણુસને કે માખી માત્રને પોતાની જાતને દુનિયામા સાચવી રાખવાનો (preservation of the species) તેને સર્વથી મજબુત મનાવ્યો છે તે તમારી ધરતી ફરજ બજાવવાને તેના આટલા મોટા અવાજ છતાં તમારાથી સાંભળી શકાય નહીં તો ખીન્ને ક્યો કુદરતનો નાનો અવાજ તમે સાંભળી શકો? તમારા બાપ દાદા તરફની, તમારી પોતાની તરફની, તમારી બેલાદ તરફની આ સામાન્ય ફરજ છે હાલ જે

મામલો તમારામા ચાલે છે અને વેર વેર મોટી ઉમ્મરનું કુવાગપણ વધી પડ્યું છે તેથી તમે સતોષ પામી શકો છો ? શું તે કાષ્ટજ અદેશો તમારામા પેદા કરી શકતું નથી ? મોટામા મોટું અનિયમીત-પણ માણસ કરી શકે તે તમે કરો છો—કુદરતનો તેના પાયાથીજ અનાદર કરો છો !—અને તું તેના સારા પરિણામ આવી શકે ? શું તમે હમણાજ તેના માદા પરિણામે ભોગવતા નથી ? ડાહ્યા માણસો તોફાનને દુશ્મની આવતું જોય છે—તમે તોફાનમા સપડાઈ ચુક્યા છો શું તમે હજી મચેત થઈ શકતા નથી ? સસારને સડો લાગી ચુક્યો છે સસારી પવિત્રાઈની એકલારની વ્યાજમી મગડગીને ધોકા પહોંચ્યો છે એક ઉમદા પણ બહુજ નાની કામ ખરાબે લાધી ચુકી છે અને તેનાથી કાષ્ટપણ કામના પ્રમાણિક ડાહ્યા માણસોનું દિલ દુખી શકે

ખુદા અને કુદરત, ધમ અને નીતિ, મહેન અને દીકરી જેમને માટે અનિશ્ચય નબળા શબ્દો થઈ પડ્યા હોય તેઓ પર માણસની ભાષાના ખીજા કયા શબ્દો અસર કરી શકે ? પણ આ સર્વ તરફ પારખીએ એપરવાજ બન્યા છે એમ કહીશું નહિ ચોક્કસ સંજોગો ઉભા થયા છે કે જેથી લગ્ન થઈ ગયા છે, અને કટુ બ કબીલાની મુશ્કેલી ઉભી થઈ છે પણ ડાહ્યા માણસો એક મુશ્કેલીને માત્ર ઉડાવ્યા કરવાને બદલે તેની સામે નજરે નજર થઈ તેને દૂર કરવાની કોશિશ કરે છે તમારામા કામ હિતકારી ગૃહસ્થોએ ‘પારમી એસોસી-એશન’ નામનું મડળ ઉભું કર્યું છે જેઓ પારસીઓની બેહતરી માટેનું મડળ, કહેવાય છે પણ દલગીરી ભરેલું છે કે ‘ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ હોમ’ યગ વેડીઝ ફ્રેન્ડલી મોસાયટી, ‘વીડોઝ હોમ’ વગેરે—જે સુધારાની શોભા કરતા કાષ્ટક એમ જેવા ખાતા (જેની અગત્ય કદાચ વખત પ્રમાણે ના પાડીશું નહિ) તે વડે ગાળડ ગુળડ માત્ર કરી, ધમી પડેલા પાયા ઉપરજ ડાવી આખે વટીક જેવાની મેહરબાની કરતા નથી આપણે કબુલ કરીશું કે આ લગાર વીકટ સવાલ છે પણ તેટલા માં છોકરાઓ વીકટ પાઠ રહેવા દઇ સહેલું સહેલું કરતારહે તેમ કરવું જોઈએ નહિ છાપાછાપી કરવાનો અને ‘ડીએ ટીગ મોસાયટી’નો વિષય આ બાબતને બનાવવાનો વખત લાંબા લાંબા કાળનો વહિ ગયો છે એક પણ દિવસ વધુ ગુમાવ્યા વિના આ અશ્વની બાબતપર કામના શક્તિવાન આસામીઓએ મડવું જોઈએ

છે, યોગણીસમી સદીમા કોઇ દાખનાઓમા માના પટમાથી પરણાવનાને કોઇએ બેવકુરી કરી હોય માટે નીચમી નદીમા ઘેર ની નજદીકમા પહોચતા નરણાવવાની ખીજ હદે જવું ઠીક નહીં ફેંકનીન સરખો શીલસુફ-પશ્ચિમાત્ય સુધારાનો પ્રતિનિધિ-કહે છે, ‘તમારા છોકરાઓને કનખતે નહિ પણ વખતસર જલદી પરણાવજે’ પણ આ જાણવા માટે તું કોઇ શીલસુરી જોઇએ ‘સારી અક્ષલ અને કુદરતી પ્રણા પુરતા નથી’ વખતની પણ પઠવાડે પડનાર આ દુનિયામા કોઇ ચરત છતી શકે ‘ખીનતી યુવાની અને જોર, તદુરસ્ત અને જોરાવર ઓલાદ આપે છે વળતા પાણી ઓનાદ થતી અટકાવતા ન હોય તેા દુબળી અને નાદુરસ્ત ઓલાદ પેના કુટે છે પાચણશક્તિ, કામશક્તિ શરિરશક્તિ કે મનશક્તિનું નષ્ટોદાળ્યા ઠીક સવા ‘ઓનાજીઓ’ (Physiology વગેરે) શીખનારા તેમન માત્ર બચતીત કરવા સિવાય ખીજુ શું કરી શકે? કંટલાક માખાપો ‘છોકરી પરણે પડી છોકરાનું થશે’ એમ રાહ જોય છે પણ જગભગ સત્રંગા ધરના છોકરા છોકરી હોવાથી છોકરા પરણે નહીં, તેા છોકરી કોને પરણે? કુમારા શબ્દ કુમાર એટલે છોકરો એ ઉપરથી નીકળ્યો છે એજ પ્રમાણે ફ્રેચ શબ્દ Garçon=છોકરો અને કુમારો એવા એકજ અર્થ રજુ કરે છે આ ઉપરથી જોવામા આવશે કે કુમારાઓને સ્ત્રી કે પુરુષનો જરજળપુર્વક શબ્દ ન લગાડતા છોકરવાદી ગણવામા આવ્યા છે

કુજીઓ અને આગ.

કુજીઓ અને આગ એકજ ચીજના બે સ્વરૂપ છે—મીનાઇ અને ફાતી અથવા આત્મિક અને શારીરિક એક મોટા ધર્મશુદ્ધિ પેતાની વાચન પૂરી કરી એક મિત્રને હસીને પુછ્યું, “કેમ વાચન પસંદ પડીની? એમજ લાકડા સળગાવનાતા, હો.”

એક વાણીઆની દુકાણે કાષ્ઠક પડીકા હુ બધાવતો ઉભો હતો શાકરચદે મીઠાશ અને નમૂતાથી બેસવાની ગાડી દેખાડી, “શેઠ બેસાની, શેઠ મેસાની” પડીકા બધાઇ રહેતાજ પુછ્યા વિના ચાર દોઢીઆ હાથમા મૂક્યા કે ઘાટે ઘાટો પાડવા માડ્યો, “શેઠ શું

આપોછ, શેઠ શુ આપોછ ? ” કરી દોઢીઆ ફેફડી દીધા એકાદ દોઢીકે વધારે ઝાસ્યુ કે આગપર ઠકુ પાણી પડ્યુ લગ્નની ખુશખુશાલી અને મીઠાશ મહોળત વચ્ચે કેટલીક વાર મડપ સળગી ગયો છે અરે ! મીઠાશની પૂઠે કડવાસ કેટલો જલદી આવી પૂગે છે !

ચુપકીદીથી બેસી રહેતા રખે અસબ્ય અને કઢગુ લાગે અને સાથે બેઠેલાના મનમા માહુ આવે એવા બલા વિચારથી તાણીતોડીને કાષ વાત કરવા જતા કળઓ જાગ્યો છે, જાણુ દેવતાને બળીદાન આપવા ગયલો અકરમાતથી પોતે બળી મુઓ !

પહેલવહેલી પાણડી પેહરી અને મમાઇ મપાઇએ આવારણા લીધાને લિલ્લ બાગ્યો નહિ, એટલામા એક દાહડે કાષ બે ભુએર્ગ ગૃહસ્થાને એક સીપાહીદાદા ખુબ ઠઠડાવતો હતો તે જોઇ માર જવાન લોહી ઉસ્કેરાઇ આવ્યુ અને સીપાહીદાદાની ઝાટકણી મ કાઢી નાખી પેલા ભુએર્ગ ગૃહસ્થો કાષ હોયજ નહિ તેમ પોતપોતામા ખુશ સ્વભાવે વાત કરવા પડ્યા, કે સીપાહીદાદા શરપર રઢયા અને મને બેડી ઢોકતાની અને પહરેજ કરવાની ધમકી આપવા લાગ્યા, આખરે પેલા ગૃહસ્થમાના એકે શરમાઇ જઇ કાસી કરાળને ખેર પકડવાનુ ડાળ ધાલ્યુ કે સીપાહીદાદો કાષક ઠડો પડ્યો, અને કાન ચીમતી આપણે પાછલે પગે રસ્તો લેવા માડ્યો કે ફરીથી જળતુ ધર માથે લેતુ નહિ કોઇને આજમાથી બચાવવા ગયલો ધણીક વાર આપડો પોતેજ બળી મુઓ છે

ટોળટપા કરતા કેટલા કળઆ જાગ્યા છે ! હસવા મજકરી કરતા એક વાર એક જને બીજના દિલપર સળગાવેલી બીડી ફેફડી કે આપડો બળી મુઓ !

જોમ ગમે એવી નાની ચીગારીએ બચકાર આગો સળગાવી છે અને નુકસાનનો અડસટો સજોગ, વખત મુજબ નાનો તથા મોટો હોય છે, તેમ નજીવા કારણથી માત્ર હસવાનુ કરવા જતા મિત્ર મિત્રથી જુદો પડ્યો છે, અને કોઈ વાર તો સ્ત્રી બરથારથી છુટી પડી છે પથુ એટલામાજ ન અટકતા આપ્પા દેશોનો નાશ થયો છે, બ્યારે તે હસવા મજકરી બે રાજઓ વચ્ચે થઇ હોય છે બ્યા બે સાધારણ માણસો એક બીજનુ નાક બેચી છુટા પડે ત્યા બે રાજઓએ બ દેશ સળગાવ્યા છે, કારણકે એકે બીજને ઘીની બરણી કે રતુ ઢોકકુ કઢયુ

કાષ્ઠક મુખને હેતથી ડહાપણબરેલી સંસ્વાહ આપતા કજીઓ જાગ્યો છે કેટલીક વાર નિશાળ્યાઓએ કુડીપાક મળવાથી કે ઠપકાથી ઉરકેરાઈ શિક્ષકના ધરને આગ લગાડી છે

“કેમ છો, ધરમા સૌ સારી પેઠે છે કે ?” એમ પુછતા પણ એ વાર વિચાર કરવો—તેમથી પણ કજીઓ જાગ્યો છે નરડીની તલાશ માટે નેમાયલા એક આસામીએ ઉપનો સવાલ, ધરના તોકને ખલ્લ ન કરવાના હેતુથી, એટલે એઠેલા શેઠને કયો, કે “કયા કામ હવે તુમકુ ?” કરી મીઆબાર્હાએ ઠંઠકાત કયો, પણ એટલામા ન અટકતાં, પોતાને સપડાયલો ભેઈ ગુલમાન કરવા માડ્યું કે “જનાનખાનેમે ચલે ગયે ”

એક મોટી વેહનશાહખાતુએ એક મોટી કચેસને તેના દિકરાની વર્ષગાંઠ માટે મુમારકબાદી આપતા લખ્યું, “આ અતિ ભેખમબરેની દુનિયામા તમારા દિકરાએ——વધ પૂરા કયાં માટે તેને અને તમને મુમારકબાદી આપુ છું ”

કીર્તિ

There are sublime merits—persons who are
above fame and display (Emerson)

ધાતી ઉંચી પ્રકારની અને ખરી વાયકાત ધરાવનારાઓ કીર્તિ
ગાંધવા કે દેખાત કરવા ઇચ્છતા નથી (ઈમરસન)

નામાગીત લખનાર એડીસન કહે છે—“સાધારણ ખુશી સામાન્ય વર્ગ વખાણી શકે છે, મધ્યમ ખુશીને તાળીઓ અને તાળડીઓથી વધાની લઈ આકાશે પહોચાડે છે, પણ તેથી કાષ્ઠક વધુ ચઢતી ખુશી તો ભેઈ કાઢવાની તેમનામા શક્તિ પણ હોતી નથી ”

યુનાની પારમીન્યો માટે આજુબાજુના ગાડરીયા સામાન્ય ટોળાએ શામારીના પોકારો કરવા માડયા ત્યારે તુગતજ તે શકમા પડી ગયો કે જે ગમાર સામાન્ય વર્ગની આટલીબધી પસંદગી પામ્યું છે તે કાષ્ઠ તેણે ખોડુજ કરેલું હોવું ભેઈએ, અને નજદીક ઉભેલા એક શીલસુકને કહ્યું “આહેબ, માક કરજે, હું બીહુ છું કે રખે કાષ્ઠ મૂખાઈબરેલું મારાથી થઈ ગયું હોય ”

આ વિષયને પ્રશ્નોપાત સમજી “લઢાસા ગેઝેટ”માં ‘એક ટીમેન્ટ’ની સહીથી લખનારનો પત્ર ઉતારી લઉં છું —

‘લઢાસા ગેઝેટના અધિપતિ જોગ—

સાહેબ,

“જો કાંઈક અદના લખાણ મેં આપના પ્રસિદ્ધ પત્રમાં કર્યું તેની આપે જાર મૂકવા કરી છે એટલુંજ નહીં પણ કમતરીનની મુલાકાત કરવા ઇચ્છો છો તે મારા જેવા માટે થોડું માન નથી આપણા એક કંપરદાન લેખક તો મને અસાવારણ મનશકિત અને લેખણશકિત” નો ચિંતાયો છે

‘બુદ્ધિમાન માણસો બીજાઓમાં કાંઈ ખુબી ગોધી કાઢવાને તત્પર હોય છે અને પ્રશ્ન સા કરવામાં મગ્ન હોય છે ખરેખર, સૃષ્ટિમાં એકજ મન કાર્ય કરે છે

‘જ્યારે ઉતરતી બુદ્ધિના માણસો કોઈની ખોડખાપણ શોધવા ફરે અને અદખાલવી ૧ તે ત્યારે ચઢતી બુદ્ધિના માણસો તેથી ઉલટાજ હોય છે એક નનામા, ખુણેખટોળે પડેલા (obscure) લેખક માટે વગર મારગે પ્રશ્ન સા દેખાડવાને નિકળી પડનારના મગજ અને હૃદયને માટે ખરેખર માનભરેલું છે

‘જેમ કોઈકવાર પોતા માટે બહુ ચઢતો ખ્યાલ કરી આજમાની થવા તરફ આપણે ઢળાયે તેમ કોઈકવાર ઉઠાસી કે નાસીપાસાની ઘડીમાં પોતા માટે બહુ હલકું વિચારવા તરફ ઢળાયે છીએ, એવી વેળાએ ત્રાયક માણસના ઉત્તેજનના શબ્દો ફરેરતાઓ પેરે મદદે આવી શાંતિ કરે છે ખરેખર મારા માખાપ જીવતા હોત તો તેઓ ઘણાજ ખુશ થાત એક વિદ્વાનને પૂછવામાં આવ્યું કે તારી પ્રશ્ન સા અને કીર્તિ થતી સાબળીને ખુશ થતો હતો કે નહીં તેણે કહ્યું “મારા માખાપ અને બીજાઓ જેઓ મારી સુકીર્તિથી બહુજ હરખાત તેઓ મરી ગયા છે તેથી હવે મને જેટલું ખુશ લાગત એટલું લાગતું નથી” મારા પણ માખાપ અને બીજા જેઓ મારે માટે ઘણા મગ્ન થાત તેઓ મરી ગયા છે, અને મારા હૈયાત સગાઓમાં સાસુ અને બાવડી મૂખ્ય છે ઘરડી તા “બધી દુન્યા જેહાન ગઈ” ને હું ગવનદરને જોવા નહીં ગયો તે દહાડેથી મારે માટે બહુજ હલકો વિચાર બાધી બેઠી છે

“ અને મા દીકરી મને તો ગધડો સમજે છે, અને તેમનાં કાંઈક મતલબીઆ સગા-વહાલા તેમને ટેકા પૂરી આપે છે કાંઈ કહે છે “ એનું કાતરું નથી, ” કાંઈ કહે છે “ ભુધવારના વાખા છે, ” કાંઈ કહે છે “ સમજશકિત ઓછી છે ”

“ મારો એક મિત્ર જેણે કાર્તિ ઉપર એક નિબંધ લખ્યો છે અને જે પોતાના નામ પાછળ બારાખડીના બેચાર અક્ષરો મુકવાની સત્તા ધરાવે છે તેણે પાગીડે નટકાવવાને ઉતાવળ કરી નહીં તેથી તેનાં સાસરીઆ તેનું વેશવાળ તોડી નાખવા માગતા હતા કાજવાળો દોડતો આવ્યો “ કહેશ કે તમે કાંઈ પાશપાશ થયલા નથી તેથી કાંઈ તમારી જનન્યનદ હોય તો આપો કે તમારી પછવાડે બોલેશ તેને ઉધા નાંખુ ” સનદ આપવામા આવતા ખુશ થઈ તે લઈ ગયો અને પાછો ખુશ થતો આવી કહેવા લાગ્યો, “ તમારા દુસ્મનોને ઉધા નાખ્યા, કહ્યું કે એક નથી પણ ત્રણ સનદ છે ”

‘ હમણાં તેના બારણા આગળ એક મોટા ફરડા જેવા અક્ષરે લખેલું પાટીયું દેખાય છે પણ હવે કાંઈ તે નિબંધ લખતો નથી
આપનો તાબેદાર સેવક,
એક ટીબેટન ”

— —
શેઠ અને નોકર.

હું નોકરોનો નોકર છું

(જસસ કરાઈસ્ટ.)

બ ખારી મનેગર અગ્નિ મનઅમ ઝઘરાન વ ફકીરાનરા

કે સદરે મસનદે ધરત ફકીરે રહેનશીન હારદ (હાફેઝ)

આ હાસ્ત ! દુખળાઓ અને ફકીરો તરફ તુચ્છકારથી ના જો, ખરી શ્રદ્ધા અને માનની ઉચી જગ્યા તો ખુદાની રાહપર ચાલનાર ફકીરનીજ છે

જેવા શેઠ તેવા પાણ્થોતર. આ કહેવત દેખાડે છે કે એક શેઠ પોતાના નોકરની લાયકી, નાલાયકીમા પોતે થોડો હીસ્સો આપતો નથી

ખરો નસીબદાર માણસ તે કે જે પોતા માટે એક લાયક શેઠ મેળવે છે, જથી તે માત્ર પોતાનું ગુજરાન મેળવે એટલુંજ નહીં પણ તેનું ધણુંક ઉમદાપણ અને હિંચ ખવાસ મહણ કરે. જથી

હિલદુ હિમદા અને હિચ ખવાસનો નોકર હલકા ખવાસના શેઠની નોકરીમા ચાલુ રહેવાને પ્રમાણિકપણે અશક્ત થઇ પડે, જ્યાં શેઠને પ્રમાણિક માન અને તાબેદારી કરતા—ખુશામદને ખુશામદ તરીકે જાણવા છતાં—ખુશામદ પસંદ પડતી લાગે, અને વફાદાર તથા પ્રમાણિક નોકરથી તે તેજ વેળાએ વફાદારી અને પ્રમાણિકપણું માગે તે બેહુદુ થઇ પડે

એવી વેળાએ એક પ્રમાણિક નોકર “તુ માટે લાયક શેઠ નથી, ને હુ તારે લાયકનો નોકર નથી” એમ કહી રૂખસદ લઇ શકે પણ સત્તા કે દોલતે જેમને નાલાયકી છતાં “શેઠ” બનાવ્યા હોય તેમની સાથે આપણને હાન ઝાઝું કામ નથી આપણે હાલ તે ‘શેઠો’ માટે બોલશું કે જેઓ પોતે ગુલામ છતાં શેઠના માનીતા હોવાથી, કે પાચપદ રૂપરડી વધારે કમાવાથી પોતાને શેઠ માની લીએ છે, અને પોતાના હાથ નીચેનાઓપર શેઠાઇને દમામ અને જીવમ કરવામા મગ્નહ માને કે એવા માણસો કાલસાની કે ગધકની ખાણુમા મજુરી કરવાને કે વપોસુધી નહાર નીકળ્યા વિના ખાણુમા ઝાંધી રાખેલા ઘોડાઓની જગ્યાએ રહેવાને લાયક છે, કે આગળા જમાનામા વહાણુપર ગુલામોને સાકળે બાધી રાખતા હતા તેમની માફક વહીતર કરવાને લાયક છે

ખાનગી વેપારી ઓશીસમા કે પહેડીમા અથવા સરકારી ખાતા-ઓમા એવા નાનકડા—નજીવા માણસો સખ્યાબધ મળી આવે છે કે જેઓ પોતાનો જીહાડી દોર થોડોવાર કરી લેવામા મગ્નહ માને છે, અને જીલમગાર બાદશાહો કે દરજજે અને દોલત ધરાવનારાઓના જીલમ ખમવામા પણ કાઠક ટેક જેવું લાગે છે, સારે આ તુચ્છ માણસોનો જીલમ ખમતો એક ખરો પ્રમાણિક અને નત્ર માણસ પોતાની ગમે એવી ગરીબાઇ અને હાજત છતાં જીલમ ખમવાની હદ આવેલી જોય છે નત્રમા નત્ર માણસ પ્રમાણિક ગુસ્સો અને મગરૂરી દેખાડવાનો પ્રસંગ આવવા છતાં ન દેખાડી શકે તો તેની નત્રતા પણ યોટી જાણવી જ્યારે ઇનસાફની આખો ફોડી નાખવામા આવે, તેના કાનમા સીસું પૂરવામા આવે અને મહોડાંમા ડૂંચો મારવામા આવે ત્યારે એવું અધમ પાપ જોવા છતાં—એક છુટારાના ગુફામા હોય તેવી પોતાની હાલત છતાં—જે વાજળી ગુસ્સા અને ટેકથી પીઠ

ફેરવી આવી જવાને બદલે સીસેરોની માફક સુભાષીતપણુ અને કાયદાપોથીનું સપૂર્ણ જ્ઞાન ફેક્ટમા રેડી ચૂકે, તે માણસ ખુદથી મોટી બક્ષીસો મેળવવાને નાલાયક છે જ્યારે વાદર ન્યાયાસનપર બેસે ત્યારે પોતાનો 'કેસ' જીતવાની સઘળી ખાતરીથી પણ જે માણસ તેનાથી ધનસાક્ષ માગના જાય તે માણસ કહેનાવાને લાયક નથી.

શેઠની શેઠાઈમા દરમાન અને કૂતરો પોતાના ભાગ પાડતા આવ્યા છે, અને શેઠ શેઠાણી શિતળ ટેકડીપર જાય ત્યારે બતલર અને બનવરેમનો શેઠાઈ કરવાનો વારો આવે છે આ તો છેક જુના કાળની વાત છે પણ જેઓ શેઠાઈ કરવાને જનમ્યા નથી અને જેઓ નફ્ટ નોકરીથીજ આ દુનિયામા જીવી શકે છે તેમની મુશ્કેલીઓ આટલી ટુકમાજ પટની નથી, કારણકે નોકરી વણી વેળાએ દરમાન અને કૂતરાના સગા'હા લાનો કે બતલરના દોસ્તઆસ્તાઓનો નક્કી કંગેલો નવાલો હોય છે, અને ગહેર કે ખાનગી ખાતામા થી કાનાદાવા ચાલી રહે છે કે જેથી વગવરીલા વગરના અને કોઈ 'મોટા માણસ' ની બાહેધરી વિનાના, જેમનો ખુદજ બેવી હોય તમને ગહ જોતા બેસવું પડે છે, તે બેદુઓ અને જાણુકારોથી અજાણુ નથી.

એક સુધરેલા દેરામા, મલ્કે જે પોતાને સુધરેલામા સુધરેલા કહેાડે છે ત્યાં થોડા રખતપરજ રાજ્યના માટા નોકરાનું કાવતરું પકડાયું હતું, અને પોતપોતાના મામા માગીના કે દોસ્તોને ખાલી પડતી નોકરીવર જાવનાને એકબીજાને મદદ કરવાનો એકસ પે પકડાઈ આવ્યા હતા, ત્યારે ભાગ ગડમડ મન ચર્ચા મચી રહ્યા હતા.

ભટ્ટામા પાટવા તપની હાંચ તના કરતા ગેટવી નિના મેહેલો ભટ્ટી બહાર વધારે નથી જાય છે સઘળા નાના મોટા 'ગેટો' ને શેઠાઈ ઉપર ભેમના હાથેએ બેસાડ્યા હોય તેના કરતા ગરાબોની હોજરીએ વધારે બેસાડેલા છે ગેટ અને નોકર મને હોજરીની નોકરી-મા બેડ્યા નોકરો છે.

“ એક જુખ્યો કૂતરો એક ગેહરની ભાગળ આગળ જઈ હોએ ત્યાં જાય છે તો એક નાન (રોટલી) ગખડતી ગખડતી ગેહરની મહાર આવી અને જ ગતભણી જવા લાગી કૂતરો તેની પૂઠે લાગ્યો અને ખૂમ પાડવા લાગ્યો કે 'ઓ શરિરના અને આત્માના ખોરાક અને કબવત અને દિલની બાહેશ અને જીવના જાન અને

અરામ ! તે શુ ધરાદો રાખ્યો છે અને ક'ા જય છે ?' રોટવીચી જવાબ દીધો કે 'આ જગલમા વરૂંઓ અને ચિત્તાઓ જે પોતાની કામના સરદારો અને શેઠો છે તેમની સાથે મને દોસ્તી પડી છે, તેમની મુલાકાતે જાનાને નીકળી છુ કૂતરાઓ કહ્યુ, 'એમ કરીને તુ મને મીહુવાડ મા, એકમારગી મગરમચ્છના કે વાધ અથવા ચિત્તાના મહોડામા પહુ તુ જતી હોય તોપહુ હુ તારી પૂઠેજ આવવાનો અને કદી તારાથી જુદો પડનાર થી' "

“ આનાન કે બેઝ મ નાન ન છુવદ જન્દે જનનેશાન
દારન્દ ૩ બખેદમતે દુનાન બરાએ નાન
ગર રીલમશલ છે દસ્તે કસાન સફ કશા ખુરન્દ
હમચુન સગે ગોરમને રનન્દ અઝ કફાએ નાન ”

અર્થ—જેઓ ગટવી પિત્ત જીરી શકતા નથી તેઓ નીચ માણુઓની ગુનામગીરી એક દુડકાને માટે કરશેજ

દાખના તર્ક કે જે કાષ્ઠ તેમને યો ખામડા મારે તે પશુ તે બૂખ્યા કૂતરાની માફક ગટલી પછનાડે જશેજ

સ્વાર અને વાહુ

પહેલાના નાતા, પેપારી કમ્પનીઓ અને રાજદારી નેડાઓ (અલાયતમીસ) દુનિયાના સમતોનપણા માટે જરૂરના હોય તો બલે, પહુ જે નેઓ ગરીબોને વધારે ગરીબ કરે, હીણાચેનાઓને હીણાચેના રાખે, છુ દાયેલાઓને વધારે છુ દે, અને નબળાને વધારે કચડનાર બને, તો તે સધખાન રાડી મનવા મને ધણીજ વણીજ મોટી તોપોનુ કામ પડેલુ છે કે જે સાથ સરખાવતા આજની હાનીદ્ગર તોપો-બેતાલીસ કે પીસ્તાનીસ સેન્ટીમીતરની પહુ-બચ્ચાના રમકડા જેવી છે

તને ગમે એટલુ ખા, ઓ એદી સ્વાર ! ચરખીના ગમ્માઓથી ગમે એટલા ભારી થા, પહુ તારા ગરીબ ઘોડાને પહુ તે પ્રમાણુમાં પુરતો લાસચારો વગેરે આપ, નહી તો તુ વધારે અને વધારે ભાર તળે વધારે અને વધારે નબળા બનતા પશુને કચડવાને બેવડો જુલમ માત્ર ગુજરશે, કે જેની કદી પહુ ખુદાઇ ઇનસાફની રહે સખત ખબર

લેવાયા વિના રહેનાર નથી બળવાનોનું જોડાણ નબળાને વધારે કચડવાને એક ચાલુ પ્રપચ સરખું થઈ પડે તો ધર્મ પુરતકમાં આગાહી કરેલો તે દિવસ, કે જ્યારે ગગન કાગજના ટુકડા પેટે ઉડી જશે અને એક સામાન્ય આગમાં સઘળું તારાજ થશે, તે દિવસ જેમ જલદીથી આવે તેમ સારું

ઓ મહારખેર દુનિઆ ! ('હીદને જાગ્યે, મહાર ઔલાદ')
કોઇવાર તુ મને જાગ્યે કરવાને ફરમે બનાવે છે, અને કોઇવાર મારી લાગણી અને નબળાઇને મને જાગ્યે કરવાનું બહાનું બનાવે છે, અને કહે છે કે છવવાથી માત્ર મારું દુખ લાગ્યું થાય છે ।

જે દહ જમી કે અઝ ખુદ જસ્તે આશમ

એ મહારે જાલે દુન્યા રસ્તે આશમ

અર્થ—મને દારૂની જામ આપ કે હું પોતાને ભુલી જાઉં,
ધરડી ને મહારખાજ દુનિયાના મહારથી છુટી જાઉં

—***—

થોડીક કફેડી હાલતો.

મજરમાંથી કાઢ માત્ર મસાલો વસાવીને હેલકરીની ખાવે ચઢાવી ઘેર તરફ આવતા મારી હરખા વિનાજ પાછું ફરીને કોઇ કાઢનાર જોવાઇ જાય ચાર દોઢીઆ ફલતા આપવાના હતા અને ચાર વખત કોઇ ગતીગુચી આવતાં ધાટી રખે વત્તી ગયો હોય કરી જોવાઇ ગયું હું શકીલા સ્વભાવનો કે માણસ જાત માટે દલકું વિચારનાર ન હોવા છતાં એમ થઇ ગયું કદાચ કોઇકે આગલા જાવમાં હું ધાટી હોઈ હેલકરી તરીકે તેની પછવાડે ચાનતા તે 'શેઠ' થઇને આગળ ચાલતા મારીપર શક લઇ ગયો હોય, જેનું કર્મફળ તે ભોગવતો હશે ! ગમે તેમ હોય, પણ એક દહાડે એક મિત્રને અગત્યના કામ માટે તેને ઘેર મળવા ગયો હતો, પણ તે ઓપીસમાંથી હજી ઘેર આવ્યો ન હતો, અને સાંજે સાત આઠ વાગે ઘેર આવનાર હતો એમ જાણી થોડી વારમાં આવી પહોચશે કરી તેના ધરતી પડોશમાં હું રાહ જોતો ઉભો હતો. એક પોલિસનો સિપાઇ પોતાના પહારા ઉપર ઉભો ઉભો બાડી આંખ અવારનવાર મારી તરફ ફેંક્યા કરે અને કદાચ મને કાઈ ઘેરફાકું સમજતો હશે એમ મને લાગ્યું (શેક્સપીઅરના એક પાત્રમાં

પોલીસ અમલદાર પોતાના માણસોને તાત્કાલ આપતાં કહે છે કે “જમે તે માણસ તમને મળે તેના ઉપર પહેલા શક લઈ જાએ, કે આ કોઈ પ્રમાણિક માણસ નથી.”) થોડીકવાર પછી સીપાઈ મારી નબ્બીક આવી “શેઠ ! ખરે કસાલા ઉભા રાહીલા ?” કરી પુછતાજ મને ઉભા થતુ હતુ એટલે હુ છેડાઈ પડ્યો, “તુમ્હાલા કામ કામ આહે ?” અને ભેરપર આવી ગયા, પછી અને ઠડા પડ્યા ઘેર આવી એક સગો વકીલ અથવા “ધારાનો હીમાયતી” હતો તેને સંબળી વાત કહી તેણે કહ્યુ એ લોક સાથ વધારે વાત કરીએજ નહી, કાંઈ તમારીપરજ તરફત કરી મૂકતે !

પેલા માપડા હેલકરીની વાત મને યાદ આવી અને હુ મનમાં બોલ્યો કે “અલ્યા તારો ખ મ વળી ગયો, હુ સમજે પહોંચી ગયો” એકવાર કોઈ બેડાવગરનો મેલા નુગડાવાળો મારા માળની ચાલમાં ખુરસીપર બેસી જઈ ચારડામાં ડોક્યુ કરવા કરે કોઈ ‘પચી’ હશે એમ સમજી ‘કોણુ છે રે ?’ કરી હુ બૂમ પાડવા જતો હતો એટલામાં કોઈક રીતે અચકી ગયો અને બેઉ છુ તો કોઈ બધરાએ આવી, લાગલા સ્વળા નીચેથી ઉપર આખુ ધર બેવા પડ્યા ખબર કાઢતા જણાયુ કે અમારા ઘરવાળાએ ઘર વેચવા કાઢ્યુ હતુ, અને આ લોક જે ધોખી હતા તે ઘર વેચાતુ લેવાના ધરાદાથી બેવા આવ્યા હતા આહા ! તારા સંબળા પૈસા છતાં તું લગભગ ચોરમાં ગણાઈ જતો હતો, ત્યારે હુ તારા જેટલો પૈસાવાળો તો નહી, પણ મહસ્થના પોશાક છતાં ચોર કે ધરદાડુ ગણાઈ જતો બચી શક્યો ન હતો આવી કફોડી હાલતો વચ્ચે દરેક જન એકજ દિલાસો લઈ શકે અને તે એ કે સંબળા એકજ હોડીમાં બેઠેલા છિયે, અને આપણામાનુ કોઈ પણ કોઈ વેળાએ ચોર હોવાનો શક પોતાની તરફ બેચી લીએ કહે છે કે આપણુ સંબળાએ કોઈ દિવસ ફરેસ્તા થનાર છીએ જે માટેજ આ દુનિઆમાં આવ્યા છીએ પણ હાલ તુરત તો કોઈક એવા તખ્તકામાંથી પસાર થવું પડે છે કે જે દાત પીસીને અને હોઠ બીડીને ચલાવી લેવા વિના છુટકોજ નહી કોઈ શીલસુદે કહ્યુ છે કે માણસની હાલત પથુ કરતા પણ ઘણીક રીતે ખરાબ છે તે ખરેખર દેખાય છે. પથુપર કોઈ ચોરી કરવાનો શક લઈ જતુ નથી. પણ માણસ તે હલકી હાલતમાંથી મુક્ત રહી શકતુ નથી.

એમ કા હશે કે ગરીબો અથવા ગરીબ દેખાતા શખસોજ ચોરીનો ગુનાહ વધારે કરતા હશે અથવા તેનો શક ખેતી લેતા હશે ? એમ કા હશે કે દુકાળના વખતમાં પોલીસ રીપોર્ટો ચોરીના ગુનાહ ધણી વધી પડના દેખાડે છે ? એમ કા હશે કે ખુન વગેરે માટે ફાંસી જનારના ધણોજ મોટા ભાગ વણોજ અમ્મન અને દરિદ્રતામાં કુબેલા પર્ગના હોય છે ? સેતાનને પોતાનું કાર્ય કરી રહ્યા માની, આપણી હાલતો ન્યાયો કાનુનોથી સુધારવાને બદલે આપણે એક બીજાના ભોગ બનતા રહીએ છીએ એક વણોજ મજબૂત બેખક કહી છે તેમ ' માણસે માણસને અન્યાય કર્યો છે, જેની શિક્ષા તરીકે એક પોલીસની ફોજ પોતાની પીઠ પાછળ લઇને ફર્યા વિના જાણે તે હાલીચાલી શકતો નથી ' પેસારાળો ચોરથી બીતો હોય નેતા કગતા કોઇ પ્રમાણિક માણસ ચોરથી વધારે બીતો રહી છે, એટલા માટે નહીં કે તેનું કાંઈ ચોરી બેસામાં આવરા, કારણ કે તેનું કાંઈક કે જીવ જીવુ તે ધરાવતો નથી, પણ રખે પોતે ચોરમાં ખપી જાય એમ મીઠું છે આધળા, તુલા અશક્ત માણસોના બીજા મામલાના કકળાણો સાંભળી તે પોતે કોઈ ઉચા પહાડની કીનારી તરફ દુરી પડનાની અણીપર હોય એવી નાગણી તેને થાય છે

એક મુજબ જાત કંઠો આ વિષય પૂર્ણ કરીશું મેકના છુટીના દિવનાપર નમ મદાનમાં હતા ખાના ગયા હતા એક પહાડ ત્યાં ફરતા હતા ન કાચવની જગ્યા આવી અમો પેનાની મોસ્તોક ના નરાજ ખૂટ પડવાના ન ગભરાયા એટલામાં એક દુધાડા ગા નાળી આવી ચડયો અને અમો પોતાની ખાધે ખસના કહ્યું એક એક પડી અમે ક જન નની ખાપર મેની સામી માનુઅ પહોંચ્યા અમારો જોડે અમારા વનાળાના સગા મનો દખાડવા આવેલા તે ગામડીયા તો મિત્રા મળાન દોઢાંઢિ દખાડયા ખના ક આભારને એક રામદ કહ્યા ખના ઉભોજ રહ્યો, પણ અમારામાંના એકે શેહેડી વિવેક દેખાડી એક દોઢાંઢિ કાનો આધ્યુ બીજાએ તેથી કાંઈક વધુ ' પોલીસ (વિવેક) દેખાડી દોઢાંઢિ આપી 'ઉપકાર થયો' (thank you) કહ્યું મે દોઢાંઢિ આપી, ઉપકાર માનીને કહ્યું ભાઈ, જયારે ભવિષ્યમાં કોઈ દહાડા તમે બોસ્ટોનના બટ પહેરેલા હોય અને હું ઉધાડે પગે આવી ચડું ત્યારે તમને મારી ખાધ ઉપર લઇ જઈશ ! ”

જુદી જુદી કીસમના મદદ કરનારાઓ

મેં સામતીઓ દરિઆ કિનારેથી જતા હોય, તેમાનો એક દરિઆમા અકસ્માતથી પડી જાય તો ખીજે કદાચ સટકી જમ્ ‘ચુ’ કરી બોલવા માગશે નહીં કે રખે કારોનર અને જુરી આગળ તેને ઉભુ રહેવું પડે ! રખે તેણેજ નાખી દીધો એમ કાંઈ શક લાઇ જાય ! રખે તેને પોલીસ ડુર્ટમા ધકેલા ખાવા પડે ! રખે ન્યુસ્પેરોમા તેનું નામ વસડાય ! તેની જગ્યાએ કાંઈ ખીજે કદાચ દોરકું હાથમા આની જતા, પોતાના વિલાયતી છુટ અને ડગલો છટાઈ ન જાય તેની છત્રની પ્રમાણે સલાળ રાખી એક છેડા દરિઆમા ફેકશે “ભાઈ ! આ છેડા પકડીને અવાય તેમ આવો” કાંઈ ત્રીજે ગામ ભણી જુમ પાડતો ટોડશે “કાંઈ દરિઆમા પડ્યો રે ! કાંઈ દરિઆમા પડ્યો રે !” કાંઈ ચાંદો કદાચ આ ગમ કે પેલી ગમ જોયા વિના તેને કાઢનાને દરિઆમા જુસ્કો મારી દેશે

ખીજા વગરનું મેં પગનું પ્રાણિ, કે જેને કાંઈએ ‘સન’થી ઉતરતી પકિતનો ફૂરેનો’ કહી દરજ્જાવત મનાવ્યો છે તે ફૂરેસ્તાને મદદે બોલાવતા સલાળ રાખજે, કારણ કે તે હમેશાજ બોલાવેલો આવતો નથી તે !! મદદની કશી જરૂર ન હોય અને કાંઈ તેને બોલાવતું ન હોય ત્યારે તે મદદે આવના નીકળી પડે છે, ને મદદ તો એવી કરી દે છે કે છુપી રીતે “ખુદા મારા મિત્રથી અચાન” એમ બોલવું પડે ત્યારે દુખ પર ડહામ, -ગહેરમા તેનો આભાર માનવો પડે છે વળી કોઈ વાર તેને કાંઈએ પોતાના પ્યારમા મદદ કરવાને બોલાવ્યો છે, -કે તે પોતેજ પરણી બેઠો છે કાંઈએ તેને પોતાના દેશમાથી શત્રુને હાકી કાઢનાને તોડ્યો છે, અને શત્રુને હાકી કાઢી પોતેજ તેનો દેશ પચાવી બેઠો છે

અહોરામ ઇજ્જને કે દાદાર અહુરમજ્જને પોતાની મદદે બોલાવજે જ્યાં પક્ષાપક્ષીનું બળ આની રહે છે અને આધિજ્ઞા સ્વાર્થો અને દુનિઆઈ લાભો ખાજના રનેહી અને મદદ કરનારાઓને કાલના વિરોધી અને સામે લડનારા બનાવે છે, કે કાલના શત્રુઓને આજના મિત્રો બનાવી મુકે છે -જ્યાં એક કુકડાની વાસે ખીજા “કુકરેકુક” કરી મુકે છે, એક ઘોડો બોખારતા ખીજા હે હે હે કરે, અને એકને

દોડતો જોઈ બીજાઓ મેં હા માફક અવિચારીપણે પછવાડે દોડવા માટે છે, -જ્યાંએ એક બીજાને જીદગીમાં આગળ કદી જોયેલા નહીં કે કશું નુકસાન કરેલું નહીં તેઓ એક બીજાના માથા છુદી નાખવાને ધસે છે, -એવાઓ શરિરના બીજા ગમે એ અવયવો ધરાવવાની મવાહી આપે પણ હેજી ધરાવવાની ખાતરી આપી શકતા નથી

ખુદા, ધર્મ ઇનસાફ, સચ્ચાઈના નામો છુટથી લેવામાં આવે છે, બદકે આ સર્વ સાથે સધળી છુટ લેવામાં આવે છે-તેની સર્વથી સરસ પેદાશનો નાશ કરવાને ખુદાને મદદે બોલાવવામાં આવે છે, અને નાશનું કામ પૂરૂ થતાજ 'ફતેહ' માટે ગભીરાઈથી તેના આભાર માનવામાં આવે છે આ સધળું તે કરી શકે છે કે જે પોતાને સધળાં પ્રાણીઓનો સરદાર કહેવડાવે છે અને જે પોતાના દાવો અકકલ ધરાવવાપર રચે છે

આથી ઉલટું જે મા-જપ્પા બાઇઓ, દુનિયા સામે કે દૈત્ય સામે ખબામાં ખલુ ભેરવી ઉભેલા જે મિત્રો, જે ઝાળખીતાઓ કે જે બેગાનાઓ દુનિયાના છેડાઓ પરથી આવી મળેલા, ખરેખર ખુદા, ધર્મ, ઇનસાફ, સચ્ચાઈ માટે એક બીજાની બાજુમાં ઊભા રહેલા, આકાશના દેવતાઓને મોહ પમાડે છે, જે હૃદય ઉભરાની નાખનારા દેખાવ આગળ ફતેહ અને નિષ્ફળતા અગત્ય વગરના અને ખાલી શબ્દ જેવા લાગે છે

એક અજબ જેવો દાદરો

મહાકવિ રહે ખાકુસે ઈન દર નીરત
કએ અસ્તેકાત જવાબે સલામે મા આફતક

(હાફિઝ)

આ દરવાજામાં દાખલ થઇ ખાકુસે ખાકુસેના પાકાશાહીની પણ મકદૂર નથી તો અમારી સલામનો જવાબ આપવાની મહેરબાની કયાથીજ થાય

આકાશના દેવતાઓ આગળ પહોંચવા કરતા પૃથ્વીના દેવતાઓ આગળ પહોંચવાનું વધારે મુશ્કેલ હોય છે રાજાજી આગળ જવા કરતા પ્રધાનજી આગળ જવાનું વધારે મુશ્કેલ હોય છે, અને પ્રધાનજી આગળ જવા કરતા તેના મદદનીશ આગળ જવાનું મુશ્કેલ હોય છે તે કરતા કચેરીના કારકુન આગળ જવાનું મુશ્કેલ હોય છે, અને

કારકુન કરતા કચેરીના સિપાઇ આગળ જવાનું વધારે મુશ્કેલ હોય છે. કોઇવાર કૂતરાનું મહોડું એક યુક વડે બધ કરવું પડે છે, દરબાનના હાથ દાખવા પડે છે, જમાદારને ખુશી કરવો પડે છે, અને તે સધળું માત્ર કારકુન આગળ પહોંચવાને હોય ઠેઠ પ્રધાન કે રાજા સુધી પહોંચવાને ચરો ઓળગવા કે કિન્નાઓ ચઢવા જેવું મુશ્કેલ હોય જાણે શત્રુના મુલકમાં પેસવાનું હોય । શત્રુના મુલકમાં દાખલ થતા એક આખું લશ્કર મને અટકાવે, પણ મારા મિત્રના મુલકમાં દાખલ થતા એક કૂતર કે એક સિપાઇ મારા આખા લશ્કરને અટકાવી મૂકે છે આ અજબ જેવા દાદરાની ઉપલી કરતા નીચલી પગથી વધારે હાલતી અથવા ધ્રુજતી હોય છે, અને ચઢવાને વધારે મુશ્કેલ હોય છે પણ તેમાં શું અજબ ? સર્વથી નીચલી પગથી અજબબ ઉલટપાલટથી સર્વથી ઉપલી કરતા વધારે ઉચી અને ચઢવાને મુશ્કેલ છે રાજા આગળ પહોંચવા કરતા બિખારી આગળ જવાનું કોઇવાર વધારે મુશ્કેલ હોય છે બિખારી લોક કોઇવેળા જમ્યા વિના રહે છે કોઈ વેળા અરધા જમ્યા રહે છે, તેમના તત્તુઓ નમળા પડવાથી જલદી ઉશ્કેરાઇ ઉઠે છે આખા શરિરે નાસુરથી બરાએલાને હાથ કે આગળી લગાડતા દુખની ચીચારી પાડે અને ઉશ્કેરાઇ જાય, પણ આપણા બિખારીને એક શબ્દ અથવા મહોડાની પુક ઉશ્કેરી કે ચીડવી મૂકે કરોડપતિ કે અપજપતિ આગળ જવા કરતા આવતી કાળે નહાન નહાવાના એટલે નાદાર થવાના વિચારમાં હોય તેની આગળ જવાનું વધારે મુશ્કેલ થઇ પડે જમ્યા કે ચિતામાં પડેલાઓનું ચીરડાઉપણ કે હુજરાપણ દુનિયા માફ કરી શકે, પણ પેટ ભરીને જમેલા કે સલામતીની ઉચી પાર ઉપર બેઠેલાઓની મગરૂરી કે હીચકારાપણ દુનિયા માફ કરી ન શકે, ખરેખર તે સમજવાને પણ મુશ્કેલ થઇ પડે છે ધરના પાળેલા, કેળવાયેલા આસુહા કુતરાઓ આગળ જવાનું સહેલું હોય છે, પણ મહોદવાના રખડતા જ ગલી કુતરા, જેમના, જુખથી હાડકા દેખાતા હોય છે, તેમની નજદીક જાઓ કે દૂરજ રહો, તો પણ બસીનેજ બેસી ન રહેતા, કોઇવાર અગર ઉડી હાથ કે પગને બચકુ ભરી દે છે હજરત શીર આગળ જવા કરતા એક કાળી પુરૂષ આગળ જવાનું વધારે મુશ્કેલ થઇ પડે છે

મિનજર લખલૂટપણ.

ભરપૂરતા કે કે જે આખાની ખીજી નામ છે તે ગેલની હદ સુધી વધી શકે અને નાશ પાથરે માણસ અને પગુઓનો વધારો એટલો મની રાક કે એકમીનને હમીની બહાર હામેની ગાંઠ જે સૂર્ય આપણી આખોને રોશની આપે છે અને તેમને જોવાને શક્તિવાન કરે છે તેજ ગેલની એકીવેળાએ અને લખલૂટપણે આપીને આપણને આધળા કરે મસાણકાઠ નજદીક હેનારને માણસની મૃત્યુ હાનતની માદ આપવી એ મિનજરનું લખનૂટપણ છે એક મોટા મેહરમા જે પોતાના બને કાનો પડે ગીતના અવાજે, બીખાંઓના ઝકલાટ અને છુમરાણુ, ફગીઆમેતી છુમે, ગાડીના ગગડાટો અને મૂંઝા લખ જનારાઓના પોકાગ એકજ વેળાએ સામળનો હોય તેને આ દુનિયાની અસ્થિ હાવન માટે અને તેના સુખના લાલુમગુપણ માટે ચેતાવરો એ મિનજર લખનૂટપણ છે આપણુ હેંકુ ૬ જે કાલતુ દુખ જોઈ વ્યાપી પીગળી શકતુ હોય તે લામો નખત અને ચાલુ જોતુ રહી આરને આગને સખત મને ૭ આ લના હતુના માણસ મારા ખાવી ગજવા અને હાજતમદ હાન! નચ્ચે મારા ચાક ચાક થઇ ચુકેલા દિનને અખાનતા પાડના ગોદા મા ના ચુ મિનજર લખનૂટપણ નથી?—નજક મારાપર એ નિદયતા નથી? શુ મારા બને કાનેને દુચા માવામા તુ પોતે એક સખાવન મારો તરફ ન કરતો હાય? એક ‘લઝારસ’ના દુખોની વાત મને કહીશ નહિ, મે કે જેણે વરથી મહાર અને મહારથી વર જતા એક કુડીમર જોયા છે

ગરીબીનો ઘણામા ઘણો ભાર કેણુ ઉપાડે છે ?

તે નહિ કે જે નાદારીતુ ‘શીડયુલ ફાઇવ’ કરી, ‘ગેઝેટ’ મા નોંધાઈ, જોહાનને કહે છે કે ‘તુ જોહાનમમા જા !’ (જે કે તમે લગાર તપાસ કરો તો કદાચ જાણુશો કે તેણે તો પહેલાજ પોતાને માટે રોજ પેટ ભરતા નાન અને બરફતુ’ પાણી ‘કોઇ ફરેસ્તો’ આપો-આપ મુઝી જાય એમ બહોળસ્ત કરી રાખેલો છે !)

વળી ગરીબીનો ભાર ઉપાડનાર તે નથી કે જે પોતાને એક ખુશ મીઠાળ ભીખારી (lolly beggar) કહે છે, પણ જે આપણે જોઈએ છીએ તેમ-એક ખુશનુમા સાજો પોતાની 'રબા' સાથે નાચ કરતો જાય છે ને બોલે છે કે 'તારા પાદરી કે તારી 'આબરદાર' કહેવાતી વોતાલ સમાજની હું પરના રાખુ / તેમને તો હું એક મોટું જેવું મીતાફળ અર્પણું કરું છું' । ”

નહિ, ગરીબીનો ભાર ઉપાડનાર તે છે કે જે ગૃહસ્થમા ગણાવા ખાતર નમીય કે કમનસીય-સામે મજબુત બાથ ભીડી રહ્યો છે, જેની કને નના ખૂટ લેવાના તો થુ પણ કદાચ ભગ્યગત વચ્ચે લોકોની ભીડમા જતા તેના ખૂટ એકાએક કચકાઈ જાય તેવા થઈ રહ્યા છે તો પણ તે સીવાડી લેવાને પણ પૂના પૈસા નહી નથી નના ખીસામાં એકાદ ડેલ્લી રહેલી બે આની કે પાવલી ફાટું ફાટું કરી રહેલાં છુટ સીવાડવામા ખરચુ કે તેના વડે પાસેના પીઠામા એક કેપટુ લઈ થોડાનાર માફ સધળું દુખ ભૂલી જઈ એમ સામ સામા વિચાર વચ્ચે તેના દિલમા સખત લડાઈ ચાલી રહી છે તેટલા નાદા-રોના જાખી ભયક ટીપ તેની નજરે પડે છે કે આશળા લુલા લગલ ભીખારીઓના ખુમરાણુ અને કકળાણુ તેને સભળાય છે એટલે જાણે કોઈ ખર્તીસો વીચ્છુઓ વલગાડેલા ચાખડા મારી તેને હડસેલતા હોય તેમ તે એકાએક પીઠામા જરાઈ જાય છે અથવા કોઈ ખીજનાર જોઈશુ તો, વરસાદના દિવસોને લીધે તેના ઘોબી આવતો નથી ત્યારે તે એકાદ સીની સાધીને તયાર કાઢેલુ પાટલુન પહેરીને વિચારમા બેઠો છે કે પેલા ગૃહસ્થ પાસે જઈ તેને લાખો ટુકો કરે તો કાંઈ ધંધા ચાકરી આપવા કે અપાવનામા મને મદદ કરે-એટલામા આખો દહાડો ખુટલુ રહેલુ આકાશ એકાએક વાદળાઓથી ભરાઈ જાય છે ને અદેખો વરસાદ નખાવી દીએ છે ।

ગૃહસ્થમા નામ રાખીને મરી જવાનો લોભ ગખતો, તે દીવાના-પણા અને ભીખારીપણાની અડોઅડ-પણુ આ બાજુએ-એક જખરદસ્ત છેલ્લી લડાઈ ચલાવી રહ્યો છે

આ માણસ-કહો કે આ ખખડી ગયેલો, કાઠી સડી ગયેલો અને જાંચુ લાચુ થઈ રહેલો થાકલો તમારી મસમોટી સામાજિક હવેલીનો ધણુમા ધણો ભાર ઉપાડે છે

૨૯—પરિક્ષા

(Self-Examination)

“Retire, shut the door look into thy heart”

(Young's Night Thoughts)

“ એકાતમા જા, ખારણુ બંધ કર, પોતાના હૃદયમાં જો ”

હું એક ધમના મથક તરીકે ઓળખાતા ગામમાં ધર્મગુરુને ધર જનમ્યો હતો મારી આત્મ્યાત્મ ધાર્મિક સ્ત્રી પુરુષોને હું જન્યપણથી જોતો હતો જ્યારે એક મહુ નાના બાળક તરીકે મને મણ્ડીમાં લેવામાં ન આવે ત્યારે એક જસુસની આખોથી, આ સ્ત્રી પુરુષોને, હું જાહેરમાં અને ખાનગીમાં જોતો, અને તેમની વતણુકમાં મને કાંઈ હેરફેર લાગતું નહીં

દોલતની રેલછેલ કે મુશ્કેલીના ઝેરલાલ વિનાની એક મધ્યા-વસ્થા જે વિદ્વાન અને ડાહ્યા પુરુષોએ સવળી સરસ કહી છે તે વચ્ચે, મારી સવળી સલાળ-શારિરિક હાજતની કે આંતરિક અથવા મનની કેળવણીની-લેવાયા છતાં હું ધડી ધડી પોતાને પૂછું છું અને ઠપકો આપું છું “ જે સઘળું તારે થતું જોઈએ તે થયો છે કે ? આ સઘળા લાભો સાથે જે ઉચ્ચ માનસિક સ્થિતિએ પહોંચવું જોઈએ તે સ્થિતિએ તું પહોંચ્યો છે કે ? શું તું ધણોજ ધણોજ પછાત નથી ? ”

જ્યારે કોઈ વેશીઆવાડમાં કે કુટુંબખાનામાં અવતરેલા અને મોટા થયલા કે જોલમાં જન્મેલા કે કોઈ મોટા કે નાના શહેરમાં અતિ કે ગાળ અવસ્થાના પરામાં (slaves)માં, ચોરો, છાકડાઓ, ખુનીઓની હાથણીમાં જન્મીને મોટા થયલા એક બાળકનો વિચાર કરે છું ત્યારે હું ત્રાસુ છું અને ભયભિત બનું છું એક બાળક માટે ? પ્રિય વાચનાર, લાખો કરોડો બાળકો માટે કહેવું વધારે ખરૂં છે તેમની જસપણ સારી કુદરતી વલણ શરૂઆતમાં જ કચડી નાખે અને ખરાબ વલણોને દરેક ઉત્તેજન અને પોષણ મળે એવા સઘળાં તત્વો વચ્ચે તેઓ મેળાયલા નથી ? અને તેઓ કાષ્ટક મોટા થતાજ કાયદાની સખતાઈઓથી તેમની પૂઠ પકડીએ ત્યારે એક બમણો અન્યાય, જમણું ધાતકીપણ આપણે વાપરતા ન હોઈએ ? તેમના ઉદ્ધાર

માટે શરૂઆતથી આપણે કેટલું કયું હોય છે? તમામ માણસ જાત-એક શરીર કે વ્યક્તિરૂપ કહો કે ઝાડરૂપ કહો એકજ છે, અને મોડે કે વહેલે એક ભાગનું દુખ કે સડો બીજા ભાગમાં પથરાય છે, અને આપણે પોતે તેમની માઠી અવસ્થાના સીધા કે આડકતરા ભોજ બન્યે છીએ શીલસુરી અને પિલાની ધર્મ અને નીતિની, સુધારા વધારાની આપણી સઘળી વાતો વચ્ચે કુદરત જે સર્વને મહોડા બેસાડી બિના ન્યાય તોળે છે તેના કારણે આપણી ઉપર લટકતોજ છે

એક મસમોડું જાનવર.

માહી વ મોર્ગ ફ્રાંસ ન જોરત અઢ ફ્રાંસે મન

વ આન શોખ દોઢેહ બીન કે સર અઢ ખાખ ખર ન કંઠ

(હાઈજ)

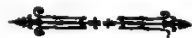
મારા પોકાર ભરેલા રહવાથી માછલીઓ અને પક્ષિઓ મધ રાતે ઉઘસા નહીં,

પણ આ શોખ ચશમનું ઇનસાન ભર ઉઘસાથી જરાક પણ ભય નહીં

દુનિયા એક મસ મોડું જાનવર છે, તે માણસની માફક દયાની લાગણી ધરાવે છે, પણ તેના અતિ મોટા કંઠને લીધે મોટા એનજનો દયાને તેના હૃદય તરફ ધકેલે છે ત્યારે તે તેને ' લાગે ' છે, તેની આમડી અતિશય જાડી છે, અને મોટા લોખડના અણીદાર સળીઆ જોરથી બોકતાં, કાંઈ તેને ટાચણી લગાડતું હોય એમ તેને લાગે છે. હમણાજ ધ્રુવ તરફથી એટલે તેના પગના અગ્રેડા આગળથી તેજ ભેજ સુધી સદેશો મળ્યો છે કે એક મોટામા મોટી સ્ટીમર ભાગી મધ છે અને એ હજાર માણસ દરિયાની તળે હોમાઈ છે બરોબર એક ' સેકડ ' તેણે પોતાના ડોળા ઉચા કર્યા,—અને પછી ખાવા પીવામાં અને ઉઘવાના પોતાના કામમાં સઘળું ભૂલી ગયું છે આ મસમોટા જાનવરમાં અનેક દેશો, શહેરો અને ગામો સમાયા છે અને રોજ સેકડો આપઘાત થતા હશે, પણ જ્યારે એકાદ ગામડામાં ચાલુ વાહન વધારાથી અને હવામાં ઝાઝો બીનાસ રહેવાથી માણસોના મમજ સુસ્ત બની જાય અને ઉદાસીમાં થોડાક ઉપરાસાપરી આપઘાત થાય કે અધીપતીઓ આર્ટીફિશિયલ ચિતરી કાઢે, શિક્ષકો, યુવાજીવો પાસે, આપઘાતપર નિપ ધ લખાવે અને જવાન્યાઓ બાપજી આપે, પછી

આપણાતની બીજી મોસમ આવે ત્યાં સુધી સધળું ઠંડુગાર “ચત ચત, ચત ચત, ” “છત છત, છત છત, ” ‘અવાખશે પસેમાન,’ ‘તોઆહ,’ ‘તોઆહ.’ તેની ‘પાકેખુનરી’ના મૂખ્ય ગળ્લો છે, જે વડે તે બાવા આદમના નખતથી દુનિયાની સધળી આફતો સામે લડે છે કોઈ ત્રાસદાયક ખુનરેજ કે ગજબનાતક મીતમ માટે સાલળતાજ થોડીક પણ તે ચત ચત, ચત ચત, છત છત, છત છતનું ગાયન કરે છે, પછી પાછું તે પોતાના કામોમા ગુથાઈ જાય છે કે ચોટાઈ જાય છે અને વગી કોઈ ભયકાર હજારો જનની પાયમાની કરનાર આગ કે એક આખા દેશનું ધનિક પથી જગીનની નીચે ટટાવું, સાલળતાજ ડોળા કાઠક ઉચા કરી ખબા હીસવી, હાથની હથેલીઓ આકાશ તરફ ચડી કરી, પછી થોડીક પણમાજ પોતાના ચેજ દા કામોમા જોરથી વગી જાય છે—એટલે દીકરા દીકરી પરણ્યાની દેવાની દોડ ખામમા અરીજુ કે જોતાના સટામા, થોડાની સગત દોડાવવામા કે ‘કોટ’ની અદર કે ‘કોટ’ની બહાર કળ્યા નડનામ વગેરે કામોમાં જોરથી મડી જાય છે જુઓ હમણા તે ચતુપાટ પડેલું હતું, મે તેના કાનમા મોટામા મોટા સાદે પોકાર કર્યો “દાહોમીના રાજાએ એક હજાર માણુઓ અને એક હજાર થોડાઓને પોતાના આપની ઘોરપર કતલ કરી પેલી દુનિયામા તેને કામ વાગે માટે મોકલી આપ્યા છે મકલાના આરમ સરદારે એક મો ઉટોની દુરબાની કરી છે, અને પછી મેજબાની કરી સચળા ઉટો જમી ગયા છે નામલ નદીના કાઠપર બરબર ગામમા રાજાનો દીકરો ભયકાર માદગીભાવી સાંજે થયો તેની માનતાને અર્થે થોડાક મેદા બકરા અને માણુમોને જીવતા કાપી કકડા કરી મગરમચ્છોને જમાડ્યા છે પશ્ચિમ તરફની પાચ દસ અંત સુધરેલી પ્રાંતઓ જેઓ માણુસખાઉ જગલીઓને ધિક્કારે છે, અને જેઓ માત્ર ગાય, બકરા, મેદા, કુકકરા, મગધા, બટકા અને કોઈવાર થોડા, હાથી કે રીછ જમે છે તેઓએ થોડાક અઠવાડિયામા પચીસ ત્રીસ લાખ માણુસો લડાઇમા મારી નાખ્યા છે થોડા, ઉટ, ખચ્ચર જેવા પશુનો હીસામ તો હોયજ શો ?”

“માણુસ ખચ્ચર એક ખવીસ છે” એમ તે બબડ્યું, અને પછી તરતજ કોર દીધી

અર્ધા કલાક દુરળીન સાથે

જુઓ ! દુનિયા ખળખળા ઉઠે એવી એક લડાઇ ચાલી રહી છે

સિદ્ધ અને રીંછ અને ગરૂડપક્ષિ વગેરે માઝમયાઝી કરી રહ્યા છે અને આસમાન પળી ચંદ્રમા ઉતરી આવી આ મહા-ભારત યુદ્ધમાં જોડાયેા છે

વડામતી બાબત !—બાબત એટલીજ ક સુધારાનું ગાડું પાટા પરથી ઉતરી પડ્યું છે, તેને પાછું પાટાપર ચઢાવવાનું છે

જુઓ ! પેલા મજવાવાનાઓનું ટોળું તાકિ તાકિ કરતું એક બીજા સામ મખાળા કાઢી ચાર કલાક થયા ઘાટા પાડે છે

બાબત ! બીલકુલ નજીવી, પેટ પકડીન હસતું આવે તેવી

જુઓ ! પેલા બ ખટારા એક બીજાની સાથે અથડાઇ પડ્યા છે, અત તે સાથે ખટારાવાળાઓ પણ એકમેક સાથે અથડાઇ પડ્યા છે અને એમના હાથ અને જીભ ચલાવી રહ્યા છે

જુઓ ! પેલા બે જોધાઓ ટકકર ઝીંતી હયા છે કુદાડ મારતા અને મનડા પાડતા તેઓ એક બીજા પર ધમે છે આખરે એક પોતાના નાગડા મીંગળના પગમાં જોરથી ઠેસા દીના છે, તે બાપડો ભોય ઉપર હાકતો પડ્યા છે, અને પોતાનો જીન છોડવાની અણી પર છે બાબત !—તેજ ક જ માટે બ કે નવારે પાદશાહ આખા દેશની કુમક સાથે એક મીંગળ પર પડે ડ

“ હસ ફકીંગ એક સતરજી પર સૂને, પણ બ પાદશાહ એક મુલકમાં અમાઇ ગકે નહીં ! ” સા મઢાઓ એક મેદાનમાં સાથે ચરી શકે, પણ બે જોધાઓ એક મેદાનમાં સાચ ચરી શકતા નથી

જુઓ ! પેલી માછણો શોર બકાર કરી વઢી રહા છે

બાબત !—એકે પોતાનો કાદમીનો વાટો એક પે ચોછી લઇ આપી દીધો, અને એમ કરી બીજાનું ગ્રાહક ખુચવી લીધું !

જુઓ !—પેલા બે મરઘાઓ પોતાના માથા પરની કલગી ઉચી કરી એક બીજા પર ઝડુનથી ધસે છે

બાબત ? એક મરઘી ?

જુઓ ! પેલી ચાર પાચ બાયડીઓ એક બીજાના ચોટલા પીખી રહી છે પહેલા માળવાળીએ બીજા માળવાળી સામે લડાઈ ઉઠાવી છે, અને ચોથા માળવાળી અને ભોયતળીએવાળી સામા સામા પદ્મમા મિત્ર અથવા સહાયકારી તરીકે જોડાયા છે

આમત ૨-પેહલા માળવાળીના પોરીઆએ બીજા માળવાળીના પોરિઆને લપડાક લગાવી તમારે મનથી આ હસવા સરખી લડાઈ હશે, પણ માટે મનથી તો દુનિઆની મોટી લડાઈ છે

એ કલાક થયા મારે માથુ તોરથી દુખ્યા માડ્યુ છે, અને મને કાંઈ સુઝ પડતી નથી આજે મે મોટી ચીજોને નાની ચોજો સાથ સરખાવવાની શેખી કરી છે

અફસોસ ! ! માપડી અપણી માણસ જન માટે અફસોસ ! ! !

હુ માનુ છુ, હુ માનતો નથી

આકાશના દેવોને હુ માનુ છુ, પૃથ્વીના દેવોને હુ માનતો નથી, ખુદાને હુ માનુ છુ, શેતાનને હુ માનતો નથી ‘ ખાસ રાખેલા પણુ કોઇવાર શેઠ શેઠાણી, ન જોય તેમ બુલ કે ઉતાવળમા પગ કે માથાપર આનતુને ફેરવી કાઢેલા મધમધતા ‘ દુવાને ’ નુછેની ‘ પ્લેટો ’ ના હુ ગરે. અને ચકચકતા પણુ વીસરા વીસગ વાસ મારતા છરી કાટાઓ અને પછવાડે ઉભા રહી નવાળા ગણુતા, મિત્રોની વાતો આખી દુનિયામા જાહેર કરવાને કાન દઈ સાબળતા, અને શેઠની કાંઈ એવકુશી કે ગમારપણા માટે મનમા હસ્તા નોકરોમા હુ માનતો નથી એકાદ ખરો દિલસોજ હસમુખો મિત્ર ન હોય તો એકલોજ ભેચિ ચટાઇ પાયરી હાથ પાક કરી પોતાને હાથે ધોયલા વાટા કે ખુમચા-માંથી, બોએ ચઢાવી દણુસા મારવામા હુ માનુ છુ સાસુલએ એકલેલા ઓરડો ભરાઈ જાય તેવા પલમ અને દસ નવગણી, ઉચ્ચવાને જોઇયે તથા સો વર્ષે એકવાર સાફ કરવાનો વારો આવે તેવી તોરાઇઓમા હુ માનતો નથી, એકલો ઉચ્ચકી શકુ એવા પલમ અને વિટાલીને બગલમા મારે એવી તોરાઇ કે જે સેહસાઈથી રોજ સાફ

થઈ શકે, જેપર કોઈ લાયક જોડીદાર ન હોય તો એકબેજ ધર ધર ઉધ કાઢવામાં માનુ છું ઉપયોગી જનવરોમાં હું માનુ છું, સફેદ હાથીઓમાં હું માનતો નથી

ધામધુમના લગન અને સાસુજીના નસકોરા, સાસરીઆની શેખી અને 'બાયડીને વગ લાવતો નથી' ના ગીતમાં હું માનતો નથી વગર ધામધુમના લગન, પરણેની સુખી જીવણી અને સગા રનેહીની ખરી હેત મિતમાં હું માનુ છું

આનરેબલ મીન ઠમઢોલ, મીસ માહે પોલ-મોટા નાનાવટીની ખુબસુરત દીકરી-ને 'હાથમીનીયલ ચોલતર' પર લઈ જવાના નગારા કરનાઈમાં હું માનતો નથી, આખી દુનિયાને 'ચેલ જ' ક્યાં વિના ગુપચુપ એકાદ ગામડેની ગોરીને લગનને બિછાને લઈ જવામાં હું માનુ છું

મારા માય ઢોરને પુરતો વાસચરો ખવડાવવામાં અને તેમની જરૂરત કરવામાં હું માનું છું, પણ જો તેઓ ખાધેલ મસ્તાન બની, મારાં ખેતરનું નખોદ વાળે તો તબેલાનું બારણું ઉઘાડુ મુકી, જમલમાં તેમને છોડી મૂકવામાં માનુ છું

મારી બાયડી સાથે વફાદારી અને હેતમિતથી રહેવામાં હું માનુ છું, પણ જો તેણી બેચકા, તકાદાખોરી અને કચાટ હોય તો કુવામાં પડવામાં માનતો નથી, ચોરડાનું બારણું ઉઘાડુ મુકી સુષ્ટિમાં તેણીને છોડી મૂકવામાં માનુ છું કુરતની અને પરદાઓથી ઢાંકી નાખેલા, ખીચ ખીચ ભરી મૂકેલા, ગરમ બની ગયેલા ચોરડા અને ચીનાઈ કારીગરીનાં પખાઓમાં હું માનતો નથી, થોડાક અમત્યના સાદા રામચરણીઆ અને ખુદની હવા છુટથી ફરી શકે એવા ચોરડામાં હું માનુ છું લાકડાના દેવાને મારો આખો ચોરડો આપી દઈ પોતે સસરવાના સાસા જેવી હાલતમાં સમડવામાં હું માનતો નથી

પેહલા પોતા માટે પૂરતી જગ્યા રાખવામાં હું માનું છું, પણ બાકીની કોઈને લેવા દેવામાં માનુ છું

ચસી વસી ગયલી 'મારી લેડીઓ અને જીવાનીમાં ધરડા થયેલા 'મારા લોડો' માં હું માનતો નથી, પહેલવાંની આજીની પાણીના મોઢા હાડા ઉચ્છેદી લાવનારી 'મારી લેડી' ઓમાં અને મુસલમાનના હુલ્લ-કમાં ડાંગ લઈ દોડી આવનાર 'મારા લોડો'માં માનું છું.

‘સ્નેહી ગ સોલટસ’ અને ‘કોલ્ડ ટ્રીકસ’ અને હીસ્ટોરીયાના
 ઢોંગ સોગમા હું માનતો નથી, મેદાનની તાજ દવા અને કુવામાના
 તાજ દડા પાણીમા હું માનું ‘કુ’

માણસ ! તારે માટે કિનાની કે કપડેની જગ્યાજ કયા છે ?

પશુદશ ગેરકૃતાં જન્દાન ધુ-
 તનશ તામે કરમ ન તારાજે મર

અથ—તે, વાળના મધીખાનામા મધ પડ્યા, તલુ રારિર કીકાનો
 ખોરાક થયા, અને કીડી તેને તાજ કરશે

માણસ અને માણસ વચ્ચેની કાટ દખાય એ તો હ મેજા હોતી
 નથી, તે તાન પૂરી ન શકાય અહીં જાનેજ હાય છે

કવિ કહે છે, માણસ અને માણસ વચ્ચે કુટપણ ધાગીએ
 છીએ એટલું બધું નથી. ગેરસમજાતી કે સમજાત કાટાઈ મખેડાઓના
 મોઢા કારણ હાય છે

આજન જેનું મધ્ય કામ તરૂ વત બેતાનું ને ન ન હાય ત્યારે
 જે શાખસ આરમ ન અને જમીન વચ્ચેના તફાવત ન તથા ને રાડા
 અને ગવડા વચ્ચેના તફાવત કેમ જાગે જે આખા દુવાને ન જોઈ
 શકે તે કીડીને કેમ ને શકે

કાઠપણ આ મડ વિકાર તન માત્ર આજનું ક વિક — પનાતું
 વધાનું વડુ બનવું, મિજબાનું ખાટા વડુ, કાઠાની વમજ્યાત, બૂખ
 અને અપનાસ—તેમન માટે ભડા ને કિવાને એક ચિગારીજ
 બસ હોય

“રતજીરે ન દાનદ દુશ્મન એ દોસ્ત”

એટલે રતજીદા થયેનો, દોસ્ત કે દુશ્મનને પીછાણતો નથી

મારા મિત્રો ફરિઆદ કરે છે કે મારા સતુઓ તરફ હું વડુ
 તે કરતાં પશુ હું તેમની તરફ વધારે ખગબ રીતે કાષ્ઠવાર વત્યો છું
 તો શા માટે હું બુખ્યો હોઉં ત્યારે તેઓ મારી આગળ આવે છે ?

એક આખી દુનિયાનું જોર સરોચશમ ઉપર જીંદગીભર ઉઠાવવાને હું તૈયાર છું, પણ મારી એક પળની નમળાઇ ઉઠાવવાને એક આખી દુનિયા તૈયાર કે શક્તિવાન નથી ! આપણી શક્તિ તરફ કે નમળાઇ તરફ અજબ થવાનું કાઠજ નથી. શું આપણી શક્તિનું મૂળ સર્વ શક્તિવાન નથી ? તેજ કારણથી આપણી નમળાઇ તરફ પણ કાઠ અજબ થવાનું નથી જેમ શારિરીક વિકારો એક વડે બીજામાં ફેલાય છે, તેમ મનના વિકારો ફેલાઇ એક બીજાને ભોગ બનાવે છે

માણસ ? તારે માટે કિના ને કપટની જગ્યાએ કયા છે ? સઘળા માણસોને એક અવાજે બોલવા દો,

તને મા શવદ નીજ રૂઝી ચુનાન

કે બર વચ્ચે બેસુઝદ દેલે દુસ્મનાન

અથ-અમારું શરિર પણ એક ગોળ એવું થશે કે તેપર દુસ્મ-નોખી ઝારઝાર રડશે

લુચ્છાઓ વિશે

Villain ! let me see the villain in his eyes so that when
I meet another such I may avoid him

(SHAKESPEARE)

લુચ્છો ! મને તેની આંખોમાં જોવા દો કે એવો બીજો મને મળે ત્યારે
હું તેનાથી દૂર રહેવું (શેક્સપીયર,)

લુચ્છાઓ એ પ્રકારના છે જેઓ પકડાઇ ગયા હોય, અને જેઓ પકડાયા ન હોય તે, અથવા વધારે ખુદ્દની રીતે બોલ્યે તો આમ લુચ્છો અને ખાસ લુચ્છો

આમ વર્ગમાં તમારા સઘળા છુટારાઓ, ચોરો, પીડારાઓ, ધર-દાડુઓ વગેરે સાધારણ (Vulgar) લુચ્છાઓ આવે છે પણ તમારો ખાસ લુચ્છો, પેટને માટે, હાજતને માટે કે એવી બીજી કોઇ આમ વર્ગની લુચ્છાઇની ઉપરવારો પોતાને સમજે છે

લુચ્છાઇનો હક્કમ તેના કપાળ ઉપર મુકાઇ ચુક્યો ન હોય તે પણ તેના હૃદયપર તેની છાપ હોય છે તે કોઇના ધરમાં ખાતર ન

પાડે પણ કોઈના દિલમાં પાડે છે તેને આપણે ખાસ વર્ગમાં મૂક્યે છીએ તે એટલા માટે નહીં કે તે અસાધારણ છે કે ધણીજ ચચળ ચોરા માફક સુદ્ધિત બળ બતાવી શકે છે, કે જેમ કેટલાકો ચોરી પહેરા વચ્ચેથી સરકારની પોતાની તીજેરી ઉઠાવી જઈ કે વિદ્યાની છેલ્લામાં છેલ્લી શોપોથી દરેક માહિતગારી બતાવી શકે કે તીજેરીયા ફાડવામાં વિદ્યાના બળનો ઉપયોગ કરી પોતાની ચઢતી સુદ્ધિ બતાવે છે, કે જે માત્ર સૂચની રોશનીનો લાભ લઈ આવું કામ કરવા બગબર છે, તો પણ તે ખુદાઈ હુલીઆરી અને આકાશી રોશની છે કે જેનો તેઓ આડો ઉપયોગ કરે છે પણ તમારો ખાસ લુચ્છો તો જ્યાં ત્યાં સાધારણપણે દેખાઈ શકે છે, અને તે ધણીવાર ધોળીના બલદમાં જેટલોજ ચચળ હોય છે, આ જાતનો લુચ્છો મોટે ભાગે નફ્ટાઈનો બનેલો હોય છે તે આ પળે નફ્ટા જોગીની જમાતનો પોતાને કોઈની આગળ ખુલ્લે ખુલ્લો દેખાડી આપે અને તુરંતજ કોઈ નવા આવનાર તરફ ફરીને ખુશામદી “આવોજ આવોજ” કરી ગ્રહસ્થાઈનો નમુનો બની જાય “જરા ચીકિત લેજો” કરી “તમ્મલર”માં લેખનેડ નાંમે અને સુવાલો ચેહજે કડી નરમ અવાજે ખુદા વાન કરતો જેવામાં આવે ત્યારે જોશે તેને હમણાંજ વિકાળ ચેહરાવાળો અને નાક વગરનો જોયલો તેને મોટા મહાખલેશ્વરી પપેટા જેવડા નાકવાલો અને હમ્તલ ચેહરાનો ‘સુધરેલા’ દેશનો શહેરી બનેલો જોતાજ તેને કંઈક આખા અગમ અજની બરાતી હોય તેમ લાગે છે. તેના પરોણાની ધડીમાં અદેખાઈ લાગે છે, ને ધડીમાં દયા આવે છે ક્યો આફ્રીકાનો ‘જ ગલી’ સીદ્દી કે અમેરીકાનો રાતો ઇન્ડોઅન એમ કરી શકે ? આવા લુચ્છાઓ, કોઈવાર ત્રીજે આસામી આગળ હોય ત્યારે પોતાની નફ્ટાઈને કંઈક દાખલી રાખે છે વળી પોતાની કામનો કે દેશનો માણસ, આગળ હોય તો જરાક શરમાઈને નફ્ટાઈ ખુલ્લી બતાવશે નહીં પણ માત્ર પરકોમના સાથજ કામ હોય તો મુનકા નહીં આવા લુચ્છાઓને હું કે હું લુચ્છા કહીશુ, પણ તમારો હું લુચ્છો તો આખી દુનિયા કાય નહીં આગળ હોય તોએ જરાકપણ શરમાવાનો નહીં અરે, તેની છાતીમાં એક બારી હોય કે જેમાંથી તેના હૃદયમાં ચાલતી ક્રિયા બેવાય ! નિશ્ચાળના આરમ્ભમાં, બગર કે ચોટામાં, વેપારીની બખારમાં કે રાજની કચેરીમાં કોઈ પણ ઠેકાણે તે હોય છે, અને તે

એકનો એકજ અને તેજ લુચ્છો છે કે જે ગમે એવા બપકાવાળા નામો અને એલકાઓ કે એ.દ્વાઓ ધરાવે, તે પણુ જાણુકારો તેને પિછાણી લએ છે, તેના સધળા બપકા ભરેલા નામો અને ખેતાઓ, ધટનો નાદ કાનને ભરી નાખે તેવો માત્ર ખાલી નાદ વાગે છે, અને તેની ઉચી જગ્યા કે પદવી દેવળને માથેના ગુબજ જેવી છે કે જે ગમે એટલો ઉચો મુકાવા છતાં માત્ર પથ્થરજ છે ને ઘણીવાર પકડાઈ ન શકે ત્યારેજ અને જેમનાથી પકડો ન શકાય તેમનેજ દેખાવાની સભાળ રાખે છે ‘કાયદો’ તેને બાધી શકતો નથી, તે પણુ કાયદાને તે કોષ વાર બાધે છે આથી પણ તેને ‘ખામ’ વર્ગમાં મૂક્યો છે, કારણ કે લુટારાઓ, ચોરો, ઠગો સધળાને એક ચચળ પોલીસ અને તોષ, બદુક તથા તલવારથી દૂર રાખી શકાય છે, ત્યારે આ લુચ્છો જ્યાં ત્યાં અને સધળે ખુલ્લો ફરી શકે છે અને દુનિયામાં ત્રાસ વરસાવે છે કે જેમ ઉદ્દો અને કસારીઓ, બાનુઓના મડળમાં કોષ વાર દોડો જઈ ત્રાસ વરસાવે છે વળી લુટારાઓ, ચોરો, ફાસીગરો વગેરે ઘણાઓ અકસમાત, સભેગ, હાજત કે કમનસીબીથી બનેલા હોય છે અને તેમનું દાસ્તાન કોષવાર દયાજનક હોય છે પણ આ ‘ખાસ’ લુચ્છો તે સેતાનનો પોતાનો ટુકડો હોય તેમ લાગે છે, અને તેની સધળી બાહેશ કે નીચ જુરસો માત્ર કોષને નુકસાન કરવા કે ખરામ કરવા તરફ હોય છે અથવા કોષ હલકો સ્વાર્થ સાધવા માટે હોય છે વવારે આગળ વધેલી રાજનીતિ કે સસાર નીતિ સાથે, સુધરેલા કાએદા કાનુનો અને વધતા જ્ઞાન સાથે, વધારે સંપૂર્ણ વ્યવસ્થાથી લુટારાઓ, ચોરો, બધીખાના, ખૂનીઓ, જદલાદો, કસાઈઓ (અફ-સોસ ! જ્યાં ખુદા અને સેતાન પોતે જે કોષ બનાવે છે તેને આહે છે, ત્યારે માણુસ જેને બનાવે છે તેને ધિક્કારી પણ શકે છે !) આપણા વચ્ચે હશે નહીજ ત્યારે પણ આ લુચ્છો ગુમ થનાર નથી, જયારે કયામતનું પડખમ વામશે અને ગગન કાગજના ટુકડા પેરે ગુમ થશે, જયારે કુદરતના કાએદાએ આસપાસ ચાલુ કરી મૂકેલી જાણે સંપૂર્ણ થઈ ચુકશે અને તેને જીકડી મૂકશે ત્યારે ઉગારમાં તેને સેવટનો હોમાવી દેવામાં આવશે

આ લુચ્છાઓનું પ્રકરણ પૂરું કરવા અમારે તેમનું એક પ્રદર્શન (exhibition) વાચનારના જ્ઞાન અને ગમત માટે જરૂરખતનું થઈ પડશે.

જુઓ ! આ પીજરાઓમા તેમને ‘ નબર ’ લખાડી ગોઠવી મૂક્યા છે જનવરોના પ્રદર્શનમા લોકો લાકડી કે છત્રીનો દાડો સલીઆ વચ્ચેથી પસાર કરી તેમને ચીડવે છે, તેમ આ લુચ્છાઓને કોઈવાર લાકડી દેખાડાને કાષ્ટક ગમત કરી શકાશે

જુઓ ! પેલો હોઠ ખીડાને મારે ડાળે કેવો ટીકે છે ! ક્યારે કુ સપાટામા આવ કે ગળામાથી પકડીને સલીઆ વચ્ચેથી મને પીજરા તરફ ખેંચી લીએ એમ તેના વિચારમા છે, અરે વખતસર હડી જઈ પેલા ખીજાને મારીપર થુકવામા નિશ્ચય કર્યો છે

આ મોટા કદનો છોકરો કોણ છે ?

એ એક વેળાનો નિશાળીઓ હતો

મહેતાજીની ગેરહાજરીમા આખી નિશાળમા એનો ત્રાસ રહેતો કાંઈક ચચળ છોકરાઓ રડીતતરીને એની મોકાનમા નિશાળ છોડી બેમી, શીખ્યા વગર રહી ગયા એને છોકરાઓએ ‘ વરીઆ વાદર’નું નામ આપ્યું હતું, અને તેના મોટા બેબુન જેવા કદ અને દેખાવપરથી બરાબર બંધબેસતું હતું, આખરે કેળવાઈને કદ પણ વાદર જેટલોજ થયો, નહીં, વાદર જરા ચઢે એની આસપાસ ત્રણ ચાર એનાથી ઉતરતા પાણીના હીરા દેખાય છે તેઓ એના દરમારીઓ કાંઈ બાપડા નાનુક કે નબળાપોઆ છોકરાપર એમના આગેવાનની છતરાજી દેખાઈ કે તે પર તૂટી પડી તેનો ખન પોપડો કાઢી નાખે આ કરચની વળી ગયની ઢગલો પુજળ થઈ પડેલી ડાકણ સરખી સ્ત્રી, એના ગામની ડાકણ હતી કોઈ રીતે ગામમા વાત ચાલી રહેલી કે તે ડાકણ હતી તેને હરેક યુક્તિથી એ મજમૂત કરતી કે ગામમા પોનાનો ડકો ચાલે અને પૈ પેસો કોઈ પાસ આકાનવા કામ લાગે ગામમા સઘળા તેનાથી ખીતા અને જુહું સાચ્યુ માન દેખાડતા કુવર ડોસા તેને જોતા હજુસે એસ બરે, “ પેટબની, તાર સત્યાનાશ થઈ જાય ! કયાથી કાળે મહોડેની નબર પડી ” ! અને મોટેથી ‘ આવો કાથીબાઈ, કયાથી આયા ધણે દહાડે ? ’ કરી આવકાર આપે, અને છોકરાઓને કાનમા ડુક માટે “ એ રાડને છેડતા ના હો, પેટમા ભરાઈ જશે ”

હવે આ જુઓ, એકવાર અગીઆર દોકરીની મા હતી એક ખોટી બદામ પણ રીતમા આપ્યા વિના સઘળીના માથા ઘોઈ નાખ્યા કાહણ મકકરમા અને ફદફેજમા ચતુર કહેવાય છે, તો પણ બહા

ભલા નર કોહલાઓને એણે છટકામાં સપડાવી દીધેલા । આ કોણ છે ? શેઠાણીના શેઠાણી એમનું નામ મીડીયાઇ એમના વર કોઇ બહેનની હાડામાં નર હતા, પણ નગરશેઠના ઘરમાં પેઢા પડેલાં ગામમાં નગરશેઠનું રાજ અને નગરશેઠના વરમાં એમનું રાજ અક્ષ-લાતુન એમનો એવો હતો દવાદારની સલાહ આપવામાં, ભૂત ભમાડાની વાતમાં, કિનાર મૂકવામાં, ભણણું ગણણુની કે ચાહો તે વાતમાં એવણની સલાહ વગર ચાલતું નહીં નગરશેઠાણી તેમની મસજત વિના ડગલુ મૂકે નહીં, અને નગરશેઠ નગરશેઠાણીને પૂછ્યા વિના આગળ ચાલે નહીં, એટલે આખી દુનિયા ‘તે હુકમ’ કરી મીડીયાઇ આગળ વાંકી વળે ભલા ભનાના તરાપા એવણે કુખાડેલા અને ચારે તેને તેરવેલા

તમે પૂછો છો, આ મુવાલા ચહેરાના અદસ્થ સગખા દેખાવના શખ્સને કંઈ ભૂલથી અહીં મુક્યો છે કે શું ? નહીં જણા મોળા સ્ત્રી પુરુષો એનાથી કળાતા પણ કોઈ કાઈ ચચન બાળક પોતાની તિલ્લણ કુદરતી પ્રેરણાથી જોઈ મનમાં બોલતું, “ આ તો કોઈ બડા લુચ્છો દેખાય છે ”

આ લાખા જમાવાળો, ધર્મચૂરના પોશાકમાં કોણ છે ? માણસ જાતનો અને ખુદાની તમામ ભથી પેતાયશનો સર્વથી મોટો શત્રુ (arch-enemy) “ ગજસ્તે ગનાર્મનો દુરવદ ” (શેતાન પોતે) જેણે પોતાની મક્કસદો વધારે આસાનીથી પાર પાડવા આ વેશ લીધો છે

આ કોણ ? ગયા જમાનાનો “ યુન દો રાજદારી અને એકકો નર ” આ ભપકાદાર ખેતાબ તેના કેટલાંક પ્રછડ્યા ન્યુસપેપરોએ આપેલો અને મીજ કેટલાંક નકલીઓને લખવાની ‘દેશન’ બેસાડેની એક ‘ગેદીઆ’ની મહેરમાનીથી તેનું પ્રછકુ બની કોઈક શહેરી ખાતામાં પગપેસારો કર્યો, પછી જેમ ‘એનજીને’ એકવાર ધકકો મારી આપવા પછી ગાડા પોતાની મેળે ગળડયા કરે છે, તેમ તેવણ બીજા ખાતા અને ઓધાઓપર ગમડતા રહ્યા અને ‘યુનીવર્સીટીનો ફેલો’ કોર્પો-રેશનના સમાસદ, પ્રિન્સીપાલ, અને ‘યુન દો રાજદારી અને એકકો નર’ થઈ પડ્યા

“ To hell allegiance' vows to the blackest devil'
Conscience and grace to the profoundest pit !
I dare damnation To this point I stand
That both the worlds I give to negligence.”

“ દોસ્તીના પવિત્ર હકો તમને હોજખને સોપુ છું ! મોખદો અને પવિત્ર બાધા સર્વથી કાળા અને કદરૂપા ઇબ્લીસ કને જાઓ અત કરશુ અને ઉમદાપણુ ? સર્વથી હિડા ખાડામા જગ્યા લો. હોજખમા જવાને હું કમ્મર બાધી બેઠો છું અને દુનિયા બેદરકારીને સોપુ છું ” માત્ર તેમને ‘ચુનદો રાજદ્વારી અને એકકા નર’ કહેવામાં આવતા તેવણુ મુઝમા હશે અને તેમના મિત્રો અને તેમને પૈસે પોખાતી ધણીક કુછ દી જાઓ તેમને ખુશ રાખવા વધારે તત્પર મને, પછી તેમને બીજી શુ બેઠાં ? દોસ્તો અને દુશ્મનો પણુ તેમના એક મોટા ગુણુ માટે એકમત હતા, તે મીઠી મીઠી વાત કરવાની તેમની કુશળતા હતી પેલી દુનિયાના, ઇનસાફ કરનાર ફરેસતાએ તેમનું વજન બરાબર કરી ખરેખરા લાયક ચુનદા રાજદ્વારી એકકા નરોથી જુદા પડી આજ આપણી નજર આગળ ધયા છે

આ ગ્રહસ્થ કાણુ છે ? એ એકવારનો પોતાના શહેરનો સર્વથી આખરફાર જાહેરી હતો, ધણી દુકાનો ધરાવતો, દરેક સખાવતની ટીપમા નાણુ ભરતો, દેવગમા નિયમીત જતો. એક દહાડે આકાશપરથી વીજળી પડી ફાટે તેવા દીગમુઢ બનાવનારા ધડાકા સાથે સઘળું શહેર ધડકી ગયું ધણીક ભૂટોનો પત્તો મળતો ન હતો તે આખરે પોલીસે મેગબે. આ આખરફાર ધમી ગ્રહસ્થ રાતે વેશ બદલી ખોટું મોઢું, બાલ વગેરેની મદદથી પોતાના ગોડીઆઓ સાથે લુટ ચલાવતો અને પકડાઈ ન શકે માટે દિવસે આખરફાર વેપારી તરીકે દુકાનો ચલાવતો લ બાણુ ન કરતા દુકમા કહીશુ કે અહીંવીશફ કે કબિ દાન્તેના હોજખના હગદગતા અમારને કે શાડીખાનારા જાનવરોને આ સઘળા લુચ્છાઓ સોપવા કરતા આવું પ્રદર્શન શિક્ષારૂપ થવા સાથે અવિખ્યની ઓલાદને જ્ઞાન અને ગમત આપે

ભિખ માંગવા વિષે.

પુરસેરી હાલે દેલે સુખતે કુન બેહરે ખુદા
નીરત અઝ શાહ અબખ ગર બેનવ,ઝહ દરવીશ

(હાફિઝ)

ખુદાને ખાતર દુખીની ખખર લે, ઉઠાર દિલ એક આશાહને
જાનતુ છે તે ભિખારીને નવાજે તો કાઠ અબખ થવા જેવું નથી

પેરીસ શહેરમાં લગડા ખુના, આપળી કે મુગા-મહેરા હોવાનો
દેખાવ કરી ભિખ માગવાનું લખ બેસનારાઓના કાએદા માટે દુકાનો
હોય છે, કે જ્યાં લાકડાના પગો, કાખ લાકડીઓ, ગળામાં ચોળ-
વવાના લખેલા પાટયા, નાના આળકો વગેરે બાડ મળે છે. ઇટલીના
કોઈક શહેરોમાં ભીખ કેમ માગવી તે ગીખવવાની નિશાળો છે. વળી
કોઈ કોઈ વાર વર્તમાનપત્રોમાં કે ચોપાનિઆઓમાં એકાદ દાખલો
આવે. પણ નોંધાય છે કે કોઈ તવગર બખીલ વર્ષો સુધી ભિખ
માગવાનોજ ધધા કરી પોતાના પૈસા વધારે છે, અને કોહેતુ સડેતુ
રસ્તે મળે તે પણ ખાવામાં લખ પોતાના પૈસા ખચાવે છે, અને
આખરે હજારો રૂપીઆ તે મુકી જાય છે કે જે વાપરનાર કોઈ તેનું
સગું વહાલું પણ હોય કે નહીં હોય.

એક મખ્યાત લખનાર કહે છે કે ડોળવાનું દેખાતાં બિહુકો
જોકે ધણીવાર પોતાને સાત છોકરા હોવાનું વગેરે બીજી ધણી જુદું
કહે તોપણ તેમની હાજતો ધણીવાર ખરી હોય છે, જોકે દયા ઉરકે-
રવાને તેઓ અનેક ઢોંગ કરે છે. વળી એક બીજે વિદ્વાન ધર્મગુર
કહે છે કે કોઈ ખગે હાજતમદ દુખી માણસ મદદ વગર જાય તેનાં
કરતા કોઈવાર આપણે ઠગાઈએ તો ફિકર નહીં ગમે તે હોય, પણ
ખોટા ભિખારીઓને બાદ કરતા ખરા હાજતમદ અને અશક્ત
ભિખારીઓ સધળે ઉકાણે પુષ્કળ દેખાય છે, કે જેમને લુટનારા કે
દુખીઓ અને અશક્તોપર ખરાબમાં ખરાબ જીલમ ગુનરનાર લેખે
આ ખોટા ભિખારીઓની દરેક ખખર, મજલુતાઈથી લેવાવી જોઈએ
એટલુંજ નહીં પણ દરેક 'સુધરેલા'માં ખપતા દેશમાં ભિખારીપણ
માણસ જાતના દરજ્જાને હીણ લગાડનાર મણાઈ, દુર થવું ઘટે છે
જેને વીશે આવા દેશોએ દરેક ઘટતી ગાઠવણ કરવી જોઈએ છે, કે

જેથી એક ખરો પ્રમાણિક માણસ જેણે પોતાના સારા વખતમા પ્રમાણિક ઉદ્યોગ કર્યો હોય, તેને અશક્તપણાના વખતમા આખરૂપૂવક આશ્રી મળે આવી ગોઠવણોથી આ કમનસીમ વર્ગનેજ માત્ર ફાએદો નથી, પણ દરેક માણસ-તવગર કે ગરીબ-સર્વને સરખો ફાએદો છે, કાગળ કે આ ચાલુ ફેરફારની દુનિઆમાં સર્વનું મન શાત ગાખી ધણી ભવિષ્યની અધીરત ધારતી અને ક ગાહ્યતના અટકાવ અને ધલાજનો ખરો તોડ તેમા સમાયલો છે પણ આ ફર્જમા પછાત પડવાથી એક અકુદરતી ચિતાનો કારડો દરેકને માથે લટકતો રહે છે, જે તેની સજ્જ સમાન છે આ એક દયાનુ કે સામાન્ય લાભનુજ કામ નથી પણ ધનાસાક્તુ કામ છે, કેમકે આપણે હ મેશ જાણી શકયે નહીં કે એક જાડુનો પૂરેપૂરો ઉદ્યોગ કર્યા પછી જ્યારે તે ધસા-ધને હુહુ થઈ જાય ત્યારે ફેફા હેતા હોઈએ, તેમ ક્યારે કાઠ મનુષ્ય જાડુને ફેફા હેતા હોઈએ “ ગરીબો દાદ વિના રહે છે ” આ વિષયમા ડાકતર ગોન્ડસ્મીથે એક સિપાહ પોતાના દેશની સેવા બળવતા આખરે બિખારી કેમ બને છે, તેનું અસરકારક વર્ણન કર્યું છે શેક્સપીઅર એક ઠેકાણે હલકી અનીતિમા ફસેલા એક શખ્સને કહે છે, ‘ ગમે તો ગામનો કચરો કાઢ, ગમે તો ખાખોઆખો કે ગતરો સાફ કર, પણ આ નીચ નામ છોડી દે અગર જો એક વાંદરો પણ બોની અને સમજી શકે તો એવું અનીતિનું કામ પોતા માટે બહુ હલકુ ગણે ” ત્યારે તે શખ્સ જવાબ દે છે “ શુ ત્યારે હુ લડાઈમા જાઉં ? અને પછી સેવટે લાકડાનો પગ ખરીદવાને મારી કને પૂગતા પૈસા ન હોય તો ? ” એક અમેરીકન લેખક કહે છે, “ તમે અમારા દેશને “ નવી દુનીઆ ” કહો છો, (કારણકે તે માત્ર ૪૦૦ વર્ષ અગાઉ ગોઢા કાઢરામા આવ્યો હતો) અને તમારા દેશને (એટલે, યુરોપ, એશીઆ, આફ્રીકા, વગેરેને) જુની દુનીઆ તરીકે ઓળખો છો, પણ કોઈ પૃથિવથી અજાણો આકાશવાસી હેઠળ આવે તો અમારા દેશને જુની દુનિઆ અને તમારા દેશને નવી દુનિઆ સમજે ” ખરેખર, જ્યારે તે આકાશવાસી આત્મા ધણકાને ધરનાર લખરના, ચીઠડેહાલ કે અર્ધ નાગા બિખ માગતાજ એવ ત્યારે તેને એમજ નામે કે આજકાલમાજ પરમેશ્વરે આ દુનિઆ પેદા કરી હતી, અને હજી તે ગુરતની નવીજ છે

સહવારના પ્રહરમા સૂર્ય ઉગવાની અગાઉ આ કમનસીબ મનુ-
ષ્યોના પોકાર અને કકલાટ સભળાય છે કોઈવાગ રાત્રે હું ઉધ-
માંથી એકાએક જાગૃત થઈ એવા કોઈ ભીંસુકનો દયા માટે કાકલુદી
કરનારો અવાજ સાંભળી સહવાર પડી ગઈ એમ સમજી ધડીઆળ
તરફ દોડુ છું તો હજી રાત્રીના અગીઆર વાગ્યા છે ! મુખ્ય શહેરની
ગડબડ અને ધમધમકીથી દૂર ગામડાની શાંત જીવંતી ગુન્નરનાર ભાગ્ય
જ્ઞાળી ગામડાઓને ખબર નહીં હશે કે સહવારના પાંચથી રાતના
અગ્યાર અથવા બાર વાગતા સૂર્ય મુખ્યમા ભીંસુકોતું જુમરાણુ દર
કલાકે સભળાય છે પણ નહીં—આખા મુખ્યમા નહીં, કેમકે મલ-
બાર હીલ કે વીકટોરીયા ગાર્ડનસ કે બેન્ડસ્ટેન્ડ જેવી જગ્યા સિવાય
કોઈપણ ઠેકાણે તેઓ ભિખ માગવાને મુખ્તયાર છે સોનાપોરીઆઓ
કે કુકકર બળરીઆઓને આ કમનસીબો પોતાના પાળણુહાર લેખે
શોધતા લાગે છે

સહવારના પ્રહરમા મોત સમાન ઉધમાંથી ઉઠતા, નવી જીવંતી
મળેલી સમજી ઉપકારી હોડા સાથે ફિરતાર સનમુખ સર ઝુકાવી
ઉભા રહો, કે તમારા અત કરણને સવાલ કરનારો આ ભીંસુકનો
અવાજ કાને પડી પડવા કરશે કે “ આ ઉપકૃત લાગણીમા કાંઈ
એટલપેટાઈ તો ન હોય ” ? કવિઓ અને લેખકો જેડે આત્મિક
ખોરાક પામવા માટે કે શારિંગિક ખોરાક (જાત જાતના મિષ્ટાંનો
નહી, પણ માત્ર દાળ રોટલી) ખાવા અગાઉ શુક ગુજરી કરતા પણ
પૂઠે લાગેલા ભૂત કે કરજ માગનારાની પેઠે આ અવાજ આવી
પહોંચેનોજ છે આવા સંજોગો વચ્ચે દયાને માટે કાકલુદી રોજ ગેજ
અને કલાકે કલાક ચાલુ સાંભળતા ટેવ પડી જવાથી દયાળુ દિલ પણ
ખેપરવા કે સખ્ત બની જાય એ બનવા જોય છે

એક દહાડે એક ફકીર મારી પૂઠે લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે
“ તારી પેસાની પરથી તું કોઈ અમીરનહો દેખાય છે હાતમ સરખુ
તાડ દિલ છે. ખુદાની તારી પર જહૂ મેહરબાની છે આ ખુદાના
ખ્યારા ! ગરીબ ફકીરને એક પૈ—પૈસાની ખેરાત કર, ખુદા
તારી બધી મુરાદ પૂરી કરશે ” મેં કહ્યું, આ કમબખ્ત ફકીર,
આ તું શું મારી આપલુસી કરે છે ? કે દરિદ્રતાથી તાર

મગજ ચળી ગયું છે / હું તો એક ગરીબ માણસ છું રોજના ગુળરાન સારું વિચારમાં રહું છું, હું કોઈ અમીર-જાદો નથી, કે શાહજાદો પણ નથી આ જમાનામાં જયારે પૈસાવાળાઓ વધારે પૈસાવાળા થવાને અને ગરીબોને વધારે ગરીબ કરવાને એક ખીજ સાથે જોડાઈ ગય છે, સસરા જમાઈઓ, કોઈ દેવન તો કોઈ પદવી પોતા વચ્ચે સામાન્ય કરી, વતારે મગજન બનવા છૂટે છે, અમેરીકાની લક્ષ્મીપતિ કે કરોડપતિ બાનુ ઇન્ડિયન કે જર્મની અથવા ઇટલીના પૈસા ટકે ગરીબ મનેના અમીરજાદા સાથે લગ્નની ગાંઠથી જોડાઈ ખેતાબ તથા પૈસાના ભેગા બળ વડે છાદ્મીની બાંધ ચાલુ કરે છે ભારે આ 'જેમન્ટ સ્ટોક કંપની' જમાનામાં તારી ભિખ માંગવાની રીત મને વિચિત્ર લાગે છે વતારે અસરકારક અને ખરી રીત તો આ છે 'હે બાઈ, જે કદી પણ ગરીબાઈ શું છે તે તે જાણ્યું હોય, એક વાર પણ તને ભોજન વિના ચનાવલું પડ્યું હોય, કે ભિખ માંગવા જવાની ધારતીનું કોઈપણ કારણ જોઈએ હોય તો એક પૈ પૈસા મને તો આપ ! કાલ્ય મારા કરતા તું ઓછો હરિદ્ર હોઈશ, ખુદ તારૂં બહુ કરશે " મે તેને એક પૈ આપી જે નમન કરી સ્વિકારી (ખુદ જાણે તે મુજબ કંટલો હત્યો હતો) તે ચાલતો થયો

મારાં પાપોનો એકરાર.

બહે અજ મન કસ અન્દર જેહાન અઝમે મન

નહાનદ બલેઝ આલેમઉલ્લઝએ મન (સારી

ખાતેને બહુનાર ખુદા સિવાય દુનિયામાં કોઈ પણ ખીજ, મારી

એળ કે ખામી મારા કરતા વધારે સારી રીતે બાલુતો નથી (સાદી)

હું તેઓમાનો એક નથી કે જેઓ કહે છે, " પાપો અમારાં

સગાવહાલા નથી, પાપો અમારા મિત્રો નથી, પાપો અમારા ઓળખીતા

પણ નથી, અને પછી કોઈ ન જાય તેમ ચાપીને તેમને કોટી કરે છે

હું તેઓમાનો એક છું કે જેઓ પોતાને મહા પાપી કહે છે, બધાં

હું તેથી પણ વધારે આમળ (કે પાછળ ?) ચાલીને બાવા આદમના

વખતનો જુનો પાપી પોતાને લેખુ છું

દુનિયાના લોકો, તમે કે જેઓ મારા દોષશ્રવણુગુરૂ બન્યા છો, જેઓ આગળ જાહેર રીતે હું મારા પાપો ખુલ્લા કરે છું, તમે દોષ-શ્રવણુગુરૂ તરીકે કોઇને પણ તે જાહેર ન કરવાને પવિત્ર દ્રવ્યથી બધાયલા છો એટલું કહી, હવે હું મહાપાતકો, કપારી છુટાવનાર કમોઈ અને ધર્તિ હુજાવનાર અપરાધોની એક ટીપ તમારી આગળ રજૂ કરે છું અરે જુઓ ! મારા શત્રુઓની આખો કેવી આતુરનાથી ચલકે છે એક મોઝા મોજ માટે તેઓ તદ્દપી રહ્યા છે, પેના નદ-ઓરોએ પોતાના કાનો ઉભા કર્યા છે, પણ તેમને કાંઈક થોભવું પડશે કયામત હજી આવી પૂરી નથી, અને દુનિયાના પાપોની તપાસનાં વખત આવેલાં નથી તેટલા માટે મારા પાપો જાહેર કરવાનો વખત પણ આવ્યો નથી, કારણ કે અમે એકબીજા સાથે જોડાયેલાજ છીએ. આ અમારો સ બધ હજારો વર્ષોનો જુનો છે-છેક બાવા આદમના વખતનો-અને સેહલાઇથી અમે એકબીજાને છુટા પાડી શકતા નથી, અમારા પાપો એટલા એકબીજા મા વિટળાઇ ગયા છે

સૂધારામાં અને બિગાડમાં, સવાબમાં અને પાપમાં-દરેક માણસ પોતાની જોડે જોડે જીવતી દુનિયા સાથે જોડાયેલો છે એટલું જ નહીં, પણ પોતાની આગળ જીવી ગયેલી અગ્રણિત મોટી દુનિયાઓ સાથે જોડાયેલો છે કરોડો કરોડ માણસોથી બનેલી સાકળ નીચે લટકતી એક કળા તરીકે પોતાને જોતા, હું મારૂ અભિમાન (egoism) જૂલું છું, અને સારા કે નરસામાં, લાભ કે ગેરલાભોમાં, થઇ ગયેલી અને હવે પછી આવનારી દુનિયાથી પોતાને છુટા પાડી ન શકાય તેમ જોડે છું ત્યારે દરેક માણસે દુનિયાની બહેતરી માટે અને દુનિયાએ દરેક માણસની બહેતરી માટે જીવવામાં, એટલે પરમાર્થમાં ખરો સ્વાર્થ જોવામાં, આ વિચારો મદદ આપે છે જો આવા વિચારપરજ દુનિયા એટલે આપણે સહળા-ચાલતા હોત તો પાપની નિશાન પણ આવે રહી ન હોત પણ જેમ ફરિરના દર્દોનું ધણુંક ઉટવેદુરૂથયુ છે અને ઇલાજો બદલાતા રહે છે, તેમ આત્માના દર્દોનું પણ ઉટવેદુરૂ બહુ થયું છે, અને દર્દ કરતા ઇલાજ માઠા થયા છે જેથી આપણી દુનિયા તેના પવિત્ર મિનારાઓ અને દેવજો, તેની અદાલતો અને બધીખાના, તેની દીવાનાશાળા અને પાઠશાળા સાથે એક જડુકની પાપ-શાળા બની છે તેનાં ફેલ અને મકકર, મતલબ અને લુચ્છાઇને લીધે

તેને દસ હજાર વધતુ ધરતુ કોહલુ કહીએ તો ચાલે આપણે
 એક બીજાને નીતિ શીખવવાને વિચીત્ર રીતે કોશિશ કરતા રહીએ
 છીએ અને સ્વાસ્થ્ય શીખવવાને ઘણીવાર જીલ્લાની મદદ લેવાની જરૂર
 જોઈ હોય છે, જેમ નીચલી વાત દાખલો આપે છે કહે છે કે
 કાલમસે શોધી કાઢેના અમેરીકાના ‘જગતી’ રહીશોએ પોતાના
 ચોકકસ હકો સ્પૅનીઅર્ડ લોકોથી નુગતા જોઈ ખોર કી વગેરે જનસો
 તેમને ન વેચવાનો સપ કર્યો, ત્યારે કાલમસે તેમને ધમકી આપી
 કે ચોકકસ રાતે તમારા પાપોની સજા તરીકે ચદ્રમા અધારે થશે
 (તે રાતે ચદ્રચંદ્ર હવુ) પેના નિર્દોષ ‘જગતીઓ’એ જ્યારે આ
 ખરૂં પડેયુ જોયું ત્યારે તેઓ બીધા, કાલમસે અને તેના સાથની-
 ઓને દેવતા સમજી માન આપવા લાગ્યા અને ખોરાઈ વગેરે પાછુ
 પહોચતું કરવા માડયુ પણ હવે દુનિયાના અને કાલમસના પાપો
 વિષે ન યોલતા વાચનાર મને થોડીવાર “હુ” (ego) પર જવાની
 રજા આપશે આ લો ત્યારે, મારા સવાબો અને પાપો, નહી, થ્યો
 આ મારા સવાબો—મારા પાપો મારી ખાસ મતા છે મારાં સવાબો
 છુટથી હુ કોઈને પણ ભેટ આપીશ માફ એક પણ પાપ કોઈ મારી
 કનેથી ખુચવી લઈ શકશે નહી—હુ તેને માટે જીવલેણ લડાઈ
 ઉઠાવીશ અરે ક્યા છે ખરા પ્રમાણિક માણસો, ક્યા છે સાચા
 દિલના પાપીઓ, કે જ્યા એમના પગો લપસી ગયા હોય ત્યા દુનિ-
 યાની રોશનીઓ નજરે પડે કે જ્યા એક દુનિયા જત્રા માટે જાય
 જોઓ પાપ કરતા પાપની શિક્ષા માટે વધારે ખઠીતા હોય તેમને અને
 તેમના મિત્રોને છુટી જવા માટે ખુશાલી બતાવનાર રોશની કરવા દો
 તેમને એક પળ ધુજવા અને બીજી પળ નિશાળેથી છુટેલા નિશાળીઆની
 માફક ખુશાલીથી નાચવા દો કારણ કે નકમા જતા તેમને અચાવી
 લેવામા આવ્યા છે ખરેખર, ખુદાની અદાલત કરતા માણસની
 અદાલત વધારે સખત હોય છે જ્યારે જગત થયેલો માનવી
 પોતાને પોતાની અદાલતમા ઉભો કરે છે, ત્યારે ફરેસ્તાઓ ચુપ બની
 જાય છે, અથવા આપણી ભાષામા યોલતા અગોઠાપર ચાલે છે,
 પેગામ્બરો, તેને શાત કરવાને પોતાનો વસીલો વાપરે છે અને દેવતાઓ
 કોઈપણ ઘોષાટ ન કરવાને એક બીજાના કાનમા હલુસે વાત કરે છે.
 અચ્ચાર્ધની આ જય છે ! કુદરતની આ ફતેહ છે ! રાજ્યાધિકારીઓ,

આયાધિકારીઓ, ધર્માંધિકારીઓ—તમે સખળા આત્માના દહોના વૈદો-શરિરના દહો અટકાવવાના સાદા અને સહેલ ઇલાજો—સ્વચ્છ હવા, સાદો ખોરાક અને સરખી કસરત,—જેવાજ આત્માના દહો અટકાવવાના ઇલાજો પણ સાદા અને સહેલ છે અગત્ય કરીને એટલા માટે કે શરિર અને મન અથવા આત્મા, એક બીજા સાથે જોડાયેલા છે. અને અરસપરસ સારી કે માઠી અસર કરી શકે છે એ સાદા ઇલાજો જોથી ઉલટું અને ‘સુધરેલા’ શહેરો અને જમાનાને ન જાણતું—મજુરીએ ગયેલા વર્ગના ગતગેના ઉદર સાથે રમતા, જુથી કંકડતાં છોકરાઓ, સુર્યના કિરણો દાખલ ન થઈ શકે એવી ગંધીલી અને ગંધીય ગળાઓ, અને કુદરતની સાધારણ હાજતો સંતોષવાની મારામાર—સખળુ મને તેમ દુર કરવું જોઈએ બેકારી અને કમ્પ્યુટર, પાપને મોટો ખોરાક પુરો પાડે છે

છેલ્લે, એક સર્વોપરી અગત્યની વાત જુલાવી જોઈએ નહીં, કે એક માણસના તારણમાજ એક દુનિયાનું ભેગું તારણ છે

નાસ્તા અગાઉ અને નાસ્તા પછી.

તેની આગળ ઘટને વખતે જવાયું નહીં, તે જમણે ન હતો ખોરાક વગર નેમોમા નોહી ધી જઈ ઠંડુ પડેલું હોય ત્યારે સુદર સહવાર તરફ પણ ડોળા કંકડાવી જોઈએ છીએ, કોઈને કાંઈ આપવા કે માગ કરવા તકવાર હોતા નથી, પણ જ્યાર પુરતો ખોરાક ખાવાથી અને ‘વાઈન’ ખીવાથી આગળ લોહીની નળીઓમા (નેસોમા) લોહી જોરથી ફરતું રહે છે ત્યારે આપણું હૃદય ઉદાર બને છે, તેટલા માટે તે પેટ ભરી જમી લએ ત્યાં સુધી હું થોભીશ પછીજ મારે જે કહેવું છે તે કહીશ (શેક્સપીયર)

મગજ વુમસાન બન્યું છે દિલમા એક નાપસંદ ઠીની લાગણી લાગે છે વિચારની, ખુશીની, હિમતની કેટલી ઓટ થઈ ગઈ છે આ રેલ કરતા વધારે જ્યાનકાર ઓટ ! કે જે એક પાપી દુનિયાને દુખાડી નાખનાર પહેલી રેલ કરતા વધારે જનકાર લાગે છે, શરિર અને આત્મા બંનેને સંકોચી નાંખે છે કેાણુ તારો વિચાર ફરે, અને તારાથી બચબિત બને નહીં તું કે જે જન કરતા ન્યુન છે, જે ક્ષિણતા અથવા “કાઇજ નહો” તે એક પ્રાણી દુનિયા અને મનુષ્ય

દુનિયાને જોર કરી, ભોયે ભયડી નાખી શકે છે ખરેજ તુ અમારો
 સૈતાન કરતા પશુ વધારે જબરો શત્રુ છે આગલા યુનાનીઓ શત્રુ
 સામે લડવા ઉતરવા અગાઉ પોતાના લશ્કરને સારી પેઠે જમાડતા
 હતા તુ આપણે નાસ્તો પછી મેતાન સામે વધારે સારી રીતે નડી
 શક્યે નહીં 'આહા' ! એકપણ મોડે તુ આવ્યો હોત તો કદાચ
 ઉદાસીના આરેશમાં મે પોતાને ફાંખીએ લગ્નકાવી દીધા હોત !
 થોડીજવાર અગાઉ અને મારા આત્માનો સૂર્ય વાદળ અને બુમસમાં
 દકાષ ગયો હતો થોડીવાર પછી અને તે પોતાના સૈનેરી ઝળકાટમાં
 પૂરો પ્રગટી રહ્યો છે એક દિલખુશ ગરમી દિલમાં પ્રસરી રહી છે
 થોડીવાર અગાઉ અને હું જાણતો નહીં કે મારા દોસ્તોનો મે શો
 હાલ કર્યો હોત. થોડોવાર પછી અને મારા શત્રુઓ એક ઉદાર શત્રુ
 મેળવવા માટે પોતાને મુમારકમાદી આપે થોડીવાર અગાઉ અને
 મહોલ્લામાંતુ દરેક રખડતુ કુતરું મારી સામે બહુ બહાદૂર થઈ
 પડ્યું હતું થોડીવાર પછી અને કાષ્ઠ સિંહ મારી સામે પુરતો
 બહાદૂર નથી કયા ગયા છે સવળા દોળખના દેવો ? આહા ! મારી
 અને મારી વચ્ચે કેટલો તફાવત ! થોડીવાર અગાઉ અને હું 'પોતે'
 હતો નહીં ! થોડીવાર પછી અને હું પોતે પોતામાં પાછો ફર્યો છું શુક
 કર મારા આત્મા ! આ ન્યામતને આપનારના, તને લાયક નથી કે
 ખેતરના ખુશ થયલા પખીઓ 'ખુશ અલહાન' કરી પોતાના કિર્તીરત્ન
 કિર્તન કરે અને એક મનુષ્ય આત્માનો ઉભરો જોર પકડે નહીં પણ
 જો પૃથ્વીપર આ તારો છેલ્લોજ નાસ્તો હોય તો તને વધારે લાજમ
 છે કે સધળા પાપો માટે તારા પેદા કરનારની માફી માગી લેએ ઉં !
 મારા જીવ ! તયાર થા, ફાંસી જવાનો વખત થયો છે 'જેલરે' ખારજી
 ઠોકરુ છે મોતનું 'વૉરટ' આવી પુગરુ છે કેટલી બધી વાર મે
 ન્યુસપેપરમાં વાંચ્યું છે કે કાષ્ઠ કમખખતને ફાંસીએ લટકાવવાનો હતો,
 તે રાતના ઉઘ્યો હતો કે ન ઉઘ્યો હતો, પાઉ માખજી અને કાશીનો
 નાસ્તો સારી રીતે ખાધો હતો અથવા ખાધો હતો નહીં માયાળુ
 'જેલરે', તેને ગમે તો એક બ્રાન્ડીનું ગ્લાસ આપવા માગ્યું હતું
 વગેરે આ નાસ્તો અને બ્રાન્ડીનું ગ્લાસ પોતાના સરખા મનુષ્ય
 ન્યાયાધિક્ષ આગળ ઉભો રહેતી વાર કદાચ વધારે વખતસર ન
 કહેવાત ? કે પેલી દુનિયાના ન્યાયાધિક્ષ આગળ કાષ્ઠે હિંમતથી ઉભો

રહેવા માટે હશે ? એક આગળા વખતની વાત છે કે જ્યારે મનુષ્યો સુધારામાં આગળ વધેલા ન હતા ત્યારે ફાસી જતારને સરકારી ખર્ચે દારૂ આપવામાં ન આવતો, પણ તે પોતાને ખર્ચે પી શકતો હતો. એક જનને ફાસીના માથડા આગળ લઇ જવામાં આવતો હતો. તેણે રસ્તામાં સઘળું સરઘસ ઉભું રાખી એક પીકામાં જવા માગ્યું. ત્યાં દારૂનું એક ગ્લાસ પીધને ગજવામાં તોતમીને દુકાનદારને કહ્યું કે “છુટા પાંચસા નથી, પાછો આવતી વેળા આપી જમશ” સઘળી દુનિયા નારતો ખાવાની સહેજ અગાઉ મરી જાય તો કયામતને દહાડેના હિસાબમાં કેટલો ફેર થઇ જાય ! શું આપણે પોતાને કાયદાસર ચલાવવાને ફાસીના માથડાપી કાગડા હાકનારી ઢીંગળીઓ (scare-crowds) ઉભી કરવામાં અસરકારક ઇલાજો આપણા અને દુનિયાના, હાલના અને ભવિષ્યના લાભ માટે લઇએ છીએ ? ખચીત જેમ આપણે મરીમસાલો વેચવા માટે, કપડાની ફેશનો માટે કે વૈદા અથવા ઉત્તરેલા માટે આગળ વધેલા અને છેલ્લામાં છેલ્લા શોધ મુજબનું (up-to-date) સઘળું હોવાની ખપર લોકોને આપ્યે છીએ, તેમ અપરાધીથી દુનિયાને મોકલી કરવાને આપણે “અપ-ટુ-ડેટ” છીએ ? ખીજા થોડાંક હજાર વર્ષો જવા પછી માણસ કાષ્ઠક વધારે સુધરેલો અને તેટલાં હું જલ્લાદ થવાને બીહુ છું, ન્યાયાધિશ થવાને વધારે બીહુ છું, અને અપરાધી થવાને સર્વથી વધારે બીહુ છું.

અજ્ઞાનપણાંની રોશનીઓ અને પડછાયા.

What we know is a point to what we do not know

(Emerson)

આપણું જ્ઞાન આપણા અજ્ઞાનપણા સાથે સરખાવતા ખારીકમાં ખારીક મીડું છે
(ધમરસન)

ધણી ચીજો ખુશાલીમાં વધારે સારી રીતે દેખાય છે તો ધણીક, ભગીરીમાં વધારે સારી રીતે દેખાય છે ધણી ચીજો જેવા માટે વધારે ભણકદાર રોશની જોઇએ છે, તો ધણી ચીજો અંખી રોશનીથી વધારે સારી રીતે જોવાઇ શકે છે.

રોશનીઓ અને પડછાયા, એક બીજા પૂઠે એવી રીતે આવે છે, કે જે આગળથી રોશની દેખાય છે તે પાછળથી ફરી જોતા પડછાયો માલમ પડ છે જે એકવાર જ્ઞાન જેવું દેખાય છે, તે બીજી વાર કેવળ અજ્ઞાનપણું જણાય છે

ચાલુ અને સરખી રોશની કે ચાલુ અને એકસરખું અધાર માટે માટે ભય ભરેલું નથી, પણ રોશની અને અધાર એક બીજા પૂઠે ઝડપથી કે અસરખી રીતે આવી, મારી મુકકેલીઓને ભયભરેલી કરે છે, એટલુંજ નહીં પણ સમૂળગા અધારાનું મૂળ થઇ શકે છે. જ્ઞાન અને અજ્ઞાનપણું, રોશની અને અધાર માત્ર ખાલી શબ્દ થઇ પડે છે, અને એક બીજામાં ફેરનાયા કરે છે ભેદ ભરેલી ભુલો તેઓ મારો મનમાં ચાલુ કરી મુકે છે

જુઓ, પેલી બુદ્ધી ભિખારડણુ 'પ્લેગ એમ્બ્યુલન્સ' (મરકીના દરેદી લક્ષણવાની ગાડી) ના ઠડા પડછાયા નીચે ભેડી છે, આ અજ્ઞાનપણાના પડછાયા ! જુઓ, પેલા નાના બાળકે રાતના અધાર વચ્ચે આંખો કીડાને પકડી શુ હાલે પોહ્યાડ્યો છે, આ અજ્ઞાનપણાની રોશની ! જુઓ, પેલી બુદ્ધી જ્ઞાન બેકીમત મદુર્ધ ફાલુસ જરી-પરાણાવાળાને વેચ્યું છે, આ અજ્ઞાનપણાના પડછાયા !

જુઓ, પેલી 'ઉમરાવગદી'એ એક ઝલકતું બેકીમત ઝવેર પોતાના ભરથારની દોલતના ભાગે મેળવેલું હમણાજ જુગારમાં ખોહ્યું છે, અને સવળી બેકીમત ઝવેર—જ્ઞાની મર્યાદાને પણ પોતાના ભરથારની આસરના ભાગે જોગારના અકસમાત પર લટકતું ક્યું છે, આ અજ્ઞાનપણાની રોશની !

જેઓ અતિશય ઝળકતી રોશનીથી આધળા બની ગયા, જેઓ બહુ અંતુરી રોશનીથી આધળા બન્યા, જેઓ ઢગઢડા વગરની અસરખી રોશનીથી આધળા બન્યા, આ તમે સધળા કમચળન ઇનસાનો ! તમારા હાથપર જે હું રકુ તો આ દુનિયામાં અગર જે પાણીનું એકમી ટીપુ ન હોય તો પણ મારા આંસુઓથી આગળા વખતની મોટી ટેલ લાવી તમામ દુનિયાને હું દુખાડી મુકુ

થોડું જ્ઞાન ભયભરેલું છે જ્યાં અજ્ઞાનપણું આશીરવાદ છ ત્યાં જ્ઞાની બનવું હાપણું ભરેલું નથી. આ શ્રાપ ભરેલા જ્ઞાન ! આ આશીરવાદ

બરેલુ અજ્ઞાનપણુ ! હું માત્ર એટલુ જ ઇચ્છુ છુ કે તમારૂં આવવુ કે ન આવવુ હમેશાજ મારા હાથમા હતે, અને આ મારા જાણવામા તે તમામ આશા આપનારા, પણ કમબખ્ત ઇનસાનો જેડાય કે જેમને એક દુનિઆની યોટી છીતો કે આધળા મતલમીઆપણાએ અજ્ઞાન રાખી, જમાનાની અજમાએસના લાભથી કમનસીબ રાખ્યા હોય, અને એક શરૂ થતી દુનિઆની મુશ્કેલીઓ જાણનાની કરી મૂકી હોય

અજ્ઞાનપણુની રોશનીઓ અને પડછાયાઓ ? કે જ્ઞાનના પડછાયાઓ અને અજ્ઞાનપણુની રોશનીઓ ? હું ફરીથી કહુ છુ કે એક પૂઠે એક આવતી રોશની અને પડછાયાઓ, એક બીજામા ફેરવાતા પડછાયા અને રોશનીઓએ, આ સવાલનો જવાબ આપવાનુ મારે માટે બહુ મુશ્કેલ કયું છે રહુ છુ હું, તારા હાલ ઉપર આ ફાસીના માચડાપર લટકવાની તૈયારીમા ઉભેલા શખ્સ ! વધારે રહુ છુ હું તારા હાલ પર, કારણકે એકવાર તુ નાનો બાળક હતો ત્યારે એક જાનના ફેદરા માટે ઉઠી લડાઇમા માર્યો જતો મે તને છોડ્યો હતો બેશક તારી મા અને આપ પછી તારી હાલત પર રડવાનો હક મારો છે પણ સુખી તે મા અને સુખી તે આપ કે જેઓ તારી આ હાલતનુ દુખ જોવાને જીવતા રહ્યા નથી તોપણ હું તો રહુ છુ તારે માટે ! વધારે રહુ છુ તારી મા માટે, એટલા માટે નહીં કે પેલી દુનિઆમાથી તેણી તારી હાલત જોતી હોય, પણ એટલા માટે કે નવુ કપર પહેડી દીકરાના લગ્નની ખુશખુશાલ મગરરીમા મે તેણીને જોઇ હતી તુ ફાસીના માચડાપર જવાના રસ્તામાજ હતો એમ તેણીએ જણ્યુ હોત તો ? આ આશીરવાદ બરેલુ અજ્ઞાનપણુ ! મારા પરગજુ-પણુપર મને એટલો વિશ્વાસ નથી કે હું ખાતરીથી કહી શકુ કે એક જાનના ફેદરા માટે ઉઠી લડાઇમાંથી તને બચાવવા, પૃથ્વિના છેડા પરથી હું તારે માટે આવતે નસીમ કે કમનસીમથી તુજ મારા ઘર જવાના માર્ગમા આવ્યો હતો. આજ મારો ઘર જવાનો માર્ગ બુલતા, નસીબ કે કમનસીબે તને આ ફેજ પહોચતો જેવા હું ઉભો છુ આ અજ્ઞાનપણુની રોશની ! આ બચબરેલા જ્ઞાન ! અને તોપણ હું જાણુ છુ કે આ તારા ફેજનુ મૂળ એક અકસમાત છે ઉચા મીના-રાઓ અને ઉચા ઘરો પરથી તૂટી પડી માણસો હમેશગીમા જાય છે, મોજ કરવા નીકળેલા ફરીઆમા દુબે છે, તેવાજ નહીં, તેથી અતિ

ભયાનક આ તારો અકસમાત છે એક કમનસીમ ધડીમા તું એક મોટા પથ્થર સાથ નહીં, એક નાચડી સાથ અથડી પડ્યો કે જેનું મોઢું તે કદી આગળ જોયું ન હતું કે જેની હસ્તી કે નીસ્તી માટે તને કાષ્ટજ ખબર હતી નહીં આકાશના ઉનટા ગૂઢોએ તારી સામે એક-સ પ રચ્યો અને તાર કળેડું બાધ્યું અમરજો તું એક પથ્થર સાથજ અથડી પડ્યો હોત તો કદાચ હમિશગીમાં ટુરતજ જઈ પડત પણ તારા વિચીત્ર અકસમાતે ટુરતજ તેમ ન કરતા થોડા વખતનો અતર વચ્ચે મુક્યો

લગામ વધારે તાણીને ધર ઓ સ્વાર ! તાર હેવાન જોરમાં આવી જઈ દીવાનું બન્યું છે, યાદ રાખ કે તું ધોધ સ્વાર બન્યો છે કે જે પ્રાણી કાષ્ટપણુ લાલ રંગનું જોતા દીવાનું બની શકે છે અને શું તેણે લાલ રંગનું મોઢી રંગાયનું જોયું નથી ? લગામ વધારે તાણીને પકડ ઓ કમનસીમ સ્વાર ! મળામાં ફાંસો નાખી ઉભેતા ઈનસાન કરતા તું પોતે વધારે બધ બરેલી દુઃખતમાં આવી પડ્યો છે

જરૂરીનું મોત શિક્ષા તરીકે

તુરસાઓના ઉલટપાવટપણા વચ્ચે કે જ્યાં એક દુ ખ ખમનારો માણસ કડવી અજમાએસથી દયા શીખે છે, જ્યાં એક ખગે દયાળુ માણસ પણ નમીયથી કે પોતાના ભાષણ ધોથી પોહ્યતા ચાલુ દુ ખથી એકજયેટો અને સખન દિલનો બની જાય છે, જ્યારે તુરસાનું મળ પણુ ઘણીવાર ખ્યારમાં હોય છે, જ્યારે કોષ્ટવાર માથું બિમાર હોય છે, કાનણુ કે કનેજી બિમાર હોય છે, અને કલેજી બિમાર હોય છે કારણુ કે હોજરીને નમળાઈ થઈ છે જ્યારે એક ખૂનનો છલાજ ખીજી મન હોય તેના કરતા તેજ મન અટકાવનાનો વધારે ચોક્કસ ધવાજ એક તુનામ થઈ શકે ત્યારે આપણે કેવી નાજીક ભોય ઉપર ચાલ્યે 'ગીએ અને કેટલી સલામથી આપણે ચાનવું જોઈએ છે ?

જે ધણી ડિનાકમીને પિચ્છાઈ છે અને તેથી દૂર રહેવાને બીજાઓને શીખારે છે, જે ગમે એના સખતમાં સખત અને જાણી જોઈને કરનામાં આવેલા નુકસાન માટે ડિનો લેવાનું ચિકકારે છે,

તેનાં દિલમાં પણ નજીવાં નુકસાનો એકઠા થઇ કોઇવાર કિના જેવી લાગણી પેદા કરે છે, પછી ગમે તો તે નુકસાન કરનાર માકર કે કાડી જેવું એક ધણુ ઝીણુ જનવર હોય અને ખમ્મનાર એક માણસ જેવો પ્રાણી હોય એક પછી એક એમ કેટલીક રાતના માકરોના જીલ્લામાં તથા જિજ્ઞાસુઓ ખમ્મવાથી તેમને ગરમ પ્રાણીથી મારી નાખતા એક કિના જેવી લાગણી મારાં દિલમાં પેદા થઇ છે, અથવા એકાદ કાડી કે જે બગલમાં બરાબ વાર વાર ચટકો મારવા છતાં ન પકડાતા આખરે હાથ આવી છે, ત્યારે પણ કાર્ષ્ણિક એવીજ લાગણી મારાં દિલમાં પેદા થયેલી કણુલ કરે છું.

અગર જો માણસ જેવા એક મોટા પ્રાણીના દિલમાં માકર કે કાડી જેવા ઝીણા જનવર સામે કિના જેવી લાગણી પેદા થતી હોય તો એક આખી મડળી પણ એક માણસપર કિનાથી ઉરકેરાઇ શકે તેમાં ન બની શકે તેવું કાંઈજ નથી પણ એક માણસનો કિનો ગમે એવા નજીવા પણ વાર વાર અને ચાલુ નુકસાનથી ઉરકેરાય છે, અને એકજ પણ ગમે એના સખત નુકસાનથી તે ધણીવાર ઉરકેરાતો નથી, ત્યારે મડળીનો કિનો એથી પણ બહુ હલકી પ્રકારનો ધણીવાર જણાય છે, કારણ કે શરિર, તત્તુ અને લાગણીથી અનેલી એક યત્ન રચના જેવી એક માણસમાં છે તેવી એક ભેગી મડળીમાં હોતી નથી.

લાગણીની ખારીક આખેથી દેખાતી નજીવી અસરો એકઠી થઇ કિનાનું રૂપ લઈ નીકળે તેની ખારીક આખે વડે એક ભેગી મડળી જોઇ શકે નહીં.

જેમ આ એ કિનાએ તેમની શરૂઆતમાં વધુ ઓછા માફ થઇ શકે તેવા છે, તેમજ તેમના ચાલુ થવામાં ઓછા વલતા બેહુદા માલમ પડી આવે છે અનેક રીતે કિનાથી કે ગુસ્સાથી ઉરકેરાયના ધણા માણસોએ અરધે રસ્તે, પોતાનો હેતુ પાર પાડ્યા વિના પોતાના બધા ભગેજા હવીઆરો ધિક્કાર સમેત ફૂંકી દીધેલા છે.

મડળી એમ આગે રસ્તેથી કદી પાછી ફરી શકતી નથી, કારણકે તે કદી પણ કિનો લેતી હોય એમ માનતીજ નથી ધણા માણસોએ પોતાના કામને ધિક્કારી પરનારો કર્યો છે, એટલુંજ નહીં પણ પોતાને હાથે શરણુ થવા છે જુરસાની રેળ જયારે મગજમાં આવી જાય છે, ત્યારે ગનની સઘળી શક્તિઓને તે દુખાડી મુકે છે આ

રેળ ચોસરી જતાજ સઘળી શક્તિઓ દેખાવા માટે છે, અને પોત પોતાનું કામ ચાલુ કરે છે યાદદારશક્તિ, વિચારશક્તિ વગેરે પોતાનું કામ ચાલુ કરતાજ પોતાના ભોગથી ઘોષ દિવસ થયલા લાભ, પોતાના કામનું અધોરપણ સવળું તેના જ્ઞાનમાં આવી જાય છે, તેનો ઉમદા આત્મા પોતા ઉપર ગુસ્સે બની જઈ પોતાનેજ ધિક્કારવા માટે છે અને હવે મારૂં ગમે તે થાઓ, હું શિક્ષા પાત્ર છું એવું બોલતો પોતેજ સત્તાધારીઓને શરણુ થાય છે, ત્યારે અવિચારી લોકો બોધવા માટે છે, ‘આખરે એના અત કરણે ડાખ દીધો, નાસી જવાના આટલા રસ્તા છતાં પરમેશ્વરે તેને આધળો કીધો, પોતાને હાથેજ પોતે શરણુ થયો ’

આ સઘળું એક મડળી કરી શકતી નથી, કારણ કે તેને એક એવું ભેગું મન નથી કે તેનાથી કરીને આવી ઉમદા લાગણીઓ કે જેથી ધણું ખરાબ કામ કરનાર એક માણસ પસ્તાવો દેખાડે છે તેમ તે દેખાડી શકે, કે પોતાને શિક્ષા કરે, કે પોતાને સજ્જ કરવા કે ફાસી દેવા કાંઈના સ્વાધિનમાં પોતાને મુકી શકે

હું કે જે દેહાત્મક તરફ નાજસદગી અને કમકમાટીથી ભેળે છું, તે એક દિવસે એક ત્રાસદાયક ખૂનરૈણ વિશે સાબળતાજ એક પળના ગુસ્સામાં કુદી પડ્યો “આ કર્મ કરનારાઓને બાણીમાં ધાતી પીમી નાખવા ભેદ્ય, અરે ભો મારી આગળ હમણા હોય તો મારે હાથે કાપી નાખુ ” જ્યારે દેહાત્મક તરફ વરસો સુધી નાપસદગી દેખાડનાર અને કમકમનાર એક પળના કિનાથી દોરવાઈ જાય, ત્યારે જ્યો નાપસદગીથી ન ભેતા હોય અને કદી ભેયુ ન હોય તેઓ પોતે પણ ન જાણે એમ કિના તરફ શા માટે ન દોરવાતા હોય ? ખૂન કરવાનું એટલું તો ત્રાસદાયક અને કમકમાટ ભરેલું છે કે ખૂન કરનારનું ખૂન કરવાનું પણ બહુજ કમકમાટ ઉપજાવે છે, અગત્ય કરીને ખૂન થવા પછી જ્યારે ધણું દહાડા વહી ગયા હોય છે અને આપણો જીરસો શાત થયો હોય છે ત્યારે

મને ખૂન કરવાને બહુ પ્હીક લાગે છે, પણ ખૂન કરવાની તેથી વધારે લાગે છે જેમને ખૂન કરવાની પ્હીક લાગતી નથી તેમને ફાસી જનાની ઓછી લાગતી હોય તો ?—

સહવિત છે કહે છે કે લડન ખાતે એક અપરાધિને દેશ-નિકાલની સજા થવાથી સીધીએ સાથ ખાડના કારખાનામાં કામ કરવાને અમેરીકા મોકલવાનો હતો વિલાયતમાં, કાંઈ પણ અપરાધિ ખીજ દેશમાં કરી શકે છે તેમજ માશી માટે કે સજા આછી કરવા માટે રાજને અરજ કરી શકે છે આ અપરાધિએ પોતાને ફારસી દેવાડવા માટે અરજ કરીધી, અને જાણુવ્યુ કે તે વહીતર કરવાનું બહુજ ધિક્કારે છે, અને આખી જાદગી ખાડ બનાવવા કરતા એક પળમાં યુગળાઈ મરવાનું પસંદ કરે છે

પણ કબુલ કરીએ કે જેઓ મોતથી ડરતા હોય તેમને બીવાડવાને મોતની શિક્ષા પૂરતી છે તો જે ચાર લાખ માણસો આપણી વચ્ચે ખૂનખાર હત્યાઓ લઈ છુટા ફરે છે અને જેઓ “ મોતથી કંદી ડરતા નથી ” એમ કહે છે, તથા બીજા ચાર લાખ, હત્યાઓ વિના “ અમો મોતથી ડરતા નથી ” એમ સર્વને કહ્યા વિના ફરતા હોય એમ આપણે કલ્પિ શક્યે, તેઓ કને આપણી જાદગીની સલામતી માટે આપણે શું જામીનગીરી લીધી છે ?

—***—

સાદાઈ.

To be simple is to be great

(Emerson)

સાદાઈ તેજ ખરી ગ્રાંટાઈ છે (ઇમરસન)

આ શબ્દને ફારસી ‘ સાદક ’ સાથ સંબંધ હોય સાદક=દેલ એટલે સાચાં દિલનો (Sincere) તેમજ સાદા દિલનો એમ પણ થાય સાદુ અને સહેલુ આ બે અર્થ દેખાડનાર ઇંગ્રેજીમાં એક શબ્દ (Simple) છે, અને સચ્ચાઈ સાદી અથવા સહેલી છે (Truth is simple) આ ઇંગ્રેજી કહેતી સચ્ચાઈ, સાદાઈ અને સહેલાઈ સમજાને એક ધાડા સંબંધમાં બેડે છે, લગભગ એકને એકજ દેખાડે છે આ વાક્ય આજના વિષયને તેની સમજાની બાજુએથી દેખાડશે આ રીતે સાદુ અને સાચુ એકજ અર્થે ઉતરે છે સાદી ઇમારત વધારે પસંદકારક બહુલ છે, સાદો પોશાક વધારે શોભા આપનાર

ખણાય છે, તેનું કારણ શું ? હું-નરનો અશ તેમા ઓછામાઓછો, અને કુદરતનો-તેટલા માટે સમ્યાધનો-અશ તેમા વધતામા વધનો હોવાથીજ કુદરત પોતે આ સાદાઈ અને તેની સર્વોપરી ખુબસુરતી શીખવે છે પ્રાણિ-વિદ્યા અને સૃષ્ટિ-રચનાના ઉડાણમા ઉતરેલા વિદ્વાનો, માણસ સરખા બુદ્ધિ ધરાવનાર પ્રાણિથી તે ઝીણામા ઝીણા જતુંના શરિરની રચના, તેમના ખીલવા અને વધવાની રીતો, તેમના શરિરમા ચાલતા પ્રકારોનો અભ્યાસ કરી કહે છે “તમારે જનદાર સૃષ્ટિનો નમુનો જોવો છે ? જુઓ, આ ઇંડુ ” એક મહાન કવિએ (હાર્ડેએ) કહ્યું છે કે “અદેરતનો નમુનો તમારે જોવો છે ? જુઓ, આ લીલોતરી-વાળું મેદાન,” કોઈ પુવારા નહી, આગળગીયા નહી, પરીઓ કે છુરીઓ નહી, કોઈ તાણીતોડીને એકડી કીધેલી ખુબસુરતી નહી, કેવું સાદું મનોરંજક ચિત્ર ! ન્યુતને કહ્યું છે કે કોઈક વખત હવે પછી આવવો જોઈએ કે જ્યારે કુદરતના સઘળા પ્રકારો અને કાયદાઓ ગરમી કે વિજળી જેવા એકજ તત્વમાથી નીકળતા અને એક્યતા સ્થાપતા જોઈ શકીશું આટલું ત્યારે આપણી સઘળી વિદ્યાઓ-‘ઓલોજી’ઓ (‘ology’) ‘સોફી’ઓ (‘sophy’)-માટે દુનિયાની સઘળી એકડી કીધેલી વિદ્યાઓ આપણને સાદા-પણ અથવા સામ્યાપણ ગીખની ન શકે તો કુદરતનાં મૂળ સૂધી લઈ જવાને બદલે ખીજેજ ઠંકાણે લઈ જાય છે, અને પોતાને ખોટી દેખાડે છે આપણી ‘ફેશનો’ પારિસથી કે વાએ-નાથી મગાવવાને બદલે આપણા ધરની ધણીજ નજદીકથી-અગે આપણા પોતાના હૈયામાથીજ-મગાવી શક્યે આરસી આગળ કલાકો ગુમાવી ખેચાણકારક રીતે કેમ બોલવું, ઉભા રહેવું, મનોહર દેખાવું, તેની જુદી જુદી દ્રવ્યોનો અભ્યાસ કરવાને બદલે હૈયાના ખરા સાદા-પણને સઘળા સુશોભીતપણાનું મૂળ જોઈ શક્યે માત્ર સાદાઈ અથવા સમ્યાઈ, કેટલીબધી ખુબસુરતી ભરેલી દ્રવ્યપ આપણા શરિરને આપે છે, કેટલી બધી આપણા મનને આપે છે ! સાદાપણ અને સામ્યા-પણથી બોલતો વક્તા કોઈ અલકારો અથવા વાક્યરચનાની ખુબસુરતી શોધવા જતો નથી, તેઓ આપોઆપ આવતા ગહે છે જેક વાક્યમા એક છુપું તર્કશાસ્ત્ર સમાઈ જાય છે વાક્યાતુરી (rhetoric) નો અભ્યાસ ખાસ કરવાનું લગભગ જરૂર વગરનું જેવું થઈ પડે છે.

કોલરીડજ કહે છે, “ જો હું તર્કશાસ્ત્ર લખુ તો એક ચર્ક પાનાની નાની ચોપડીમાં સઘળું સમાવી મૂકું ’ મતલબ કે આપણા દરેક નાનામાં નાના સભાષણમાં એક છુપું વ્યાકરણ, તર્કશાસ્ત્ર અને વાક્યાતુરીશાસ્ત્ર સમાયલું છે, પરંતુ હૈયાની સાદાઈ અને સમ્યાષ્ટજ તેની તલેટીમાં અને આપણી માણસીક પ્રકૃતિ તેની કુદરતી સપાટીપર હોવી જોઈએ ત્યારે સાદાઈ અને સમ્યાષ્ટ છોડી સઘળી વિદ્યાની શોધમાં ગયલો પોતાની મહેનત ફોકટ ગુમાવનાર છે ખરી જોખરના સરદારે સીકદરીઆ શહેર જીતી લીધું, ત્યારે ખલીફને પુછાવ્યું કે અહીંના મોટા પુસ્તકખાનાનું શું કરવું ? ખરીફે જવાબ મોકલ્યો કે “ કુરાનમાં છે તેથી જુદું એમાં હોય તો બાળી નાખજો, તે સઘળું ખોટું અને કુદરપણું છે, અને કુરાનમાં છે તેમ લખેલું હોય તોપણ બાળી નાખજો, તેની જરૂર શી છે ? ”

આવે જવાબ સાધારણ રીતે જોતા માત્ર ઝનુની લાગે છે પણ એક શીલસુદ્ર અને તર્કશાસ્ત્રી જો મુસલમાન નજરથી જોય તો ખરેખર કાષ્ઠપણું શીલસુદ્રો કે તર્ક શાસ્ત્રનો કાચોદો આ જવાબે તોડ્યો નથી ખ્રિસ્તીઓ પોતાના ધર્મ પુસ્તકને બાઈબલ કહે છે, કે જે શબ્દનો અર્થ ચોપડી થાય છે, એટલે જાણે આજ માત્ર દુનિઆની એકજ ચોપડી છે અને હોવી જોઈએ વળી તેને (Book of books) ચોપડીઓની ચોપડી પણ કહે છે, તેમજ મુસલમાનો કુરાનને કહી શકે આ ખ્યાલો દેખાવમાં ધર્માંધ એને ઝનુની લાગે છે, પણ તે મનુષ્યના હૈયાની સમ્યાષ્ટ જાહેર કરે છે તે બાર મૂકીને એટલુંજ કહે છે કે સમ્યાષ્ટ એકજ છે અને બે નથી તે સમજાવે છે અથવા સમજાવવાની કોશિશ કરે છે કે સમ્યાષ્ટ અથવા સાદાઈ છોડીને વિધ્યા શોધવા ગયલો શબ્દસ તમામ સૃષ્ટિમાં માત્ર જુલો પડવા ગયો છે ત્યારે સાદાઈ અથવા સમ્યાષ્ટ અવશ્ય ગુણ છે કે જે સઘળી વિદ્યા સપાદન કરવામાં જોઈએ જોઈએ, અને તે વિના બાળકને નિશ્ચયે મૂકેલું પણ ફોકટ વળી તે આપણી આખોને તિક્કણ, આપણાં મનને ચતુર અને આપણી મહેનતોને સહેલી બનાવનાર છે સાદાપણાનું સુશોભિતપણું, નદીમાં તરતું બગલું ઉત્તમ રીતે દેખાડે છે કે જે જરાક પણ ડાઘ વિનાના એકના એક, પણ દૂધથી વધારે સરેર રંગના સાદા પોશાકમાં નદીમાં તરતા, એક સડવાળા સુદર વહાણ

પરે જોનારની આખોને મોઢું પમાડે છે વળી તેના સાદા સફેદ, નિદોષ પોશાક જેવું જ તે અદરખાનેથી નિષ્કલક રહી બીજા પક્ષિઓ તરફ સ્વચ્છ દિન રાખે છે આથી અસહી યુનાનીઓએ એક ખરા સુદર અને બના પત્તિ તરીકે પોતાની જીનો દેવીનું પવિત્ર પક્ષિ તેને ગણ્યું છે એથી ઉલ્લટુ બઝારખોર મોર વરસાદની કમાનના સવળા રંગોમા સજ થઈ, જોનારની આખોને ઝંઝઝકાવી મૂકવા માગે છે, અને ઠાઠ બગેડા મરોડમા પોતાના પોશાક માટે મગર હોય તેમ આવી પોતાના લામતાગ પગે તરફ માત્ર ધ્યાન ખેંચી હસીમાં પડે છે, અને મોરના જેવો પુકરાજીખોર એવી કહેવત રૂપે જગ બત્રીખીએ હલકો પડ્યો છે

કદલાસપૂર (એક શહેર)—ઈનસાફની અદાલત

Our very eyes are sometimes like our judgments blind
(Shakespeare)

કોઈ વખત આપણી શરિરક આખો અને આત્મિક
આખો (અકકલ) બંને આધળા હોય છે. (શિક્ષણીઅર)

ન્યાયધિશ પડીત વિદ્યાસાગર ન્યાયાસનપર બીસાજ્યા છે અદાલતનો
કારકુન મુકદમા પોકારે છે એટલામાં એક મોઢા રૂપાંતુ પધારતુ થાય છે
પડીત વિદ્યાસાગર અને બીજાઓ તેમને જોતાજ ઉઠી નમન કરે છે રૂપો
ન્યાયાસનપર બેસે છે, સજાઓ ઉભા રહે છે

રૂપી—પડીતજ આજનું તમારું કામ મારે કરવું છે

પડીત વિદ્યાસાગર—(નમીને) જેમ સાહેબની મરજી

રૂપી—(કારકુનને) મુકદમા બોલાવો

નખર ૧ હસનઅલી—વિ—કાવસજી કુવરજી

રૂપી—(હસનઅલીને) જે કાંઈ તમે કહેવા માગો છો તે કુ

સજી જાણુ છું, પણ આ સજાની જાણુ માટે કહો

હસનઅલી સાહેબ, કુ અને આ પારસી કાંઈ ધર્મ સબધી
વાત કરતા હતા, મેં કહ્યું કે મારો ધર્મ સારો, એ કહે કે એનો,
આમ વાત કરતા હતા તેટલા આ પારસીએ ઝનુનમા આવી મને
એક તમાચો લગાવ્યો, કુ આપ પાસે ઈનસાફ માગું છું

રૂપી-તમે બનેલી મતનમ એકજ હતી જે કાંઈ ઈમાન રાખવા કહે છે—ખુન, ચોરી, વ્યભિચારથી દુર રહેવા કહે છે અને પવિત્રાઈથી જીવગી ગુજારવા કહે છે તેનું નામ ધર્મ તે સધળું સારજ છે, તેથી ઉલટું શીખવનાર ધર્મ નહીં તમે બને એકજ વાત બોલતા હતા પણ સાબળતા હતા જીદુ જીદુ, માટે તમારા કાનમા અને અગત કરીને તમારા મથાળામા કાંઈ ખામી છે

નંબર ૨

પે ૧૯ સ અમલદાર—સ હેબ, આ શખસે ચોરી કરી છે, એનું નામ ઇસ્માયેલ છે એ પોતે કબુલ કરે કે એણે હુસેન અલાઉદ્દીનના ઘરમા ચોરી કરી છે, એમલુજ નહીં પણ એની પાસ ચોરીનો કેટલોક માલ મળ્યો છે

રૂપી—ઇસ્માયેલ, તારા બપાવાનો બાપ જાફર મરયાપૂરમા રહેતો હતો એક દહાડે તે મજ્જરમા બેઠો હતો ત્યારે એક દસ વરસના નાના છોકરાએ રડતા આવી તેને વિનતી કરી કે તેના માબાપ મરી ગયા હતા, અને તેનો એક કાકા હતો જે બહુ જીલમગાર હતો માટે તે પોતાને ગામથી નાહસી આવ્યો હતો અને જીભે રવડતો હતો માટે તેને કાંઈ ખાવાનું આપવું અને જો કાંઈ નોકરી આપે તો તે બળવશે તારા બપાવાના બાપ જાફરે આ છોકરાનો પ્રમાણિક દેખાતો અને અચળ એહરો જોઈ તેના ઉપર દયા કરી અને તેને ઘેર લઈ જઈ જમાડ્યો તથા તેને પરચુટણ કામકાજ સોંપી પોતાને ત્યાજ નોકર રાખ્યો જાફરને એકજ છોકરો હતો, તે એક દહાડે યોચીતો ગુમ થઈ ગયો હતો તેના અમ ઉપર કાંઈ ઘરેણું હતા, તેની બહુજ બોળ તેના બાપે કરી પણ કાંઈ પતો મળ્યો નહીં તેને કાંઈ કરપીનાએ વરેણું માટે મારી નાખ્યો હતો, એવા અનુમાનપર સૌ આવ્યા અને તેને આખરે મુશ્કેલી ધારી રડી કુટીને બેઠા હવે આ જાફરનો છોકરો કાસમ કે જે તારો બપાવો થાય તેને નહીં કોઈ એકલો જોઈ ચોરો ઉઠાવી ગયા હતા, અને તેના ઘરેણું કાઢી લઈ તેને કોઈ દૂરના મુલકમા લઈ જઈ ગુલામ તરીકે વેચ્યો ધણીક વર્ષો તેણે ગુલામગીરીની હાલતમા કાઢ્યા અતે તેના શેઠે તેની બહુ સારી આલ અને મીઠા સ્વભાવથી ખુશ થઈ જઈ તેને છુટો કર્યો ત્યારબાદ તેજ ગામમા તેણે લગ્ન કર્યું અને પોતાને ગામ પાછો ફરવાની ધારણ

રાખતો હતો પણ ત્યાં જવા પામ્યોજ નહીં. ટુકડા તાગે કુટુબે કાંઈ સુખ દુખમાં દહાડા કાઢ્યા, તારો બાપ તને નાનો મૂકી મરણ પામ્યો, અને તારી માએ જેમ તેમ તને મોટો કયો હવે પેલી તરફ જાહેરને કાંઈ બીજું ફરજ ન હોવાથી તેણે પેલા ઠોકરાથી ખુશ થઈ તેને પોતાના છોકરા માફક ઉચ્છેડ્યો અને પોતાની મીનકતનો વારસ ઠેરવી મરણ પામ્યો. આ છોકરો હુસેન અલાઉદ્દીનનો અપાવો હતો. હુસેન કે તેના બાપ અપાવાએ કાંઈપણ ધધો ન કરતા જાહેરની મીલકત પરજ ગુજારો કરતા રહ્યા હતા. આજે તે અકસમાતથી તારા પોતાના ઘરમાં તારીજ ચોરી કરી છે તારા અપાવાની દુર્દશા થઈ ન હોત તો તું કદાચ આજ એવું કરત નહીં. તથા આ ચોરી કરતી વેળા તું બહુજ સકટ તળે કચડાયલો હતો અને તારા માલની તે જ ચોરી કીધી તે સઘળું ધ્યાનમાં લઈ તને હું કાંઈ સગ્ન કરતો નથી પણ હુસેન અને તે અરધી અરધી માલમીલકત વેહથી વેરી એમ ફરમાવું છું (પડીત નિધા સાગરને) પડીનજ, આ ઘરમાંએલમાં હું કોઈ સારા શુભો જોઉં છું એને જો ખીલવ્યા હોય તો તે મડળીને મોટો ઉધોગી થઈ પડે ખરો.

નખર ૩

નુરુદ્દીન-વિ--જા હાગીરજી જમશેદજી.

જા હાગીરજી-સાહેબ, હું રસ્તેથી જતો હતો એટલામાં આ શખસે મારીપર એકદમ હુમલો કર્યો હું ધ્યાનમાંજ ચાલતો હતો તેથી પડી ગયો અને એ મારી પીઠ ઉપર ચઢી બેઠો અને છરી કાઢી બુમ પાડવા લાગ્યો કે કયુંલ કર દીન નહીં તો તારો પ્રાણ લઉં છું મેં છુટો થવાની કોશિશ કરતા એણે મારા હાથ અને બરડાપર કેટલાક જખમો કર્યા હું લોહી લોહાન થઈ ગયો એટલામાં આ પોલીસ સ્વાર ત્યાં આવી પહોચ્યો, જેણે બીજા માણસોની મદદથી એને બાધ્યો. પોલીસ અમલદાર-સાહેબ, આ બધવો એજ કામ લઈ બેઠો છે એને આગળ પણ એવીજ કોશિશ માટે મેં પકડ્યો હતો.

રૂપી-નુરુદ્દીન, મીઠી લીટીમાં ગણતા તારો પૂતળ કેરમાનનો હાકમ હતો જમાનાની ગીરદેશથી ધરાનનું મોટું પારસી રાજ તારાજ થવા પછી કોઈ કોઈ જરબોરતી હાકમો હજી નાના નાના ભાગો પર હાકમી ભોગવતા હતા કેરમાનનો હાકમ પણ તેમાંનો એક હતો, તે

હપ વરસનો એક યુજ્જેરગ હતો તેનું નામ કેરમાનશાહ હતું, તેની જીદગી બહુજ સાદી હતી પોતાના કશાપણ ખાલી ઠાઠમાઠના ખર-ચનો બેળે તે પોતાના લોકોને માથે નાખવાનું પસંદ કરતો નહીં. તેના સરદારો અને દરબારીઓ પણ પોતાના વડાને બેઠ તેવીજ સાદી જીદગી ગુજારતા હતા આ યુજ્જેર્ગ હાકમ એક હાકમ નહીં પણ પોતાના લોકોનો એક બાપ અને બપાવો હતો જ્યારે આ યુજ્જેર્ગ પોતાના તખ્ત (કે જે એક સાદી ખુરસી હતી) ઉપર બીરાજતો ત્યારે તેનો એક ફરેસ્તાના જેવો દેખાવ બેઠ તેના દરબારીઓની છાતી મગફરીથી ખીલતી, પણ અફસોસ ! તેની પડોશમા એક આરબ હાકમ હતો જેનું નામ મહમદ આગળુ હતું તે આ યુજ્જેરગ હાકમ ઉપર લોકોની જાનફેશાની બેઠ બગતો અને તેનું રાજ લેવાનો તે મોટો લોભ રાખતો હતો એક દહાડે તે કામ બહાનું શોધી ચઢી આવ્યો, અને સઘળું તારાજ કરવા માડ્યું યુજ્જેરગ કેરમાનશાહની રચર તેના સઘળા પોત્રાઓ અને દોત્રાઓને કતલ કર્યાં અને કેરમાન શાહના એક માનીતા પૌત્રને કતલ કરી તેનું લોહી આ જમફની ઉપર છાટ્યું કેરમાનશાહ બેભાન થઈ પડ્યો અને તુરત પ્રાણ છોડી દીધો તેના આખા કુટુંબમાંથી એક પૌત્ર સલામત છટકી જવા પામ્યો, જેણે દૂરના મુલક તરફ રસ્તો લીધો, અને રાત દહાડો, બની શકે તો કાંઈ હાકમ આગળ પોતાનો હેવાલ રજુ કરી પોતાના કુટુંબના ખુની અને શત્રુ ઉપર વેર લેવાના વિચારમાં હતો, આ વેર તેને કોઈ વશબે પણ લેવા પામે એવા ઇરાદાથીજ તેણે શાદી કરી અને કુક નખતમાં એક છોકરો અનતર્યો હવે પેલી તરફ આગળુને બબર પડી કે કેરમાનશાહનો એક પૌત્ર હજી જીવતો હતો માટે તેણે મુલકે મુલક દોહદોહ પોહચાડી છુપા જસુસો તેને મારવા ફેરવ્યા, કે જેઓ આખરે પોતાની મતલબમાં ફાવ્યા, પણ આ કેરમાનશાહના પૌત્ર શહેરીઆરના બાળ બેટાને એક આરબે દયા કરી બચાવી લીધો અને તેને એક બચાવની જગાએ મોકલી દીધો કે જ્યાં તેને ઉચ્છેરી એક મુસલમાન બનાવવામાં આવ્યો આગળુને જાહેર કરવામાં આવ્યું કે શહેરીઆર, તેની બાપડી અને છોકરાને કતલ કરી નાખ્યા હતા શહેરીઆરનો આ મુસલમાન છોકરો જેનું નામ હાફિઝ રાખ્યું હતું તેની સીધી પેહલીનું ફરજદ તુરદદીન, તુ છે તારો દાદો નાદરશાહના

લશ્કરમાં હિંદુસ્તાન આવ્યો, અને ત્યારપછી તમારૂં કુટુંબ અહીં આજ રહેતું આવ્યું છે આજ તારા કિનાનો ભાર ઉપાડવાને કાંઈ લાભક માણસ તને જડ્યો નહીં માટે તારા કુટુંબીનોજ કુટુંબો કરી સતોષ પામે છે

નંબર ૪

પોલીસ અમલદાર-સાહેબ, આ માણસે ચોરી કરી છે, એનું નામ કીસ્ના છે, એ આપ આગળ એકરાર કરશે

કીસ્ના-કમનમીન આપના કમકસીબ બેઠા ! તારો આપ ગમાધર શાસ્ત્રી કોહલાપુરનો રહીશ હતો, જે મોટો કાબેલ અને શાસ્ત્રીનો ભણ્યો હતો તે દયાળુ, ધનસારી દિલનો અને સમ્મ્યાધનો ભકત હતો માણસ જાતનું કહ્યાણુ એ તેની જીદગીની મૂળ નેમ હતી તે બેઠા વેહમેને અને નુકશાનકારક રૈવાળેને છડેચોક ઉઘાડા પાડતો અને જે કાંઈ પોતે ખરૂં માને તે હિંમતથી જાહેર કરી દેતો આથી તે કેટલાક અતલમીઆઓને બહુ અલખામણો થઈ પડ્યો લોકોમાં તેઓએ તેને માટે નિંદા ફેલાવવા માડી, આથી જીવેલી અને અઘાણુ પ્રજા તેની સામે ઉરેકરાઈ ગઈ આખરે રાજને પણ બેઠા બેઠા સમજાવી તેને દરબારમાં બોલાવી ધાત ક્યો તારી મા પોતાને પીઅરે જઈ રહી પણ થોડા વખતમાં તે આપડી મરણ પામી હવે તારા દૂરના સગાઓ સિવાય બીજું હવે નહીં તેઓએ દુનિઆનો ડર કરી તને પોતાના આત્રા તજે લીધો અને પાળ્યો પણ તારી કેળવણીની કે બીજી કશાની તેઓએ જરા દરકાર રાખી નહીં તારા બાપે, માન, ધનસાહ, અને દયાના બી તારામાં રોપેલા હું જોઉં છું, પણ તેને કાંઈ ખીલવનાર મળ્યો નહીં, અને જે બેવકુફ મડળીનો તું આજ ખેરખાહ અને ભણુ કરનાર થઈ પડત તેમને તું આજ ચોરી કરી હેરાન કરે છે અને પજવે છે, તેમને તેમના પાપની, જાણેકે સજા કરવા બેઠો છે

નંબર ૫

નાનાભાઈ ઉચ્ચારા કર-વિનવરોજી શાપુરજી

નવરોજી-સાહેબ, અમે વિદ્યા સખધી વાદવિવાદ કરતા હતા એ કહ્યું કે સીકદર, બોનાપાર્ટ વગેરે દુનિઆને ધુળભારા ખરેખર મહાન નજો થઈ ગયા છે

તેમના જેવી કાર્તિ થોડાજ મેળવી શકે, આ નાનાભાઇ ઉરકેરાઇ જવા નાગ્યો અને માળગલોચ કરવા લાગ્યો, સાહેબ, તકરાર કરતા ઉરકેરાઇ જઇ લાંડ શબ્દ બોલવા એ કેવું ? એ તેમને ખરા મહાન સમજતો નથી તો શું મને માફ મત આધરાનો હક નથી ?

રૂપી-તાફ મત આધવાનો તને પુરતો હક છે, પણ તારા આપના ખુનીનો હીમાચેતી થવાનો અને તેને મહત્વ આપનારો થવાનો તને કાંઈજ હક નથી સીક દરના ખુની સીપાઇઓએ તારા કુટુંબને રહેસી નાખ્યું હતું અને જો તે કમનસીબ કુટુંબમાનો એક (તારો દાદો) બચવા પામ્યો ન હોત તો તું આજ તારા પૂર્વજ આપના ખુનમા મગરૂરી લેવાને જીવ્યો ન હોત

નખર ૬

પોલીસ અમલદાર-સાહેબ, આ રાખસે ઓગણીસમી વાર ચોરી કરી છે, એને આગળ ઘણીવાર શિક્ષા થવા છતાં સુધર્યો નથી હવે એને કાંઈ મોટી શિક્ષા કરવી જોઈએ છે

ચોર-સાહેબ, મારા માબાપ આપરદાર હતા હું નિશાળે બંધુવા જતો હતો, મેં કાંઈ દહાડે ચોરી કરી હતી નહીં કે ચોરી કરવાનું મનમા પણ નહીં 'અરસી' નામની એક રમત અમારા ગામમાં બહુ થતી મોટા મોટા લોક તે રમત રમે, મને પણ તેમા કાંઈ નામ કાઢવાને બહુ ઉછાળો થાય એક દહાડે કમનસીબે એક અનાજ-વાળાની ફુકાન ઉપર કોઈ ન જોઈને રૂપીઆની એક નાની ટૂલી પડેલી હતી તે ઉઠાવી ચાલ્યો, અને તેમાથી અરસી બેલવાનાં હુથીઆરો લઇ આવ્યો, પછી હું બહુજ પરતાવા લાગ્યો કે આ શું કમબખ્તી થઇ ગઇ એટલામા તો સરકારના માણસોએ આવી મને પકડ્યો ચોરી સામેત થઇ અને મને ચાર માસની સખત મજુરીની ટેપ મળી તરેહવાર મકારનાં માણસો સાથે બધીખાનામા ભેળાઈ હું મારી મુદત પૂરી કરી છુટો થયો કાંઈક વખત ગયા પછી મારા બાપે મારે માટે કાંઈ નોકરી સોંપવાની કોશિશ કરી પણ સધળેથીજ ના પડાએ મારે આપ ઘરમા આવી કપાળ કુટે, તેની આબરુનું સત્યાનાશ વાળ્યું એમ કહે, તું જનમ્યોજ ન હોત તો સાર એવા એવા શ્રાપ દએ માફ અત કરણ વિધાઇ ગયું, અને કુવામા પડી મરવાની એક રાતે મેં કોશિશ કીધી, પણ હિંમત ન ચાલવાથી પાછો રૂપો જયા જાઉં ત્યાં

કાષ આગળી દેખાડે મારી ચોરી કરવાની કાષ પશુ મતલબ નહીં
તો પશુ કંઈ જાહે ત્યાં લોકો એકબીજાને આખના પલકારા મારી
સાવચેત રહેવા કહે હું તો બહુ નિરાશ થઈ ગયો, અને ગુસ્સામાં અને
નાસીપાસીમાં ખેંચે ચોરી કરવા માડી એકાદ બે વખત તો મારા
મનમાં કાષ ડખવા લાગ્યું, પણ પછી તો કાંઈ લાગે નહીં આ
રીતે મારી હમણાં સુધીની જીંદગી ગુજરી છે જો મેં આનાજવાણાની
કમળખતી ભરેલી ચોરી કરીજ ન હોત કે મને ન્યાયવિશે મારી
નાશન વય ધ્યાનમાં લઈ ઠપકો આપી છોડી મૂક્યો હોત તો કદાચ
આગણીસવાર ચોરી કરવાને બદલે હું જ કાષ મામનો ન્યાયવિશે થયો હોત

રૂપીજીનું બાપણું

જે પ્રમાણે તમે આ શરિરની આખોથી કાષ ધણું કાષ થોડું
એમ જોઈ શકો છો, તેજ પ્રમાણે આત્માની આખોથી કાષ ધણું કાષ
થોડું જુઓ છો. આની રીતનું હેરફેર જોવાને લીધે તમે એકબીજા
સાથ અથડી પડો છો તમારી બેવફાઈ, તમારી અધાણી અને તમારી
ભેળમભેળથી દોળખના દેવાને હરવાનો સારો ખોરાક પૂરો પાડતા
આબ્યા છો અને આ લોકોની બીડ થયતી હું શું જોઉં છું ? આ
એક માણસને ગર્જના કરતા અવાજે હું શું બોલતા સાંભળું છું ?
અરે, એ તો બચ્ચાર અને કુકર્મથી દૂર રહેવાને લોકને સમજાવે
છે આહા ! એના એક પછી એક વિચાર જાણે એક પૂઠે એક
આવતા વિજળીના ચમકારા છે. એનો સહા ધુળવનારો અવાજ જાણે
વિજળીની પૂઠે આવતા ધડાકા છે શું તું પાપને તેના મૂળમાંથી
ધુળવવાને આકાશપરની વિજળી અને ગગડાટ લાગ્યો છે ? આહા !
શું તું કાષ માનવ છે ? આ રૂપીને તું ડગ કરી નાખે છે પણ એ
નમળા ઇનસાન તારી સવથી સરસ શક્તિમાં તું કેટલો નબળો છે
તે જો તું જોયે છે તેજ ધડીએ હજારો માણુઓને વ્યભિચાર અને
જન્કમ માં મડેલા હું જોઉં છું જાણે કે તું જોલી રહે તેટલીવાર
પણ થોભનાની નેચો તારી દરકાર કરતા નથી, જાણે કે તારા ચાત્રા
કરના પડ્યા છે બાપણો ને વાચનેએ કદાચ પાપમાં નહીં પડેવાને
અટકાવ્યા હશે, પણ પાપમાં પડીચુકેલાઓને કવચીતજ બહાર કાઢ્યા છે
બાપણેથી, અને લોકોને દરદી ન મનના તદોરસ્ત રહેવાનું શીખવી શકે,
પણ બાપણો અને વાચનેથી દરદી થઈચુકેલાનું દરદ તેઓ મટાડી

શકે નહીં. તેને માટે તો દરદના કારણો દૂર કરવાનાં છે, તેને માટે તો ઘટતુ ઓસડ કરવાનું છે વ્યભિચાર, ચોરી, ખૂન, છાકટપણ એ સધળાનું એકજ મૂળ અને કારણ તમે જાણો છો, તેને માણસનું દુષ્ટપણ કહેા છે અને તે સધળાને માટે એકજ ઈલાજ તમારી કને છે, તે ધિક્કાર હજારો વર્ષે સુધી તમે એક બીજને ધિક્કાર્યાં છે, અને ધિક્કારવાનું ડોળ બાદ્ય છે, પણ આ સધળું કાંઈ ઓછું થકુ નથી, બધું વધતુ જ નય છે માત્ર તે કામો કરનાર માણસોજ ફેરવાયા કરે છે, એ દેખાડે છે કે એના કારણો માટે તમારે વધારે ઊડાણુમા જેવું જોઈએ, અને વધારે સરસ ઇલાજ કામો લગાડવા જોઈએ ક ગામ્યતને દુબાડી દેવા માણસ પાપમાં આશ્રી સોધવા જાય છે અને ક ગામ્યતનો વધારો કરે છે પાપ અને ક ગામ્યત એક બીજને પેદા કરે છે. એકનો નાશ કરવાથી બીજનો ઝડ નાશ થાય છે અરે માનવીઓ ! શ્રાપ અને આશીરવાદ વચ્ચેનો તફાવત પણ તમે જોઈ શકતાં નથી પાપને આશીરવાદ સમજી ખુશી થયા કરો છો તો આશીરવાદને પાપ સમજી નાહક મનમા દુખી થયા કરો છો દુઃક દ્રષ્ટિના માનવી ! દોસ્ત અને દુસ્મન વચ્ચેનો ખરો તફાવત જોવાનું પણ તને આવડતુ નથી જો કોઈ દોસ્તને તુ કચડી નાખે છે તો કોઈ દુસ્મનને તુ જવાડે છે જે કોઈ પોતે કે તેનો વશ તારા વશને દુખી કરનાર હોય તેનું કદયાણુ કરી તેને ઘણી વેળા તારા બચ્ચાને દુખ દેવાના હથીઆર પૂરા પાડે છે, તો તારી ઓલાદના તારણનું લવિખ્યમા મૂળ થઈ પડે એવાને તુ કચડી નાખના કરે છે એક ખેડૂત પોતાના કુટુંબના કોઈ માણસનું ખૂન કરનારને જીંદગીના તત્વો પૂરા પાડે છે, તો એક કારીગર પોતાના કોઈ બચ્ચાના નાશનું હથીઆર પોતેજ મનાવી આપી જાય છે, ત્યારે કોણુ કહેશે કે ઓલાદને માટે કાળજી, કાળુ ધોળુ કરી થોડાક પૈયા આપી જવામા સમાયદી જોઈએ અન્યાયી કતુનો, ઝોટા ગ્વાજો અને ભૂલભરેલા વિચારોના તેઓ ભોગ ન થાય એવી હાલતમા તેમને મૂડી જવા એજ, ઓનાદને માટે ખરી કાળજી છે તમે એક બીજ સાથે એવા સબધોથી જોડાયલા છો કે જ્યાં સુધી અન્યાય અને સકટો થેડાઓને માટેમી પૃથિવ પર હશે, ત્યાં સુધી મોડે કે વહેને તમને પણ તેના ભોગ થવું પડશેજ

કાએદો આપણુ રક્ષણુ કરતો નથી, આપણે કાએદાનુ રક્ષણુ કર્યે છીએ.

સમાજના ઘોડાક માણુ સોની નીતિન કાએદાને રક્ષણ
આપી તેનુ માન અને બળ જાળવી રાખે છે (ઇમરસન)

દુનિયાની સઘળી નામાકિત પાઠશાળાઓમાથી કેળવાઇને પાઠવરદો બનેલો જે કાંઈ ઠગાગ સી પુરુષોની નિશાળે કદી બેઠો ન હોય, તો મારા ઠારોની સલાજ લેવાનુ પણુ હુ તેને સોપુ નહી મારા ખુદા ! પ્રમાણિકપણુની પેલી બાબુપર પણુ કેટલુ 'પણુ' શીખવાનુ છે લુચ્છાઓ અને લુચ્છાઓ હોય છે, આ કાંઈ તમારા લડન અને પેરિસ અને ન્યુયોર્કના નામાકિત ડીટેક્ટીવોથી ઝીલાય જાય તેવા માટે હુ ખોવતો નથી આ તમારા જગપ્રસિદ્ધ ડીટેક્ટીવોને 'બાલરમ' મા બાનુઓના ધરેણાગાડા ચોરાથી બચાવવાને બલે રોકો, પરંતુ આ તાયફા તમારા ડીટેક્ટીવો તરફ હમે છે, તેમને સપડાવવાને 'પ્રીનલ-કોડ'મા કાએદોજ કયા છે ? અથવા તો તે બાધી શકાતો નથી, અથવા નજરચુકથી રહી ગયો હોય છે આ સાહુકારો એટલા તો હિંમતવાળા હોય છે કે ડીટેક્ટીવોના નાક આગળજ સાહુકારી કરે છે તેઓ કાંઈ ગુફાઓ અને પહાડોમા છુપાતા ફરતા નથી પોલિસ ચોકીમાજ કેધાડી રીતે છુપાઇ શકે છે એટલુજ નહી, પણુ તેમનુ નામજ કોટવાળ અને ફોન્દાર હોય હાકમના ધરમાજ તેઓ છુપાય પછી આખુ ગામ ધુડી વળો તો શુ ? એક વાર્તા મુજબ આગળા વખતોમા ગામો ઇન્નરે આપવાનો સ્વપ્નયો હતો, ત્યારે એક શખ્સને એવો ઈન્નરો મળતાજ તેનો શત્રુ, ખ્હીને, તેની બહેન સાથ મિત્રાચારી હોવાથી યુક્તિથી તેનાજ ધરમા ભરાઈ બેઠો ઇન્નરદાર હાકમે આખુ ગામ ધુડાવ્યુ 'મુઆને કાંઈખી કરીને પકડાવો', ખ્હને આગ્રહ કરે ! મધરતે હાકમ સાહેબ પોદયા કે પાછળે બારથી તેને વળાવી દીધો ! એક અમુક વર્ગ પોતાની લુચ્છાઇ કે જરાકે પણુ અત કરણુ વગરના નીચપણુથી કાએદાઓ, ડીટેક્ટીવો, પોલીસચોકીઓ અને બધીખાનાઓની એટલો તો હિંપરવારો હોય છે કે માણુસજાતે પોતાની પ્રેરણા અને અજમાયસથી લાચાર બની તેને કયામતને સ્વાધિન કરી

મુક્યો છે ખુદાએ પણ ફરેસ્તાઓને અલુદીઠ રાખ્યા છે, ગરીબ મિયારા ભોલાબટ ફરેસ્તા ! કપટ અને મઠ્ઠર શુ તેનો જેમને ખ્યાલજ નહી, તેમને કપટ અને મઠ્ઠરનો ભોગ થતા ફટલી વાર ! મરલા બટકાને પકડવાને દાણા નાખવામા આવે, માછલીને પકડવાને ગળપર માખી મૂકી બનયાવરી પડે, પણ મિયાગ ફરેસ્તાઓ નો ખાલી જળ મિઠાની કે ટપોટપ આવી પડે એક નાનુ દુષ્કર્મ આજક એક જળ ભરીને ફરેસ્તાઓ પકડી લાવે !

‘A credulous father and a brother noble,
whose nature is so far from doing harm that he
suspects none, on whose foolish honesty my practices
ride easy ’

(Shakespear)

એક કાયા કાનનો યાપ અને ઉમદા લાઇ જેનો ખવાસ નુક સાન કરવાથી એટલો તો દર છે કે કાષ્ઠપર પોતાને નુકસાન કરવાનો શક પણ લઇ જતો નથી જેના એલ્યા ગપાટ પ્રમાણિકપણા પર મારા કાવતરાઓ ખુશાન અને સહેલાઈથી મારી કઠે છે (શેકસપીઅર) લુચ્છાઓ ! આ તે નુચ્છાઓ ! માત્ર જો તેઓ પોતાનાં પાખડ અને પ્રપચમા કાષ્ઠ કાષ્ઠ વાર પોતેજ સપડાતા ન હોત તો સેતાનને પણ પાખડ અને પ્રપચમા તેઓ પછાત નાખત તેઓ કાષ્ઠ ચોરી અકાળી કરનારા નથી, તેઓ ‘કાએદાનો ભગ’ કરનારા નથી, તેઓ ‘કામીજ’ નથી, તેઓ તો ‘આબરદાર,’ આટવાળા ધર્મી શેઠા અને શેઠાણીઓ છે

દેવળમા તેઓ નિયમીત જાય છે સખાવતની ટીપમા નાણુ ભરે છે સવળી રીતે સફેદ, ચુનો ધોળેની દિવાળના જેવા નિષ્કલક છે શુ તેઓ લુચ્છા હોય ? તેમના નજદીકનાં સગા લુચ્છે મરતા હોય, બાપડાને ચોટતાપરથીજ હરકાની કાઢ્યા હોય, પણ તેમની તાકાત શુ કે ફરિયાદને અવાજ તેમની સામે ઉઠાવે ? શેઠા કે શેઠાણીઓ હમણાજ ત્રણ મીડા સાથની રકમ તીમકતુમા સીધીના બચ્ચાઓને રમાલ અને રમકડા આપવાના ફડમા ભરેલી, શુ આવા ધર્મી માણસ પોતાના એશીઓનેજ ન પૂછે ? ખરેખર કેવા આળસુ, નીમકદરામ સગા, ખાંધે ખાસડામાર, બિચારાને મળ્યા છે ! આ સોનેરી ટોળીની

રીતો અને પરાક્રમે કાંઈ તમારા સાધારણ લુચ્છાઓના જેવાજ હોતા નથી, તમારા સાધારણ ખીસાકાતરૂઆ અને વરફાડુઓને તેઓ લુચ્છકારથી નીચ લેખે છે આપણા આ લક્ષાપતિ કે લક્ષાપતિમા અપતા સાહુકારો એકાદ અધારી ગવીમા દોષ ભિલકના થોડાક દોઢીયા હુટી લે છે, પછી 'ચોર, ચોર' કરી ખૂમો પાડે છે, આપડા ભિલુકના મુસ્કા બાંની ચાવડીપર મોકલે છે, આપડા ભિલુકનું કોણુ માને ? આખી દુનિયા લુચ્છકારથી તેની સામે હમે છે કેવો બેહવા ભિલુક ! શુ આવા લક્ષાપતિ ગેઠ એક કે ગાળના થોડાક દોઢીયા લુગી લે ? શહેરના નીતરમા તેના હૃદયની અડોઅડ-નેઓ લુટવાની ઓશીસ ઉધાડે, તેમનાજ જેવા બે ચાર 'કાએદાના હીમાયતી'ઓ તેમની પીઠ પાછળ રહી રાહ-અરી કરે, અને પ્રમાણિકપણુ અને અપ્રમાણિકપણુની અડોઅડ લાગેલી કિનારી પરથી સડમડાડ, કાએદાના ખડકથી વેગળુ, વહાણુ ચલાવી દાઢે મડળીના કામચનાક ત્રાજવા અને કાએદાની કસોટી પેલી દુનિયાના ઇનસાફના ફરેસ્તાના ત્રાજવા અને કસોટી જેવા નાણુક ન હોવાથી, પ્રમાણિકપણુ અને આનરદારપણુની સુગંધમા તેઓ છવી અને મરણુ પાખી શકે

I deny not,

The jury passing on the prisoner's life

May in the sworn twelve have a thief or two
Guiltier than him they try

what's open made to justice,
That justice seizes What know the laws,
That thieves do pass on thieves ?

'Tis very pregnant
The jewel that we find we stoop and take it
Because we see it, but what we do not see,
We tread upon and never think of it

(Shakespeare)

“હું ના પાડતો નથી કે મધવાની તપાસ કરવા બેઠેલી ‘જુરી’-
માના માર ગ્રહરથોમા એક બે ચોર હોય, જેની તપાસ કરવા બેઠા છે

તેના કરતા પોતેજ વધારે અપરાધી હોય ! જે, કાયદા આગળ ખુલ્લું કરી મૂકવામા આવે છે તેની કાયદો ગળચી પકડે છે કાયદાને થોડીજ ખમગ હોય છે કે કેટલી બધી વાર ચોરો, ચોરોને ટેપ મારતા હોય છે દેખીતું છે કે જે ઝવેર આપણે જોઈએ છીએ તે વાંકા વળીને ઉમટી લઈએ છીએ, પણ જે જોતા નથી તેની પરથી ચાલી જઈએ અને તેના ખ્યાલ પણ કર્યો નહીં ” (શેક્સપીઅર) આ રીતે “ કાયદો આપણું રક્ષણ કરતો નથી, આપણે કાયદાનું રક્ષણ કર્યો છીએ ” થોડાક પ્રમાણિક માણસો કાયદાની હસ્તી અને ટેકતું મૂળ છે તેમનું કાયદા તરફનું માન અને કાયદાની આગુમા મક્કમપણે હિંમત રહેવું કાયદાનું રક્ષણ છે આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ કે કાયદો કેટલી બધી રીતે આપણું રક્ષણ કરવાને અશક્ત છે આપણું ખરૂં અને પાયદાર રક્ષણ અરસપરસની સાચી ઇનસાફી વલાણ, ખરા સુધારા અને જ્ઞાનના ફેનાવામા છે બધીખાના અને બાધીમાર, ફાસ્ટી અને સૂળી, આપણી તકલીફો અને ઉપર ટપકેલી સલામતી અને શાંતિ જળનવાનો ટુકો દેખાતો માર્ગ હવે જીનો પુરાણો ગણાવો જોઈએ સુધારા અને વધારાના જમાનાને જાજતો ઇલાજ તે ગણાઈ શકે નહીં

“ આપણે ચાહનારા થયું જોઈએ અને તુરંતજ અશક્ય દેખાય છે તે બની શકે આપણી તવારીખ હજારો વર્ષ થયા ચાહ કે માયાળુ પણાની તવારીખ નથી, પણ એકલપેટાઈની તવારીખ છે આપણો અવિશ્વાસ બહુ ખરચાળું નીવડ્યો છે, અદાલતો અને બધીખાના પાછળ ખરચાતો પૈસો આડ માંગે જાય છે અવિશ્વાસથી આપણે ચોર અને ધરફાડુ મનાવ્યા છે અને અદાલત અને બધીખાનાથી તેમને જાહુકના કરી મૂક્યા છે

માયાળુપણા અને ખ્યારનું તત્ત્વ ચોર અને બહારવટીઆની આખમા આસુ સાથે પોતાની વફાદાર નોકરી આપણને અર્પણ કરતો આપણી આગુમા જોઈએ જીએ, આ કામદાર અને મજૂરી કરતા મરદ અને ચોરોનું બહેળું મડળ, આપણે તેમની કને આપણી ખીન્મત કરાવ્યો છીએ, તેમનાથી આપણે દૂરના દૂર રહીએ છીએ, અને મહોદ્દનામા તેમને સલામ કરવાની પણ દરકાર રાખતા નથી દુનિયાની શરૂઆતથી એકલપેટાપણું આપણે દેખાડતા આવ્યા છીએ, ” (ઇમરસન) માણસોની નીતિ કે સારી ચાલનો જે ભાગ

જમાદાર, દફેદાર, ન્યાયધિશ અને જલ્લાદને આભારી છે, તે માત્ર એક મુએલી, જીવ વગરની નીતિ છે, અને આ જમાદાર, દફેદાર સમળા તેના આધીઆ છે એક જીવની જંગતી નીતિ જે ખરા સુધારથી, એકલપેટાઈ વિનાના સાચા માણસીક ધર્મ અને પ્યારથી, ખરા જ્ઞાનના ફેલાવાથી હરતી ભોગવી શકે તેજ મનુષ્ય જીવગીનું સાર્થક છે, અને આ દુનિઆનું કે કોઈપણ દુનિઆનું તારણ છે તેમાજ આપણી અને આપણી જોલાદની જીવુકની સલામતી અને મનુષ્ય હરતીનું ઉચ્ચ દરજ્જે ચઢવું, તથા જમાનાઓની જેહમત ભગેલી જીવગીનેા દિલાસો અને બદલો છે દરેક ખરા સુધારા વધારામા આગળ વધતા દેશે પોતાના કાચેદાઓમાથી કિનારૂંપી અશ દૂર કરી માણસના ખરા સુધારાનું હથીઆર તેને બનાવવો જોઈએ છે

ધર્મ અમને અમારાથી બચાવ

“ Man is his own proper devil ”

“ આદમીકા શબ્દોત્તાન આદમી હય ”

જ્ઞાના મહમદઅલીએ જુનેગાં મામાજીને “ તમે બડા જીવજી છો ” કરી હમણાજ કહ્યું છે, અને બિચારા જીવ મુલ્લાજી—નો શુ બોલો ? એ શુ બોલો ” કરી પાયશેરીઓ જોડો. ઉચકી ઠડા પડ્યા છે, અને પોતાની સફેદ દાઢીને થયતું અપમાન મોસી ગયા છે, અને “નાદાન છે, નાદાન છે,” એમ મનથી બોલતા સમળાય છે

હમણાજ વિદ્વાન ન્યાયધિશે એક છોનેર વર્ષના ડોસાને છત્રીસમી વાગ જેલની ટેપ મારી છે, જેણે પોતાની પોણી ઉપર જીવગી જેલમાજ કાઢી છે, અને જે “ઉપકાર થયો મારા ભોડ” (thank you my lord) બોલી હસીને ચાલ્યો ગયો છે, અને નામદાર કોર્ટ ખાનુ લેવા ગઇ છે શિક્ષા (punishment) ની મતલબ (pena-pain) દુખ ઉપજવવાની હોય તો દુખ તો વર્તમાનપત્રમા વાંચીને જેમને લાગ્યું હશે તેમને હશે.

નાદાનોનાં નાજનખરનો ભાર જુનેગોં ઉપર પડે છે, ભણેલાઓ, અભણોની હાલત માટે દુખી થાય છે અને બળે છે (કે જે અભણોને

પોતાની હાલતનું જ્ઞાન પણ હોવું નથી, તો કોઈ પ્રકારની લાગણી તો કેમજ હોય, જેમ ખીજ નિના છોડ હોય નહીં) લાગણીવાળાઓ લાગણી વગરનાં માટે દુખી થાય છે પણ આપણે બણેલા બની આપણા જ્ઞાનની હદો સમજે લખાવે અને આપણી લાગણી અને અત કરણને ખીલવીને ઉચ્ચ ટેવિ મહાવે તેની જોડેજોડ આપણે ઉપયોગીપણી (utility) અને કરકસર (economy) ના નિયમોને સંપૂર્ણ કાર્યસાધક હદ પર લઈ જવા જોઈએ, નહીં તો આપણે માટે એક મનુષ્ય પ્રાણી તરીકે ઉપાડવાને નહકી થયલા બાર ઉપરાંત બેવડા બાર ઉપાડવાને તૈયાર થવું જોઈએ

આપણે દુખી થઈએ છીએ તે એટલા માટે નહીં કે આપણા-મા ઉદારતા અને પરોપકાર જેવું કશું નથી અથવા બધું જીવન છે આ દેવતાઈ ગુણો માણસની ઊત્પત્તિ સાથેજ જોડાયેલા છે, જે પર-બ્રહ્મનું એક કિરણરૂપ છે, અને જ્યારે આ ગુણો ન દેખાવાતા હોઈએ કે તેથી ઉલટું જ જણાવું હોય ત્યારે વાદળરૂપ ઢાકાઈ ગયલા કે વેશધારણરૂપ અથવા આપણી બારિક નજર અને મતકીના પૃથકકરણની બહાર હોવાને લીધેજ લાગે છે, કારણ કે ઉદારતા, માણસના હૃદયમાં પોતાનીજ પછવાડે પડવાને એટલી તો વૃચ્છકારે છે કે એક વાર જે તરફ ઉદાર વૃત્તિ દોડી હોય તેથી નુકસાન પામતા પણ તે તરફ દોડતી રહે છે, અને પ્યાર અને પરોપકાર એટલાંતો જોસ્સાદાર આકારી ગુણો છે, તથા આદત એટલી તો પોતાની અસર ઉમેરે છે કે એકવાર કોઈ મનુષ્ય આકારના આયોદ્ધન પુત્રના પર જૂલથી માણસ સમજી દોડ્યા હોય તો તે જીલ જણાયા પછી પણ તે પુતલા તરફ દોડી જાય અને પોતાની માયાની સદતર બહાર કાઢવાને ના પાડે ત્યારે શામાટે આપણે દુખી છીએ, અથવા દુનિયામાં દુખ આટલું બધું દેખાય છે? કારણ કે “અર્ધી દુનિયા કેમ જીવે છે તે બીજી અર્ધી જાણતી નથી” “જેના પર પડે તેજ જાણે” આ કહેવતો જેવી બીજી થોડીજ કહેવતોએ થોડા શબ્દમાં અનુભવ અને બારિકખીતીનો અર્ક પોતામાં સમાવી દીધા હશે દૂર-ખીન અને સુક્ષ્મદશક યત્ર (અપ્રસાસ) કે તેઓ પણ હજી અપૂર્ણ હાલતમાં આપણી કને છે) બને આ કહેવતોને કાંઈપણ સમજવાને જરૂર પડે. આપણી અનેક હાલત, સસારી, કેળવણી સબધી, શારીરિક

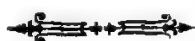
કે આત્મિક, જેવાજ સમઘી કે સ્વદેશી અથવા પરદેશી પોતાના અનેક પથ્થા અને આરિક તકાવતોને લીધે, ગમે એવો વિદ્વાન, ગમે એવો પદેન, કહેન, પગેપકારી પથ્થ માણસ જાતની બીન્ન બીન્ન હાલત સમજવાને અશકત થઇ પડે છે જુઓ ! આકાશપર વાદળા ઘેરાઈ આવ્યા છે એ બલા, આ આકાશ નહી, રાજદ્વારી આકાશપર વાદળા ચઢી આના છે ફ્રાન્સના રાજાએ પોતાના વડા વજરને કપકો આપ્યો છે, કારણ કે તેના નવા બધાયલા મહેલની એક બારી તેના ફરમાવના મુજબ બરોમર મુકાઇ ન હતી અને તે વજરે પોતાના મનમા કહ્યું છે, “અચ્ચા, તને નનરાસ ઝાઝી છે તેથી બનેકપકો આપ, હું તને એનો સ્વાદ ચખાડું છું ” થોડી વારમા તેણે પગરણ ચાલુ કર્યું છે ટકી અને રશિયા, અને ફ્રાન્સ અને આસ્ટ્રિયા પૂરકાવરકીપર આવી પડ્યા છે પેથી તરફ પવિત્રા તમા તમામ ખલકના વડા ધર્મગુરુને તેના કોઇ સેવકે ચરણા મત પામવાને, પગને ચુમન કરવાને બદલે જુનની કે જાણી જોઇને ગાત પર ચુમી લઇ લીધી છે તેથી સધળે ગડગડ અને ઘોષાટ વ્યાપી રહ્યા છે

આ બે ‘મોટા’ બનાવો તરફ ‘આખી દુનિયા’ ની નજર રોકાઈ જવાથી મિચારો જીવુ ડોસા સનાણુ વર્ષની ઉમરના પોતાની દીકરીની દીકરીની દીકરીની દીકરી ઉમર માસ સનાળિની, બહુજ માહી થઈ જવાથી બારી ચિતામા વખત કાઢે છે તે તરફ કોઇ જોનાર નથી તેમના બજોપાળમા પહેનવાન બાળુના અને પીતૃતન બાધાના તરવારા અથવા તાડી છેજનારા અને ન્યાતના જમન માટે એકલે હાથે તપેલાઈપ કુવાળો થયથલ બરેલા, ચુપે ચઢાવનારાઓ અનેક છે, પથ્થ સવાસો માણસોના કુટુંબમા માનજે કે જીવુ ડોસા જેવો બાર ઉપાડનાર કોઇ નથી

આ તરફ કોઇ પહરેજગાર ઉપર કોઇએ બારીએથી રાખ અને મટોડોના વરસાડ વરસાવ્યો છે અને તે મિચારો “ ખુદાના શોકર ’ મારી નાલાયકી અને પાપ માટે, રાખ અને ધૂળ, માથે મોહડે મારે હાથે બરવી જોઇતી હતી તે કામ બીજાએ મારે માટે કરી છોડ્યો છે ” એમ બોલતો ચાલ્યો જાય છે

પેરી તરફ બે રાજાઓએ લડાઈ ઉઠાવી છે, કારણ કે એકે શ્રી છત્રપતિ મહારાજ સમશેર બહાદુર ધુરધર-ધર-ધર-ધર વિગેરે,

વિગેરે, વિગેરે આમ ત્રણ 'વિગેરે' પોતાના ખેતામ પાછળ મુક્યા અને બીજાના નામ પછળ બેજ વિગેરે મુક્યા. (આ વાત માનવામાં ન આવે તોપણ ખરી છે કે ઇ સ ૧૧૫૪માં સ્વીડન અને પોલન્ડના રાજાઓ વચ્ચે છ વર્ષ સુધી લડાઈ ચાલી રહી હતી અને હજારો માણસ માર્યા ગયા હતા અને તેનું કારણ એ હતું કે એક બીજાના ખેતામ પછવાડે બેજ 'વિગેરે' લખ્યા હતા અને પોતાના ખેતામ પછવાડે ત્રણ લખ્યા હતા) બસ-દુનિયા, બસ-તારી રત્ન લેવા અગાઉ વાચનારની રત્ન લેવું છું

કુદરતની એકતા

There is only One Body and One Spirit (Bible)

માત્ર એક જ શરિર અને એક જ આત્મા છે (બાઇબલ)

It is one light which beams out of a thousand stars
It is one soul which animates all men

(Emerson)

એક જ રોશની હજારો તારાઓમાં પ્રકાશે છે

એક જ આત્મા સઘળા માણસોમાં કાર્ય કરે છે (ઇમરસન)

આ એક બહુ જીવો વિષય છે છેક કુદરતની હસ્તી જેટલો જીવો વિષય છે ત્યારે લખનાર તું શું કહાપણ કોલના માગે છે? મુખ મકસદપર આવ્યા અગાઉ એક જાણીતી વાત દીમ્યા રૂપે કહેવી પડે છે કુદરતી વિદ્યાના કાનુનીયી, કુદરતના બહારના ગમે એટલા જીદાપણા અને હેરફેર છતાં તેનું આકેષત એકપણ સામેત દેખાડે છે માણસનું આખું શરિર જે ગમે એવા એકમીજની તદ્દન જીદા દેખાતા અવ્યવેનું બનેલું છે, તે સત્રળા અવ્યવે એકમીજને મળતા આવે છે એટલું જ નહીં પણ સત્રળા અવ્યવેનું મૂળ એક 'કણ' (cell) છે, કે જે બારીક કણ જીદી જીદી રીતે જોડવાથી આ સખ્યા-બધ જીદા દેખાતા ઘાટો અને અવ્યવે બન્યા છે માણસના શરિરમાં આ એકતા આખા શરિરનો પાયો છે, એમજ નહીં, તમામ જનરની દુનિયામાંજ નહીં, પણ વનસ્પતિના ઘાટમાં પણ આજ એકતા છે એટલે એક ઝાડ તેના થડ, ડાખલા, ડાળીઓ, પાદડાં સુધા ગમે

એટલું જુદી જુદી બાબતોનું દેખાય તે પણ આ એકપૂરાની અનેક કાસમની મોઢાણીની અનેના માત્ર જુદા જુદા દેખાતા વાટો છે. દેવ વિદ્યા દર્શના ગમે એટલા હદ વગરના અને ગુચરનારા નામો છતાં દર્શો આક્રમત માત્ર એ ચારજ દેખાડે છે, નહીં, જે હજી પણ છેક છેડા સુધી પોહ્યાડે તો તે પણ દર્શોનું વટીક એકપણ દેખાડે છે.

આ સઘળી વિદ્યાની ઉડી મામતો છે હરે આ પદ્મચક્રી દુનિયામાજ એકપણ અટકતું નથી પ્રવાહીરૂપી દુનિયામા પણ તેવુંજ એકપણ છે નકકર પદાર્થ, અને પ્રવાહી ગમે એટલા જુદા દેખાય તો પણ તેમા એકપણ છે એક સાધારણ દાખલો પાણીનો છે. નની મરફની નકકર હાલત, પાણીની પ્રવાહી હાલત, અને માફરૂપી વાયુ હાલતમા તે તેને તેજ ચીજ છે, જે નાના છોકરા પણ જાણે છે પણ એટલુંજ નહીં, પદાર્થ કે પ્રવાહીમા પોતપોતાનું એકપણ છે એમજ નહીં, પણ પદાર્થ અને પ્રવાહીની દુનિયા વચ્ચે પણ એકપણ છે જુઓ, દરિઆવના ઉછળતા મોળાઓ, તેઓ જમીનપરના પહાડોને રજુ કરે છે, જુઓ આ બહોળા મહાસાગરનું એક એક ટીપુ પૃથ્વિને રજુ કરે છે હવે જે શારિરીક દુનિયા માટે ખરૂં છે તે મન અને આત્મિક દુનિયા માટે પણ તેટલુંજ ખરૂં છે, એટલુંજ નહીં, એટલે શારિરીક અને આત્મિક દુનિયા પોતપોતામા એકપણ ધરાવે છે એમજ નહીં પણ શારિરીક અને આત્મિક દુનિયા વચ્ચે પણ એકપણ છે તખીમી વિદ્યાનું તત્વજ્ઞાન ધરાવનાર આજના વખતમા જાણે છે કે મન અને શરિર એક મીઠા પર કેટની અસર કરે છે, કેટલો ઘાડો સમય એક ખીજા જોડે ધરાવે છે, એટલી તો હદ સુધી કે કેટલાક મનના દર્શોને માત્ર શરિર ઉપર એકસ ઉપચારો કરવાથી સારા કરી શકવની આશા નાખવામા આવે છે.

ડીસરાએલીના કહેવા મુજબ તખીમી વિદ્યા માટે પ્રખ્યાત લીડન શહેરમા જોખીઅસ નામના એક પ્રખ્યાત તખીમી પ્રોફેસરે એક દાખલો નોંધ્યો છે કે એક બાલકો જે અતિશય આકરા અને ઝંતુની મીઠાજની હતી, તેણીને તેણીનો ભરથાર અનેકવાર ફક્ત ખોલી તેણીનો મનજ એટલો તો ખુશ અને કાશુમા રાખતો હતો કે આ બેકુ જે બહુ દુખી બનતો તે સુખથી રહી શકતો હતો ‘ મારી બોળખાણુના એક તખીમને એક બાલકે પુછ્યું કે મારા દર્શનું નામ શું ? ’ તેણે

જવાબ દીધો “ તમારૂં દદ વાતાવરણને લગતું છે ” હવાની સરદી તેણીના શરિર ઉપર અસર કરતી હતી જેનો ઉત્તર તેણીનું મન પાછું વાળતું હતું આ તેણીનું દર્દ હતું “ આપણી હોજરી ‘તે’ થઇ ગયલી ન હોય ત્યારે આપણી કદપણા વધારે જોસદાર હોય છે શિયાળા કરતા પાનખર રૂઠુમા વધારે અમકદાર હોય છે, બેગા મડ-ળમા હોય તેના કરતા ચકાતમા વધારે જોરાવર હોય છે, બપોરની ગરમી અને ઉગ્મસના ચકચકાટમા હોય તેના કરતા જાખી રોશનીમા આપણી કદપણા વધારે જોર રાખે છે આ સઘળા દાખલાઓમા પહેલા શરિર ઉપર અસર થાય છે અને પછી તે મનપર ફેકાય છે

“ કેટલીકવાર આપણા સ્વપનાઓ બેચેનીના ભૂનો આપણી આમળ ઉભા કરે છે, ત્યારે આપણને યાદ આવી જાય છે કે દેસ્કાર્તિ-સના કહેવા મુજબ મનનું રહેઠાણ ‘પાઇન્યલ ગ્લાન્ડ’ નામના બેગના ભાગમા નહીં પણ કદાચ આપણી હોજરીમા હશે, અને આપણી અકકલને કોઇવાર ઠેકાણે લાવવાનું તર્કશાસ્ત્ર ‘બ્લુ પીલ’ નામની દવાની ગોળી સાથે ગળવાથી મળી શકે આપણું સસારી સુખ વણીવાર આપણા કલેજા અને હોજરીપર આધાર રાખે છે, અને નીતિશાસ્ત્રી કરતા તખીબ પરણેલી છદગીરી નારી નાની ખલલોને અસરકારક રીતે દૂર કરી શકે, કારણકે એક અસરકારક દવાને બદલે એક વાચેજ ખોટી ગીતે લાગુ પાડવા જવાથી જોઇતી અસર થઇ શકે નહીં ”

મીઠ હેસ્ટેમ નામનો વિદ્વાન પાતાની ‘તદરોસ્ત મન’ નામની ચો પડીમા શરિર અને મનના દદ વચ્ચે કેટલા અજબ જેવી સરખામણી દેખાડે છે જેમકે લકગે યાદદાસ્તની ખામી જોડે સરખાવે છે, કે જ્યાં યાદ કરવાની ગમે એટલી કાગરા છતાં યાદ આવતું નથી, ધુજરીને ચિત્તના ક્યારા કરવા અને ધ્યાન ન રહેવા સાથે સરખાવે છે આ રીતે આપણે આ નીચલી કહેતીપર આવી પુગ્યે છીએ “ *Vice is a disease which requires a physician to cure and not a judge to punish,* ” અનીતિ એક દદ છે જે સાર કરવાને એક તખીબનું કામ છે નહીં કે ન્યાયધિશનું

અને જાણું કે આ સંખ્યામની અસર ન્યાયધિશોપર થઇ હોય તેમ થોડાક વર્ષની વાત ઉપર (વિલાયતમા) અપરાધીઓની સજા

એટલી તે કાએદામાં ફરમાવવા કરતા એાછી અને લઈ ચલાવ કર વામાં આવતી હતી કે વર્તમાનપત્રોમાં કોઈ ડહાયાઓએ પોકાર કરવા માડયા હતા કે એક ‘કમીશન’ નેમી આ બાબતની તપાસ ચલાવી ન્યાયધિશેને, પૂરેપૂરી સજ કરવાની ફરજ પાડવી !

હવે કુદરતના એકપણાની બામતપર પાછુ ખોજતા કહેવુ જોઈએ કે આ એકપણુ જીવગીતી દુનિઆમાં છે એટલુજ નહી પણ મોતની દુનિઆમાં પણ છે જીવગી અને મોતની પોતપોતાની દુનિઆમાં છે એટલુજ નહી પણ જીવગી અને મોત એ બે દુનિઆની વચ્ચે પણ છે ખરેખર જીવગી અને મોતને કોઈ બારીક વીટીથી જુદા પાડી શકતા નથી અને કેમ પાડી શકે ? જ્યારે જોયા એક ચાતુ મોતની મારફતેજ આપણે જીવે છીએ આપણા શરિરના વપકાઈ જતા ભાગો હરપણે મરણ પામે છે, અને નવા ભાગો તેમની જગ્યાએ બનતા રહે છે આ ક્રિયાને સરવાળો તે આપણી આ દુનિઆની જીવગી કોડી ગયતી અને મરણ પામેતી વનસ્પતિ અને પ્રાણિઓના કુદરતી નિયમ પ્રમાણે પૃથકકરણ બની તે પાછા આપણા ધાન્યનું ખાતર, આપણુ પાણી કે હવા બનાવવામાં મદદ આપે છે અહીં આ આપણને શેકસપીઅરની કવિતા યાદ આવે છે, જ્યાં તે સીઝર આદ્યાહને તેના મરણ પછી ખાક બની એક દિવાળનું ગાંધુ પુરનાને ઉધોગી થયેલા દેખાડે છે

“ Imperious Cæsar dead and turned to clay
Might stop a hole to keep the wind away
O, that that earth which kept the world in
awe

Should patch a wall to keep the wind away ”

આ રીતે કુદરતના સંધળા વિભાગો એકપણાના નાતાથી જોડા એના ડ, ફરતી ખુલ પડેને કહે છે કે “ નીસ્ત હરતી બજુજ ઇઅ-જદાન ” કુદરત સિવાય બીજી કોઈ હરતી નથી પ્રોત્તી બાઇમત્ર કહે છે

‘ Man is made in the image of God,’ માણસ ઇશ્વરની પ્રતિમા છે એરીસતોતન કહે છે “ દુનિયા માણસના મનમાં એક ખ્યાન છે અને માણસ ખુદાના મનમાં એક ખ્યાલ છે ”

ઓ મનસાન ! કુદરતની બહોળી સાકળતી તુ એક ઠળી છે, જીવતી, બોલતી અને પોતાનું જ્ઞાન ધરાવતી કુદરત તુ છે, ત્યારે જો

તારો દુઃખજો ! તેને જાગવવાને તારે કેટલી સહાનુભૂતિ લેવી જોઈએ હવે આ દીમાચો પૂરો કરતા હાસને મતલબપર આવશ્ય

યાન રાખવું કે આ કુદરતના એકપણ વસ્તુ કોઈપર કોઈમી અન્યાય આપણે કરી શક્યે નહીં, કે જે વળતો આપણી ઉપરજ આવી ન પડે, “ જીવનભરે જાણ્યું કે તેણે મારી પર જીવન કર્યો, જીવન તો તેણે પોતા પરજ ગુજાર્યો ” અમેરીકન શીલસુક એમરસન કહે છે “ માણસના પોતાના બાહ્ય ધર્મ પ્રત્યેના અન્યાયોનું પરિણામ શું ? સસાર મડળ, રાજ મડળ, જાહેર આત્માની, ખાનગી આત્માની સર્વને માથે પેલું મુરદાર બક્ષ ધીન ‘ખીક’ પોતાની પાખો ફફડાવ્યા કરે છે પોતીસની ડોળ પોતાની પીઠ પછવાડે ને પછવાડે રાખીનેજ તે અહીં તહીં ફરી શકે છે ” જે ગેરવાઓ તારા પડોશીને ભોગવવા પડશે, તે મોડે વહેલને તને ભોગવવા પડવાના, જે અન્યાયો, જાહેરના, ધિક્કારો તું ખુદની ખલકતપર ગુજારશે તે તારી અને તારાઓની ઉપર સીધી કે આડકતરી રીતે મોડે કે વહેલે આવી પડવાના, માટે, ઉઠ, આ ઇનસાન અગરજો આ કુદરતના એકપણાની ખામન તારીપર વ્યથ ગઈ ન હોય તો જાણ કે આ દુનિયાની બદ-બખ્તીમાં કોઈપણ રીતે કસેલું ઇનસાન તારી મા, આપ કે બાઈ બેન ન હોય તો તેથી થાણું દરનું બેગી તો નથીજ તારી બેદરકારી માટે શું કહું ? અગર જે પેલી દુનિયાનો એક ફરેસ્તો તને સહાય થવા આવતા કોઈ અકસમાતનો ભોગ થાય એમ આપણે વિચાર્યો તે કંઈ હોવાના હેતથી કેટલા પૂત્ર સમાન બાવથી તેને નુકસાનીમાથી છોડવવાને તારી અશક્તિ છતાં સમજી બનતું કરવું જોઈએ અગર જે એક ગાય પોતાનું પૂત્ર કાઢામાં બેળવાઈ જવાથી અટકી બેઠી હોય તો તારી માણસાઈ લાગણી ઝડપથી તેણીને છોડવવાને ન દોડાવશે ? અફસોસ ! કુદરતી હાજતોમાથી નીપજતા નુકસાનોને કુદરતી આફતોથી નીપજતાં નુકસાનો સાથ આપણે બેળી નાખ્યે છીએ ધર્મિક રેળ અને દુષ્કાળ જેપર આપણે કાણુ નહીં તેને સસારી વગેરે ખરા બીજો જેપર થોડા ઘણા કાણુથી ઘટતી રીતે આછા કરી શક્યે તે સાથ બેળી નાખ્યે છીએ, અને પાણીના ધોધ આગળ એક વાસનું તણુ તણાઈ જાય તેમ આપણી સસારી આફતોને દૂર ન થઈ શકે એવી ખરાબી માની તેટલામાજ અટકી બેસ્યે છીએ

આ ઇનસાન ! તું એક ‘મીશનરી’ છે અમેરીકાનો, ચીનનો કે અરબસ્તાનનો નહીં, પણ ખુદ ખુદાતરફનો મીશનરી છે શું મીશનરીઓએજ પોતાની માતું દુધ ધાવ્યું ? શું આપણે કુતરીનું દુધ ધાવ્યું કે હનાપરજ પરવરશ થયા ? તું મીશનરીજ સ્ત્રીનો ભરચાર, બચ્ચાનો બાપ, માપતું બચ્ચું ? અને તું નહીં ? આપણી સઘળી કેળવણીની મકસદ દરેક ઇનસાનને ખુદ પોતામા બલાઇનું એક મધ્યમિદુ બનાવવાની છે કે જેનાથી સૂચના કિરણો મીસાલે તે આખી દુનિઆમાં ફેલાતી રહે તમામ કુદરતનો પડછાયો તારા મનની આરમીમા બગેબર અને આબેહુબ પડે એટલે તું બરોબર કુદરત સાથે એક થઇ શકે છે.

આ એકપણાએ-આપણી હસ્તીના મૂળ કાએદાએજ-આપણને એવા તો સીકડયા છે કે આપણી દુક નજરનું એકલપેટાપણું ‘બીજાઓ’ની કમબખ્તી અને દુખમા આપણને સડોવ્યા વિના રહે નહીં આ એકપણાએ આપણને શીખવ્યા કે જ્યારે જે સઘળું છે તે સઘળા દેખીતા જુદાપણા વચ્ચે “એક પાક કુદરત” છે, ત્યારે પ્યાર અને માનની બકિતભાનીક લાભણીથી કુદરતના બાળક તરીકે આપણે આપણા આ માતા તરફ જોવું જોઇએ, તેણીના માન અને પ્યારને ખાતર આ દુનિઆની બધીમા સડોવાયલાઓનો અસરકારક છુટકારા આવી ઉચ લાગણીઓ ધરાવ્યા વિના થઇ શકે નહીં, એટલે તમામ કુદરતમા ધિક્કાર અને ‘મને કાઈ અડકશે નહીં’નો જગ્યા કેઈ છેજ નહીં

“પોતાને ઓળખ” એ સઘળી શીલસુરી અને જ્ઞાનનો અરક છે પણ પોતાને ઓળખેજ કાણ, જે પોતાની હાજતોને પણ સમજી શકતો નથી આ હાજતોને ઘટતી રીતે અને કુદરતી કાનુનપર પૂરી પાડવાનું દરેક માણસને બની શકે તે બીજાના લેવાને અને તેની સઘળી બની શકતી સપુર્ણ રીતે તે જાળવવાની મકસદ તરફ દરેક ખરો શીનસુક કે રાજદારી કે પરોપકારી વગેરે પોતપોતાના વિભાગમાં કામ કરે છે, અથવા કરવું જોઇએ નીતિ અને અનીતિ, તદરેસ્તી અને દંદના સઘળા કાએદાઓનું એકપણું અને તેમના વચ્ચેનો સબ્બ તપાસ્યા પછી એક ખરા અનુભવી તબીબ તરીકે કેમ કામ કરવું તે સમજી શકાય છે, બીજાઓની જાળવણી અને લાભમા આપણા લાભ અને જાળવણી જોઇએ છીએ જ્યારે તમામ જગત એકજ શરિર છે,

ત્યારે તેનાં કાષ્ઠ પશુ ભાગના દંડની અસર બીજાપર થયા વિના રહેજ કેમ ? પશુ જે પોતાને ઝાળખે નહી તે બીજાને કયાથી ઝાળખે ? જે પોતાની હાજત ન સમજે તે બીજાની કયાથી પીછાણે

આ કુદરતી હાજતો અને તેમના એકપણાના સમયોએ અરસ-પરસની મદદનો કાનુન આ દુનિઆમાં અગતનો બનાવ્યો છે

દરેક માણસ દરેક માણસનો માત્ર પડછાયો છે, ઠેડવાડો, બધી ખાના આપણી નજરની બહાર ગમે એટલા ગામને પાદરે કહાડયે, તો પશુ તેમનો પડછાયો સૃષ્ટિના બીજા છેડા સુધી આપણીપર પાછો પડશે, અને સારા નસીબે આપણે મચી ગયા હોયએ તો આપણી અજ્ઞાન કે ઝોછા નસીબની ઝોલાદ અને બચ્યા માટે આપણી કને કાષ્ઠ જમીનગીરી નથી, સિવાય કે ખરી રીતે કુદરતના કાનુનોને પીછાણી એકબીજાની હાજતનો પુરેપુરો અભ્યાસ કરી ખરા ભાઈબિનજણાથી માયા અને નરમાસથી વર્તી આપણી તરફની, આપણા ભાઈબેન ધન-સાન જાત તરફ અને આપણી માતપીતા કુદરત તરફની ફરજ આપણે અદા કર્યે અને તેના બદલા તરીકે મનની શાંતિ મેળવી આપણી ઝોલાદ અને બચ્યાના લાભની કાંઈક ખરી સામગ્રી કરી મુકયે

સુપ્રસિધ્ધ યુરોપિયન લેખકોના ચુંટી કાઢેલા વિષયો.

લડાઇની ફીલસુફી

(જીનેધન ડાયમંડના લેખ ઉપરથી તરજુમો)

લડાઇઓ ધણીવાર સ્વાથ માટે કે જીરુસાઓ સતોષના માટે ચાલુ કરવામા આવે છે તેમને ચાલુ રાખવાને ખીજ હેતુઓમા લાભની અભિનાયાથી તેની અસર પધે છે, અને આપણે જાણીએ છીએ કે ખીજ હેતુઓ વિના માત્ર લાભની ખાહેશજ આપણી નીતિ સમધી જાગણીને બહુ નબળી કરવાને અને ધણા પાપો કરવાને લલચાવવાને પૂરતી જે દસ વરસની મુદતની એક લડાઇના અરસામા ધણાઓ એના હોય છે કે જેમની આવક લડાઇ ચાલુ રહેવા ઉપર લટકેલી હોય છે, અને ઝોરાકી વગેરે પૂરી પાડનારાઓ, ગુમાસ્તાઓ અને કારીગરો વગેરેની એક મોટી અગણીત સંખ્યા લડાઇને ચાહ્ય છે, કારણ કે તે તેમના ગજવા ભરે છે અને કમનસીબે જો પૈસા નજર આગળ હોય તો એક આખા રાજની ધુળધાણી રી ખીસાદમા છે ? નાશ અને કાપાકાપી—વરસ દહાડે એકસો—ની સામે હરીફાર્ષમા ઉતરવાને કાઇજ નથી સાચુ યોવીએ તો એક લડાઇને ચલાવનારની નેમ કાઇ પખતે લાભના મૂળોને હદ વગરની શાખાઓ જોડી દેવાની દેખાય છે જેમ ધણાઓને તેથી લાભ થાય છે તેમ ધણાઓ તેને ટેકા આપનાર થાય છે, અને એ પ્રમાણે દીવાનની મસલતો અને યોજનાઓ લોકોની ઇચ્છાઓ સાથે એક મને છે, અને મને લડાઇના ચાલુ થવામા સતોષ પામે છે પણ એથી તો વધારે દરોમરત અને જોરાવર ટેકા તો લડાઇને એમ મળે છે કે તે સમાજના ઉપલા વર્ગોને એક ‘પેશો’ (ધધો) પૂરો પાડે છે કે જેમા લાભની સાથે ઉચ્ચપણુ જોડાયલુ છે, અને જે સાધારણુ ધધાઓની હલકાઇમા નાખ્યા વિના તેમને ગુજરાન પૂર પાડે છે અને દોનતવાન બનાવે છે આ બ્યાપારની જ મનો અને લડાઇની જ મનો વચ્ચેથી કાઢેલો હલકાઇનો ખ્યાલ

ખરો છે કે માત્ર કદિપત છે તે તપાસવાનું છવ જોવું નથી લડાઇના ખ્યાલને ખીજા ખ્યાલોથી અલગ પાડી તેને પોતાનાજ ટેકા ઉપર રાખી તપાસતા તો આ માન અને હલકાઇને ખ્યાલ કદિપત માલમ પડે છે, પણ આ જાતના માનની લવાને પ્રજામત ઉપર હોય છે, અને પ્રજામત તેની તરફેણમાં છે, તેટલામાટે જમીન અને દરિયાના લશ્કરો મધ્યમ અને ઉપલા વર્ગોને એક આવકારદાયક પેશો પૂરો પાડે છે લડાઇનો પેશો પણ કાયદા અને વૈદ્યાના પેશાની માફકજ છે—એટલે ધંધા અને નફાનું એકસરખું મૂળ જેમ છોકરાઓને કાપદાની કેળવણી આપવામાં આવે છે તેમજ લડાઇને માટે પણ કેળવવામાં આવે છે, અને લડાઈ દુનિયાના કામકાજનો એક ભાગ છે એથી ખીજો ખ્યાલ તેમને હોય એમ દેખાતું નથી વડા દીકરાનેજ એકલો વારસ નેમવાની કમનમીજ રૂઠીને લીધે જે આપો પોતાના નાના દીકરાઓને પોતાના વારસને ખરચે નીમાવવા ઇચ્છતા ન હોય તેમને માટે ખુસ્કી અને તરીનાં લશ્કરો એક સાધારણ ઇલાજ છે આ એ વિના યુ કરવું તે તેઓ જાણી શકત નહીં એઓમાના ધણા-ઓને તો સુલેહની ખુશર એક આકૃતસમાન હોય છે, અને જોકે લાભને ખાતર નવી શત્રુતાઓ અને લડાઇની તરફેણમાં તેઓ પોતાના અવાજો ઉઠાવે નહીં, તોપણ કમનસીમે એટલું ચોક્કસ છે કે તેઓ ધણીવાર છુપી રીતે તેને માટે ઇચ્છા કરે છે આ રીતે એક દેશના ખેતાખવાલા, વગવાવા અને દોલતવાન મડળોનો મોટો ભાગ લડાઇને સલગાવી જારી રાખવામાં પોતાનો સ્વાર્થ જુએ છે અને પછી તેના છેડો પણ ન આવે તો તેમાં અજાણ્યમી શી ? (હું ધારું છું કે સર વોલ્ટર રાલીએ કહ્યું છે કે) “ જે કોઇ લડાઇના પેશાપર પોતાના ગુજરાનનો આધાર લટકે તો રાખે છે તે કચ્ચીતજ પ્રમાણિક નીવડશે ”

લડાઇ ઉપર ગુજરાનનો આધાર રાખવાથી, લડાઇની ઇચ્છા કરવાને મજબુત લાનચ થાય છે, અને જ્યારે લડાઇનો સત્તાવ આગળ આવે છે ત્યારે આપણને ડર લાગે છે કે કંઈમાં આસ્તેથી પુક મારતો સ્વાથનો અવાજ ફાટી જશે, અને લડાઇ સળગાવવાને દયા, ધર્મ અને અત કરણનો ભોગ આપવામાં આવશે.

લડાઇના ખીજા કારણો કે જે શાહજાદાઓ, ગજયાધિકારીઓ કે સેનાપતિઓનો લોભ વગેરે હોય છે તેનો કોઇપણ માણસ જેને

દુનિયા સાબળે તે બચાવ કરવાને ખુશી નથી । જ્યાધિકારીઓને લોભ સિવાય તેમની સુદૃઢ રાજનીતિને નગના બીજા ધણા કારણો હોય છે કે જ્યાં લડાઇ સંગવડભરેની થઇ પડે છે, અને જ્યારે તેમને એવા કારણો હોય છે ત્યારે તેઓ કોઇપર માણસોની છદ્મીઓને ઠડે પેટે સંદો કરનારા સગેલીઓ અને છે જેઓ વણા આશરો આપે છે તેમના વણા તાબેદારો હોય છે, અને જેમના ધણા તામેદારો હોય છે તેમને વણી સત્તા હોય છે એક વડાની એક પ્રધાન ઉપર હજારો આધાર રાખનારા થાય છે અને જે તે ચાહ તે મોટા અપગ્રાધા કરી શિક્ષા વિના મચી જઇ શકે, કારણકે લડાઇ, સામે થનારને એકાદ ઓવો આપી ચુપ કરવાને તેને શક્તીવાન કરે છે અને ભાડુતીઓના મતો એકાદ લાયથી સગરનાને તેને ફાવતું કરી આપે છે એટલામાટે લડાઇ ચત્તા વવાને તેને ધણા હેતુઓ હોય છે,—પોભ કે જે જીતનાની દરકાર રાખતો નથી, અથવા ધારતી કે જે તેના ઓદ્ધા સુ'રી કે ગજવા સુધીજ લખાએથી હોય છે, અને ધારતી અને લોભ કોઇપર માણુ સોની છદ્મીઓ અને સુખ કરતા વધારે સ્વાથ ભગેલા પિયારો થઇ પડે છે ખગેખર દીવાનની સભાને તડાઇઓ ચાતુ રાખવાને ધણા છુપા હેતુઓ હોય છે કે જે વિષે લોકો થાકુજ નાણે છે તેઓ જાહેરમા હક લુટાવાની, સુલ્લેહ ભાગવાની, કિના લેવાની જરૂરી વગેરે વાતો કરે છે, જ્યારે આ હેતુઓ તો તેમના ઠરાવોથી વેગળાજ હોય છે કોઇ છુપી મકસદ, અથવા એક શાહનશાનો ખાનગી કલ્મો કે એક પ્રધાનનો ગુસ્સો—આ ધણીપર ખરા કારણો અને હેતુઓ હોય છે ત્યારે લડાઇ સળગાવનારાઓ મોટે મોટે દેશની આબરૂની અને સલામતીની વાતો પોકારે છે

પણુ લડાઇનાં લોકપ્રિયપણાનું અને જે સહલાઇથી તેને માટે તૈયાર બની જવામા આવે છે તેનું સર્વથી મોટું કારણ કદાચ આ છે લડાઇના પેશા અને પરાક્રમો સાથે કીર્તિ અને માનનો ખ્યાલ જોડાયેલો છે લડાઇની, જેઓ તેમા માર્યાં જાય તેમની અને જેઓ તેમાથી પોતાને દેશ ફતેહમદ પાછા ફરે તેમની કીર્તિ, એ ઇતિહાસ કતાંનો, જન્મચરિત્ર લખનારનો અને કવિનો માનીતો વિષય છે તેઓએ એક હજાર વખત આપણને મરી જતા પેહલવાનો વિષે કહ્યું છે કે જેઓ “ જીતની ખુશાલીઓ વચ્ચે પોતાના પ્રાણ છોડે છે,

અને પોતાના દેશની કીર્તિના વિચારથી મસ્ત બની મરના હસે છે, " અને આ પ્રમાણે કીર્તિનો લોભ વધારવાને સુભાષીતપણુ અને બુદ્ધિ જે સઘળી ઉશ્કેરણીઓ પૂરી પાડી શકે તે દરેકને કામે લગાડવામાં આવે છે, કે જે લોભ માત્ર લોહીના ખરચેજ સતોષી શકાય

આ કીર્તિની જાત અને તેના મૂળ તત્વોની આપણે તપાસ લીધી છે, અને નીતિ સંબંધી કે બુદ્ધિની નજરથી જોતા તે હલકા પ્રકારની અને ખરાબ છે કીર્તિનો જુરસો સઘળા જુરસાઓમાં (ધ્યાર સિવાય) સર્વથી એકલપેટો છે એટલા માટે શીલસુશી અને બુદ્ધિ તેને બેફીકર પુચ્છકારી શકે, અને ખ્રીસ્તી ધર્મ મુગા અવાજે તોપણ બાર મુકાને તેને ધિક્કારે છે મીશ્વપ વીલસન કહે છે કે "ખ્રીસ્તી ધર્મ લડાઇની કીર્તિની ઇચ્છાનો કેવળ નાશ કરે છે" એથી પણ વધારે, લડાઇનોજ એક હીમાયતી ગવાહી આપે છે કે એક લડાયક માણસની વર્તણૂકનો કાંઈ પણ ભાગ કાષ્ટસ્થની વખાણનો, ફરમાનનો કે દાખલાનો વિષય કદી પણ બન્યો નથી, પણ તેથી ઉલટીજ વર્તણૂક આ સઘળાનો વિષય પૂરા પાડે છે

આવો કીર્તિનો પાયો છે કે જેણે માણસોના ધાડાના ધાડાઓને ધણા વચ્ચા જમાનાઓ સુધી ઠગ્યા છે. આ પાયા ઉપર એક બાધકામ કરવામાં આવ્યું છે—એટલું તો બોહળું, એટલું તો સુશોભીત, એટલું તો દેખાવડું—કે માણસ જાતનો મોટો ભાગ તેના પાયાની કે તેના ટકાઉપણાની તપાસ કે તજવીજ કર્યા વિના અચરતીથી તે તરફ ટીકવામાં સતોષ પામ્યો છે તોપણ જો એમ અને કે ખ્રીસ્તી ધર્મની સંસ્થાઈ અને પ્રકાશ સઘળે ઠેકાણે પોતાના પૂર જોશમાં પથરાય ત્યાં સુધીજ જો આ ઉજ્જકદાર મદીર ટકે, તો તેના ચોરડાઓમાં સ્વથી મોટા અને સેવકતા લાભ તરીકે પોના માટે એક ગોખનો શોધનારે આગળ ચાલવા અગાઉ થોભવામાં ડહાપણબધું છે

જો તેઓ યુનાહ અને બનાવટ કરતા બહુ લાવ્યો વખત ટકે એવી કીર્તિ અને માન ઇચ્છતા હોય તો લડાઇની કીર્તિનો પાયો તેમને તપાસવા દો અગરજો આ કીર્તિ એક દહાડો અધકાર અને ધિક્કારમાં આવી પડે તો ચોમેર પથરાયલી કીર્તિ એક ઝળકતો પરપોઠો માલમ પડ્યો છે—જે ભાગી ગયો છે અને ભુતી જવામાં આવ્યો છે તેનો પેહલોજ દાખલો ઠરશે નહિ

આગલા પુરુષાતન (chavakaty) ના દહાડાઓને યાદ કરે। મધ્ય સદીઓના દસ હજાર ‘કવીકસ્ટો’ માના કોણુનું છે આજે માન કે નામ ? તોપણ એકનાર કવિઓએ તેમની કીર્તિ ગાઇ હતી, અને તેમના પરાક્રમની નોંધ લેનાર માનતો હતો કે હું એક જન્મેદાન ટકનારી કીર્તિની નોંધ લઉં છું કયા છે હવે લડાયક અખાડાઓ (tournament) ની કીર્તિઓ કે જે કીર્તિઓથી આપુ યુરોપ ગાજતું ? કયા છે તે રમતોમા ફતેહમદ ઉતરનાર વીરપુરુષ કે જેની શાહનૂનીઓ આમતાસ્વાગતા કરતી અને ઉમરાવો અદેખાઈ કરતા હતા ? દસ સ્કોતસની ફતેહઓ કયા રહી છે, તેનું નામ અમર કરનાર ચોપડીઓ કયા છે ? લડાઈની કીર્તિઓ એથી ખરેખર વધારે ટકી રહી છે માણસના જુસ્સાઓ માણસની મૂખાઈ કરતા ઓછા દેરશરને પાત્ર છે પણ હું ખાતરી આપવાને તૈયાર છું કે આ કીર્તિઓ જુલાઈ જનાનું નિર્માણ થયેલું છે, અને તે વખત આવી પોહ્યો છે કે જ્યારે પેહલવાનગીરીની શાનાશીઓ અને જીતના ભપકાસપકાઓને વહી ગયેલી મૂખાઈઓ અને દુષ્ટપણા તરીકે યાદ કરવામા આવશે

આ ઠગારી કીર્તિ લડાઈનું એક કારણ છે તે વિષે બોલતા ગીમન લખે છે કે “ જયાસુધી માણસજાત પોતાના બનુ કર્તાઓ કરતા પોતાનો નાશ કરનારાઓને વધારે ધૂટથી સાબાશી આપવાનું ચાલુ રાખશે ત્યાસુધી લડાઈની કીર્તિની તરસ સર્વથી ઉચી ખસલતના માણસોની એક અનીતિ થઇ રહેશે ”

લડાઈની ખાનાખરાબીઓ.

(ખીશપ હોલના લેખ ઉપરથી)

જોકે સર્વ માણસજાતને મરવાની ટીપ મરાઈ છે અને આપણે સમજા આપણા છેવટના ધર તરફ દોડીએ છીએ, તોપણ એક પૂઠે એક આવતી દરેક પળમા જીવંતી અને મોત માણસનું રાજ્ય પોતા વચ્ચે વેહ્યી વે છે, અને તેમા જીવંતીનો ભાગ મોટો છે લડાઈમા તેથી ઉલટું જ છે મોત ત્યાં એક પણ હરીફ વિના કે કોઇનાએ કાણુ

વિના એકલુ રાજ્ય કરે છે લડાઇ એ મોતનું કામ, તલ, ગમત, અને ફતેહ છે, કે જે મોત પોતાની જીતના બોહળાપણા ઉપર નહીં પણ પોતાની લુટના કીમતીપણા ઉપર પણ ખુશખુશાલ બની લાડ કરે છે મોતના બીજી જાતના હુમલાઓમાં—જે બીજા નવા નવા આકારો તે લે છે તેમાં—તો નાતવાન અને ધરડાબોખા જેઓ માત્ર થોડોજ વાર જીવી શકે તેઓ ધણી કરીને તેના ભોગ થાય છે, પણ લડાઇમાં તો તદ્દસ્ત અને જોગવરો તેના ભોગ બને છે એક આગલા ઇતિહાસકર્તાએ કહ્યું છે કે “સુલ્લેહના વખતમાં છોકરાઓ પોતાના માતાપોતે દફનાવે છે, લડાઇના વખતમાં માતાપોતે છોકરાઓને દાટે છે” આ બંને હાલત ન્યે કાંઈ થોડો તફાવત નથી છોકરાઓ પોતાના માતાપોતે ખરા જીવરથી તોપણ મધ્યમપણે અને શાત ઉદાસીભરેલો શોક પકડે છે, કે જેમ કરવું તેમના બાપમા ખુદરતી છે કારણ હજી બીજા ધણા નાણુક સબધોથી તેઓ દુનિયા સાથે જોડાયેલા છે, અને બહુી ઉલટ આપનારી આશાઓ તેમને ભવિષ્યમાં દેખાયે છે માતાપોતે તો છોકરાના મોતથી છેવટના નામીપાસ બની જાય છે, જુઠો બાપ, રડાયેલી મા, પોતાના બચ્ચાના મરણથી દુખ ખમવાની શક્તિ સિવાય સઘળુંજ ખોઇ બેસે છે, તેથીનું કુમળાઇ ગયેનું અને ઉજડ બનેનું દિલ કાઠપણુ બીજી ચીજની દરકાર કરતું નથી કે કાઠપણુ બીજી આશાને ઉઠેરતું નથી

પણ માત્ર માયાં ગયલાઓની સખ્યા ઉપરજ ખ્યાલ આપ્યાથી તનવારથી થતી ખાનાખરાબીનો ધણોજ અધુરો ખ્યાલ આવે છે જેઓ એકદમ અને તરતજ માયાં જાય છે તેઓ તો (ધર્મની છેલ્લી ફરજો અને આશાઓને ખ્યાલમાં ન લેતા) રીબાવના દરદોથી લાખો વખત દુખ ખમી ખમીને મરનારાઓ સાથે સરખાવતા કાંઈક સુખી ગણાય કાઠપણુ માણુમને—પણી તે અગ્નિચરો હોય કે શત્રુ હોય તેને મરતો જોઈ આપણામાં દયાળુ લાગણીઓ પેદા થયા વિના રહેતી નથી, અને એવા વખતમાં જે કાંઈ આપણે તેને માટે કરી શકીએ તે કરવાને તૈયાર થઈએ છીએ એક પળમાં શત્રુતા કે કિનાની દરેક પ્રેરણા યુગ થઈ જાય છે. બીજો દરેક જુસ્સો દયા અને ધાર્મિકતાને જગ્યા આપે છે આ છેવટની ધડીઓમાં આપણી સામાન્ય કુદરત તરફ જે માન અને બહાલ ધરીત છે તે સિવાય બીજું કશું યાદ આવતું નથી

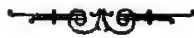
ત્યારે લડાઈના મેદાનનો કેવો દેખાવ બનવો જોઈએ—જ્યાં હજારો, મહદ કે દયા વિના, કલતર કરતી ઠંડી હવામાં ઉઘાડા જખમો સાથે પડ્યા છે, જેમનું લોહી વહેતું વહેતું બધાં જ જવાથી ખુનપર ચઢેલા શત્રુના અપમાનો વચ્ચે—ઘોડાના પગો તળે કચડાઈ મરતા તેમને ભોય સાથે બાધી ચુક્યા હોય, તેવી તેમની સ્થિતિ છે અગરજે શત્રુની દયાથી તેઓ બચવા પાંમે છે અને રણભૂમિપરથી તેમને લઈ જવામાં આવે છે તો માત્ર તેમનું દુખ લાશુ થાય છે કફેજા, અગ-વડભરેલા માડાઓમાં નાખીને કઢગા રસ્તાઓપર (કે જે માણસ, પશુ કે માડા માટે લગભગ નિરપેયગી જેવા હોય છે) ત્યાંથી ધણીવાર છેક દુરદરાજ તેમને લઈ જવામાં આવે છે, જ્યાં ધાયલ અને ખીમરો માટે ઉભા કરેલા હાલકવાલ જુપડાઓમાં તેમને રાખવામાં આવે છે, જ્યાં એટલાબધા તો ખમનારા અને એટલા તો જુદા જુદા દુ ખો એકઠા થયા હોય છે કે દયા અને ચચળાઈની સ્વરૂપી કોશીંગે તે તેઓ હકાવે છે અને દરેક ઉપર જે ધ્યાન અપાવું જોઈએ તે આપવું અશક્ય કરી મૂકે છે

પોતાના સ્વદેશથી અને ધરથી દુરદરાજ, દોસ્તોના માયાળુ સધ્યારા વિના, એક જાણીતો અત્રાજ સાબળ્યા વિના, બાધડી, મા કે ખેહન વિના, કે જેઓમાંનું કોઈ પણ તેની નજદીક નથી કે તેને પસવારી તેનું દુખ ઓછું કરે, તેની તરસ છીમાવે કે તેની બધ થતી આખો ઉપર હાથ મૂકે, એમ તે મિચારાઓ પડ્યા છે કમનસીબ માણસ ! શું આવી રીતે કોઈનું પણ જ્ઞાન ખેચ્યા વિના તું ઘોરમાં ધસડાઈ જાય અને તારી મટીને બીજવવાને કે તારા દુ ખોને માટે એક મિત્રાચારીબરેલું આસુ નાખનાર પણ કોઈ, પાસે નથી ? તોપણ આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે એક લડવૈયા સીપાઈની જીંદગીને ધણોજ નાનો ભાગ લડવામાં જાય છે, અને તેટલામાટે લશ્કરી જીંદગીની કમાળીયતોનો હજી તો આ એક ધણોજ નાનો ભાગ માત્ર છે તલવારની ધારથી મરનારાઓના કરતા ખેકારીના કાઠથી વધારે મરે છે થોડા અને તદ્દરોરતીને માફક ન આવે એવા ખોરાક ઉપર કામ લેવા કરવાથી, રોગિષ્ટ હવાવાલા ભાગોમાં જમ પડવાથી, થાકવી નાખનારી મજલોથી અને હરપળ ધારતી નજદીક આવવાની જુમોથી હરાન થવાથી, તેઓની જીંદગી ભારે જાળો અને જોખમોનો એક

ચાલુ દેખાવ થઇ પડે છે બૂખા, તરસા અને ઉધ વિના રહેવું તે તેમને સાધારણ થઇ પડે છે ધરખીટાલો અને બધીખાનાઓમાં સી ચાવાને લીધે ઉડતા ગેજો તેઓમાં ફેલાય છે, અને અતે શત્રુ કરતા રોગ તેમનો વધારે ધાણુ કાઢી નાખે છે

હમણા સુધી તો જેઓ લડાઇનો ધ ધો લઇ બેઠા છે તેમનાં દુ ખો માટે આપણે ખોદ્યા છીએ, અને જ્યાં લડાઇ ચાલે છે તે ભાગોની અને ત્યાંના લોકોની હાલત આપણે કાષ્ઠપણુ ધ્યાનમાં લીધી નથી દરેક યીજ દુશ્મનની દષ્ટિ ઉપર પડેલી જોતા, જીવોને વડીક તલવારની અણીએ લટકતી એક બક્ષીશ્ચ તરીકે માની લેતા કેવું બય ભરેલું લાગવું જોઇએ ! એવી હાલતમાં કેટલીબધી હદ વગરની ધાર્તી-ઓ લાગવી જોઇએ, જ્યાં જીવો અને મોતનો આશરો કાષ્ઠ જાણીતા કાયદાઓથી, કાનુનોથી કે રેવાજોથી કાઢી શકાતો નથી, અને જ્યાં સત્તાના ફાટાઓએ અને કિનાની ઉત્ક્રાંતિ લોહીથી લખેલા અક્ષરોમાં ઝાંખુ ઝાંખુ ઉકલાવવા સિવાય બિવિધને ખીલ રીતે વાચી શકાતું નથી કે તેનો કાષ્ઠ ખ્યાલ થઇ શકતો નથી એક હુમલો લાવતું લશ્કર આવી પહોંચતું સાબળતાજ પડોશનાં સુલેહભરેલા ગામડાંઓમાં કેવી ધાર્તી ફેલાવી જોઇએ તેનો એક પગજ ખ્યાલ કરો જ્યારે આ હાલતમાં તમે પોતાને એક પળ મૂકી જોશો ત્યારે જે કમનસીબ દેશોએ લડાઈની ખરાબીઓ વેઠી છે તેઓની દયા ખાતા શીખરો પણુ આ કમકમાતભરેલી ખરાબીઓનો ખ્યાલ પણુ તમોને આપવાનું કેમ બની શકે ? એણીમમ તમે કીમતી પાકો—જે ધરની બક્ષીશ્ચ અને ઉલ્લોગના બદના, તેને—બળીને ખાક થઈ જતા કે પગો તમે લયગ્રસ્ત ગયલા જીવો છો પેલીમમ ખેડુતોનાં મુપકાઓને આમ લગાડેલી જોવામાં આવે છે, માતાઓ પોતા માટે નહીં પણ પોતાનાં બાળકો માટે ધાર્તીથી મરી જતી દેખાય છે, રહેવાસીઓ—પોતાનાજ દેશમાં ગ્વાશરો શોધવાના ફાફાં મારતાં કગાળો—નાના બાળકોને ખાધે નાખી સધળી બાળુઓએ નાસતા ભામતાં દેખાય છે ! ખીજા ભાગ ઉપર તમે તરબર શેહરોને તોપોના મારાથી નાશ પામતાં જુઓ છો, જે મોહકલાઓમાં સુલેહભરેલા ઉદ્યોગના અવાજો સિવાય ખીજા સભાગાયલા નહીં તેમને એકદમ મુડાના દગ અને લોહીથી ભરાઇ ગયલા જુઓ છો; અને તેજ વેળાએ, નાસી જતા અને તેમની પૃથ પકડનારા-

ઓની કીકીઆરીઓના બચબરેલા અવાજે સભળાય છે ઉમરાવોના મહેલો તોડી પાડવામા આવ્યા છે, તવ મરોના ધરો લૂટવામા આવ્યા છે, કુમારીકાઓપર જીલમ ગુન્નરે છે, વૃદ્ધ ઉમ્મરની અને પરહેજ-ગારી પકડી બેઠેલી યુદ્ધ સ્ત્રીઓ હેપર પણુ જાસતી ચાલુ કરી તેમને બ્રજ કરવામા આવી છે, અને શુ યુદ્ધ કે જવાન, સ્ત્રી કે પુરુષ, તવગર કે ગરીબ સધળાં એક ભેળમભેળ કાપાકાપી અને નાશમા એકસરખા ભેળાઇ ગયા છે

સૃષ્ટિમાં પૃથિવનું નજીવું પ્રમાણ

(ડૉક્ટર ચામર્સના લેખ ઉપરથી)

ધારો કે પૃથિવને બાળી નાખવામા આવે, ધારો કે તેના નાશનું કુદુર્ભ વગડાય, ધારો કે ઉપર લટકતું આકાશ એક કાગળના ટુકડા માફક હીડી જાય અને ખુદરતની આગળીએ તે ઉપર ચિતારેલો નકશ જે તેનો મહીમા દેખાડે છે તે જાહેદાતનો બુચાઇ જાય—એવો એક બનાવ કે જેનો માત્ર ખ્યાલજ આપણને ત્રાસ પમાડે છે અને જે આપણી પડોશમાની દરેક દુનિયાને બચાવત કરી મૂકે, જેથી કેટલાબધા સૂર્યો યુગ્મર્ષ જતા રહે, અને કેટલાબધા છદ્મીમા જાતજાતના દેખાવો અને તમામ વરતીનો નાશ થઈ જઇ સધળું બૂલાઇ જવાય— એવો અપૂર્વ બનાવ અને તો પણ સ્વશક્તિવાન ખુદરતની હૃદયગ લખાયેલી કારીગીરી આગળ તેની શી બીસાદ છે ? જાણે માત્ર એક રજકણુ ગુમ થઇ, જે છતાં અને જે પછી પણ તમામ સૃષ્ટિ તેની સધળી મોટાઇ અને દબ્બદબામાં જેમનીતેમ રહેશે બેકે પૃથિવ અને આકાશ ગુમ થઇ જાય તો પણ દૂર દૂરની બીજી દુનિયાઓ છે, બીજી સૂર્યોની રોશની તેઓ ઉપર પડે છે, અને તેમનો આકાશ બીજા તારાઓથી ઝળઝળે છે

આ દુરની અને નહી જણાયેલી દુનિયાઓમા પણ આત્મિક દુનિયા લખાયેલી છે, ત્યાં પણ અહીં આનીજ માફક લોકો વસે છે, ધરમા કે પડોશીને કરવામા આવતી સખાવતો ત્યાં પણ થાય છે. ત્યાં ખુદરતની કીર્તિ ગાવામા આવે છે, તેની ખુમીની સીદ્ધ થાય છે.

ત્યાં પણ દેવળો છે કે જેમાં બદગી અને માનતો ચાલે છે, અને શુદ્ધિવાન પૂજારીઓ ત્યાં પણ ખુદરતના બળને પીછાણે છે અને તેની અમતકારી કરામતોને સમજે છે, એમ કહેવામાં શુ માત્ર ખોટું ગુમાન છે?

અમણીત દુનિયાઓ ધરાવતી એક સૃષ્ટિમાં આપણી દુનિયા શી ખીસાદમાં છે, અને તેના રહેવાસીઓ કોણ અને શી ગણતરીમાં? એક, ઝાડોથી ખીચોખીચ ભરાઈ ગયલા અત્યંત બહોલા વિસ્તારના, અપાર જગલમાં એક પાંદડું ખરી પડે તેથી આ ગીચ અને શુભદ જગલને શી ખોટ જાય?—એટલીજ આપણા ગ્રહના નાશથી સૃષ્ટિને ખોટ જાય

પાંદડું જે ડાળીને વળગેલું છે તે ઉપર ધ્રુવે છે તે નજીવા અકરમાતને આધારે પડેલું છે. પવનની એક લેફકી તેને તોડી કાઢી ડાળીથી જુદું પાડે છે, અને તે નીચે દોડતા પાણીના ઝરામાં પડે છે જે બારીક જલડાઓ માત્ર સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રવડે જોતા તે ડાળી ઉપર ઉભાઈ જતા આપણે જાણીએ છીએ તેમનો એક પળમાં નાશ થઈ જાય છે આવો એક અનાવ માણસની આખમાં તેની નજરે જોતા કેવો નજીવો દેખાય છે, પણ તેજ અનાવ આ નાનાં પાંદડાંપર વસનારા કરોડો જીવોને એક દુનિયાના નાશના જેવોજ બચકાર અને તેવીજ રીતે તેમનું સંવત લાવનાર થઈ પડે

હવે આપણે આ જોળો કે જે સૂર્યો અને ગ્રહમંડળો વચ્ચેથી ખજોળશાસ્ત્રી જાહેર કરે છે તેમ પોતાનો નાનો ચકરાવો લેવા કરે છે, તેને તે પાંદડા સાથે સરખાવો, અને પૃથ્વી ઉપરના રહેવાસીઓ આખી સૃષ્ટિના માથે કેવા સુક્ષ્મિક છે તે વિચારમાં ક્યો તો આપણે પણ કેવા નજીવા અને હરપળ કેવી ધાસ્તીમાં છીએ, એમ દેખાયા વિના રહેશે નહીં

તે પાંદડાં વચ્ચે અને આપણુ વચ્ચે એટલોજ તફાવત છે કે આપણે નાશ કરવાને વધારે મોટા તત્વો જોઈએ પણ આ તત્વો હાજર છે પૃથ્વીની તળેટીમાં જે અગ્નિ ધગધગે છે તે પોતાની ભક્ષ કરી નાખનારી શક્તિ સમેત સપાટી ઉપર ઉછળી આવી તમામ પૃથ્વીપટ એક ખાનાખરાખી કરતો અને નાશ પાથરતો જ્વાળામુખી સળગાવી શકે, અને અસંખ્ય ધડાકાઓ એક પછી એક થતા સર્વાંત ધરતીને ઊરાડી દઈ કકડાણુકલા કરી નાખે તેવામાં નીચેથી, ખરાબ

ઝેરી હવા ચઢી આરી સવળે ઠંકાણે ફેનાઇ વળે અને સર્વ જીવદાર
પ્રુદરતને કુમળાવી નાખી તેમના સમુજગો નાશ કરી નાખે

જો એમ નહિ તો આ ગૃહના માગ મા એકાદ બગતો ધુમકેતુ
અથડી પડી વહેમી લોકો માને છે તે સવળી ધાસ્તીઆને ખરી પાડે
જે બનાવ માત્ર અકસ્માતથી બની શકે એમ દરેક બગેળશાસ્ત્રી
સમજે છે, તેથી નીપજનારા બચબીત પરિણામો વિષે આપણે કશું
આગમચથી કહી શકીએ નહીં કદાચ આપણો ગૃહ સુર્ય તરફ ખેંચાઇ
જઇ તેમા જીવેદાન ચાલુ રહેતી આગેમા હોમાઇ પડે, અથવા કોઇક
અકસ્માતથી તે ગ્રહમંડળની બહાર જઇ પડે, કે તેની ધરી ફેરનાઇ
જઇ નવીજ ધરી ઉપર તે પ્રતો થઇ જાય,—અને તેનું પરિણામ
એ આવે કે હાલના સમુદ્રો પોતાની જગ્યા છોડે અને દુનિયાના તમામ
ખડો અને ટાપુઓને સમુદ્રો કરી નાખી એક બીજી મોટી રેળમા
ડુબાડી મુકે, કે જેવી જુના ઇતિહાસમા લખાયતી છે

મારી દીકરીને પરણાવતા હું શુ શોધીશ

(લોર્ડ લીટલ્ટનના લેખ ઉપરથી)

સર હેરી—કરનલ, તમારો તાબેદાર સેવક

જો તમારી દીકરી મીસ રીવર્સ જોડે પરણવાની મને કામ
આશા આપવામા આવશે નહીં તો મારો હાલ તમામ
માણસ જાતમાં સર્વથી કમલ થઇ પડશે

કરનલ રીવર્સ—સર હેરી, એકવાર કાગળ લખીને હું તમોને કહી
ચુક્યો છું અને હવે મહોડે મહોડુ કહું છું કે તમારી
માગણી પર હું ધ્યાન આપી શકતો નથી

સર હેરી—શુ, નહીં, સાહેબ ?

કરનલ રીવર્સ—નહીં સાહેબ, મીસ્તર સીકની જોડે મારી દીકરીને
પરણાવવાને હું વચન આપી ચુક્યો છું તે તમો જાણો
છો કે જાણ સાહેબ ?

સર હેરી—હું તે જાણુ છું, પણ તેથી શુ થયું ?

કરનન રીવર્સ—ત્યારે તમે જાણોતો છોજ કે મેં મારી દીકરી, મી
સીડનીને આપવાને વચન આપ્યું છે !

સર હેરી—હું જાણુ છું,—પણ એમ પણ મને ખબર છે કે મી
સીડની અને તમારી વચ્ચે સેવટની ઝોઠવણુ હતી કાંઈ અંધ
નથી, અને વળી હું એમ પણ જાણુ છું કે તે મારા
જેટલો પૈસાવાળો તો નથીજ ! તેટલા માટે—

કરનલ રીવર્સ—સર હેરી, તમે તમારૂં બોલવું પૂરું કરો તે અગાઉ
મને એક સવાલ પૂછવા દો

સર હેરી—મને તો એક હજાર પૂછો, સાહેબ

કરનલ રીવર્સ—ત્યારે, કાંઈ મને પૂછવા દેશો કે તમે મારામા કે મારી
વર્તણુકમા એવું શું જોયું છે કે જેથી આટલા છુટાપણાથી
તમે મારૂં વચન તોડાવવાને ઇચ્છો છો ? સાહેબ, હું તો
ધારતો હતો કે તમ મને એક આખરફાર માણુસ
લેખતા હશે

સર હેરી—અને તેમજ હું તમોને આખરફાર માણુસ માનતો રહ્યો
છું, સાહેબ ! સવ—

કરનલ રીવર્સ—અને તોપણ, સહેબ, વચનની પવિત્રાઈ તમો મારી
કને તોડાવવા માગો છો અને પાપરાજ મને કહો છો કે
એક બદમાસ થવામા માગે સ્વાર્થ છે ?

સર હેરી—કરનલ, મને કાંઈ તમારી સમજ પડતી નથી જે મેં કહ્યું
તે એમ સમજીને કહ્યું કે હું, દુનિયાને ઓળખી ચુકી અનુ-
ભવી બનેલા માણુસ જોડે વાત કરતો હતો, અને તમે હજી
તમારી સહી આપી નથી એટલે—

કરનલ રીવર્સ—ત્યારે તમે એમજ વિચારો છો કે હું સહી જાપ
કરી, દેશના લેખીત કાયદાની રૂઢે બધાંય ચુકા નથી, તેટલા
માટે મારો બોલેલો બોલ પાળવાની કાંઈ જરૂર નથી ! સર
હેરી, આખરફાર માણુસો માટે આ લેખીત કાયદા બાંધ
વામાં આવ્યા છેજ નહીં, આખરફાર માણુસોને બાંધી લેવાને
તેમના પ્રમાણિકપણા સિવાય બીજા કોઈ લખતની જરૂર
નથી. સમાજમાંના હરામખોરો અને બદમાસોને બાંધી લેવા
સિવાય દેશના લેખીત કાયદાઓનો બીજો કાંઈ ઉપયોગ નથી.

સર હેરી—ઠીક ! પણ મારા ચહાલા કરનલ, મારે માટે તમોને કાંઈ દરકાર નથી તો તમારી દીકરી માટે તો કાંઈ દરકાર દેખાડશો કરનલ રીવર્સ—એક આખરદાર માણસ જેડે તેને પરણાવવામાં હું તેને માટે ધણીજ દરકાર દેખાડી આપુ છું, અને હવે તમારી સુચના ફરી ફરી કરીને મને અપમાન કરશો મા

સર હેરી—શું, તમને અપમાન કરે છું, કરનલ ! મારે લગનનું કહેણ શું અપમાન ગણે છે ? તમને ગમે એટલા પૈસા તેણીના નામ પર ચઢાવી આપવાની મેં તૈયારી દેખાડી તે—

કરનલ રીવર્સ—સર હેરી, મારો વચન તોડવા માટે એક રાજ્ય મળતું હોય તો મને એક રાજ્ય આપવાની માગણી પણ હું અપમાન ગણીશ વળી જે કે હું તેણીના બરચાર કને એક ભિખારી માફક મોકલીશ નહીં, તો પણ તવગર થાય તેને બદલે તે સુખથીજ રહે એમ જોવા ઇચ્છુ છું, તેના બચ્ચાનું પાલણુ માફકસર કરવાને તેની કને પુરતી ગુજ્જલ હોય, અને વળી કોઈ લાયક મિત્રને અગવડ સગવડે મદદ કરવાને કાંઈ ફાજલ પાડી શકે તો મેક્સીકો દેશની અને તેની સોનાની ખાણોની તે માલેક હોય એટલી તવગર હું તેને સમજીશ

સર હેરી—ઠીક છે, કરનલ, જે કહેવાનું હતું તે મેં કહ્યું છે, પણ હું માનુ છું કે—

કરનલ રીવર્સ—ચાલો ત્યારે, સર હેરી, આપણી વાત પૂરી થઈ છે તેથી જો તમને ગમે તો દીવાનખાનામાં આપણે જઈ બેસીએ જે કે હું તમોને જમાઈ તરીકે કબુલ રાખી શકતો નથી, તો પણ આપણુ વચ્ચેની યોગ્ય પીછાંચૂંથી હું ખુશી છું, હું તો સ્વાર્થ માટે કરેલા લગન, વગર ઇજ્જતના અને બેશરમી બેરેલા સમજુ છું, અને પૈસા માટે કરેલા લગનને કાયદાપૂર્વક છતાં અનીતિ માનુ છું

મોત વિષે.

(પ્રખ્યાત રોમન ફીલસુફ સેનેકાના લેખ ઉપરથી)

કાયદાની સમ્પ્રતાષ કે જીલમગાર અને આપણું રાજ્યોની નિઃયતા ધણ જ કરે તો આપણને મારી નાખે, અને નશ્વિયના રાજ્યની વધતામા વધતી હદ પણ તેટલેજ સૂધી છે જેણે મોતની ખીક દૂર કરી તે ખીજ સધળી મૂકેલીઓ કે જે માત્ર મોત તરફના માર્ગમાજ આવેતી હોય છે, તેઓપર ફતેહ પણ મેળવી ચુક્યો છે એટલુંજ નહીં, પણ કેટલીકવાર મરવા કરતા જીવવાને માટે વધારે હિંમતની જરૂર પડે છે જે મોતને માટે તૈયાર થઈ બેઠેલા નથી તે ખોટી ખીકા કે ખરી ધાસ્તીઓથી એક સરખો ચાલુ ત્રાસ પામતો જીવગી શુભરશે મોત પોતે કંઈ જમાનક નથી પણ મોતનો ભય જે મોતની આગળ આગળ આગળ ચાલે છે તેજ જમાનક છે જ્યારે મગજ કોઈ જાણતી અસર તળે હોય ત્યારે જીવગીની કોઈ પણ હાલત આપણને મળહ આપી શકે નહીં, કારણ કે નુકસાનો અટકાવવાની આપણે કોશિશ કરતા નથી એટલે આપણે તેમનાથી દૂર નાસવા માગીએ છીએ અને એક નાસવા મડિલા શત્રુના લશ્કરનો સર્વથી મોટો ધાણુ નીકળે છે દુ ખથી ત્રાસ પામતો રીખ્યા કરી, તસ તસ અને ટીપે ટીપે મરવા કગતા એકદમ એકજવાર મરી જવાનું શુ એક માણસ માટે વધારે સાર ન જણાય, અને તો પણ કેટલા બધા માણસો એવા નીકળશે કે જેઓ એક કગળ હાડખીજર જીવુ રાખવાને, પોતાના દેશ કે મિત્રોને અને બાપડીઓ અને દીકરીઓની લાજને દમલયાછથી શત્રુના હાથમા સોંપવાને તૈયાર થઈ જશે ?

દિવાના માણસો અને બાળકોને મોતનો ભય હોતો નથી, ત્યારે જે સલામતી તેમની કમ અકલથી તેમને મળે છે, તેટલું આપણી અકલ આપણને કરી ન આપે તો મોટી શરમની વાત છે પણ, મોટી વાત તો નીતિના પાયાપર જીવી ખુશીથી અને અકલની રૂહે મરવાની છે, કારણ કે જીવગી પોતે તો જીવળ બરેલી છે, અને માત્ર એકવાર ખાધું અને પીધું તેમજ ફરી ફરીને તેને તે કષ્ટ કરી એક કુશળામાં મસડાયા કરવું એટલુંજ છે

કેટલા બધા એવા માણસો છે કે જેઓ મોતની બીક અને
 છાંદોની જાળો વચ્ચે પોતાનું શુ કરવું તે સમજી શકતા નથી ?
 ત્યારે જે આફતોમાંથી બિખારી કરતા રાગ વધારે મોકળો નથી
 તેમની સામે આપણને કમ્મર બાધવી છે મહાન પોમપીનું ડોકુ એક
 હીજડા નોકરે કાપી નાખ્યું કલીગ્યુલા બાદશાહે “ત્રીબ્યુન” દીસીમસને
 ફરમાવ્યું કે લેપીદસને મારી નાખવો અને એક બીજા “ત્રીબ્યુન”
 ચીરીઆમે કલીગ્યુલાને મારી નાખ્યો કાંઈ ગમે એવો મહાન માણસ
 પણ એવો નથી થઇ ગયો કે જે જેટલું તુકસાન બીજાને કરવાને
 શક્તિવાન હોય તેટલુંજ બીજાથી ખમવાને પાત્ર પણ ન હોય એક
 ચોર કે ચતુની દયાપર શુ તમારું ડોકુ ઝુલતું નથી ? એટલુંજ નહીં
 પણ એક હલકામાં હલકો નોકર પોતાના શેઠપર છાંદો અને મોતનો
 કાણુ ધરાવી શકે છે, કારણ કે જે પોતાની છાંદોને તુચ્છ ગણે છે
 તે બીજાઓના શરિરનો ધણી ધાય છે વાર્તામાં અને તવારીખમાં
 તમે વાચશો કે જુનમગાર શેઠો અને રાગઓની ધતરાણ અને ગુસ્સો
 જેટલા નાશકારક બન્યા છે તેટલાજ નાશકારક ચાકરોની ધતરાણ
 અને ગુસ્સો થઇ પડ્યા છે, અને કાણુથી બીજા તેના શુ મૂળકો,
 જ્યારે જે ચીજથી બીજા તે તો દરેકજણના કાણુમાં છે ? ધારો કે
 હું શત્રુના હાથમાં કેદ પડ્યાં, અને ચતુ પોતાની ફતેહના સરવસમાં
 મને ફેંટી મારી નાખ્યાનો હુકમ આપે છે, તો તેના હુકમ વિના હું
 પોતેજ જ્યાં જાત ત્યાં મને તે મોકલે છે, એટલે કે મોત તરફ-કે
 જેની તરફ તો હું જનમ્યો ત્યારનોજ ચાલવા માગ્યો છું આપણા
 છેલ્લા કલાકની બીક બાકીના સઘળાની આતી લુટે છે માણસની
 હસ્તી અને છાંદોના કાયદાની રહેજ તમામ માણસ જાતને મોતની
 ટીપ મળી છે ત્યારે હવે સઘળા બેગી સામાન્ય ટીપ પામેવો એક
 માણસ અરજ કરી માત્ર પોતાને સર્વથી છેલ્લે મારવો એમ માંગે
 તો તે કેટલો તુચ્છકાર પાત્ર દેખાય ? કેટલા માણસો ખાસકરીને એક
 વિજળીના તોફાનથી બહુ ડરતા હોય છે, અને તો પણ બીજા અને
 વધારે મોટી ધાસ્તી તરફ બેઠકાર હોય છે, જાણે કે એક ગાજવિજ
 બરેલું તોફાન માત્ર તેમને બીજાનું એકજ કારણ છે. એક તલવાર
 એક પથ્થર કે એક તોપ, તેમનું કાટવું કાઢી નાંખે તેમ વેદનાની બીક
 પણ કાઢી નાખી એક વિજળીક તોફાનનાં જેટલું કામ ન બજાવી

આપે ? ધારો કે આપણીપર વિજળી આવી પડી આપણને મારી નાખ્યા તો વિજળીના ફટકાની માત્ર બીકથી મરવા કરતા એક ફટકાથી પોતાથી મરવું વધારે મહાદુરી બરેલું છે વળી એક માણસને મોત મોકલવા માટે આકાશ અને પૃથ્વી ઉલટપાલટ કરી મૂકવામા આવ્યાં એમ ચિંતારવાની ડુકરાજી તો આપણે ગણતરીમા લેતા પણ નથી એક બલો અને બહાદુર માણસ વિજળીથી, તોફાનથી કે ધર્તીકંપથી મજરાઈ જતો નથી પણ કદાચ જે હિંડા બે મા તે તૂટી પડે તેમા જરૂરજ જણાશે તો ખૂબીથી ફૂદકો મારશે, એક આટલુની કાપ વહાડ કે એક માખીનું ગળી જવાનું એક માણસને પહોંચતો કરી નાખવાને પૂરતા છે, અને જ્યાં સુધી મોત પોતે તુચ્છ અને બિસાદ વિનાનું છે તો મોતને આણનાર ગમે એવું મોટું કે બધું બરેલું હોય તો તેની કાંઈએ દરકાર નથી જીદગી પણ માત્ર નજીવી મિસાદજ ધરાવે છે, પણ તેને તુચ્છ ગણી તે વધારે બિસાદ કે અગત્યની વાત છે જે કુરને આપણને પેદા કર્યાં તે આપણને પાછી આપણા શરિરની બહાર કાઢે છે, અને એક વધારે સાર અને સનામતી બરેલું મકાન તે આપણને આપે છે અને મોત શું છે ? માત્ર જે આપણુ આગળ હતા તેને તેજ અને ત્યાજ હોવાનું બધ પડવું કાંઈ હોવાનું બધ પડવું કે હોવાનું સર ન થવું એ એકનું એકજ છે આપણે દરરોજ મરી જઈએ છીએ, અને આપણે મોટા થતા જઈએ છીએ તેમ તેમ જીદગી ચાલી થતી જાય છે દરેક ધડી જે જાય છે તે જીદગીનો એક ભાગ પોતાની જોડે લેતી જાય છે જે વખત ગયો તે ગુમાઈ ચુક્યો એટલુજ નહીં પણ જે ધડી કે પળમા આપણે જીવીએ છીએ તે પણ આપણે મોત જોડે વેહચી લઈએ છીએ જેમ રેતીના ધડી-આળમા છેલ્લી રેતી કલાકને માપતી નથી પણ તે પૂરો થયો એમ દેખાડે છે, તેમ જે છેલ્લી ધડીએ આપણે જીવીએ છીએ તે મોતને બનાવતી નથી, પણ જીદગીની હદ પૂરી થત એમ દેખાડે છે આપણે જીદગી માટે જેટલી કાકલુનીથી પ્રાર્થના કરીએ તેથી વધારે આતુરતાથી ફેટલાકો મોત આપવા માટે પ્રાર્થના કરનારા છે, પણ ઠેરવાયલા વખતની આગળ તે ઉતાવળે આણવું કરતાં જ્યારે તે આવે ત્યારે ખુશીથી તેને આવકાર દેવો એ વધારે સારું છે

પણ જે માટે આપણે વધારે જીવન માગીએ છીએ તે શું છે ? આપણી મજાદો નહીં, કારણ કે તે તો ફરીફરીથી આપણે ભોગવી ચુક્યા છીએ અને ધરાઈ પણ ગયા હોઈએ છીએ, એટલે મોજમજા હોતો કોઈ ભાગ એવો નથી કે જે આપણા મનથી નરો હોય, પણ નળી કહેશે કે એતો એક માણસ પોતાના દેશ અને મિત્રને પાછળ છોડી જવા માગતો નથી ત્યારે તો એમજ સમજવું કે તે તેમને પેઢલાં પોતાની આગળ મોકલવા માગે છે ઠીક ! પણ હું તો માત્ર વધારે બલાઈ કરી લેવાને અને જીવની ફરજે અંદા કરી આપવાને વધારે વાર જીવવા ઇચ્છુ છું જાણે કે માણસ જે જીવે છે તેને માટે, મરી જવું એક ફરજ હોય નહીં આપણે તો આપણી માન મીલકત છોડી જવા માગતા નથી, અને ખાધપર પોતાનો સામાન મૂકી કોઈ માણસ સારી રીતે તરી શકવું નથી આપણે સવળા મોતથી એકસરખા બીએ છીએ અને જીવની શું છે તેટલું તો જાણતા નથી, પણ સલામતીની કિનારી પર ગભરાયા કરવું એથી વધારે શરમ ભરેલું શું ? જે મોતથી કોઈ પણ વખતે બીવાનુંજ હોય તો તેનાથી હમેશા બીવાનું છે, પણ તેનાથી કંઈ પણ ન બીવાનો માર્ગ તો તેને માટે વારવાર વિચાર કરી તયારી રાખવામા છે જે આપણે દૂર ન કરી શકીએ તે થોડીવાર મુલતરી રાખવામા શું સાર ? જે મરી જાય છે તે મરી ગયો તેની માત્ર પૂઠું જાય છે ત્યારે જે આટલું જલદીથી પૂર થઈ જાય છે તેને માટે આટલો બધો લાગો વખત શા માટે બીઆ કરતા હોઈએ છીએ ? મોતના સતાપકારક બધ વચ્ચે જીવની કાલતા લોક કેટલા ક ગાળ છે ! કારણ કે તેઓ મોતના બધથી દોરવાઈ ગયા છે અને દર પળે તેના એવિતો હુમલો આવી પડશે એમ ડર છે ત્યારે આપણે શત્રુના મનકમા હોઈએ તેમ આપણી આસપાસ ચોકસાઈથી જોવા દો, અને અપણા છેલ્લા કલાકને એક શિક્ષા નહીં પણ કુદરતના કાયદા તરીકે ગણવા દો

મોતના બધ હૈયાનો ચાલુ ધુનરો છે, અને જે આ બધ પર ફતેહ પામે છે, તેનાપર કોઈ પણ બીજો બધ ફતેહ પામનાર નથી. જીવની એક સફર છે, આપણે ચાલુ ધસાતા તણાતા અને એક બીજા જોડે અથડાતા રહીએ છીએ, કોઈનાર આપણુ વહાણ ભાગે છે, પણ આપણે હમેશા ધારતીમા છીએ અને વહાણ ભાગવાની આશા રાખીએ

છીએ અને વહાણ ભાગ્ય એટલે આપણી સફર કે માર્ગનો છેડો આવ્યો, ખીજુ તુ ? બુઢાપાથી ખીરાનું જેટલું મૂખાંધ બરેલું છે તેટલુંજ મોતથી ખીરાનું મૂખાંધ બરેલું છે એટલુંજ નહીં પણ જીવંતીથી ખીરા હોષ્ટએ તેટલુંજ મૂખાંધબરેલું છે, કારણ કે જે મરી જવા માગતો નથી તેણે જીવવું પણ ન જોઈએ, કેમ જે જીવંતી મોતની શરતથીજ મળે છે વળી જે ચોક્કસજ બનનાર છે તેથી ખીરુ તે ગાંડાપણું છે, કારણ કે જ્યાં શક ન હોય ત્યાં ખીકને માટે જગ્યાજ રહેતી નથી આપણે નસીમને ઠપકો આપતા રહીએ છીએ, અને વળી જેઓ માણસ અને માણસ વચ્ચે ઇતસાફની જળવણી માટે ધણાજ ખતી છે તેઓ પણ કુદરત તરફ ગેરઈનસાફથી વર્તે છે તેઓ કહે છે, “ જ્ઞામાટે ફલાણુને બરજગનીમા યોલાવી લેવામા આવ્યું ? ” જાણે કે વર્ષની સખ્યા આપણે માટે મોતને સેહનું બનાવે છે, અને નહીં કે આપણાં મનની પ્રકૃતિ ! જે આજ વધારે વાર જીવવા માગે છે તે આજથી સો વર્ષ પછી પણ મરનાને તેટલોજ નાબુજ રહેશે, પણ વધારે ચકકત બરેલું શું ? આપણે કુદરતને તાણે થઇએ તે કે કુદરત આપણને તાણે થાય તે ? જવું તો આખરે આપણને પડશેજ અને કેટલું જઢી તેની કામ પરવા નહીં આપણને લાણ જીવાડવાનું કામ કીસમતનું છે, પણ એક ટુકડી જીવંતી આપણને માટે પૂરતી બનાવવાનું કામ નીતિનું છે જીવંતીને કામથી માપવાની છે, વખતથી નહીં, ત્રીસ વર્ષની ઉમરે મરનાર ઘરડો મણાય અને એસી વર્ષે જવાનજ હોય એટલુંજ નહીં પણ પેહલો મરણ પછી પણ જીવે છે ત્યારે ખીજે મરવા અગાઉ નાશ પામ્યો છે ઉમરને તો હું નસીમ સબેગની અસરોમાની એક ગણું છું, કેટલીવાર હું જીવીશ તે ખીજના કાણુ તળે છે, પણ કેટલી સારી રીતે તે મારા પોતાનાજ કાણુ તળે છે સર્વથી વધુ વખત જીવું એટલે એક માણસ ડાહ્યુ થાય ત્યાં સુધી જીવું તે છે. જે બુઢાપાના સમયથી મરી જાય છે તે થાકીને પછી સૂતા જાય તેથી વચારે કરતો નથી મોત જીવંતીની કસોટી છે, અને આપણે ઢાણ છીએ અને કેવા છીએ તે મોતજ શોધી કાઢી આપે છે, અને ઠાલો દેખાવ અને ખરી નીતિ વચ્ચે તફાવત દેખાડી આપે છે એક માણસ તકરાર કર, મોટા મોટા મથકારો ટાકી મતાવે, નિદ્રતા બરેલી વાતચીત કરે તો પણ તે હેડામા સડેનો હોય પણ મલીનાઈથી

આપણને આપણા કામપર ધ્યાન રાખવા દો, અને કયા અને કયરે મરી જમશુ તે અચોક્કસ છે તો સઘળી જગ્યાએ અને સઘળે વખતે આપણને મોતની વકી રાખવા દો. આપણે મરી જમએ તેની અગાઉ જીંદગીનું કામ-કાજ પૂર કરી લેવું અને એક સુખી જીંદગી પછી મોતની આશા રાખવી એ આશીર્વાદ ભરેલું છે. જ્યારે જીંદગી ખુશ લાગતી હોય ત્યારે મરી જવાને તૈયારી દેખાડનાર મોટો માણસ છે પ્રમાણિક મોત કરતા પ્રમાણિક જીંદગી વધારે સારી ચીજ નથી કેટલા બવા બહાદુર જવાનોને, કુદરતની પ્રેરણા મહાન કામો કરવાને ઉત્કેરે છે, એટલું જ નહીં પણ સઘળા જીવજોતને તુચ્છકારતા શીખવે છે ? જેમ આપણે રડતા આ દુનિયામાં આવ્યા તેમજ તેમાંથી પાછું જવું તે માત્ર બધા સમાન છે.

જે અતરપિડમાં નવું જન્મેલું બાળક હોય છે તે અતરપિડ જેમ ફેફડા દેવામાં આવે છે તેમ આપણા શરિરે પણ ફેફડા દેવામાં જોઈએ, કારણ કે શરિર તો આત્માનું અતરપિડ કે ઢાંકણ છે, શરિર ફેફડા દેવા પછીજ કુદરતના ભેદોને આપણે શોધી કાઢશું, હાલના આપણા અધકારપર અજનાણું પડી આપણે આત્મા રોશની અને કીર્તિથી દીપી નીકળશે, કે જે કીર્તિ જીવમ વિના ઝળકશે, જે ઝળકાટ આપણી આસપાસ ફરી વળશે, અને આ આપણી ઉચ જગ્યા-એથી નીચે જોતાજ દિવસ અને રાત આપણને જણાશે આકાશના સૂર્ય તરફ જો જખવાઈ ગયા વિના આપણે જોઈ શકતા નથી તો આકાશી રોશનીને તેના અસલ મહીમા ભંગેલા ધ્રુવગી અસલ રૂપમાં કેમ જોઈ શકીશું ? જે મોતથી આપણે આટલા બીએ છીએ અને માગતા નથી તે જીંદગીના છેડો નહીં પણ વચગાળેનો તમકડો છે જીંદગી તો જાગેદાન ચાલુજ રહેશે જે સઘળી ચીજો જીંદગીના કારણ ગણાય છે તે મોત તરફનો રસ્તો છે, જેમ કીર્તિ જતી રહેવા માટે આપણે બીએ છીએ તેમ જીંદગી જવા માટે બીએ છીએ, પણ શબ્દોથી ડરી જવામાં મૂખાઈ છે કેટલાક લોકો જીંદગીથી એટલા અધીરા બને છે કે તેઓ મોતને ધમ્કે છે, પણ જે મરી જવાને ધમ્કે છે તે તેટલા માટે ખુશી નથી, ઈશ્વરની મરજી હોય ત્યાં સુધી આપણને થોભવા દો અને તદુરસ્તી અને જીંદગી માટે પ્રાર્થના કરવા દો. પણ આટલું તો આપણે ચોક્કસ જાણીએ છીએ કે મોતની બીક એક ચાનું ગુનામગીરી છે, ત્યારે તેને તુચ્છ ગણવું એ ખચીત છુટાપણું છે.

ગરીબી

(યુજન સુના લેખ ઉપરથી તરજુમો)

સહવારના પાચ વાગના છે ધરતી મહાર સવળુ સુમસામ થઇ રહ્યું છે, બરફ પડતું રહે છે તેમ ઠંડો પવન તેને બાધી નાખે છે એક ચોરસ ઢીમચાપર બે લાકડાના નાના ટુકડાઓથી ટેકવેલી મીણુ બતી, પોતાની મરવા પડેલી સરખી પીળી રોશનીથી ભાગ્યેજ કાત રીઆના અધકારને કાઠક દુર કરતી લાગે છે, આ કાતરીઉ સાકકુ અને નીચી બાંધણીનું છે

છાપરાની સીવીંગ જે બોયને મળે છે તે તેના વીધથી બરાબલા નળીઆઓની અંદરની બાજુ દેખાડે છે દિવાલો કાળી થઇ ગયેલી અને સખ્યાબ ધ ચીરાઓથી બરાબલી છે.

આ કમાલ રહેઠાણના ખૂણુમાં એક મીઝગરામાંથી ઉતરી ગયેલુ બારણુ છે કે જે દાદર સાથે સખ ધ રાખે છે બોય કે જે નામ વગરના રંગના કચરાથી બરાબલી, વાસ ભારતી અને ચીકણી છે તે પર અહીં તહીં ધાસના તણખલા, મેલા પોતા અને કોહેલુ માસ વેચનારાઓ કને મળે છે તેવા થોડા હાડકાઓ વેરાયલા પડેલા છે, આ હાડકાઓ, બુખે મરતા કે ગાલો, તેપર વળગેલા માસ માટે મેળવે છે

આવી બચકાર હાલત હમેશા, ખરાબ વર્તણુક અથવા દૂર ન કરી શકાય એવી કે બલીઅત દેખાડે છે-કે જે કે ગાલીઅત એટલી તો મોગી, એટલી તો કચડી નાખે એવી, એટની તો હાથ પગ બાધી લેનારી છે કે તે શરિર અને મનની ઢરેક શક્તિને નબળી કરી મૂકી, પોતાના ભોગને એહદ નાસિપાસ, એહદ કમચોર કરી નાખે છે, તે હલકી હાલતમાં ફસનાર તેમાંથી છૂટવાની કાશીશ પણુ કરી શકતો નથી, આથી તે નાચારી અને કીચ્ચળમાં-ગુફામાં રહેતા જનવરની માફક-બરાબ એહેલો હોય છે

દિવસે મોરબ (કે જે ધરખણીનું નામ છે તે) નું કાતરીઉ છાપરા વચે ગોઠવેલા અને એક દોરડાથી ઉધાડ મધ થતાં ફાળકાંમાંથી રોશની મેળવતું હતું, પણ હાલ જે વખતની આપણે વાંત કરીએ છીએ ત્યારે પુષ્કળ બરફ પડવાથી આ બારી ઢકાઇ બધ રોશનીને સમુજી બધ કરી હતી ચોરડાની વચ્ચે ચુકેલા મોરબના હમેશ

પોતાનું કામ કરવાને બેસવાના બાક ઉપરથી મીલુબતીની રોશની
જાખી અને પીળી પથરાતી પથરાતી અને ઝાંછી થતી કાતરીઆના
અધારા છેડાઓ આગળ અટકી ગયલી હતી, પણ આ ગેશનીની હદ
મહાર કાંઈ સફેદ આકારો જાખા જાખા દીસતા હતા ઝાંકનાં
લાકડાની મેજ, કે જે કળી કારીગીરી વિના કાપી કાઢેલું માત્ર
દીમચું હતું અને જે ચરબી અને મેસના ડાઘોથી ભરાઈ ગયું હતું,
તે પર અતિ હેરાત કરે એવા કદ અને જળકાટના એક મુઠ્ઠો ભરાય
એટલા માણેકા અને હીરાઓ વેરાયલા પડેલા હતા.

મોરલ ખગ હીરા ધસવા અને સાક કરવા વગેરેનું કામ કરતો
હતો, અને નહીં કે પોતે લોકને ડહેતો હતો અને તે રહેતો તે આખા
ધરમા લોકો સમજતા હતા તેમ ખોટા હીરા માણકને કામદાર હતો
આ નિર્દોષ ઠગાઇથી, તેને સોપવામા આવતા યમતી ગોહરોને કશી
કીમત વિના. ગણી કાંઈનો લોભ ઉજ્જરતું નહીં આટલી બધી દોલત
આવા એક નાચરના વિશ્વાસ પર સોપનામા આવતી હતી તે ઉપરથીજ
મોરલના પ્રમાણિકપણાની તરફેણમા એક બોલ પણ બોલવાનું
જરૂર વિનાનું થઈ પડે છે.

પીઠ વગરના પોતાના ઉર્ચા રદ્દલપર તે બેઠો છે, અને થાક,
ઠંડી અને જૂબથી સુરત બની ગયો, શિયાળાની એક લાંબી રાત
ચાલુ અને થોભ્યા વિનાની મહેનત પછી, લાકડા જેવા સખત થઈ
ગયલા હાથોપર તેણે પોતાનું માથું ટેકવ્યું છે, તેનું કપાળ એક નાના
સાચા ઉપર ટેકલું છે, કે જે મેજ ઉપર આડો મુકેલો છે અને જે
સામાન્ય રીતે એક હાથથી ફરતા પૈડાથી ચાલુ કરવામા આવે છે
એક જુની દાનાવાળી કુરવત, અને બીજા કેટલાક ઝાંખગે તેની
આગળ પડ્યા છે આ કારીગર જેનું માત્ર બોડકું તાળકુજ તેના
છેડાપરના ભુરા વાળ સાથે જોવાઈ શકે છે, તેણે એક જુનું બદીઆન
પહેલું છે કે જેની નીચે ચામડી સિવાય બીજું કાંઈ વસ્ત્ર નથી અને
પાતળું પાટલું અથવા સુરવાલ પહેર્યું છે, તેના પગમાના ધસાઈ
પીસાઈ ગયલા અને ફાટેલા જોડામાંથી દેખાતા તેના બ્લુ ડાડા પગો
બોયને લાગે છે પવન કે જેને લાગ્યેજ માણસનું લાગે તે એવા
રહેડાણ આસપાસ એટલો તો સખત, એટલો તો ઠંડો પુકાય છે કે
લાકથી ઉધાઈ ગયલા, આ કચડી નાખનારી જેઠમત બેચનારા કારી-

અરુ શરિર તેની નિદ્રાવસ્થા છતાં ધુળે છે મોઝરો કાઢ્યા વિનાની બતીની બળી ચુકેલી દીવટની લાખાં પરથી જળાય છે કે મોરલ કેટલોક વખતનો ઉધમા પડેલો હોવો જોઈએ તેના મોટેથી અસરખી રીતે ઉધમા ધોરવાના અવાજ સિવાય મોતના સરખી આસપાસની ચુપકીદીમા કોઈ ખલલ થતી નથી, પણ અફસોસ ! આ કાતરીઆપર સાત બીજ રહીશે ઉધતા નથી હા, આ સાંકડા કાતરીઆપર આઠ છવડા વસે છે પાચ છોકરા જેમાનું સવથી નાનું ચાર વર્ષનું છે અને સર્વથી મોટું બાગ્યે ચાર વષનું છે, તેમની મિમાર, દેહથી લથડી ગયેલી માતા અને એક ગાડી મોગી મા કે જે મોરલની આયડીની મા હતી અને વય એસી વર્ષની હતી તેઠડી અતિશય હોવી જોઈએ કે જેને વીધે આટલી નાની જગ્યામા ટુટીકી વળી એકઠા પડેના આઠ માણસોના શરિરની કુદરતી ગરમી, ચમકારી મુકનારી આસપાસની હવા પર થોડીજ અસર કરી શકતી હતી પિંહાની નજરેથી જોતા બોનીએ તે નાના બાળકથી તે ધરડી મમાઇ સુંનીના તવાઇ ગયેલા નબળા અને ધુળતા શરિરમાથી થોડીજ ગરમી નીકળી શકતી હતી

ધરડા માણસોને માટે માનની લાગણી.

એકવાર એથ-સમા એવું મન્યુ કે રાજ્યના માનમા એક નાટક બજવી બતાવવામા આવતો હતો ત્યાં એક ખુટો ગૃહસ્થ બહુ મોડો આવવાથી તેની ઉમ્મર અને દરજ્જાને જાણતી કોઈ જગ્યા તેને બેસવા માટે ખાલી રહી નહોતી ધણીક જવાન ગૃહસ્થોએ તેને આ મુશ્કેલી અને ગુચનાડામા જોતા તેને પ્રસારત કીધી કે જ્યાં તેઓ બેઠા હતા ત્યાં આવે તો તેને માટે તેઓ જગ્યા કરે તેથી પેલા વૃદ્ધ માણસ લોખની ઠઠ વચ્ચેથી જેમ તેમ કરતો તેઓ બહુી ગયો, પણ જ્યાં તેને બોલાવ્યો હતો ત્યાં આવી પહોચતાજ, પાસેપાસે બેસી સધળી જગ્યા પૂરી નાખી ભેગા મળેલા લોકો આગળ બિચારાનું મોહ ઉતારી હસવાનું કરવાની તેમની મતલબ જણાઇ. સધળા એથી-નિયન લોકોને ગમત મળી અને હસવાનું મન્યુ પણ આવા જાહેર

નાટકોને પ્રસંગે પરદેશીઓ માટે ખાસ જગ્યાઓ રાખવામાં આવતી હતી જ્યારે લેસીડીમોનિયન લોકો માટે જુદી પાડેલી બેઠકો તરફ તે જાણી માણસ લજવાતો લજવાતો ગયો ત્યારે આ પ્રમાણિક લોક કે જેઓ માત્ર તાજમતવાળા અને બહારની સમ્મતાવાળા હોવા કરતા ખરેખર નીતિવાન હતા, તેઓ એકે એક જણ ઉડી ઉભા થયા અને બહાજ માન સાથે તેને માટે પોતા વચ્ચે જગ્યા કરી આપી એથી નિયન લોકોને લેસીડીમોનિયન લોકોની ઉચ્ચ નીતિ અને પોતાનું ઉત્તરતાપણ એકદમ જાણી આવ્યા અને એવી તો અસર થઈ કે શાખાશીના ગગડાટથી લેસીડીમોનિયનોની વર્તણૂક વખાણી, અને પેલો ધરડો માણસ બોલી ઉઠ્યો, “ એથીનિયનો વિવેક શું તે માત્ર સમજે છે, પણ લેસીડીમોનિયન લોકો તો વિવેક પ્રમાણે વર્તી જાય છે ”

મનુષ્યની મોટાઈનું અસ્થિરપણું.

(૪ મેજી લેખક ડીફેના લેખ ઉપરથી તરજુમો)

સાહેબ, હાલમાં હું તવારીખના અભ્યાસમાં કાષ્ઠક વધુ વુટેલો છું, અને પૂવકાળના મહાન માણસો જેવા કે મહાન સિક્કર, બાદશાહ જુલીઅસ સીમર, મહાન આગસ્ટસ અને બીજા વણાક મહાનોથી તે છેક છેક તેથી પણ વધારે મહાન ચોંદમા લુઇસ, અને વળી તેથી પણ આગળ, સર્વથી મહાન જેન ડ્યુક એન મારલબરો—ની વાર્તાઓ વાચુ છું મારા વાચન દરમ્યાન સીધીઅન તેમરવેન, ઇલ્ડપરીઅન તેભર્ન-બેજશ, મોટા દબદમાનો સોલોમન વીગેરે બીજા ઇસ્લામ જાતવાળાઓની મને મુલાકાત થઈ અને સઘળા મહાન કામો તેઓએ કરી બજાવ્યા છે તે સઘળા નોંધવા પછી તેઓ સર્વને માટે એક પછી એક, અને પછી તે મરી ગયો,

સવળા મુઆ, મુઆ, મુઆ !

આમ તેમની તવારીખનો છેડો આવે છે

કેટલાકો માનતા છતર પનગપર સુતા છે, અને કેટલાકો માનતા ખાટલાપર પડ્યા ટે, કેટલાકો કીર્તિના મેદાનમાં બહાદૂરીથી કપાઇ મુઆ હતા, અને કેટલાકો માનતી ખાંધમાં પડી મરી ગયા કેટલાકો

અહીં આ મુએલા પડ્યા અને કેટલાક લા, -હિ મતવાનો અને બહાદુરોના, હિયકારાઓ અને પહેલવાનો અને હરામગદાઓના હાડકા, એક ખીખ સાથે ઢગલો વળી પડ્યા છે, -અહીં આ તેઓ ઉડા અધકારમાં સખડે છે, અને ધરતીના ચાલુ ફેરફાર અને નાશ તળે, એક ખીખથી જુદા પાડી પારખી શકાય નહીં એટલું જ નહીં પણ સાધારણ મટોડીથી પણ પીછાણી શકાય નહીં એવી હાલતમાં પડ્યા છે

કાષ્ટ લાખ્યો મહાદૂરોના મહાદૂરો, ઢગલામધ જમીનમાં દટાયલા પડ્યા છે, કે જેમના હાડકાઓ આજની ધડી સુધી, ખેડુતો અને ગામડીયો હાથ ખેડતા કે મજૂરો કાષ્ટ ખોદકામ કરતા, મળી આવે છે, અને આ મહાદૂરોના વધારે ઉમદા શરિરના ભાગો જે માટીમાં ફેરવાઈ ગયા તે માટી કદાચ હવેકામાં હલકા ઉપોગોમાં લેવામાં આવી હશે ! આપણા પહેલવાનોના શરિરની રાખ, આપણો માનીટ બનાવવાને કેવી સહાયથી આપણે જાળવી રાખી છે, અને કોષ્ટ ગેમન સેનાધિપતિની માટી કુકરો માટે તળેલા બાધવામાં વાપરી છે ! ક્યાં છે એક સીઝરની રાખ, એક પોમ્પી, એક સીખા કે એક હેનીબાલ જેવાના બચેલા કે પડેલા ખડેલા હાડકા પણ કયા છે ? સવળું ગુમ થઈ ગયું છે, તેઓ અને તેઓના કીર્તિસ્થભો મટોડીમાં ગળાઈ ગયા છે, તેની રજ પણ રહી નથી, અને જે જગ્યાએ તેઓ હતા તે જગ્યા પણ તેમને વધારે વાર ઓગળવાને ના પાડે કે તેઓ માત્ર તેમના તમારિખ કર્તાઓ અને ડવિઓ-તે વખતના પ્રખ્યાત ખુશામતિઆઓ અને ડકાસ મારનારાઓના લખાણોમાં જ રહી ગયા છે, કે જેઓ તેમની વાર્તાના નાયકો જેવા હતા તેવાજ દેખાડવા કરતા પોતાને મન પસંદ પડતી રીતે તેમને માટે આપણા નિચારો બધાવ્યા છે, ને સવથી મોટા માણ્યોનો હાલ થયો તેજ સર્વથી લાજુ જીવનારનો પણ હાલ થયો, દુન્યાની પહેલી સર્વથી મોટી રેલની આગમચના રહીશ 'મેથુસાનમો'-ના હેવાલોનો પણ તેજ રીતે છોડા આવે છે મેથુસાનમો ૬૫૯ વય જીવ્યો અને દીકરાઓ અને દીકરીઓ જણ્યા અને પછી શુ ? અને પછી તે મરી ગયો

આપણે હમણા મહાન માલખરોની દૃષ્ટિક્રિયા ગભીર ઠાઠમાંથી કરવામાં રોકાયા છીએ, તેની સઘળી જીતો, તેની સઘળી કીર્તિઓ, તેની મોટી લડાઈની યોજનાઓ, તેની ચાલુ અને ચાલુ સેલસેલામધ

ફત્તો, કે જે તેની કહેવાય છે, જાણે કે તે એકલોજ લડ્યો હતો અને પોતાનીજ ખાણથી જીત્યો હતો અને નહીં કે હજારો અને લાખોએ પોતાનું લોહી રડીને તેને માટે મેળવ્યું હતું તે સધળાનો છેડો આવ્યો છે, ત્યાજ કે જ્યા ખીજ માણસોનો, ખરેખર જ્યા માણસ માત્રનો છેડો આવ્યો છે સાજ—

તે મરી ગયો

તેની સવળી ગળવર દોલત, શત્રુઓ કનેથી પડાવી થીથેલી પુટો અને ફ તેની ધધાનીઓ, તેની વફાદાર શેઠાણી મહારાણીની ખસોસો, અને સુદેવે કે લડાઇ વચ્ચે ભેગો કુટેલો ખજાનો, સોનાનો પહાડ સગપો હા કે જે કાષ્ટ કહે છે આટલો છે અને કાષ્ટ કહે છે આનંદ છે, પણ હું તે નકકી કરવાની કે જાણવાની દરકાર રાખતો નથી તે સર્વ તેને જી દગી બક્ષીરા કરનાર નથી, કે એક પણ તેને ચાતુ રાખી શકતુ નથી અને તે તો મરી ગયો છે કેટલાકે કહ્યું છે કે જે માટી દોલત આ દુન્યામા તેણે ભેગી કરી હતી તેના એક ખાસ અજબ તરાહનો ગુણ હતો કે જે વિષે તે ધણો વિચાર કરત તો તે મહુ નારાજ થાત, તે ગુણ આ હતો—તે સધળી દોલતનો કાષ્ટ પણ જીવ જોવો ભાગ તે પોતા સાથે લઇ જઈ શકત નહી

આ મહાન માણસ કે તેને લગતુ કાષ્ટ પણ આપણી કને રહ્યુ નથી, સિવાય કે તેના કીર્તિ ચિન્હ અને તેની તવારીખ, થઇ ગયલા ખતાવોમાં ત હવે ગણના લાગ્યો છે દ્યુક એવ મારલજરોનો જનાને અને તેની લડાઇઓ શિલા કામમા કાતગેલી આપણા ઘરને શણગારતા અને આપણી આંખોને એક સરખા ખુશ કરતા રહ્યા છે આવો મનુષ્ય કીર્તિનો અત છે, અને આ દુન્યા, તેમા આવનારા મહાન માણસો અને તેમની વધનામા વવતી લાયકાત માટે આટલું કરી શકે એટલે કાષ્ટજ નહી

ત્યારે જી દગીનું કામ થુ છે / આ મહાન માણસો જેમને આપણે પહેલવાન કહીએ છીએ, અને જેઓ દેખઇતી ફતેહ સાથે આ દુન્યાના તખ્તાપરથી પસાર થાય છે, તેઓનું કામ થુ /

કીર્તિ એટલે માણસના મોહથી મોટા બોલાવાનું અને તવારીખમા ખણા પાના રોડવાનું / અફસોસ ! તે તો કાષ્ટજ નહી પણ માજ આવતી એલાદો માટે વાચવાને એક વાત બનાવવાનું કામ ફરે છે કે

જે વાત પણ વખત જતા મદદાઈને એક કહારી અથવા બેડી કાઢેલો કીરસો અને છે શુ કવિઓને કવિતાની આવડત પૂરી પાડવાનું તેઓ કામ બજાવે છે, અને તેમ કરી તેમની કહેવાતી અમર કવિતામાં જીવેદાન જીવ્યા કરવા માગે છે ? તે તો કાંઈજ નહીં પણ હવે પછી ધરડી પાચડીઓને મચ્યાઓને મુગા રાખવા અથવા ભિખ માગનારા ઓએ કોઈ મહોદ્દાના નાકાપર એક ટોળા આગળ ગરીબી અને ગજવા કાતરના લાભ માટે ગાવાનું ગીત બનાવવાનું કામ બજાવે છે અથવા તેમની કીર્તિમાં નેકી અને ધાર્મિક ધણીનો વધારા કરવાનું તેમનું કામ છે કે જે એકલુજ તેમને હ મેશગીમાં જગ્યા આપી ખગેખર અમર બનાવી શકે ? નેકી વગર કીર્તિ શુ ચીજ છે ? ધમ વગરનો એક મોટો માણસ આત્મા વગરના એક મોગ પશુ સિવાય કાંઈ વધારે નથી લાયકી વગર માન શુ ચીજ છે ? અને જે એક માણસને મોટો તેમજ ભલો મનાવે તે સિવાય ખરી ત્રાયકી શાનિ કહેવાય ?

અગર જે આપણે ભનિષ્યની એટને પેલી દુન્યાની છદ્મગીની વાત માનિયે, ભલા માણસોને બદલો મળી બુડાઓને શિક્ષા થશે એમ સમજીયે તો પેહલવાનો અને પ્રખ્યાત માણસોમાના કટલા થોડા બદલાને લાયક થયલા જણાશે તાજ પેહરનારા માથાઓમાંથી કટલા થોડા જીવેદાનના સુખનું તાજ પહેરે છે ?

કાંઈપણ માણસે આ કહેવાતા મહાન અને કીર્તિવાન માણસોની અદેખાઈ કરવી નહીં ! તેમની હાલની પેલી દુન્યામાં થયેલી હાલતમાં તેમને આપણે જેઠ શકિયે તો મુગારકનાદીને મદને આપણી દયા ઉચ્ચેરનારી તેઓમાના ધણીઓની હાલત જણાશે ! સાહેબ, આ થોડા વિચારો ડુક ઓવ મારનમરોની ઠાઠમાં ભગેરી પાયદસ્ત જેના જનારાઓને તેમના મગજ અગાઉથી તૈયાર કરવા માટે મોકલુ છું

શિકારખાજીનું ચિત્ર.

(ડો. અમરના લેખ ઉપરથી)

પશુઓના દુ ખો જયારે નજરની ખહાર હોય ત્યારે મનની પણ ખહાર હોય પણ આથીને વધારે તો આ દુ ખો નજર આગળ હોય અને તો પણ મનની ખહાર હોય જ ગલની ગમતો અને શિકાર ખાજી આ સમ્યાઇતો આમેલુમ દાખનો છે કે જેની પચગી અને ઉશકેગનારી ગડમડ અને ધાધલમા જે નિર્દયતા નજર આગળ સધળો વખત હાજર હોય છે તે વિચાર આગળ એક પણ પણ હાજર હોતી નથી ખુશાન જુના ઇગ્લાડની આ માનીતી ગમત ઉપર અસથી વખતથી દગજો અને કીર્તિ કીર્ત્યાં કે જયારે મહાદૂર 'નાઇટો' દિવ જન અહસ્થો, શિકારના શોખીનો અને શિખાઉઓ અને એક અરધા પરગણાના એકઠા મલેના ઘોડેસાગે પોતાના આ મહાન સહાસ માટે પૂર મગરૂરી અને ઠાઠમાઠથી મીરાજે છે-જયારે ખુલ્લા વાદળ વગરના આકાશ તળે પાનખર રતુની ખુલ્લી ગેશનીયી ચકચકીત બનેલો કુદરતનો ઉમદા દેખાવ, આ ગમતમા ભાગ લેનાર દરેક સુખી અને યુનદા જીવને નવી તાજગી અને જોર મખશે છે, જયારે દરેક સાહસીક દિલ જોરાવર બની, આવતા સહાસના જોખમો માટે અધીર બની ગયું છે કે જે સામાન્ય લાગણીમા તેમના ઉમદા ઘોડાઓ વડીક ભાગ લે છે, અને લગામો તાણી રાખેની હોવાથી પોતામા સળગી ચુકેલો અગ્ની ઘેગલ રહેવાને લીધે જગાર મસ્તીખોર બની જઈ અધી રાઇથી ભોય ખોલતા દેખાય કે કે કયાં પડલા ઉપર પડલા ઉડાવતુ ગણશિગલુ તેમજો દોડવાનું છુટાપલુ આપે, તેજ શીગલુ કે જે પોતાની ભરાઇ બેસવાની જગાએથી ખુશ ખુશ થતી નજરો આગળ ખહાર કારેલા ધુજતા ભોગને તેના મોતની ખજર આપે છે, અને જે કમનમીય ભોગ ઉપર તેના નિર્દય પૂંક પકડનારાઓ એક મોટી ચીચી-આરી સમેત ધસી જાય છે

ખાતરી રાખજો કે આ કીલીઆલુ ભરેલી ગમતની સધળી મગ્નહ અને ઉલટ વચ્ચે કદાચ એક પણ છાતી એવી ન હશે કે જેમા નિર્દયતાને તેની તદન નાગી અને ભેળ વિનાની હાલતમા માત્ર

નિર્દયતાને ખાતર રાખનાર એવો કાષ્ઠ કરખીણ રાક્ષસ હોય તે અભાગ્યા પ્રાણીને વિઝળીની ઝડપ આપનાર બીહક, નાસના નાસતા શિકારી અશક્ત બનતા જે ત્રાસજનક વાદળો તેની ઉપર એકઠા થતાં ચાલે છે, તેની રફતે રફતે ખપી જતી શક્તિ, તેને માથે બટકતા નાશનું ભયાનક ચોકસપણું, તે દયા ઉપગ્રવનાર ચીસ કે જે ખુશ થઈ ગયતા અને પોતાના શિકાર ઉપર તરાપ મારતા શિકારી કુતરા-ઓના, કાન ફાડી નાખનાર અવાજો વચ્ચે કાષ્ઠવાર પીછાણી શકાય છે, તેનું ભાન પણ શિકારીને કયા હોય છે ? આવી કમળ રીતે ગીરી નાખવામાં આવેલા એક પ્રાણીની લય-ભીત કતલ અને તેના મરતી વખતના કળે અને નિસાસાઓ, આ સંઘર્ષો દુ ખતા ભોજન માટે અમે કબુલ કરીએ છીએ કે એકપણ વાર દયા ખાવામાં આવતી નથી, પણ એટલાજ માટે કે તે દુ ખને એકવાર પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી આ સંઘર્ષ દુ ખ દિનની લાગણીઓને જાગ્રત કરતું નથી કારણ કે મનને તેની ખબર પોહ્યાડ વામાં આવી નથી અમે કબુલ કરીએ છીએ કે શિકારના કામમાં ભાગ લેનારાઓ અને તેની સંઘર્ષ કદપીત કહાણીથી ઠગાનારાઓ સખત થયલા અને દુ ખ તરફ એદરકારીથી જોનાર બનેલા હોય છે પણ તેથી આમ ઠરતું નથી કે તેઓ દુ ખ તરફ જોતા મળહ લઈ ખુશ થાય છે તેઓ તો શિકારમાલમાં અને તેને લગતા દિન ઉરફનારા કામ કાળેમાં એટલા તો લુપ્ત થઈ ગયા હોય છે કે એવડે જનદાર કુદરત ઉપર જે લય ભરેલી જરતી અને જફા ગુજરે છે તેનો ખ્યાન તેમને એક પળખી આવતો નથી આ શિકારની દોડદોડીમાં સર્વથી આગળ દોડવાને ઉરફેનાર, હરીયાઈ અને બીજાઓને પાછલ પાડવાના ખાહેશજ માત્ર છે, જે પહલા મારી નાખે છે તે ફતેહની હારમાં પેહલા આવે છે અને જોકે મોત પોતે તેની આગળ છે તોપણ ખમનાગ કમળ પ્રાણીનું દુ ખ તે જરા પણ મનમાં આણતો નથી

માણસ, નીચલા પ્રાણીઓને મહુ અને જથુકતી આફતનું સીધું મૂળ છે, અને સવાલ આ છે કે આ ખરાબી ઓછી કરવાને કાર્થ સુકિત થઈ શકે ? આ બાબદમાં જ્ઞાતનું કહેવું બોલે બોલે ખરૂં પડ્યું છે તેને (માણસને) લીધે “તમામ ઉતરતી પેદાએશ નિસાસા

મુકતી અને દુ ખમા પોકાર મારતી થશે ” આ તેના હૈડાના કઠણુ-
પણા ને લીધે હોય કે માત્ર મન ડી બેદરકારીથી થતુ હોય તે અને
સરખુજ છે કારણ કે ખમનારાએતુ દુ ખ તેા જેટલુ ને તેટલુજ છે
અને રીતે તપાસતા આટલુ તો ખરૂં ઠડે છે કે એક શિકારી પ્રાણી
તરીકે માણસ જ ગનના સવથી વેહશીમા વેહશી જનવરોમા પહલા
મુકાય છે એટલુજ નહીં પણ તેની સાહેબી ભરેલી અને મજાહની
જખ સતોષવાને તેમજ તેની ખીદમત બખવવાને કે માન તેની
જ્ઞાના અને ગમતને માટે કુદગને તેના સવજા તત્વોમા નેણે ઉઠલ
પાઠન કરી નાખવી ખાથી પુકરાજીમાથી પેદા થતી ખાહુગો અને
મજાહા સતોષવાનું ડાડી દેવા કરતા, ડગાળ અને કમતાવના પ્રાણી-
ઓના દુ ખમાથી પણ તે પીચતી બજે, અને જગતી અને હલકી
પ્રકારની મજાહને ખાતર કે તેટનાજ તેના જ ગલી બપકાને ખાતર
પગ પીચે મુકાયના અને તેની દયા ઉપર પડેલા પ્રાણીઓના દુ ખો
ઉપરથી તે સર્વોપરી બી ચાનશે આ ખુમસુરત સૃષ્ટિ કે જ્યાં તેને
જમીનના નાન ખનાવનામા આવ્યો છે તે એટલા મધા સુખદાયક
અને આરાતીરવાદો ભરેલા દેખાવા રજુ કરે છે, તેના રાતિભરેલા
સરોવરો તરફ જોઈએ યા તેના પુલપાનથી ભરેલા બાગમગીમાઓને
નીહાળીએ કે આયમતા સુર્યથી રગમેરગી બનેલા આકાશ તરફ નજર
કરીએ, યા નરમ લીની મખમલના પોશાકમા ખીરાજેની ખીણો અને
ટેકરીઓ તરફ પીડીએ કે જે સવજા સુયતી મધુરમા મધુર રોશનીથી
દોષી ઠીકજે કે અને જ્યાં પ્રાણીઓ ખુશખુશાલ બની જઈ કુદતા
અને ગમત કરતા ફરે છે ખચીત આ દેખાવ એક ખુની અને જરા
પણ દયા નિનાના બુલમગારની લોખડી બુસરી કરતાને દયાના રાજ્ય
માટે વધારે લાયક થઈ પડત પણ જે દુનિઆમા હાલ આપણે રહીએ
છીએ તે એક ભેદ ભગતી દુનિઆ છે હજી પણ તેની ઉપર બેહશતનો
છાપ પડેલો દેખાય છે પણ દોજખના નવનતી એક લેહકી તેનાં
જનદાર રહેવાસીઓ ઉપરથી ફરી ગઈ છે, અને તેથી હવે માણસની
ધારતી અને તેના નામથી ઉપજતી દેહશત જમીનના દરેક પશુમાં,
હવામા ઉડતા દરેક પક્ષિમા અને સમુદ્રમાની તમામ માછલીઓમા
પેટેલી છે, માણસના હાથમા તેમને સોપવામા આવ્યા છે, લીલા
ઝાડપાનો અને રોપાઓ સુધા સધળી ચીજો તેના સ્વાધીનમા આપ-

વામા આરી છે આટલીબધી તેની સત્તા લખાયલી છે અને તેને
 લગતા સધળા હકોનો ધણુ જ નાલાયક અને નિર્દયતાને ગમત બના-
 વવાનુ છુટાપણુ લઇ તેણે ખગ વાળ્યો છે, તેના નિર્દય કામોના યોગ
 નજે પૃથિય ચ પાછ ગઈ છે અને જનદાર કુદરતનુ દુ ખ જાહેર કર
 નારી એક મોરી અને દરેક ઠેકાણુથી ઉઠતી ચીસ કદપણાના કાનમાં
 પડે છે, કે જે તેના નેમાયલા સરદારની સતાની બચાવેલી ખડણી
 છે આ દુખો ખરેખર આપણાજ જેવી લાગણીથી ખમવામા
 આવે છે જગલ્લના પશુઓ કાંઈ લાગણી વગરના માત્ર સચાઓ
 નથી, કે જેમને એવી રીતે બનાવવામા આવ્યા હોય કે અદરથી
 દુખ ખમ્યા વિના માત્ર મહારથી દુખની સવળો નીશાનો અને
 દેખાવો જાહેર કરે આપણી જાત સાથે કુદરત એવા ડગાં રમી
 નથી આ ગરીબ પ્રાણીઓ આપણીજ માફક જીવે છે, ધુજે છે અને
 જેમ આપણે ખમીએ છીએ તેમજ ખમવાના સલળા અને એકમાતા
 ચીનહો દેખાડે છે તેમની દુખથી રડવાની ચીસ ખુલ્લી સલળાય છે
 તેમના મોહનો દુખ જાહેર કરનારે દેખાવ એવો હોય કે જેને
 બીજને અર્થ થઇ શકે નહી એક ફટકો તેમની તરફ ટાકવામા
 આવ્યો છે એમ જોતાજ તેઓ આપણા જેવો ધારતીનો દેખાવ
 કરે છે અને તે ફટકો મગાઈ ચુક્યા પછી દુખની વેદના આપણાજ
 જેવી અછાર પછારથી દેખડાવે છે છુદાવાથી, બળવાથી, હાડકુ
 ભાગવાથી, કે હથીઆરના ઉડા જખમથી, અથવા પોતાના જેવાજ
 અથવા પોતાથી વધારે બળવાનની સામે થયાથી આપણી ઉપરજ થાય
 છે તેવીજ અસર તમની ઉપર પણ થાય છે તેમનુ લોહી પણ
 આપણાજ લોહીની માફક શરિરમા ફરીઆ કરે છે આપણીજ માફક
 શરિરના જુદા જુદા ભાગોમા તેમની નાડીઓ ચાલે છે, તેઓ બિમાર
 બને છે, છુદાપાથી આપણી માફક નબળા બને છે અને અતે
 આપણીજ માફક મરી જાય છે તેમની લાગણીઓ આપણા જેવીજ
 છે અને આપણાજ દુખ જેવુ તેમનુ દુખ છે કારણ કે તેમની
 પ્રેરણાઓ આપણાજ જેવી છે સીંહણ કે જેના બચ્ચા ગુમ થયા છે
 તેણી પોતાને થયલા અન્યાયની ખબર આપતી તમામ જગલને
 ધુમગી નાખે છે, પક્ષિ કે જેનો માળો લુટાયો હોય છે તે હૈડાના
 બીતરમા લાગી વળે એવુ શોકજનક ગાયણુ કરતુ પોતાના વિલાપથી

તમામ આત્માવાદીઓને ઉદ્દાસ અને ખીન્ન કરી મુક છે, આ અધળું સાધારણ અને અમૂલ્ય આખને પણ ખુદલું દેખાય છે, અને જ્યારે શરિરના અવ્યવેના કામકાજને તપાસવાના અખતરા કરનાર પોતાની છરી નડે પ્રાણીઓના શરિરના ભીતર ઉત્તારા કંઈ છે, કે જે ક્રિયા થતી હોય છે ત્યારે જીવતો માણસ પોતાનું શરિર ચીરવાથી તદ્દરે તેમ તેઓ તફરીઆ મારે છે ત્યારે તેમનો લાગણીનો સાચો માણસના જેવોજ માલમ પડ છે, અને ચામડીની સપાટીપરના બારીકમા બારીક છેડ સુધી લાગણીની લાનલછળ કરનારા દોરડાઓ માણસમા છે તેમજ તેમનામા પણ જણાય છે તેઓનું દુખ ભેગ વિનાનું ને ઓછું ન થાય એવું છે તેઓ એક જાસ્તીના મોતનું સ્વપ્ન દુખ પડે છે કે જે કાંઈ જાતની આશા કે વિચારોથી જરાકપણ ઓછું થઈ શકતું નથી, કારણ કે આશા અને વિચાર કરવાને તેઓ અશક્ત કે જ્યારે તેઓ મરવાને સુવે છે ત્યારે તેમનો એકનો સોમતી દુખ છે, કારણ કે તેમની ઘેરી લીધેલી અને દુક દદનાલી મનશક્તીના કેદખાનામા ખીજા સ્નાયો કે ખીજા ચીજોનો કાંઈ વિચાર નથી કે જે તેમને કાંઈ નહત આપે તેમના ભેદ ભરેલા શરિરમા એકજ રહેનાસીને માટે જગ્યા છે, અને તે તેમનું એકને એકજ અને એક સ્થળે જમાવ થઈ ગયલું દુખ છે અને તેથી તે જખમી થયનું પ્રાણી જાસ્તી ભરેલા મોતના મિછાનામા રીખી રીખીને મરે છે તેમા દુખની નહી શોધી કઢાએલી ઉડાઈ છે કે જે માટે તે ગરીબ મુગ્ય માણી પોને કાંઈ કહી શકતું નથી, અને જેની સામે તે પોતાનો અવાજ ઉઠાવી શકતું નહી જ્યારે કગાળીઅતનો એક નહી જણાયલો કે મપાયલો જથ્થો તેનામા એકઠો થયલો છે કે જેની ખમર આપવાને મોહકાથી કરેલો એક ઉચ્ચાર મળે નહી પણ આ તેની ચુપકાદીમા એક સુભાખીતપણ છે અને જે કાળુ કફન આ પ્રાણીના દુખને પૂરેપૂરે જાહેર ન થયા દેતા તે ઉપર ઢાકણ ઢાકે છે તેજ તે કમનસીબ પ્રાણી ઉપર ગુજરતા મૈતમના ત્રાસદાયક પાપને હદ વિનાનું ઠેડવે છે

ખુદો સિપાહ.

(ગોહરમીથના લેખ ઉપરથી)

અરથી દુન્યા કેમ જીવે છે તે વિષે ખીજી અરથી દુન્યા કાંઈ જાણતી હોતી નથી આથી કોઈ મીઝે વધારે સાધારણ થઈ પડેલો તો પણ એથીને વધારે સારો એવો કોઈ વિચાર ન હશે.

મોટા લોકોના દુ ખોને આપણી આગળ ધરી આપણુ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે, જુરસા ભરેલા અવાજોથી તેમના દુ ખોને લખાન કરી વર્ણવવામાં આવે છે, અને આ ઉમદા ખમનારાઓ તરફ ટીક વાને દુન્યાને કહેવામાં આવે છે મોટા લોકો દુ ખતા દયાણુ તળે પણ જાણતા હોય છે કે ખીજા ધણાકો તેમના દુ ખમાં ભાગ લે છે, તથા તેમની અચરતી અને દયા પોતા તરફ ઉઠકેરાય એ એમ જાણી સંતોષ માને છે

જ્યારે આખી દુન્યા જોતી હોય ત્યારે કમનસીબોને હિંમતથી ખમનામાં ગાંઠ મોટું મન જણાવું નથી આવી હાલતમાં તો ઠુકરા-જીના હેતુઓથી પણ માણસો બહાદૂરીથી વર્તશે પણ જે, મરીમાઈ અને અપ્રસિધતાની ખીજીમાં પડતીની સામે બહાદૂરીથી થઈ શકે છે, જે હિંમત આપવાને મિત્રો વગર, દયા ખાવાને ઓળખીતાઓ વિના, કે તેનું દુ ખ ઓછું કરવાને આશાના સંધ્યારા વગર, શાંતિ અને શ્રેષ્ઠકારીથી દુ ખ તરફ જોય છે તેજ ખજેખર મોગ છે આવો માણસ એકુત હોય કે દરમારી હોય તો પણ આપણા આશ્રય અને વખાણને લાયક છે, અને માનથી તે તરફ જોતા રહી નકલ કરવાને તેનો દાખલો આપણી નજર આગળ ધરવો જોઈએ છે

જ્યારે મોટાઓની નજીવીમાં નજીવી અગવડાને મોટી કરી મુકી આકતનુ રૂપ આપવામાં આવે છે જ્યારે કંઈજીરસીક નાટક સુખ-ખીતપણે તેમના દુ ખોને પોકાર મારી જાહેર કરે છે ત્યારે ગરીબોની ક ગાબત તરફ તદ્દન યેદરકાં ખનનામાં આવે છે, અને તો પણ નીચલા વર્ગોના કેટલાક લોકો, તેઓથી વધારે ચઢતી હાલતવાળાઓ પોતાની આખી જીદગીમાં ખમતા હોય તેટલું અને વધારે ખરે દુ ખ એકજ દહાડામાં વેઠતા હોય છે આપણા સાધારણ ખલાસીઓ અને

સિપાઇઓ બમડયા વગર ફેટલી મુશ્કેલીઓ વેઠે છે તેનો ખ્યાલ પણ થઇ શકે નહીં, અને તે પણ ખોદા સામે જીરુસાથી પોકારી ફરીઆદ કર્યા વગર કે પોતાની બહાદુરી ઉપર ટીકવાને પોતાના બાઇબ ધ માણુ સોને બોલાવ્યા વિના તેઓ સધળુ ખમે છે દરેક દહાડો તેમને એક ક મા-બપતનો દિવસ છે, તો પણ તેઓ બમડયા વિના પોતાનો બોજ ઉપાડે છે

એક આવીદ, એક સીસેરો કે એક રેખ્યુતીન જેવા માણુસને તેમના કમનસીમ અને હુ ખો માટે ફરીઆદ કરતા સમજી હુ કેટલો બધો ધિકકાર સમેત ગુસ્સે થઉ છુ કે જેમની સર્વેથી મોઠામાં મોટી આકત, પૃથ્વિને એક ચોક્કસ ભાગ જેના ન જઇ શકવામા હતી, કે જે જોડે તેઓએ મૂખાંછથી સુખનો ખ્યાલ જોડ્યો હતો ! તેમના હુ ખો તો જે ધણુ સહામીક ગરીબો રોજ જરા પણ બમડયા વિના ખમે છે, તે સાથે સરખાવતા મગહ હતી તઓ ખાતા હતા, પીતા હતા, તેમની ખીદમન બખવવાને યુનામો હતા, અને જીદગીના સાધણો માટે તેઓ પોતાની તમામ ઉમરમા નિરાત હતા જ્યારે તેમના વણુ બાઇબ ધો દિલામો આપવાને, કે મદદ કરવાને એક દોસ્ત વગર, ડુતુઓની સખતાઇથી પણ આશરો મેળવ્યા વિના બટકતા ફરે છે

ફેટલાક દિવસ અગાઉ એક ગરીમ માણુસ કે જેને હુ બચપણમા ઓળખતો હતો, તેને અક્ષમાત મળી જવાથી ઉપલા વિચારો મારા મનમા પેદા થયા હતા આ નાણુસે એક ખલાસીનુ બદીઆન પેહરીયુ હતુ તથા તેનો એક પગ લાકડાનો હતો, અને શેહરના એક નાકા આગળ લિખ માગતો જણાયો હતો હુ તેને ગામડામા વસતા એક પ્રમાણિક અને ઉધ્યોગી માણુસ તરીકે ઓળખતો હતો, આથી તે આવી દાનનમા કેમ આવી ગયો, તે જાણવાને મારી જીજ્ઞાસા ઉશ્કેગઇ તેટલા માટે જે મને ઠીક લાગ્યુ તે તેને આપ્યા પછી, મે તેની જીદગી અને કમનસીમીની તવારીખ તેની કને જાણવા માગી તથા હાલની સકટ બગેવી હાલતમા કેમ આવી પડ્યો તેનુ વર્ણન કરના કહ્યુ તે અશકત મનેલા સીપાઇએ (કારણ કે જોકે તેણે ખલાસીનો પોશાક પેહડ્યો હતો તો પણ તે સીપાઇ હતો) પોતાનુ માથુ ખરડતા અને પોતાની લાકડી ઉપર ટકાને મારી અરજ કયુલ રાખી નીચે પ્રમાણે પોતાની તવારીખ આપી —

‘મારા હું ખેા માટે જોહુ તો શેઠ, બીજાઓ ખમતા હશે તેથી વધારે ખમવાનું હું ડાળ ધાલી શકતો નથી, કારણ કે મારો પગ ખોવા સિવાય અને બિખ માગવાની ફરજ સિવાય, હું ઇશ્વરનો આભાર માનું છું । કે બીજુ કાંઈ પણ ફરીઆદ કરવાને મને કારણ નથી અમારી રીજમીટમા બીલ તીજસ નામનો સીપાઈ હતો કે જેણે મને પગ ને એક આખ ખોવા છે, પણ હું ઇશ્વરનો આભાર માનું છું કે મારી હાલત હજી પણ તેટલીનધી ખરાબ થઈ નથી હું શરોપશાએરમા જનન્યો હતો, મારો બાપ એક મજૂર હતો અને મને પાંચ વર્ષનો મૂકી મરી ગયો, આથી મને અમારા જીલ્લાને લગતા ધર્મખાતા ઉપર નાખવામા આવ્યો મારો બાપ એક ઠેકાણે પડી ન રહેતા ભગતી જી દગી ગુજરતો હતો, આથી હું ખરેખર કયા જીલ્લાને લગતો હતો તે યોક્કસ ન જણાવાથી, મને બીજા જીલ્લાના ધર્મખાતા પર મોકલવામા આવ્યો અને ત્યાંથી એક ત્રીજાવર મોકલી આપવામા આવ્યો મારા દિવમા આવ્યું કે તેઓ મને આટલો બધો વખત થયો આમથી તેમ મોકલ્યા કરે છે, તેથી તેઓ, હું કાંઈપી જીલ્લામા કદી જનન્યોજ નથી એમ કહેશે, પણ આખરે તેઓએ મને ઠરીઠામ કર્યો મને વિદ્વાન થવા તરફ વલણ હતી અને કાંઈજ નહીં તો મુળાક્ષર પણ શીખવાનો મેં ઠરાવ કર્યો, પણ આ જીલ્લાના વડાએ હું એક હોઠોડી વાપડવાને શકતીત્રાન થયો તેવોજ મને કામમા નાખ્યો અને અહીં આ મેં પાંચ વરસ મુખી એક આસાન જી દગી ગુજરી હું દિવસમા ફક્ત દસ કલાક કામ કરતો હતો, અને મારી મહેનતના બદલામા મને ખાનાનું મળતું હતું ખરૂં છે કે મને ધરની બહાર જવા દેવામા આવતો ન હતો કે રખેને તેઓ કહેતા હતા તેમ હું નાસી જાઉં પણ તેથી શું થયું, મને આખા વગમા ફરવાની છુટ હતી અને બારણા આગળ વાડામા પણ ફરતો હતો અને એટલું મારે માટે પુરતું હતું પછી મને એક ખેડૂતને સોપી આપવામા આવ્યો, કે જ્યાં હું વહેલો ઉઠી મોડો બિછાને જતો, પણ મને ખમવા પીવાનું કીક મળતું હતું ત્યાર પછી મારૂં ગુજરાન શોધી લેવાને મને ફરજ પડી, તેથી મારૂં નસીબ શોધવા જવાને મેં ઠરાવ કર્યો

આ રીતે હું એક શહેરથી બીજો શહેર ભટક્યો. કામ મળતું ત્યારે કરતો ને ન મળતું ત્યારે જીએ મરતો એક દહાડે એમ બન્યું

કે હું એક “સુલેહના અમલદાર”ના ખેતરમાંથી ચાલી જતો હતો, ત્યારે મેં એક સસલાને મારી આગળથી પસાર થઇ જતા જોયું, અને હું માત્ર હું કે સેતાને તેની તરફ લાકડી ફેંકવાનો મારા મનમાં ખ્યાલ મુક્યો વાર તમે શું ધારશો ? મેં તે સસલાને મારી નાખ્યું અને તેને લઇ આવ્યો જતો હતો એટલામાં અમલદાર પોતે મને મળ્યો તેણે મને શિકારચોર અને લુચ્ચો કરી કહ્યો, અને મને ગરદનમાંથી પકડીને હું કાણુ હતો વગેરે હેવાલ જાણુવા માગ્યો હું છુટણુમડ્યે પડ્યો, તેવણુ સાહેબની માફ માગી, અને મારા જન્મ કે કુળ માટે કે એલાદ માટે કાંઈ જાણુતો હતો તેટલો તમામ હેવાલ આપવા માડ્યો ! પણ જો કે મેં ધણેજ સાચો હેવાલ આપ્યો તો પણ આ અમલદાર કહે, હું કાંઈ હેવાલ આપી શકતો હતો નહીં, અને તેથી મને ‘સેશન’માં નોંધવામાં આવ્યો, અને મરીબ હોવાનો અપરાધી ઠરાવથી, લડનમાં ન્યુગેટના બધીખાનામાં મોકલવામાં આવ્યો કે ત્યાંથી એક બટકતા શખ્સ તરીકે મને તરીપાર મોકલવામાં આવે લોકો બધીખાના માટે આ અને પેલી ગમે તે વાતો કરે પણ મને તો મારી આખી જીંદગીમાં કદી પણ રહ્યો હોવું તેનીજ, ન્યુગેટનું બધીખાતું પણ, મનપસંદ જગ્યા લાગી મને ત્યાં પેટ ભરતું ખાવાતું પીવાનું મળતું હતું અને મુદ્દલ કામ કરવું પડતું નહીં પણ આવી સરસ હાલત હમેશા કદી ચાલ્યા કરે નહીં પાંચ મહીના પછી મને બધીખાનામાંથી બહાર કાઢી એક વહાણુ ઉપર ચઢાવવામાં આવ્યો, અને બીજા બસો માણુસો જોડે અમેરીકાના સરથાનમાં મોકલવામાં આવ્યો દર્શાવ્યો તો જેમ તેમ કરી પસાર કર્યો, દારણુ સઘળાઓને એક ઓરડામાં ગાંધી રાખવાથી અમારામાંના સૌથી વધારે મીઠી હવાની તગીને લીધે મરી ગયા, અને જેઓ બાકી રહ્યા તેઓ ખોદા જાણુ છે કે બિમાર અને હાલ હવાલ બન્યા હતા જ્યારે અમે કિનારે ઉતર્યા ત્યારે અમેને રોપની કરનારાઓને વેચવામાં આવ્યા, અને મને બીજા સાત વર્ષ માટે બાંધી લેવામાં આવ્યો હું વિદ્વાન ન હતો, (મુળાક્ષરો શીખ્યો ન હતો) તેથી સીધીઓ સાથે મને કામ કરવાની ફરજ પડી અને જેમ ફરજથી બધાયો હતો તેમ મેં મારો વખત પૂરો કરી આપ્યો.

મારી મુદત પૂરી થવા પછી, હું વહાણુ ઉપર નોકરી કરતો મારે દેશ પાછો ફર્યો, અને જુના ઇંગ્લાંડને પાછું જોઇ હું ધણેજ

ખુશ થયો, કારણ કે હું મારા દેશને ચહાતો હતો તો પણ હું મીઠનો હતો કે રખેને રક્ષાતા શખસ તરીકે હું ફરીથી પકડાવું, અને તેથી ગામડામાં ન જતા, શહેરમાંજ રહ્યો અને જ્યાં કાંઈ મેહનસજી કામ મળતું તે કરતો હતો આ રીતે મેં કેટલોક વખત સુખથી કાઢ્યો, પણ એક સાંજે હું કામ ઉપરથી ધર જતો હતો, તેટલામાં મેં માણુમોએ મને નાખી નીચો અને પગી મને ઉભો રહેવાને કહ્યું આ માણુમો એક વેટે પકડનારી ટોળીને ત્રગતા હતા અને ન્યાયધિશ આગળ નહીં જનામાં આવ્યો અને હું મારો હેરાન ન આપી શકતાથી મારે એક લડાઈના વહાણ ઉપર જવું કે સિપાઈ તો કે નોંધાવું, આ બેમાં એક મારી મરજી ઉપર નાખવામાં આવ્યું જેવું કામ મેં પસંદ કરીું અને આ એક ગદસથને છાજે એવા એક ઘા પર હું હતો, ત્યાર દાનાડસ ખાતે મેં લડાઈમાં ઉતર્યો હતો, વાન અને ફતીનોયની લડાઈમાં હું હાજર હતો, અને અહીં આ છાતીમાં એકજ જ મમ લાગેો હતો, પણ અમારી પવટણના તમીમે મને પાંચો સારો કર્યો જ્યારે સુલેહ થઈ ત્યારે મને રખ આપવામાં આવી, અને મારે જખમ કાઢવાર ઉભરી આવવાથી હું કામ કરી શકતો નહીં ઇસ્ત્રાન્ડયા કે પનીની નોકરીમાં હું ફ્રેન્ચ લોકોની સામે નડ્યો છું, અને હું માતરીયા માનું છું કે જો હું લખી વાલી જાણુનો હતો તો અમારો પતન મને કોરપોરનની પદ્ધતિ ચલાવતે, પણ પદ્ધતિ ચલાવવાનું મારા નમીમમાં હતું નહીં, હું તરતજ આજી પડ્યો, અને રખ મેળની ગજવામાં આલીશ પૌડ સાથે સ્વદેશ પાછો ફર્યો, આ હાલની લડાઈની શરૂઆતમાં મન્યુ અને હું કિનારે ઉતરી માના પૈસા ખરચવાની મજાહ ભોગવવાની આશા રાખતો હતો, પણ સરકારને માણુમો જોઈતા હતા, અને તેથી હું કિનારા ઉપર પગ મૂકું તે અગાઉ મને વેટે પકડી ખલાસી બનાવવામાં આવ્યો

સરખાં કામ પાડવા લાગ્યો કે હું વણે હઠીલો હતો તે સોગંદ ખાઈ ખાતરીથી કહેતો કે હું મારું કામ સમજતો હતો પણ આજસુ થવાને માટે ઢોંગ કરતો હતો, પણ ખોટા જાણે છે કે મને દરિઆના કામની કાંઈ સમજ હતી નહીં, અને તે શું કરતો હતો તે જણ્યા વગર મને તે ખૂબ ઠોકતો હતો તોપણ હજી મારી કને મારા આલીશ પૌંડ હતા, અને તેથી દરેક વાર મારી પર માર પડતો ત્યારે

મને કામક દિવાસો હતો, અને તે પૈસા મારી પાસે આજની ધડી સુધી હોત પણ ફ્રેન્ચ લોકોએ અમારે વહાણ પકડ્યું, અને મારા પૈસા મેં ખોલ્યા

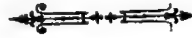
વહાણુ પરના સધળા ખનાસીઓને ધ્રેસત ખાતે લઈ જવામા આવ્યા, અને તેઓમાના ઘણા મરી ગયા કારણ કે તેમને બધીખાનામા રહેવાની ટેન હતી નહીં, પણ મને તો કાન લાગ્યું નહીં, કારણકે મને તો તે માથું આવેલું હતું

એક રાતે હું પાત્યાના બિછાના ઉપર એક ગરમ ધાલથી ઓઢીને સુતેલો હતો ત્યારે સરગે મને જગાડ્યો, તેના હાથમા એક ચોર ફાણસ હતું તે મને ઠેલવા લાગો “જેક, ફ્રેન્ચ ચોરીદારોના માથા ફરશે ? જાગૃત રહેવાની કાશેશ કરતા મેં કહ્યું, “મારી મદદ આપનામા, મને આચકી નથી” તે કહે “ત્યારે ચાલ મારી પૂઠે, આપણે તેમને ઠેકણે પાડ્યું” તેથી હું ઉઠ્યો અને મારી ધાલથીને (કે જે વસ્ત્રની ગરજ સારી હતી) કમ્મચે બાધી, અને તેની સાથે, ફ્રેન્ચમેનો સામે લડવા ગયો હું ફ્રેન્ચોને ધિક્કાર છું, કારણકે તેઓ ગુલામો છે અને લોકડાના જોડા પહેડ છે

જોકે અમારી કને કાંઈ હતીઆર ન હતા, તો પણ એક અગ્રેજ કોષ્ટ પણ વખતે પાચ ફ્રેન્ચમેનોને ઠોકી નાખવાને શક્તીવાન છે, તેથી અમે દરનાજ આગળ ગયા કે જ્યાં બન ચોરીદારો ઉભા હતા, તેમની ઉપર એકદમ ધસી જઈ, તેમના હત્યાઆરો છીનવી લઈ જોય પર પછાડ્યા

અમે નવ જણુ ત્યાંથી દરીઆ કિનારા તરફ નાઠા, અને જે પેહલી હોડી હાથમા આવી તેમા બેસી જઈ બદરની બહાર નીકળી જઈ ભર દરીયે આવી લાગ્યા અમેએ ત્રણ ચાર દહાડા સફર કરી નહિ એટલામા દોરસેન વહાણે અમેને કે પકડયા ત્રણ દહાડામા ચાલીસ ટોપરાણુ પોમ્પાદોર વહાણુ અમારી સામે મળ્યું, જ્યારે અમારી કને ૨૩ ટોપ હતી ત્રણ કલાક લડાઈ ચાલી અને હું ખાતરીથી માનું છું કે જો થોડાક માણસો અમારી કને ફાજલ હોતે તો અમે આ ફ્રેન્ચ વહાણુને તાબે કરતે, પણ કમનસીમ અમે ફતેહ મેળવવાની તયારીમા હતા એટલામા અમારા સધળા માણસો માર્યા ગયા હું એકવાર ફરીથી ફ્રેન્ચોના હાથમા આવ્યો, અને હું માનું છું કે મને

જે પ્રિયત ખાતે પાછો લઇ જવામાં આવતે તો મને બહુ ભારી પડતે, પણ સારા નસીબે નામ પર વહાણે અમોને કેદ પકડયા હું કહેવાને જીતી ગયો કે આ લડાઈમાં મને બે ઠેકાણે જખમો પડયા, ડામા હાથના ચાર આગળા મે ખોયા, અને મારો પગ ગોળીથી ઉડી ગયો જે મારો હાથ અને પગ, ખાનગી વહાણને બદલે કાંઈ રાખના વહાણ પર ચુગાવવાને હું ભાગ્યવત હોતે તો મારી બાકીની જીવગીમાં ખોરાક પોશાક વગેરે મેળવ્યા કરવા પર મારો હક પોહાયતે, પણ માત્ર એવું સારું નમીજ હતું નહીં એક માણસ રૂપાને ચમચો મોહમાં લઇને જન્મે છે અને બીજો લાકડાની કડછી લઇને જન્મે છે તોપણ શોકર ખોદાના ! હું સારી તનદોરરતી ભોગવું છું અને હંમેશા છુટાપણા અને જીના ઇગ્નાડને ચાલીશ છુટાપણું, મીલકત, અને જીનું ઇગ્નાડ હંમેશા, હુરયો ! આટલું બોલીને તે લગડાતો લગડાતો ચાલી ગયો, અને હું તેની બહાદુરી અને સતોષ તરફ અચરત થતો ઉમો રહ્યો, અને મને મનમાં કણલ કર્યા નિના આશુ નહીં, કે શીલસુશી આપણને આપણી કગાળયત તરફ બેદરકાર મનાવી ધીકકારવા શીખવે તેના કરતા કગાળયત સાથે જાહેકા બોળખ પડવાથી તે તરફ વધારે બેદરકાર બનીએ ડીએ

મનુષ્ય મહત્વ વિષય.

(ગોલ્ડસ્મીથ.)

ધરતી ઝડપ નજદીક એક દારવાલો લાખા કાળથી દુકાન ચલાવતો હતો તેણે પોતાની દુકાન આગળ “ ફ્રેન્ચ રાજ ” ના નામ નીશાનવાળું પાટીઉ કાઢી નાખી “ હન્ગરીની રાણી ” તેના નામ નીશાનવાળું પાટીઉ માર્યું તેણીનાં રનાશ્વદાર એકરા અને સોનેરી રાજદાની અચર તણે તેણે દારૂ વેચવો ચાતુ રાખ્યો પણ જ્યાં સુધી તેના ધરાકોની તેણી માનીતી હતી ત્યાં સુધીજ તેણી ધરાકોને અળખામણી પડવાથી થોડો વાર થયો “ પ્રીતિઆના રાજ ” વાજા નામ નિશાનનું પાટીઉ લગાવ્યું છે જેને પણ ધણું કરીને તેની વારી આનતાજ ફેરવવામાં આવશે અને તેને બદલે વળી આમ લોકે ની

ગમાર આશ્ચર્યવી ટીકાતા કોઇ બીજા મોટા માણસને પાટીઆપર ચિતારવામા આવશે દીગમ્હપણે ટીકના ટોળા આગળ માટા લોકોને, આજ પ્રમાણે એક પછી એક રજુ કરવામા આવે છે આપણે એક તરફ આશ્ચર્યથી પૂરતો વખત જોઇ ચુક્યા કે તેને ખસાડી બીજાને તેની જગ્યાએ મૂકવામા આવે છે જે કદાચજ લાંબો વખત આ જગ્યા પર નીબી રહે છે, કારણકે સાધારણ અભણ લોકોને ફેરફાર હ મેશા પસંદ પડતો હોય છે મારે કયુલ કરવું જોઈએ કે મને આ નસરાણા ટોળા વિષે એટલું તો જીવ નમરનું મત છે કે જે જાયગત તેમની તાળી અને જાતારીના પોકાર ક્ષેત્રે છે તે તરફ ચાકથી જોડે છું, કાઇજ નહીં નો તે મોટા અને કોઈવાર લવા માણુમે જે આ પોકારથી સતોપ પામી હરખાઇ જાય છે, તેઓ પનારે મગડે છે અને તવાગીએ મને મહુ અહુ વેળા શિખંચુ છે કે જે માથુ અગણિત પ્રજાના જાતારીના પોકારથી આજે પ્રોઢ બન્યું છે તે બીજેજ દિવસે કાપી કાઢી લાકડી પર બેસાડનામાં આવ્યું છે જાહેર પ્રજાની નજર બહાર અને ખાનગીપણામા જે નીતિઆ તેમને ધરાવનારની છ દગીમા હસતી બે ગવતી હતી તેજ બાણ કરીને આશ્ચર્ય અને વખાણને સર્વથી લાયક ચીજે તરીકે પેઢા દર પેઢા ઉતરના પામી છે

જેને સાધારણ લોકોની ગમાર નજર 'મોટા' ગુણો અને પરા ક્રમો તરીકે જોય છે તેના કરતા નાનાં નાની અને નમ્રપણે પરગળું નીતિઓનો જીમખો અતિથણો શ્રેષ્ઠ છે

યુરોપમા કોઇજ એવું ગામડું હશે, અને એક પછુ યુનીવર્સિટી અથવા વિદ્યાલય નથી કે જે પોત પોતાના નાનકડા મહાન પુરુષો ધરાવતું ન હોય એક નાનકડી ગામડા સમાજ કે શહેર સમાજનો વડો કે જે રાજની મકસદોની સામે થાય છે, જે જીલ્લામાતથી પોતાની પ્રજા કને આતવારના દિવસ માટે તેમના સર્વથી સરસ કપવા રખાવા માગે છે, પડીતમા ખપવા માગનાર કે જે એક સુક્ષ્મ જતુમા કાંઈ નવું જોઇ કાઢે છે કે એક એનના શરિરમા ચાલતા કોઇક પ્રકાર તરફ બેઠકારપણે જોવામા આવ્યું છે એમ દેખાડી શકે અને જેનું ગગજ કુદરતને તેના વિશાળપણમા જોવાને બદલે પોતાના સુક્ષ્મદર્શક યત્ર માફક કટકે બુકલેજ જોઇ શકે, સુમારી કવિતા જોડનારો અને બોલોને મારીકુટી સરખા અવાજના બનાવનારો કોઇ નાનકડો કવિરાજ કે જે

આપણા જીવનને સમજાવવાને બદલે આપણી કલ્પણા આજળ ચિતાર દોરે છે, આ સઘળાઓ એક સ્વપ્ની રીતે પોતાને અમર્ગપણા તરફ ચાલતા કદ્યે છે અને પછાડે પડેનું ટાળુ તેમની તરફ ટીકીઆ કરે એમ ઇચ્છે છે ટાળુ તેમની ઇચ્છાને માન્ય કરે છે દેશહિતકારી, શીતસુદ અને કવિ એના એના નામ એક પછી એક પોકારવામા આવે છે “ આટલી મધી લાયકાત કીપણ કેટલે જોવામા આવી હતી ? આપણા જમાના જેવો અગત્યનો વખત કદી પણ આગળ હતો કે હવે પડી થતાર છે ? હવે પડી આવતા જમાનાઓ અગ્નિએ મ થતા અને શામાગી આપતા આપણી તરફ ટીકીઆ કરશે, ” આવા આવા ગાયણના શરોદો સાથે અગત્યતાને પહોચી ગયેનું હાથવેડીકે ઘોઘાટ કરતું અને પુનાતું આગળ ચાલે છે, અને બધે બેસતી રીતેજ તેને તોફાનમા બનતા ખમોચના ભેડે સંખ્યાવવામા આવ્યું છે મેનાધિ-પતિઓ અને તેઓ જ્યાં જાય ત્યાં તેમની પુઠે શામાશીનું બૂમરાણ મચાવનાર ટાળુ તેમની પુઠે જતું જોવાને હું જીવવા પામ્યો છું, કે જન્મની વર્તમાનપત્રો અને એપાન્યાઓ-અપટ આમ વર્ગનો પડધા-તારીફના માકા પર બાકા પુકનો હતો અને તોપણ તેમને અનુસરતા અપ્રખ્યાતીના અધિકારમા લાભો વખત થયો બૂધી જનાયા છે-અને તેમની ઘોરપર કંઈ ખુશામદ કે બડાઈ હાકનારો લેખ પણ બાગ્યેજ જણાય છે

મોટા ઓદ્ધા વિષે

(લોર્ડ બેકન)

મોટા ઓદ્ધાઓ ઉપર મણસો ત્રણ વખત નોકર છે, રાજા અને રાજના નોકર, કીર્તિના નોકર, કામના નોકર, આથી તેમને કાંઈ છુટાપણુ હોતુ નથી તેઓએ પોતાના શરિરતુ છુટાપણુ, ખોયુ છે, તેમજ કામકાજતુ છુટાપણુ કે વખતનું છુટાપણુ સર્વ ખોયા હોય છે છુટાપણુ ગુમાવીને સત્તા શોધવાની ખાહેશ અનઅભ પ્રકારની છે, અથવા ખીજઓ ઉપર સત્તા મેળવીને પોતા ઉપર સત્તા ખોવી એ અજમ વાત છે ઓદ્ધા મેળવવાનું જેહમત બરેડું હોય

છે, અને તે જોહમત અને જ જળ વેઠ્યા પછી માત્ર વધારે મોટી જ જળમા કોષવાર નાખે છે, કોષવાર ઓધ્યા મેળવતા નીચ મનાય છે, અને અપમાનો ખમીને માન મેળવાય છે ઓધ્યાની જગ્યા ચીકની છે, પાછા હઠતા તૂટી પડાય છે, અથવા ઢકાઈ જવાન છે એટલું જ નહીં પણ માણસો ચાહે ત્યારે એકાતપણું મેળવી શકતા નથી, અથવા અડકલ તેમને ઓધ્યા છોડવા કહે ત્યારે તેમને છોડવા ગમતો નથી પણ ઘડપણમાં કે મદવાડમાં પણ એકાતપણું અને ખાનગીપણું તરફ તેઓ અતીરા જતી નથી અને ખચીત, મોટા માણસોને, પોતાને સુખી સમજવાને મીઠા માણસોના મનો ઉઠીના લેવાની જરૂર છે, કારણ કે તેઓ જો પોતાની લાગણીની જુએ છે તો તેમને કાંઈ સુખ દેખાતું નથી, તેઓ પોતેજ પોતાનું અસુખ પહેલાં જાણે છે, જો કે તેઓની ખામીઓની ખબર તેમને સઉથી છલ્લા પડે છે ઓધ્યા મેળવના વગેરે જોલની ખરી અને કાર્યદારૂર્વક નેમ ભડુ કરવાની શક્તિ છે કારણ કે સારા વિચારો જો કે ઓધ્યા તો તેમને કપ્પલ રાખે છે) અમનમા મુદ્રામાં આવે યા સુધી ખીજ માણસોને માટે સારા સ્વપના ચરખા છે, અને ઓધ્યા અને સત્તા વિના તેમને અમનમા મૂકી શકાતા નથી માણસની સઘળી હીલ-ચાલની નેમ લાયકી અને સારા કામો છે, અને લાયકી અને સારા કામો કર્યા છે એમ જાણનામાં અત કરણી નીરાત અને આશાએશ છે જે ઓધ્યા ઉપર તુ આવ્યો તે તે ઓધ્યા ઉપર જેઓ તારી અગાઉ ખરામ રીતે વર્ત્યા હોય તેઓ ઉપરથી વડો લવાને પછાત પડતો ના, તો પણ પોતાને સારો માણસ દેખડાવવાને તેમને માટે ખરામ યોગ્યો ના, પણ જે ચીજથી દૂર રહેતું જોઈએ તે સમજી લેજે આગળા વખતો કે આગળા માણસાની નિના કર્યા નિના, અને પોતાની બડાઈ કર્યા વિના સુધારો કરતો રહે, તો પણ સારા દાખ-લાઓની નકલ કરવાને તેમજ સારો દાખનો પછાડે મૂકી જવાને પોતાનો નિયમ ઠેકવ સઘળી ચીજો અને કામોની અસલ નેમ અને સ્થાપના પેહલા સમજ, પછી કયા અને કેવી રીતે તેઓમાં બગાડ થયો છે તે તપાસ, તો પણ મને વખતોની સલાહ લેતો રહે, આગળા વખત કને સર્વથી સરસ થુ છે તે નિષે સલાહ પૂછ, અને પાછલા વખતને, અનુસરતું અને સર્વથી બધેસતું થુ છે તે નિષે પૂછ.

એકસરખા નિયમથી અને ઠેકવેલા ધોરણ પ્રમાણે ચાલતો રહે, કે માણસોએ શુ આશા રાખતી તે આગળથી જાણતા રહે, પણ છેક એવો બનતો ના કે જરૂર પેળાએ જરાકથી પાછો હટી જ નહી, અને શ્રેણી તામડતોમ રાખવાથી દૂર રહેજે. તારા ઓછાનો હક જાળવી રાખ, પણ તારી સત્તા વિષે સવાલ કે તકરાર ઉઠાવ્યા કરતો ના, અને તારા હકોનો દાવો કરના કરતા કે મોઢેથી મોટે સાદે માગવા કરતા મુગો મુગો અને ખરેખર જે તારો હક હોય તે ભોગવ ઉતરતા ઓછાગ્યાના હક જાળવ, અને સધળામાં ભાગ લઇ માથુ મારવા કરતા તેઓ પર દેખરેખ રાખવામાજ વધારે માન સમજ તારા ઓછાને જગતા કામકાજમાં કોઇ સારી સલાહ આપે તે કણુલ રાખજે અને કોઇ ખુશીથી બલાહ આપે એવી રીતે વતજે, તથા જેઓ ખર્ચર આપવા કે મુશ્કેલી કરના આવે તેમને વચમાં કાચક મારનારાઓ તરીકે ઢાકી માઢતો ના, પણ તેમની મતનબતો સારા અથ ઉઠાડી, કણુલ રાખજે સત્તાની અનીનિ અથવા નમજાઈ ચાર છે, દીવ, લાયરસવત, નેજાઈ, મેહેલાઈ દોન ત્રિણે જાણુતુ એ કે, કોઇ પણ સહેલાઈથી તારી નજદીક આવી શકે તેમ કનજે, સધળા કામ માટે ચોક્કસ વખત ઠેડી તે પ્રમાણેજ કરતો રહેજે, જે કામ હાથમાં હોય તે કામ પૂર કરજે, અને વણીજ જરૂર પિના એક કામ કરના, મીઠુ હાથમાં પકડતો ॥ લાયરસવત માટે જાણુતુ કે તારા પોતાના અને તારા નોકરોના હાથે ખાલી બેજે, અટલુજ નહી પણ અરજદારોના હાથે પણ માધી લેજે, કે તેઓ આપવા આવી શકેજ નહી પ્રમાણિકપણુ વાગતો રહેનાથી તુ પહેતુ કરી શકશે, અને પ્રમાણિકપણાની હોમાએત કરનાથી તથા લાયરસવત તરફ ખુશો વિકકાર દેખડાવનાથી તુ છેલ્લુ, કરી શકશે લાયરસવતની નકમીરથી દૂર રહે અટલુજ નહી પણ તેનો શકમી તારી ઉપર પડે તેથી દૂર રહે જે કોઇ ધડી વડીએ ફેરવાયા કરે છે, અને ખુલ્લા કારણુ વિના ખુલ્લી રીતે પોતાના મત ફેરવ્યા કરે છે તે પોતા ઉપર, લાયરસવતનો શક બેચી લે છે તેટલા માટે જ્યારે પણ તાડ મત કે રીત ફેરવે ત્યારે હ મેશા જાહેર રીતે દેખડાવીને તેમ કર, તથા તેમ કરવાના કારણુ ખુલ્લી રીતે જણાવ, પણ ચોરી છુપીથી તેમ કરનાનો ખ્યાલ કદી કર ના એક નોકર કે માનીતો તારી સાથે ધણો મળેલો દેખાશે, અને જે

તારા તેની તરફના ચાહાનું કાંઈ બીજું ખુલ્લું કાર્- હશે નહીં, તો આ નાકર કે માનીતાને સાધાગ્રણુ રીતે લાયકરવતનો એક મર્ગ સમજનામાં આપશે તોજીક મટે જાણુવું કે તે એક જરૂર વિના અસતાપ ઉત્પાન કરનાર કારણ છે સખતામ, ધારતી પેદા કરે છે, પણ તોજીકામ ધિકકાર ઉત્પાન કર છે સત્તા ધરાવનાર ઠપકા પણ ગભીર આપવા જોઈએ અને નહીં કે તાનામની ભરેલા

નહવામ પ્રિયે જાણુવું કે તે લાયક રૂવત કરતા પણ નધારે ખરાબ છે કારણ કે લાયક રૂવત તો કોઈ કોઈ વાતજ આપના દેવામાં આવે છે, પણ મહોડા જોનાથી કે આજે- અને ભવામણ આગળ લટી પડ્યા કે વાથી તો અન્યાયનો જોડોજ ન આવે જેન માન અને આપનો મુધારે છે અને ભવો માણુમ ખનાને છે તે અકલાયક અને ઉદાર માતમાની ચોકસ સામેતી આપે છે નીતિ, સત્તા મળવાના કે લાભના રસ્તા ઉપર કોઈનાર સખત નાગે છે પણ નત્તા કે આધો મળવ્યા પછી ઠડેન અને શાત પૃક્રિતિ દેખડાવે છે

—❀❀—

જ્ઞાન વિષે.

—

(લોડ બેકન)

જ્ઞાન, માણુસોના મનનું જગતીપણુ, ઝનુન અને રિકાળીપણુ દૂર કરે છે, પણ થોડું, ઉપર ટપકેનું જ્ઞાન ઉનગીજ અસંગે પેદા કરે છે જ્ઞાન, મનને પુરકળ શકો અને મુરકલીઓની સુચના કરીને, તથા બને બાણુઓની તકરાગને સમતોળપણે તપાસવાનો મહાવરો પાડીને મનની પેહનવેહની સુચનાઓ પુકરાજીઓ વગેરેને પાછા વાળીને, અને જે કાંઈ તપાસેલું અને અજમાવેનું ન હોય તે સિવાય બીજું કાંઈ કણુન ન કરવાનું શીખવીને સઘળી પ્રકારની હલકામ, બીક અને ઉધ્ધતપણુ દૂર કરે છે તે કોઈ પણ ચીજ તરફની ખાલી અચરતીને દૂર કરે છે કે જે સઘળી નમળામણાનું મૂળ છે કારણ કે સઘળી ચીજો તરફ અચરતી કે હેરત દેખડાવવામાં આવે છે તે એટલાજ માટે કે યાતો તે ચીજ નથી હોય છે યા મોટી હોય છે, નવાપણુ માટે જાણુવું જોઈએ કે કાંઈ પણ માણુસ જે વિદ્યામાં પુરતો ઉડો

આમે છે અને જે એકાત્મણે જ્ઞાન વિચાર કરે છે તેના દિલમાં છપાઇ ગયેલું હોય છે કે ‘આ દુન્યામાં નવું કાંઈ નથી’ તેમજ કોઈપણ માણસ પુતલાના નાચ તરફ હેગ્ન થશે નહીં કે જે પદ્ડા પછવાડે જાય છે અને આ પુતનાઓની હીનચાન કેમ ડરવામાં આવે છે તે જો લ છે અને મોટાં વિષે એમ સમજવું કે જય રે સિકદર મોટા નરકરોથી એરીઆના બહોળા ખડમા મોટી ફતેહા મેળવતો હતો ત્યારે તેના વતન ગ્રીસ દેશથી આવતા પત્રે માં તેને ખમર આપવામાં આવતી કે ત્યાં કંઈ ઝંખાજી અને લડાઈ ચાલી હતી, કે કાંઈક ખીજ કામા તેને મટે મજબૂઆત આ પા હતો, કે જે કાંઈ નહીં પણ એમદ રસતો કે કિલ્લો મેળવવાના કે ધણુજ તો એકાદ કસ્યો મેળવવાની સાધારણ રીતે આવતી ખબરો હતી, ત્યારે તે પત્રો વાચતા બોલતો “દડડાઓ અને કદરોની નડાઈની મને ખમર આપવામાં આવે કે એમ મને લાગે છે, કે જે વિષે અસલી વાતોમાં ખ્યાન કરેલું હોય છે.” તજ પ્રમાણે ખચીત જ કાંઈ મણમ તમામ કુદરત ઉપર વિચાર દોડાવે તો પૃથિ તે ઉપરના સવળા માણસો સુધા (અત્માના હથરીપણા વિષે ન બોલતા) એક કાડીઓએ બનાવેલી નાની ટેકડીથી વધારે મોટી લાગે નહિ, જ્યારે પશુક કાડીઓ અનાજ લઈ જતી દેખાય છે, કેટલીક પોતાના મચ્ચાને લઈ જતી દેખાય છે, અને કેટલીક કાંઈ પણ લઈ જતી નથી, અને સઘળીઓ આમથી તેમ એક મટોડાના ધગલા ઉપર દોડે જ જાન, મોતની અથવા પડતીની ધાસ્તીને દૂર કરે છે અથવા ઓછી કરે છે, કે જે બીક નીતિને નડતી હરકતોમાંની એક સવથી માટી છે અને એ, રીતલાતને અધુરી બનાવે છે, કારણકે અગરજે, સઘળી ચીજોનું મરણઆધીનપણું તથા બગડી જવાની ખાશીયત જે મનમાં સારી રીતે સમજતો હોય, તે માણસ એપીકતેનસ સાથે એકમત થશે, કે જેણે એક દહાડો બહાર ગયો હતો ત્યારે એક બાએડીને પોતાની મટોડીની ધાધર ભાગી જતાથી રડતી જોઈ, અને મીજે દહાડે બહાર જતા એક બાએડીને પોતાનો છાકરો મરી ગયો તે માટે રડતી જોઈ, કે જે જોતા તે બોલ્યો, “કાલે મેં ભગશીળને ભાગી ગયલું જોયું, આજે મેં મૃત્યુને મરી ગયલું જોયું” મનના સઘળા દરહોના જે ખાસ ધવાજે જ્ઞાન પૂરા પાડે છે, તે સઘળાનું ખ્યાન કરતા બહુ લાણુ થઈ જાય કોઈ વાર

તે ખરામ પિત્તાઓ અને રસોને જીવામ વડે બહાર કાઢી નાખે છે, કબજિઆનો અને નડતનોને ખોલી નાખે છે, કાઠવાર પાયણને મદદ કરે છે કાઠ વાર ભુખને વધારે છે અને એજ પ્રમાણે બીજા ઇલાજો કરે છે, અને જેમા સચળા સમાધ ગયા છે તેજ નજાજ જણાવી દુક કઠીનુ કે મનના બાધાને દરદી હાલતમા કે ખામીઓમા મકકમ થઇ જવા ન દેતા તમા સુધારો કરતું ગદી ખીવવે છે કારણકે એક અભણ માણસ, પોતામા ઉતરી તપાસ કરી ને નુ, અથવા પોતા કને જનામ માંગે તો નુ તે જાણતો નથી, તેમજ રોજ રોજ પોતામા સુધારો થવાની જાણ, જીવિને સરવટી ખુશતુમા મનાવે છે તે સમજતો નથી, એવો અભણ માણસ પોતામા જે સારી શક્તિ કે શુભો હાય તેમને પૂરેપૂરા ભોક નજર આગમ ધરવાને કે તેમને આનાકીથી વાપરવાને સીખશે પણ તેમને કમ વધારના તે ઝડું થીખશે નહી જે ખામીઓ તેન મા હાય તેમને છુપાવના કે ગ આપવાનુ સીખશે, પણ તેમને સુધારવાને ઝડું કરશે નહી જેમ એક ખરામ કાપળી કગાર, કાપળા કયોજ ગય છે, પણ કની પોતાના દાનરડા નમતો નથી પણ એક ભણેલા માણસના નામમા અથી જુદુજ છે, કારણ કે તે પોતાના મનમા સુધારો કરતો રહેના સાથે તેના સારો ઉપયોગ ક તો રહ છે, એટલુજ નહી પણ સામાન્ય રીતે અને સામટી રીતે બોલીય તો સચાઇ અને ભલાઇ એક બી ૧ થી એટલાજ જુદા છે કે જેટલા મોહોર અને છાપ નક બીજા થી જુદા છે કારણ કે સચાઇ ભલાઇનો છાપ મારે છે, અને જુરસા અને વળવળાટમા જે નીચે કિતરે છે તે બુનનાં વા જો છ

નીતિ સખ ના ગુણ ઉપરથી હવે આપણને જ્ઞાન ટેટલી શક્તિ અને સત્તા આપ છે ન ઉપરજવા દો અને આપણને ખરી અકકતથી નિચારવા દો કે જે સત્તા અને શક્તિ, જ્ઞાન માણસને આપે છે તે સામે મરખામણી પણ કરવાને બીજી રીતે મળતી સત્તા લાયક છે કે ? આપણે જાણીએ છીએ કે જેની ઉપર સત્તા કે કાબુ રાખવામાં આવતો હોય, તેના દન્જન પ્રમાણેજ સત્તા ભોગવનારનો દરજ્જો ગણાય ૧ જોનાળીઆઓની માફક પશુઓ ઉપર સત્તા ભોગવની એ એક ધિકકારવા જેટલી નજીવી બામદ છે, શિક્ષકોની માફક છોકરાઓ ઉપર સત્તા ધરાવવી, તેમા થોડુજ માન છે, વહાણ ઉપર હેજગારી

કરતા યુનામો ઉપર સત્તા ધરાવતી તેમા માન કરતા માત્ર અપમાન છે જીનમગારોની સત્તા એથી વધારે સારા પ્રકારની નથી કે જે એવા લોકો ઉપર ભોગવવામાં આવે છે, કે જેઓએ પોતાના મનના સારા ગુણો અને ઉદારતા તજ્યા હોય છે, અને તેટલા માટે હ મેશા કહેવામાં આવે છે કે, જીનમગાર અને આપણું રાજ્યોમા મલતા માન અને સત્તા કરતા પ્રજાસત્તાક અને છુટાપણાના રાજ્યોમા મળતા માનમા વધારે મિઠાશ હોય છે, કારણ કે આ છુટાપણુ ભોગવનાર રાજ્યોમા, સત્તા, માત્ર માણસોના કામ અને નોકરી ઉપરજ નહી પણ તેમની દૈનિક શક્તિ ઉપર લગાય છે પણ ઈર્ષ્યા શક્તિ ઉપર મલતી સત્તા કરતામી જ્ઞાનની સત્તા વધારે ઉચી પ્રકારની છે, કારણકે જ્ઞાન વડે માણસની અકલ્પ, વિશ્વાસ અને સમજ શક્તિ ઉપર સત્તા ભોગવા શકાય છે કે જ મનની ચઢતામા ચઢતી શક્તિ છે અને ઇર્ષ્યા શક્તિને પોતાને પણ કાએદા આપે છે કારણકે પૃથ્વી કેપર વિદ્યા અને જ્ઞાન સિવાય બીજી કાંઈપણ ચીજ એની શક્તિ ધરાવનાર નથી, કે જે માણસોના આ મામા, તથા તેમના વિચારમા, કંઈપણમા, મતોમા અને એકીનમા એક તખ્ત અથવા રાજગાદી ગ્યાપે, અને તેથીજ આપણે જોએ છીએ કે સર્વથી મોટા કાશરો, ખોટા પેગમ્બરો, અને હુગાગરો જ્યાં માણસોના અતકરણ અને એકીન ઉપર પોતે મેળવેની સત્તા અને શ્રેષ્ઠપણુ જુએ કે, તે ધિક્કારના જોગ અને અતિશય ખુશાલીથી છનકઈ ગય છે, અને તેમા એટની તો મજાહ માને છે કે જે જે તેઓ એકજ વખત આપે છે તો ગમે એટલા રીબાઝવાથી કે તેમનો પીછો પકડવાથી પણ છોડી દેતા નથી પણ જેમ આ કાઈજ નહી પણ જાહેર થયલા ખરા ધર્મ નો કર્તા કહે છે તેવી “મતાન”ની અચા સેતાની-અનપણાની ઉડછ છે તેમજ એથી ઉલ્લી ફરીન લેતા, ખરી રીને સમજાવેની સમ્યાધના બળથી માણસની વિચાર શક્તિ ઉપર મેળવેલુ વાળબી અને કાએદા પૂર્વક રાજ ઇશ્વરી રાજને સર્વથી વધારે મળતુ આવે છે હોલત મેળવવા અને પદ્ધિ ચઢા માટે જોતીએ તો, વિદ્વાનો ઉપકાર અને સખાવત માત્ર રાજ્યો અને મડળીઓનેજ દોનતવાન બનાવનાની હદમા અટક્યા નથી તેમજ તે ચોકકસ આસામીઓનેજ હોલલવાન બનાવતી નથી કારણ કે લામા વખતથી જાણીતું છે કે

સીલા, સીઝર કે ઓગસ્ટસ જેવા કોઇપણ આ શાહ કે સરદારે પોતાના લશ્કરને મોટી બક્ષેશો, ઇનામો અને જગીરો આપવા છતાં, જેટલા માણસોને રાજ્યને લગાડ્યા હાય તેના કરતાં પણ કંવિ હોમરે વધારે માણસોને રાજ્ય આપી છે, અને લડા એ કે વિદ્યાએ વધારે સખ્યાઓને પદ્મિ ચઢાવી છે તે કહેવું બેશક મુશ્કેલ છે રાજ મેળવવાના બામમા આપણુ તેમજ છીએ કે અગરને હથીઆરોએ અને લડાઇઓએ રાજ છતી લીધું છે, તો પણ વિદ્યાએ પાદરીઓ પર કામુ મેળવો છે કે જેઓ હ મેશા રાજના કાષ્ટક હરીફ હતા.

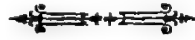
વળી વિદ્યા અને જ્ઞાનથી મળતી મળહ વિષે બોલીએ તો તે તમામ દુરતમા મળતી સવળી મળહથી ચઢતી છે, કારણ કે શુ જુનસાઓથી મળતી મળહ ઈદ્રોમોતી મળહ કરતા ચઢતી ન હાય કે જેમ કચ્છા પ્રમાણે મેળવવાની કે ફતેહ મેળવવાની મળહ એક ગીન સાલગવા કે ખાનુ મળવવાની ચઢતી છે અને તેજ પ્રમાણે શુ બુદ્ધિ અને વિચાર શક્તિથી મળતી મળહ જુનસાઓની મળહ કરતા ચઢતી ન હાય ? આપણે જોઈએ છીએ કે ગ્રીક સવળી મળહો આપણને તૃપ્ત કરી નાખી કટાળા સમાન થઇ પર છે, અને તે મળહો ભોગવ્યા પછી તેમનો રસકસ જતો રહ્યો છે, કે જે સારી પેઠે દેખાડાવે છે કે તેઓ મળહ નહિ પણ મળહની ઠગાઇ અથવા ઠગારી મળહ માત્ર, અને જે મળહથી આપણુ ખુશ થતા હતા, તે તો તેના નવાપણુથી હતુ, તેમા કાંઈ મળહ આપવાનો ગુણ હોય એમ નથી આ તેરી આપણે જોઈએ છીએ કે હારસી માણસો જોગી બની જાય છે, અને લોખી રાજ્યો ઉદાસ બને છે, પણ જ્ઞાનની મળહ એક લાગે એટલી તૃપ્ત કરી નાખતી નથી, પણ સતોષ અને જૂખ હ મેશા એક બીજા સાથે અદન મદન થયા કરે છે, અને તેટલા માટે કાંઈ પણ જૂન અથવા અકસમાતના સભર વિના, જે કાંઈ મળહ અને સાં છે, તે જ્ઞાનમા પોતામાજ છે એનુંજ નહી પણ જે મળહ કંવિ નુકરેતીઅસ કહ કે તેમ કાંઈ થોડો રસ આપનારી કે નહીં અસર કરનારી નથી અને માણસના મનને કાંઈ જેવો તેવો સતોષ આપતી નથી.

કવિ કહે છે કે દરિયા કીનારાઉપર ઉભા રહી અથવા ચાલતા ચાલતા વડાણને તોફાનના સપાટામા આવેલુ અને આમથી તેમ અજાડ પછાડ થતુ જોવુ એ એક મળહ આપનારો દેખાવ છે, અથવા

એક કિલ્લામાં એમીને એ લશ્કરોને સામસામા લડીમરતા જોવું એમાં પણ મજાદ છે, પણ સરખામણી નહીં થઇ શકે એવી મજાદ તો એક માણસ માટે આ છે કે તેનું મન સંચાલના ચોક્કસપણામાં ઠરી ઠામ થઇ મુકામ નાખી કીલ્લેમદી કરી પડ્યું હોય અને ત્યાંથી મીઠા માણુમોની ભુનો, તળાવો જાળો અને આમથી તેમ ઢંકેલા ખાતા જોય

છેતને જેમ માણસ પશુથી ચઢતો કે, તેમ વિદ્યા માણસને માણુમથી ચઢતો બનાવે છે વિદ્યાર્થી માણસ આકાશ ઉપર ચઢી તેની ગતિ પીગ્રજ છે, કે જ્યાં પોતાના શરિર નડે તે જઇ શકતો નથી એવી એવી સાધારણ થઇ પડેતી તકરારો ડાડી ન્હ, આપણને છેવટ લાવવા દો કે વિદ્યા અને જ્ઞાનનો દગ્ગજો અને ઉત્તમપણું તે આમદમાં અદુજ મજાણીથી દેખાય છે કે જેની માણુમ જાત અદુજ ખાહેશ નામે છે, એટલે કે માણુસની અમર્ગ થરાતી તથા ચાલુ રહેવાની ખાહેશ વિશે આપણે બોલીએ છીએ આ તેની અમર થવાની ખાહેશ તરફજ વશરેજો, કુદ્દમ, ઇમારનો, પાયાઓ, બાવળાઓ, સ્થભો વગેરે વલણ ધરાવે છે એમાંથીજ કીર્તિ મેળવવાની, જીવાઈ ન જવાની નામ કાઢવાની વગેરે ખાહેશો ઉત્પન્ન થાય છે, બલકે અમર થવાની ખાહેશમાં સવળી ખાહેશોનું જોર સમાઈ ગયલું છે હવે આપણે જોઈએ છીએ કે બુદ્ધિ અને જ્ઞાનના સ્થભો સત્તાના હાથથી બનેલા સ્થભો કરતા ત્રણા ટકાઉ છે, કારણ કે શુ હોમરની કવિતાઓ એક પણ શબ્દ કે પદના ગુમ થયા વિના પચીસસો અથવા તેથીને વધારે વરસ ચાલુ રહી નથી ? કે જે અરસામાં અગણિત મેહલો, દેવજો, કિલ્લાઓ, શહેરો નાશ પમ્યા છે અને ગુમ થયા છે । કેખશરો, સીકદર કે સીઝરની ખરી છબીઓ કે આવલાઓ મેનવવાનું બની શકતું નથી, એટલુંજ નહીં પણ એથી ઘણાજ પાછળા જમાનાના ગમ્મઓ કે મહાપુરૂષોની ખરી છબીઓ કે તશવીરો મેળવી શકાતી નથી, કારણ કે અસલ છબી કાંઈ ચાલ્યા કરે નહીં, અને તેમની નકલોમાં સંચાઈ અને આમેલુમપણું હોઈ શકે નહીં, પણ માણુમોની બુદ્ધિ અને જ્ઞાનની છબી ચોપડીઓમાં જલવાઈ રહે છે અને ગમે એટલો વખત જવાથી તેને કાંઈ નુકસાન થતું નથી, પણ જીવેદાન સુધી નવી થઈ શકે છે, એટલુંજ નહીં પણ તેમને છબી શબ્દ લાયુ પડતો નથી, કારણ તેઓ પેદા કરતીજ ચાલે છે અને પોતાના બી બીજાઓના

મનમા ન ખીને અગણિત કામો અને મનો આવતી ઓલાદોમા ઉશ્કેરે છે અગર જો નદાણુની ગોવ વણી ઉમદા ગણાતી હતી, કે જે વહાણુ એક જગ્યાઅથી મીઠુ જગ્યાએ દોલત અને વેપારની જાણુસે। લઇ જાય છે, અને ધણાજ દૂરના મૂનકાને તેમની પેદાએશો, એક ખીમ સાથે મનીને ભોગવવા દે છે, ત્યારે વિદ્યા અને બુદ્ધિ કેટલા ઉમદા ગણાવા જોઇએ કે જે અક્ષરો ઉપર લાઢાઇને વખતના બહોલા દરીઆઓમાથી પમાર થતા, ધણીજ દૂરદૂરની ઓલાદો અને જમાનાઓને એકખીમના ડહાપણુ તથા જ્ઞાનની રોશની અને શોધોમા શરીક બનાવે છે

ઉતરતા પ્રાણીઓ તરફ નિર્દયતા

(કવિ પોપના લેખ ઉપરથી)

તમામ વિષ્વને જોડનારી સાકળમા આકારી અને હાડમક હસ્તીઓને જોડનાર કલિ-ને માણુસ છે, જેમ માણુસથી ઉતરતા પ્રાણીઓની સખ્યા અને જાતો અગણિત છે તેમજ તેનાથી ચઢતી હસ્તીઓ પણુ ધણુ કરીને હોય, અને જેમ આપણે જોઇએ છીએ કે આપણથી ઉતરતા પ્રાણીઓની જીદગી અને સુખ આપણી ઇચ્છા ઉપર આધાર રાખતા છે, તેમજ આપણી ઉપરવાળાઓ પર આપણી જીદગી અને સુખ પણુ આધાર રાખતા હોય એમ વાજખીપણુ અને અકકલપૂર્વક અનુમાન કર્યે, તથા તમામ સૃષ્ટિના પેદા કરનાર સાહેબને જેમ આપણા હાથમા મળેથી સત્તા માટે આપણે જવામદાર છીએ તેમજ તે ચઢતી હસ્તીઓને પણુ જવામદાર સમજ્યે જો આ સરખામણી સારા પાયા પર રચઇ હોય તો જ્યાં તે આદેલ, અપક્ષપાત ન્યાયવિશ આગળ આપણે હિમાય રજુ થાય ત્યારે આપણે કેટલા બધા પાપી માનમ પડ્યે તમામ જગતના પિતાએ માણુસને તેના લાજ માટે પેદા કરી તેની સલાગ તથા સતા તજે મૂકેના પ્રાણીઓ પર ગુજારેલી અસખ્ય નિર્દયતાઓના આરોપમાથી લોહી રેડનારો જીલમગાર માણુસ કેમ મોકનો થઇ શકશે, જ્યાં આ કૃપાળુ પિતા પોતાના સધળા પ્રાણીઓ પર દયા રાખે છે અને આશા રાખે છે કે માણુસ, તેને આપેલી સત્તા,

દયા અને લાગણીથીજ નહીં પણ ઇન્સાફ અને આભારના કાયદાઓને અનુસરીનેજ વાપરશે પણ જે કાંઈ આપણે રાજ જોડ્યે છીએ તે પરથી તો આ પરમાથી વિચારોવી કેટલું બધું કાર રીતે આડું જવામા આવે છે । પોતાથી ઉત્તર પ્રાણીઓના દુખ અને મોતમા પોતાની મુખ્ય ગમત મેળવનારા માણસો કાંઈ થોડા નથી, તેથી પણ વધારે માણસો પોતપોતાના ધધાને માટે લાકડાં અથવા લોઢાના યત્ર હોય તેમ આ પ્રાણીઓ તરફ વર્તે છે ગાડાના પોતાનો ઘોડો અને સુથાર પોતાનો ખીરો ઉપરાસાપરી ફટકાઓથી આગળ ચલાવે છે, અને જ્યાસુધી એમ કરવામા તેમનું ધારેલું કામ થાય છે અને ઘોડો અને ખીરો આને છે ત્યાસુધી તેઓ કદીપણ વિચાર કે દરકાર કરતા નથી કે આ એમાંના એકાદમા કાંઈ લાગણી હશે કે નહીં છુદાર ઘોડાને નાળ મારે તેના કરતા કાંઈ પણ વધુ લાગણી કે દયા વિના કસાઈ દબાવ્યા ભરેલા દેખાના બગદને કુહાડી મારી ભોયપર લાગે કરી નાખે છે, અને એક ડગનાના ગળપટામાં દરજી પોતાની સોય મોકે છે તેટલીજ આનાકાનીથી નિર્દોષ ઘેટાના ગળામા કસાઈ છરી મારે છે

જે કાંઈ થોડાક વધારે નરમ મટોડીના બનેલા હોવાથી આ બચાવ વગરના પ્રાણીઓના દુખ તરફ દયાથી જોય છે તો પણ તેઓમાખી ભાગે એકાદજ એવો હશે કે જે આ પ્રાણીઓની નોકરી કે લાયકાતને કાંઈ પણ ઇન્સાફ કે આભાર ઘટિત હોય એમ માનશે કુટુંબમંડળમા ભેળાયેલો મિત્રાચારી ભરેલો કૂતરો પોતાના ધણીનાં શરેર કે મિલકતના બચાવમાં ભગતા તેની આશાઓસમા અગ્નિચૂર્ણ ખલલ કરે તો તેને ફાંસી દેવામા આવે છે ઉદાર દિનનો ઘોડો કે જે ઘણા વરસો સુધી પોતાના નિમકકરમાં ધણીને સલામતીથી અને સગવડે, ગાડીએ જોડાઈ કે પીઠપર બેસાડી ફેરવે તે જ્યારે આજ ધણીની નોકરીમા મિમાગી અને જુઠાપાથી દુબળો થઈ જાય ત્યારે તે ધણી, કચરો લઈ જવાના ગાડાને ઘસડી પોતાની કગાળ જીદગી પૂરી કરવાને તેને ટેપ મારે છે, અને નીમા અને આળસુ રીતે તેની કુદરતથી ઉતરી રીતે, એક કાંઈનાં દુખમા મગ્ન હોવાના ડપટી ટોળાની મગ્નહને માટે, તેના પગ તળે આતશમા લાનચોગ કરી તપાવેલા લોખંડી સળિયા મૂકી, ન ચતા નીખવામા આવે છે આ અને ખીજા અગણિત નિર્દયતા, અન્યાય અને નિમકકરમાંનાં કામો, સજ

નિના એટલુંજ નહિ, ઠપકા વિના એટલુંજ નહી, પણ માર્ગ સહેજ
ટીકા નિના, દરરોજ કરનામા આવે છે, પણ આપણે ખાતરી
રાખતી કે આખરે તેઓ ખમર કે કિનો વવાયા નિના રહી જનાર નથી

વિ'વન રૂળ અને પૃથિવ

આપણે કે જેઓ આ પૃથિવ પર રહીએ છીએ તેમને આપણી
આખો ઢેઠ પણ જોઈ રાકે એવો સર્વથી વિશાળ ગ્રહ લાગે છે તેણે
વીનાતરીનો પોરાક પહોં છે, જાડાથી તને ખાસ અગત્યના આપનામા
આવી છે, અને તરેહનાર પ્રકારની ખુમખુમીની મનગરનામા આવી
છે, એવી તે પૃથિવ પૃથ્વી જ્ઞેનારને લાગે છે, ત્યારે એકાદ ખીજ
ગ્રહ પર મળાએના જ્ઞેનારને તે એકસરખા દેખાવતી, સઘળી ચળકતી
અને એક ઢાભાથી વધારે મોટી નહી એવી દેખાય છે જેઓ હજી
ધણા વધાર દૂર રહેતા હોય તેમને તો તે દેખાઈ પણ ન શકતા યુમ
થઈ ગય છે જેને આપણે એકનાર સહારનો અને એકનાર સાજનો
મિતાગે વાનકાની યોદ્ધે છીએ-જમ રાતના સરવસમા આગળ રનારી
કરને પૃથિવના એક ભાગ ઉપરથી દેખાવાને માટે, ત્યારે ખીજ ભાગમા
વહાણ અથવા સહવારને પૃથિવ પર દાખલ કરનાર તરીકે તેની આગમજ
દેખાવા માટે-આ પ્રમાણે બાલવામા આવે છે તે એક ગ્રહ છે કે જે
ખીજ ચાર કે જે તેમનો ભેદભરેલો નાચ કેટલીમની અન્નએજ રીતે
જુદી જુદી પ્રકારનો કરતા રહે છે તે સઘળા પોતે તો કાળાજ છે અને
માત્ર પાંચ ફેકાયથી રોગનીથી ગળકે છે, તેમનાપર ખેતરો, દરીઆઓ
અને તેમના પોતાના આ ાશો છે, તથા પ્રાણી હરતી માટે અવશ્યની
સઘળી નીલેડી ભરપુર છે તેમજ અકકવનાળા પ્રાણીઓથી વનાયલા
ધારવામા આવે છે કે જે સઘળા ગ્રહો આપણી પૃથિવ સુદ્ધા, પેના
મહાન, ઇશ્વરી સખાવતને પહોંચતી કરનાર સૂર્ય પર આધાર રાખે છે
તેના કિરણોથી પોતાની રોશની મેળવે છે, અને તેજ આગીરવાદ
ભરેલા માર્ગે તેમનાપર મળતુ સુખ્યેન મેળવે છે

સૂર્ય કે જે પોતાની રાજીદી મુખારી, આકાશ પરથી કરતો
દેખાય છે તે તો સ્થિર છે, તે આકાશની મોટી ધરી છે, કે જેની

આસપાસ જે ગૃહ પર આપણે રહીએ છીએ તેનાથી ખીજા વધારે મોટા ગ્રહો પોતાની નેમાયલી રીત મુજબ ક્યા કરે છે સૂર્ય કે જે દેખીતી રીતે આટલો નાનો છે તે આ આખી પૃથ્વી કે જે કેટલા બધા ઉંચા પહાડો અને મોટા સમુદ્રો પોતા ઉપર વરાવે છે તેના કરતા પૂંકળ મોટો છે સૂર્યના ઝળકતા દડાના મધ્યબિંદુમાં થતે એક બાજુથી ખીજા બાજુ સુધી લંબાયલી એક લીટી આઠ લાખ કરતા વધારે માઇલ લાંબી ન્ખાય, તેની આસપાસ ફરી વળે એવા એક પટો કરોડો માઇલની લંબાઈનો હોવો જોઈએ તેના નકકર વજનનો અડસટો કયો હોય તો તેના હિસાબ આપણી સમજ સ્થિતિને ધાભરી બનાવે અને જોલવા માટે ભાષા પણ પૂરી પડી શકે નહીં. શીલસુરીના આ વર્ણનો શુ આપણને ભડકાવે છે ? શુ અચરતીના આવેશમાં ભ્રમ પાડી હઠવાને આપણે તૈયાર બની ગયા છીએ કે “હેવો તે મહાન કીરતાર હોવો જોઈએ કે જેણે આ અમાપ અગ્નિ જ્વળાઓ અને તેના હદ વગરના શીળાઓને જમાનાના જમાના બળતા જારી રાખે છે ” આપણા શીલસુરી ભોમીઆઓને ખ્યાનથી આપણને સાબળવા દો, અને એથી વધુ મોટા અને અચરતીથી વધુ ઉજ્જરી મૂકનારા હેવાલોથી તેઓ આપણને વાકેફ કરશે.

આ સૂર્ય તેની આસપાસ ફરતા સઘળા ગ્રહો સાથે, સૃષ્ટિના મહાન યત્રમાં માત્ર એક ધણેજ નાનો ભાગ છે દરેક સેતારો એક દેખીતી રીતે એક બાનુની વીટી પર ઝલકતા હીરા કરતા વધારે મોટો ન લાગે, તે ખરેખર તો સૂર્યના જેવું કદ અને મહત્વ ધરાવે છે, અને દિવસે આ ઝળકતા ઝરા કરતા ઓછો વિશાળ કે ઓછો ઝળકતો નથી, આથી દરેક સેતારો માત્ર એક દુન્યાજ નથી, પણ એક અતિ સુશોભિત ગ્રહમંડળનું મધ્યબિંદુ છે, કે જેને રસાયો આખી દુન્યાઓનો અનેલો છે, જે દુન્યાઓ તેના કિરણોથી ઝળકતી બને છે, અને તેની આકર્ષણકારક અસરથી તેની આસપાસ ફર્યા કરે છે આ સઘળા મંડળો “પ્રથમ” (એક પ્રકારની અતિ પાતલી હવા)ના માપી ન શકાય એવા સમુદ્રોની પાંચે આપણી નજરને અણુહીઠ મને છે સેતારાઓ, ગ્રીણી અને ભાગ્યે છુટી પાડી શકાય, એની અણીઓ જવા દેખાય છે, તે તેઓ બેહદ, નહીં કદપી શકાય એટલા દૂર હોવાને લીધે છે. ખચીત આ અતર બેહદ, ને નહીં કદપી શકાય તેવો છે,

જયારે એક ભરેલી તોપમાથી છાડેલો ગોળો જાકે પછી ધીમી પડેલી ગતિ વિના ઉડ્યા કરતા સર્વથી નજદીકના સેતારા કને પોહચવાને લગભગ સાત લાખ વરસ લાગે આ અનંત આભ જોતા, મારું અતિશય પુચ્છપણ હું જાણુ છું, તથા સધળી પૃથ્વીની ચીજોનું નજીવાપણ શોની કાઠું છું હેરત કરે એવા આકાશના આ બહોળા ઝળકતા વિસ્તાર સાથે સરખાવતા, પોતાના સવળા બહુકદર દેખાવે સુધા આ પૃથ્વી શું ખિસાદ રાખે છે ? સૃષ્ટિના નકસામા ભાગ્યે દેખી શકાય એવા એક ઝાખા ટીપકા સિવાય તે બીજું શું છે ? એક ધણા વિચારી લખનારે કહ્યું છે કે જો સૂર્ય કે જે સૃષ્ટિના જે ભાગમા આપણે રહીએ છીએ તેને ગેશની આપે છે, તે પોતે બુદ્ધિનય તથા તેની આસપાસ ફરતા સધળા ગ્રહો નાશ પામે તો પણ તમામ વિખને એકવાર જોઈ શકે એવી એક આખને દરિયાકિનારાની રેતી માંથી એક રેતીનો દાણો ચોંટી થાય તે કરતા કદ વધારે લાગે નહીં તેમનું સામકું કદ તથા જે જગ્યા તેઓ ગેરે છે તે આ આખી સૃષ્ટિ સાથે સંખાનતા એટલા ના અતિશય નાના છે કે તેમના ગુપ્ત થવાથી ધ્વજરના અનંત કામો વચ્ચે ભાગ્યેજ કાંઈ પણ ખાતી જગ્યા પડેલી દેખાય ત્યારે જો તમામ સૃષ્ટિ સાથે સરખાવતા આપણી પૃથ્વી તથા તેને લગતું તમામ ગદમડળ આટલું બધું નાનું છે, તો એક આખું રાજ્ય અથવા દેશ તું ચીજ છે ? થોડીક જમીનદારી કે જગીરદારી અથવા જેમને દોનતવાન કહેવામા આવે છે, તેમની અચ રતીથી જોવામા આવતી મીલકત કેવડી મોટી ? જયારે હું મારી પુચ્છ ગુજાર સાથે સરખાવતા આ દોલતમ દોની દોનતમ દી જોઉં છું ત્યારે તેઓ ગરૂરી ભરેલા ડુગાઇ ગયલા કદની મોટી દેખાય છે, પણ જયારે તમામ સૃષ્ટિને આ દોલતમ દોની મોટાઇ માપી જોનાવું માપ બનાવું છું ત્યારે તે મોટાઇ (કે નાનાઇ)નું કદ જોઈ લેવો, તેમનો ઘાટ કેટલો પુચ્છ દેખાય ? તેઓ ભપકાદાર 'કંઈ નહીં' જણાઇ આપે છે

લડાઇની કીર્તિ વિષે

તાઇએરીઅસ, ૫૨મ્મે ખાતી ઉઠ્યો, “તો પણ તમે એટલું તો કણુન કરશે કે એક રાખના ગોખ અને સતોપને છાત્રતી સુરેલી અને અડકલ પસદ એવી પણ મળશે છે કે જે વારના મોગવવા છતાં કટાળો છુટાડનાતી ધાગિત વિના એક અડકલ ધરાવના પ્રાણીને ખચીત મળહ આપે છે ?”—જેલેરીઅમે કહ્યું “એક દાખના આપો” તે જવાને જવામાં દીધો કે “કીર્તિનો ખ્યાર દાખના તરફ લો, કારણ કે જુદી જુદી પ્રકારની કીર્તિમાં, નડાઈની કીર્તિ સર્વથી ચઢતી પ્રકારની છે”—“વણુ સાડ, ત્યાર આ તમારી તકરાર છે, અને શું તમે એમ ધારો છો કે જે મળહનું મૂળ જીતમાં છે તે ખરી અને લાખો વખત ચાલ્યા કરે ચરી છે ? અફસોસ ! જ્યારે લાખોનાં ધાચ્ચેન અને ડટકા બુકલા થયતા મૂઢાના ઢગલા લડાઇના મેદાનમાં પડ્યા હોય, ત્યાર પુ માણસનું મન મળહ અને ખુશાલીનો સ્વાદ આપી શકે ? જેઓ અનેક આકારોમાં આવેલી ધારતી અને જોખમો-માથી બહાર નીકળ્યા તેમની ખુશાલી માટે તો હું ધડીભર કાંઈ પણ કણુલ કરે, અને જેઓ પોતાની જીવગી સાથ સલામત મચી ગયા તેઓ પોતાને મુખારકમાદી આપે, તે તેમને ભલે આપના દીએ, પણ એક રાખ કે જે, દિવતી વાગણી ધરાવનારો હોય તેના બામમાં તો, જે દિવસ મનુખ લાહીની રેન ગે છે, અને કુદરતી પ્યારના આસુઓને આસપાસની નદીઓમાં વહનાને પ્રમારે છે, તે દિવસ ખરા સુખ કે મળહનો કદી પણ હોત શકે નહીં નડાઇના મેદાનમાં હું એકથી વધારે વાર ફર્યો છું, નીરો જેના કુરે બાદશાહને તે વેળાએ હું મારી જગ્યાએ મેળાયલો ઇન્જત, દયાના આસુઓનો ધાધ તેની છાતીમાંથી પણ ફાટી નીકળત હું જાણુ છું કે એવા પણ રાખઓ અને શાહજાદાઓ છે કે જેઓ જેમ શિકારમાં મળહ લે છે તેમ લડાઇમાં પણ લએ છે, અને જેમ પોતાના કુતરાઓને શિકાર માટે છોડી મૂકે તેમ પોતાના માણુમેને લડાઇને માટે છોડી મૂકે છે, પણ લડાઇનું જુસ્સા બરેલુ હડમુ લોભની કદી નહીં સતોષાએ ચેરી ખાશીઅતનું છે, કે જે એવો જુસ્સો ધરાવનારનેજ દુખ દઇ રીખાવે છે, અને સેવટ મુધી ધરાતો નથી એક પ્રાતપર હુમલો કરવામાં આવે છે, તેને

તામે કરવામા આવે છે, ત મીઠા હથ નહીં છતાંએલા મુલકની પાસે આવેલા છે ત્રણ પાછી સળગના માટે છે, હુમલા પછી હુમલા ચાલુ થાય છે, લોભ નવા નવા સાહસો અને યુક્તિઓ યોજાવે છે, આખરે પડતી દરા આની પોહચે છે, જે, નામોશી અને દુખ બિગાડવામા આગળી છતોની મગરૂરી અને ખુશાલી કરતા પણ બહુ વધારે હોય છે પણ સવળા મામલાને સહરાધાત કરનારો અને ફતેનો પ્રલાવનારો દેખાવ લેના દો, એક પણ હાર વિનાની ચાલુ ફતે અને ફતેજ આપણને સમજવા દો પણ ત્યારેખી ખીજ સીક દરની માફક ફતે માનનાર આગળ વધતો જાય છે, અને દુન્યાની હદો સુધી પોહચી વળે છે, અને પછી તેનીજ માફક ફતેઓથી કટાળેલો પોતાને અને માણસ જાતને ખોજ સમાન થયેલો, જે રસ્તે આખો તે રસ્તેજ પાછો ચાલ્યો જાય છે, અને પછી વિચારના પડે છે કે જે બેહદ દેશને ઉજ્જડ બતાવી મેળવ્યુ તેવું હવે શું કરવું ? તથા હિંદાસ બની વિચારે છે કે તેની છતી લીધેલી જગ્યાનો એક એકર, છઠ્ઠીમા તેનું ગુજરાણુ કરવાને અને મરણ પછી એક ખાડો તેને દાટના માટે પૂરતા થાત મારી જવાનીમા મે કેપુશરો બાંધાહની ઘેર અથવા દોખમુ જોયુ હતુ, એક પથ્થર પર આ લખ કાતરેલો હતો “ હુ કેપુશરો છુ, જેણે ધરાનની શહાનશાત તામે કરી રાખી હતી મિત્ર તુ ગમે તે હોય, અથવા તુ ગમે તે દેશનો વતની હોય, મારી મટોડી સરખી ઠડી ખોત જે થોડી જગ્યાએ આશરો આપ્યો છે તેની અદેખાઈ કરનો ના ’ આ શોકજનક લખ તરફથી ફરતા હુ બોલ્યો અફસોસ ! શું ત્યારે ત્યાં મારવામા કાંઈપણ દમ જેવું છે ? ”

તામ્બેરીઅસ અચનીયી રચે બોલી ઉઠ્યો “ શું બેલીસેરી-અસ આવા વિચારો ધરાવે ? ” “—” હા આ જવાન, બેલીસેરી અસ એમજ વિચારે છે ! આ બાબદ પર પોતાનું પાકુ મત આચરવાને તે શક્તિવાન છે માણસની મગરૂરીએ જે મરફોઓ પેદા કરી છે તેમા લડાઈમા છત મેળવવાનો ગુસ્સો સર્વથી વધારે ખાનાબરાખી કરનાર છે ”

આ દુનિયાના સુખનું સમતોળપણું

(ડૉક્ટર ખસરના લેખ ઉપરથી)

મનુષ્ય કારોમારનું બહોળું અને ઉંડું અધ્યાયન કરનાર આ સેવક ઉપર આવશે કે, માણસોની તરેહવાર હાલતો અને પદવીઓ વચ્ચે, સુખ, સમતોળપણું જળવાયકું છે, અને મોટા અને નાના, તવગર અને ગરીબ ખરે સુખ ભોગવવાની બાબતમાં સામાન્ય રીતે વિચારવામાં આવે છે, તેના કરતાં વધારે બરોબર ને બરોબરજ હોય છે માણસને ભાગે પડતા સુખ અને દુખ તેમના અરસપરસપણાની રહે એકબીજાનો ખગ વાળી આપે છે જે ચહતા માણુઓમાં મજાહની લાગણીઓ ધણી અને વધારે તિલાંશુ છે તો બીજા હાથ પર તેમની દુખની લાગણીઓ પણ વળી તેમજ છે. જે મોટાઈ, આપણી પુકરાઈને ચહડાવી આપે છે તો વળી તે આપણા જોખમોને વધારી પણ મુકે છે જે તવગરી, આપણી મજાહો અને સતોષોને વધારે છે તો તેજ પ્રમાણમાં તે આપણી ખાહેશો અને માંગણીઓનો પણ વધારો કરે છે જે ગરીબો વધારે સાકડી હદમાં પોતાની જીદગી ગુજારે છે તો તે સાકડી હદમાં ભગભગ સધળી કુદરતી મજાહો અને સતોષો ભોગવે છે કે જે હુનરની સધળી રીપણુ ટાપણુની મજાહ કરતાં સર્વેથી વધારે ખરી અને કુદરતી છે—ત્યારે એવી આ દુન્યાની હાલતમાં, જેમ પેહલી નજરે ઇચ્છવાનું કે બીજાનું લાગે છે તેમ એક હાથ પર ઇચ્છવાનું પણ કાઠ નથી અને બીજા હાથ પર બીજા વાનુબી કાઠ નથી, ત્યારે કુદરતી નેમણું કોને આપણે કેટલા બધા આધિન મઠ રહેવું જોઈએ ! આપણી ઇચ્છાઓ અને કામકાજોમાં કેટલું મધ્યમપણું જળવવું જોઈએ ! દુન્યાઈ આપ્તાદીના શકભરેલા અને બેવડા અર્થના લાભો મેળવવા કરતાં આપણી નીતિ સાચવવા અને આપણા મનો સુધારવા તરફ કેટલું બધું વધારે ધ્યાન આપવું જોઈએ છે.

કતાના બીજા પુસ્તકો માટે છાપાના આભારાય.

હેનરી ફ્રાંક આઈકનફેલ્ડ ખુદાન કેમ પીછાણુતા શીખ્યો -

* * * * *

આણુ માર વારનાગપી જ્ઞાન રજુ કરવા માટે મેના કરના 10 મહારને ખરેખર થયવા માટે કે અમેને આશા કે ક આજ મીજ પુસ્તકો મગાની કલમથી બહાર પાડા

તમને જમશેદ

તા ૪ થી અગસ્ટ ૧૯૧૬

મહાન આ વાતો ની ધણીક આત્મી જરમન ભાષામાં નીકળ્યા છે, જે વણી સુખ અને બેચકારના હાવાની કમરે જોસલાઈ રસ્તમજી ધાબરે તેનો તરજુમો ગુજરાતી ભાષામાં થીય છે માખાપોને તે પોતાના બાળકોના હાથમાં મુખવાની થજીત સીધારન થઈ શકે તમે તેમાંથી ઘણો ઉમદા બોધ સેહલાઈથી મળવી શકશે

સાજ વતમાન

આ રાષ્ટ્રીની નેવ લના અમને સતાર વાય છે, સતારુ મુખ્ય કારણ એ છે કે અમારા એક જીવા મરદાર લખક ડોક્ટર ડોસાભાઈ ધાબર-જેઓ આજ પચીસ વર્ષથી અમારી કટારોમાં 'આંમ' ના તબુ લુસથી મનન કરવા જોગ લખાણો કરતા આબ્યા છે તમને કરેલુ એ લુપુસ્તક છે વાતા બાવકારક હોવા છતાં મુજ પમા એની છ અમે એને સીમોરનીજ વાતા ગણીએ છીએ અને અમારા પ્રાહુકોને અરજ કયે છીએ કે અ વાચવીજ જોઈએ અને ડોક્ટરને વવાવવીજ જોઈએ

ત્રી બોધ,-

જુન ૧૯૧૬

ક ગામ્થત અને માણુસાઈ કાયદાનો ભોગ-ડાગતર ડોસાભાઈ રસ્તમજી ધાબરે થોડા વખત ઉપર હનરી ફ્રાંક આઈકનફેલ્ડ ખુદાન કેમ પીછાણુતા શીખ્યો એવા નામની એક નાના ચાપડી બહાર પાડી હતી તેને સારો આવકાર મળવાથી હાલમાં તેઓએ વીક્ટર હુગોના ફ્રેચ પુસ્તકમાંથી તરજુમો કરી "ક ગામ્થત અને માણુસાઈ નયદાનો ભોગ એવા નામની એક નાનકડી બાવકારક વાતા પ્રગટ કરી છે

* * * * *

ડાક્ટર ધાબરે આ રસીદી અને બાવકારક વાતા તદન સાદી ગુજરાતી ભાષામાં નાટ કીધી છે

સાજ વતમાન-

તા ૨૫ મી માર્ચ ૧૯૨૦

કો રાજા બેક મહાન ગવી બન ચુન દા બેખક નીકર હુગોના ફ્રેચ ભાષામાં લખાયેલી વારતાનો તરજુમો ડોસાભાઈ રસ્તમજી ધાબર ન થી બહાર પાડવામાં આબ્યા છે

હા ધાબર ગુજરાતી ભાશાના એક લેખક તરીકે કાંઈ પહેલીવાર જાહેરમાં આવ્યા નથી, પણ કેટલોક વખત અગાઉ “હેન્ડરી ફ્રેન્ચ આધુનિકલ જીવનને કેમ પીછાણતા શીખ્યો” ? એ નામની ચોપડી બહાર પાડી એક કલમકસ તરીકેની પોતાની લાક્ષણિક પુસ્તકોની શ્રી આપી હતી તેમજ આ બીજી પુસ્તક પણ તેવજની લેખણ કલાનો ઉચ્ચ પચાલ આપે છે, પ્રારંભ સાહિત્યના ખજાના માથે ચોડાવી ગહુહરો ખેંચી લઈ આપણા માહિત્યમાં ઉત્તરનારઓ ગુજરાતી સાહિત્યની મોટી સેવા બજાવે છે

જામે જમશેદ

તા ૦૪ મી માર્ચ ૧૯૨૦

વિક્ટર હ્યુગો જેવા એક નામાન્તિ ફ્રેન્ચ રેખકના લખાણનો નમુનો વાચવાની તક ગુજરાતી વાચનાતને મળે છે એ વાચવાની અમે અમારા માહુકોને બજાવણ કરીએ છીએ

સ્ત્રી બાધ-

એપ્રિલ ૧૯૨૦

ઈટાલિયન વાતાઈ અ ગ્રહ-કરતાએ ઇટાલીયન ભાશામાંથી તરજુમો કરીને કેટલીક નાની વારનાઓ તેમાં આપી છે તેમાં કેટલીક રમુજ અને ચાતક આપનારી છે જયારે બીજી કેટલીક તવારીખમાંની અને ખરી બનેલી જાણવવામાં આવે છે

જામે જમશેદ-

તા ૧૦મી ડિસેમ્બર ૧૯૨૧

આ ચોપડીમાંની વાતાઓ અસલ ઇટાલિયન ભાશામાં લખાયેલી છે અને તેને ગુજરાતી તરજુમો હા ડોસાખાઈ રસમજ ધાબરે કયો છે તરજુમો સાદી અને સરળ ભાશામાં થયેલો છે, તેમાંની વાતાઓ નીચે બેલાવનારી છે અને કેટલીક વાતાઓ ઘણી રમુજ આપનારી છે

સાજ વત માન —

તા ૭મી ડિસેમ્બર ૧૯૨૧

ફારસી શાએરોમાંથી ચુ ટેલા ગોહરો —

રસીલા ફારસી સાહિત્યના જ્ઞાનથી બેનસીબ ગુજાતી વાચનના શોખીનોમાં હોમથી વચારો ફારસી માહિત્ય ઘણું બહાળું છે, અને આ નાનકડી ચોપડીની સંકેદી હદમાં તેને ઇતસાદ આપી શકાયજ નહીં એ બીજી છે તોપણ ફારસી સાહિત્ય કેટલું સુદર છે તેનો ઘણો અરજો ખાલ ગુજરાતી વાચનારોમાંને એ ચોપડી પરથી આવી શકશે ફારસી કાવ્યની મધુર લાઈનો તેની અસલ જબાનમાં ગુજરાતી હરફે આપવા ઉપરાંત તેની નીચે તેનો ગુજાતી તરજુમો આપવાની કામ એ સલાખ લીધી છે

સાજ વત માન —

તા ૨૨મી નવેમ્બર ૧૯૨૨

શુદ્ધિ પત્ર.

આ પુસ્તકના મુદ્ર તપાસતા કેટલીક અશુદ્ધિ નજરનુકથી સુધારવાની
ગહી ગઈ છે તે વાચનાર કૃપાદ્રિથી સુધારી લેશે.

પાનું	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૪૦	કેકલાકો	કેટલાકો
૨	૨૦	વર્તણુકવાળા	વર્તણુકવાળા
૨	૨૦	દશાવિયે	દશાવિયે
૩	૧૮	લગ્નાદીક	લગ્નાદી
૧૦	૧૩	શીખનાગ	શીખનારા
૧૭	૧૨	છે	છીએ
૧૮	૧	રમતે	રમતે
૧૯	૧૨	પદથો ને	પદથોને
૧	૧૪	કેટલાક	કેટલામવા
૧	૧૭	અને પોતાને	તે પોતાને
૨૧	૨૫	કરતા	કરતા
૨૩	૧૧	ધરપણુ	ધડપણુ
૩૧	છેલ્લી	માડા	માટે
૩૪	૨૪	ગળા	ગળો
૩૬	૪	મુજબુત	મજબુત
૪૪	૨૮	સાધણો	સાધનો
૪૫	૧૨	છે	છીએ
૪૭	છેલ્લી	heart	heart
૬૭	૧૫	વગારે	વધારે
૭૬	૯	ઉપયોગી	ઉપયોગી
	૧૧	} પાણુસેજ	માણુસેજ
	૧૩		
૭૭	૩	} ઉત્પત્તી	ઉત્પત્તિ
	૧૫		
૯૩	૨૬	અવગણતા	અવગણના

પાનુ	લીંગી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૯૪	૧૪	સીધા	સીધા
૯૫		enr	cur
૯૫	૨૩	tho	the
૯૬	૧૬	ગૃસરથ	ગૃહરથ
૧૦૧	૨૭	તિલ્લુ	તીલ્લુ
	૩૦	ભગરૂરી	મગરૂરી
૧૦૨	૨૦	સાધનો	સાધનો
૧૦૫	૨૫	ફેકલિન	ફેન્કલીન
૧૦૭	૧૨	હોય	હો
	છેલ્લી	ચેત	ચેતના
૧૦૮	૫	ગળા	ગળો
૧૧૨	૧૦	હુશીસારી	હુગીઆગી
૧૧૨	૧૦,૨૧	જીણા	ઝીણા
૧૧૮	૨૬	નમ્રતા	નમ્રતા
	,,	ગાડી	ગાદી
૧૨૬	૨	પડે	પડે
૧૩૩	૧૬	ભરાઈ	ભરાઈ
૧૩૮	૧૧	અપણી	આપણી
૧૪૬	૬	હસે	હસે
	૨૧	અદાનીચક	અદાનીરાક
૧૫૧	૧૦	આંચો	આંચો
	૧૬	કળી	કડી
૧૫૩	૨૨	લચ્ચે	લીચ્ચે
	૨૫	જ્યાનકાર	જાયકાર
૧૫૪	૮	થોડીવાર	થોડીવાર
૧૫૬	૧૧	મારો	મારા
	૧૨	ભિખારડણુ	ભિખારેણુ
	૨૧	બેમારના	બુમારના
૧૫૭	૨૦	કપરૂ	કપડુ
	,,	પહેડી	પહેરી
૧૫૮	૪	ગૃહો	ગ્રહો
	૧૦	ધોધ	ઝોધ

પાત્ર	લીટી	અર્થ	શુદ્ધ
૧૫૯	૨, ૧૦	માકર	માકડ
	૪	માકડો	માકડો
૧૬૩	૫	પ્રકૃતિ	પ્રકૃતો
	૨૦	અને	અને
	૨૩	સમ્યાષ	સમ્યાષ
૧૬૪	૧૪	શારીરિક	શારીરિક
	૧૬	ન્યાયવિજ્ઞ	ન્યાયાવિજ્ઞ
	૨૧	ખીરાજ્યા	ખીરાજ્યા
૧૬૫	૨	દુર	દુર
૧૬૬	૫	ઉછયો	ઉછયો
૧૬૭	૧૪	પોત્રાઓ	પોત્રા
	૨૩	દોત્રાઓ	દોત્રા
	૨૭	ઉછરી એક	ઉછરી
૧૬૮	૧૫	અસાન	અસાન
૧૬૯	૨૭	સોતવાની	સોતવાની
	૨૯	દાએ	દાએ
૧૭૧	૯	જવુ	જવુ
	૧૬	દૃષ્ટિ	દૃષ્ટિ
૧૭૨	૨	કર્યે	કરીએ
૧૭૨	૩	માણસોની	માણસોની
	૧૦	ત્રીલાય	ત્રીલાય
	૨૦	ધુડી	ધુડી
૧૭૩	૧૪	દુર	દુર
	૨૪	હુડકાટી	હુડકાટી
૧૭૬	૪	માણસીક	માણસીક
	૨૪	pena	poena
૧૭૯	૨૩, ૨૪	અવયવ	અવયવ
૧૮૨	૩૦	કળી	કળી
૧૮૩	૯	ધીધ	ગીધ
૧૮૩	૬ મુરદાર	અક્ષ ધીધ 'ખીક', મુદકાં અક્ષ કરનાર	ગીધ - 'ખીક'
૧૮૦	૧૬	સારીરિક	સારીરિક

